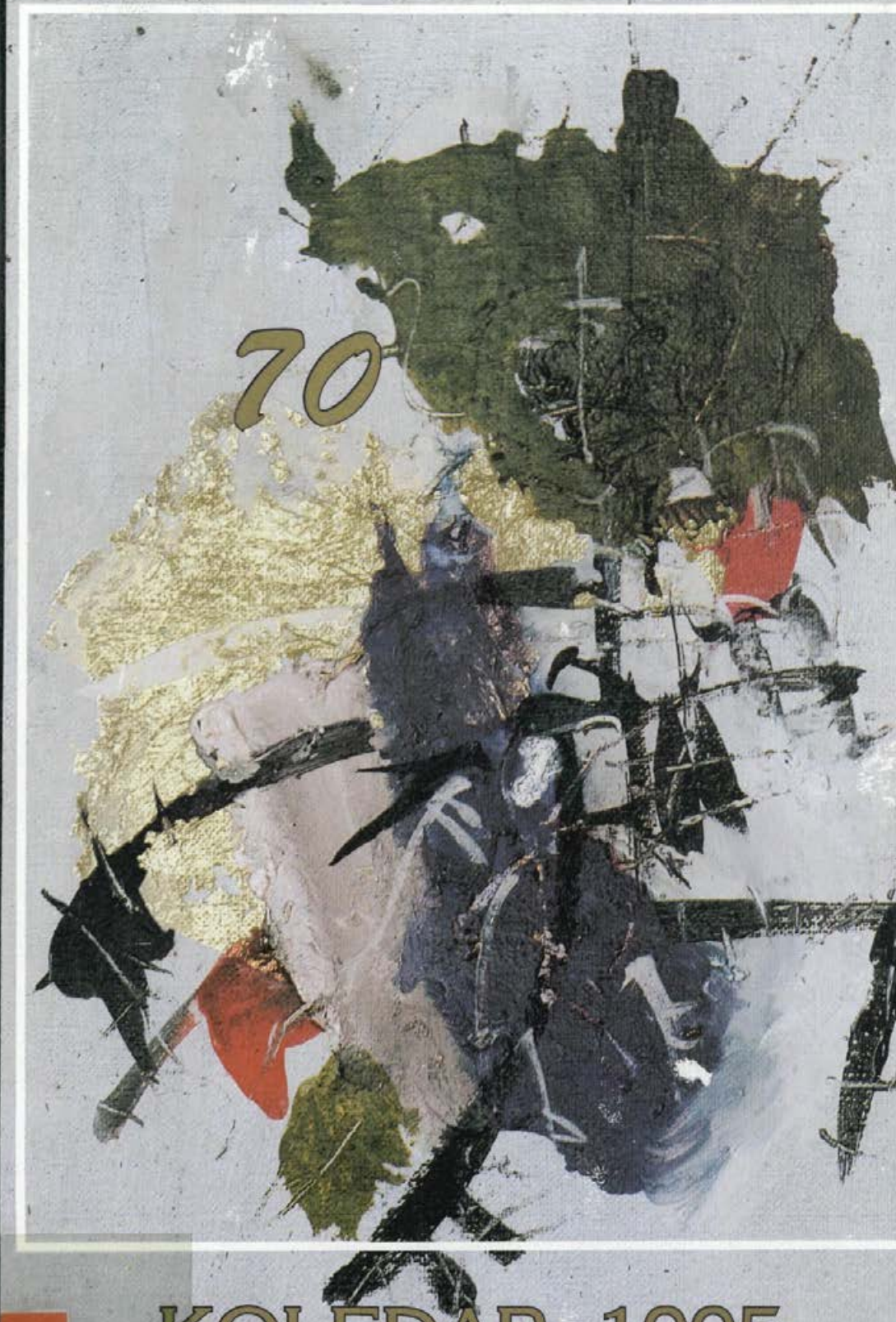

An abstract artwork featuring a complex composition of layered textures and colors. A large, dark green, leaf-like shape dominates the upper right. Below it, a bright yellow, textured area is visible. The central and lower portions are filled with dark, swirling, and layered forms in shades of blue, purple, and black, interspersed with patches of red and white. The overall effect is one of depth and movement, with various brushstrokes and textures visible.

70

KOLEDAR 1995

GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

Šo DOM Č 8414
059(450.367=863)

1995<izšlo 1994>
Koledar Goriške Mohorj

KRATICE ZA KOLEDAR:

ap: apostol; cs: cesar(ica); c. uč: cerkveni učitelj; ev: evangelist; dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja; km: kmet; kr: kralj(ica); oč: očak; pr: prerok; op: opat(inja); mč: mučen(ec)ka; mh: menih; pp: papež; pr: prerok; rd: redovni(k)ca; sv: svetopisemski (mož, žena); sp: spokorni(k)ca; šk: škof; pšč: puščavni(k)ca; us: ustanovitelj(ica); vd: vdova; ž: žena.

Šo N p 19.866/1994.

Koledar uredil: dr. Jože Markuža

Platnice opremil: prof. Hijacint Iussa

Risbe so izdelale:

Dijakinje Pedagoškega liceja »Simon Gregorčič« v Gorici

Izdala Zadruga GORIŠKA MOHORJEVA

Natisnila tiskarna Budin v Gorici
Gorica 1994

KOLENDAR

ZA LETO

1995

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
GORICA 1994

JANUAR

PROSINEC

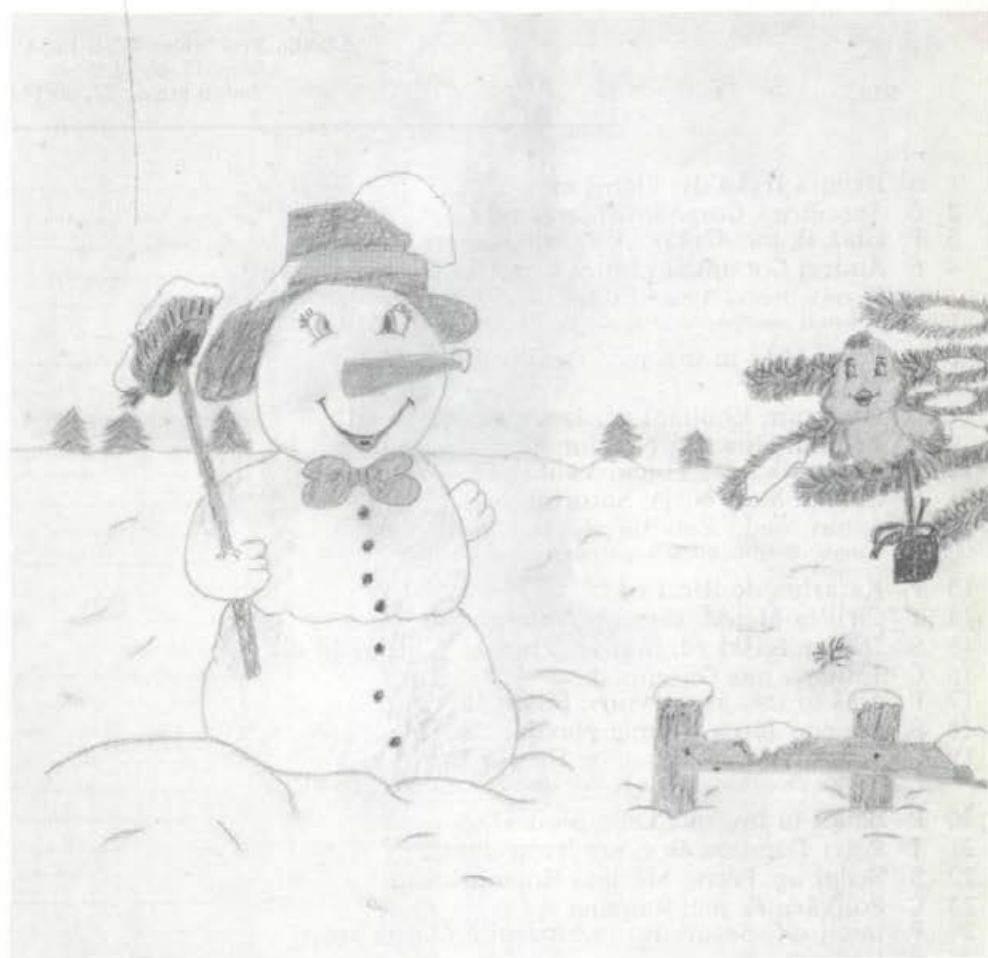
31 DNI

VODNAR

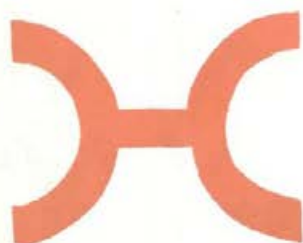
LUNE: Mlaj: (nova luna) 1. ob 11.56;
in 30. ob 23.48
Prvi krajec: 8. ob 16.46
Ščip: (polna luna)
16. ob 21.26
Zadnji krajec: 24. ob 05.58

- 1 N **Novo leto; Marija, sv. božja Mati**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 P **Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški šk in c. uč**
- 3 T Genovefa Pariška dv
- 4 S Angela Fol. rd; Benedikta mč, Elizabeta Seton rd
- 5 Č Emilijana (Milena) dv; Simeon mč
- 6 P **Gospodovo razglasenje - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 S Rajmund Penjaf. dh; Lucijan Ant. mč
- 8 N **Jezusov krst; Severin Noriški op; Erhard šk**
Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 15-16; 21-22)
- 9 P Hadrijan op
- 10 T Viljem šk; Aldo pšč
- 11 S Pavlin Oglejski šk; Teodozij op
- 12 Č Tatjana mč; Alfred op; Ernest mč
- 13 P Hilarij (Radovan) šk c. uč; Veronika dv
- 14 S Feliks (Srečko) Nolanski dh
- 15 N **2. navadna nedelja; Pavel pšč; Maver op**
Jezusov prvi čudež (Jn 2, 1-12)
- 16 P Marcel pp; Berard, Oton in Peter mč
- 17 T Anton (Zvonko) op; Marijan mč
- 18 S Marjeta Ogrska rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 Č Knut kr; Marij in drugi mč
- 20 P Fabijan pp in Sebastijan (Boštjan) mč
- 21 S Neža (Janja) dv mč; Epifanij šk
- 22 N **3. nav. ned.; Vincenc (Vinko) dk mč; Anastazij mč**
Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4; 14-21)
- 23 P Emerencijana mč; Ildefonz šk
- 24 T **Francišek Saleški šk c. uč; Ksenija mč**
- 25 S Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija mč
- 26 Č Timotej šk in Tit šk; Pavla sp
- 27 P Angela Merici dv; Julijan mč
- 28 S Tomaž Akvinski rd c. uč; Peter Nolasco rd
- 29 N **4. nav. ned.; Valerij šk; Julijan Ubogi sp**
Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
- 30 P Martina dv mč; Hijacinta rd
- 31 T Janez Bosco rd us; Marcela vd

Svetilka tvojega telesa je tvoje oko (Mt 6,22)

MOJCA MELINC

FEBRUAR

SVEČAN

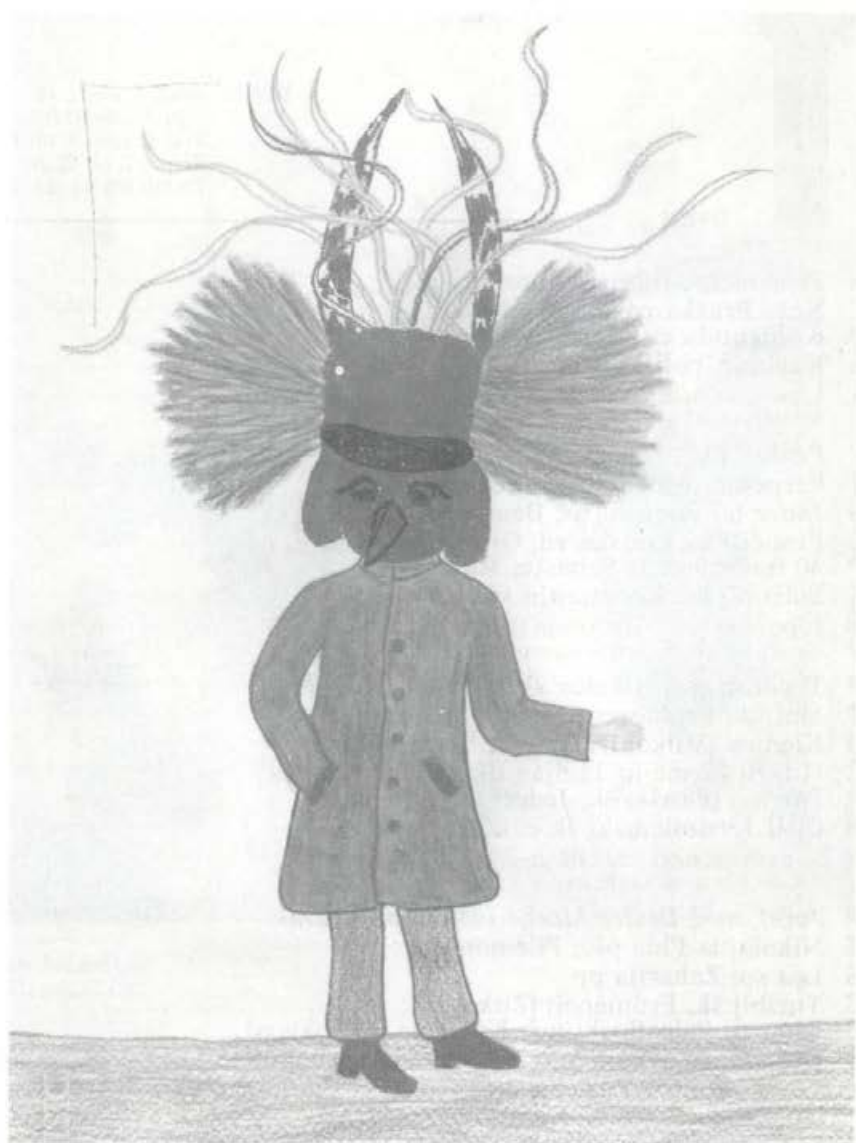
28 DNI

RIBI

LUNE: Prvi krajec: 7. ob 13.54
Ščip: 15. ob 13.15
Zadnji krajec: 22. ob 14.04

- 1 S Brigita Irska dv; Pionij mč
- 2 Č Svečnica - Gospodovo darovanje
- 3 P Blaž šk mč; Oskar (Ansgar) šk
- 4 S Andrej Corsini šk; Janez Leoniški dh; Katarina rd
- 5 N 5. nav. ned.; Agata dv mč
Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5,1-11)
- 6 P Pavel Miki in tov. mč; Teofil mč
- 7 T Rihard kr
- 8 S Hieronim Emiliani rd; Janez de Matha rd
- 9 Č Apolonija dv mč; Nikefor mč
- 10 P Sholastika dv; Viljem Veliki pšč
- 11 S Lurška Mati božja; Saturnin mč
- 12 N 6. nav. ned.; Eulalija mč; Benedikt A. op
Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6,17; 20-26)
- 13 P Katarina de Ricci rd
- 14 T Ciril in Metod, slov. ap; Valentin, mč
- 15 S Jordan Saški rd; Sigfrid (Zmago) šk; Klavdij dh
- 16 Č Julijana mč; Onezim šk
- 17 P Aleš in tov. us. servitov; Silvin šk
- 18 S Simeon Jeruz. šk mč; Flavijan šk
- 19 N 7. nav. ned.; Konrad sp; Barbat šk
Bodite usmiljeni, kakor je Bog usmiljen (Lk 6,27-38).
- 20 P Sadot in tov. mč; Leon Sicilski šk
- 21 T Peter Damiani šk c. uč; Irena dv mč
- 22 S Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska sp
- 23 Č Polikarp šk mč; Romana sp
- 24 P Lucij mč; Sergij mč; (v Sloveniji: Matija ap)
- 25 S Valburga dv
- 26 N 8. nav. ned.; Aleksander šk; Matilda dv
Govorjenje razodeva človekovo notranjost (Lk 6,39-45)
- 27 P Gabrijel Žal. Matere božje rd; Baldomir sp
- 28 T Roman op; Hilarij pp

Nihče ne more služiti dvema gospodoma (Mt 6,24)

NATAŠA MAVRIČ

MAREC

SUŠEC

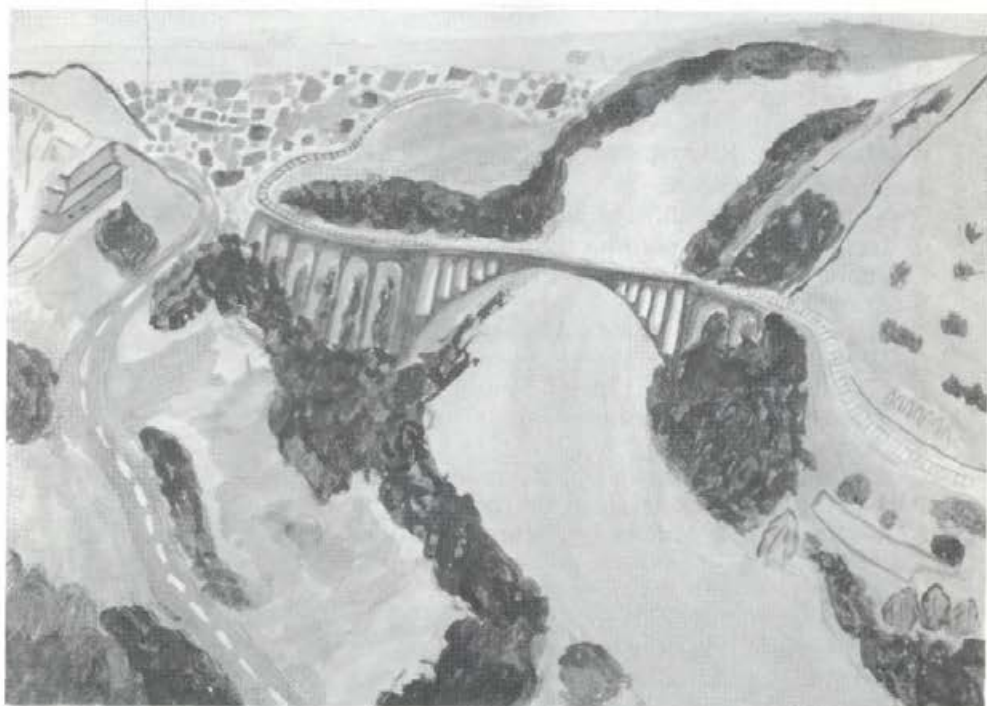
31 DNI

LUNE: Mlaj: 1. ob 12.48
in 31. ob 03.09
Prvi krajec: 9. ob 11.14
Ščip: 17. ob 02.26
Zadnji krajec: 23. ob 21.10

OVEN

- ☺ 1 S *Pepelnica*; Albin šk; Antonina mč
2 Č Neža Praška rd; Henrik rd
3 P Kunigunda cs; Marin mč
4 S Kazimir, poljski kraljevič
5 **N 1. postna ned.; Janez Jožef od Križa rd; Hadrijan mč**
Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4,1-13)
6 P Fridolin sp; Koleta (Nika) rd
7 T Perpetua in Felicita mč; Gavdioz šk
8 S Janez od Boga rd us; Beata mč
☾ 9 Č Frančiška Rimska vd; Gregor Niški šk c. uč
10 P 40 mučencev iz Sebaste; Makarij mč
11 S Sofronij šk; Konstantin sp
12 **N 2. postna ned.; Doroteja (Dora) mč; Maksimilijan mč**
Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9,28b-36)
13 P Teodora mč; Nikefor šk
14 T Matilda kr; Florentina op
15 S Klemen (Milko) Dvorak rd; Ludovika rd
☺ 16 Č Hilarij šk mč in Tacijan dk mč; Herbert šk
17 P Patricij (Patrik) šk; Jedert (Jerica) dv
18 S Ciril Jeruzalemski šk c. uč, Edvard mč
19 **N 3. postna ned.; Sibilina dv**
Pokorl odvzame božjo kazen (Lk 13,1-9)
20 P *Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik*
21 T Nikolaj iz Flüe pšč; Filemon mč
22 S Lea sp; Zaharija pp
☾ 23 Č Turibij šk; Frumencij (Žitko) mč
24 P Dionizij Palestinski mč; Katarina Švedska rd
25 S *Gospodovo oznanjenje*; Dizma, des. razbojnik
26 **N 4. postna ned.; Ludgar šk; Lara Krimška mč**
Izgubljen sin se vrne k očetu (Lk 15,1-3; 11-32)
27 P Lidiya mč; Rupert Salzburški šk
28 T Bojan kn mč; Sikst III. pp
29 S Bertold rd; Ciril dk
☺ 30 Č Amedej Savojski kn; Janez Klimak op
31 P Modest, gosposvetski šk; Gvido op

KARIN MLEKUŠ

APRIL

MALI TRAVEN

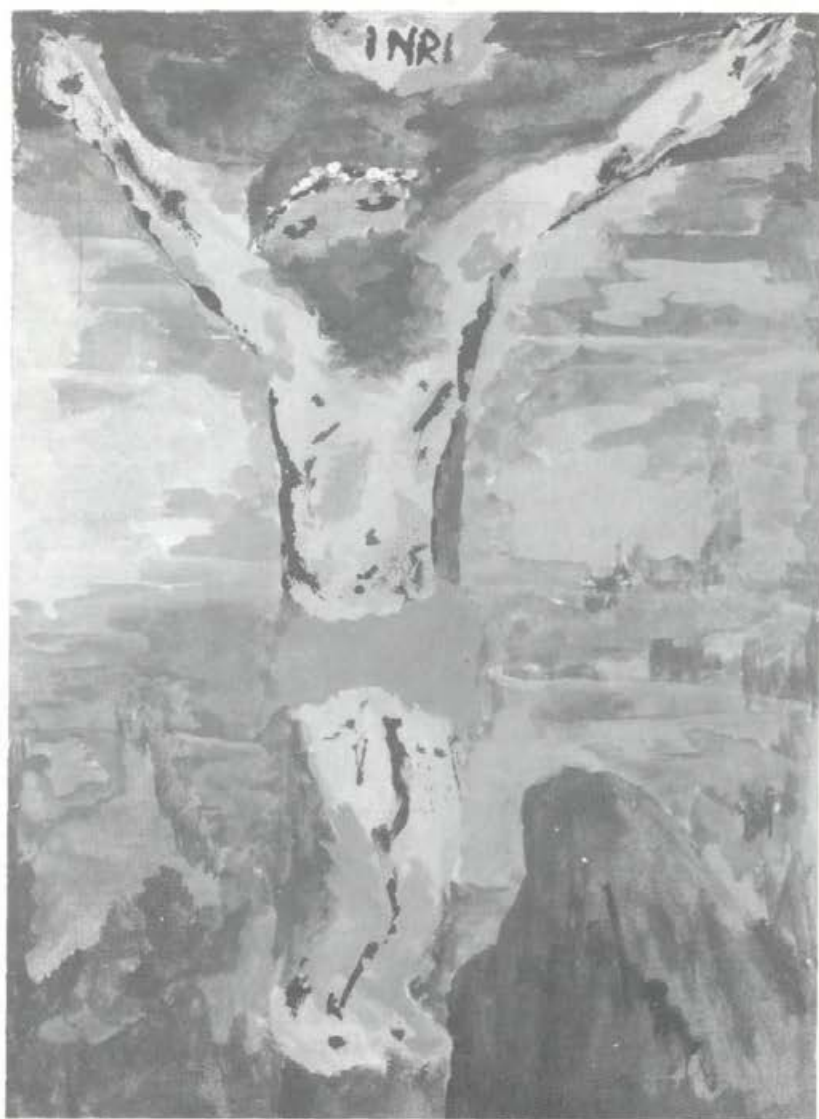
30 DNI

LUNE: Prvi krajec: 8. ob 06.35
Ščip: 15. ob 13.08
Zadnji krajec: 22. ob 04.18
Mlaj: 29. ob 18.36

BIK

- 1 S Hugo šk; Venancij šk mč
- 2 N 5. postna ned.; **Frančišek Paolski rd us**
Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jn 8,1-11)
- 3 P Sikst I. pp; Rihard, kralj
- 4 T Izidor Seviljski šk
- 5 S Vincenc Ferrer dh; Julijana rd
- 6 Č Irenej Sirmijski šk; Marcelin mč
- 7 P Janez de la Salle rd us; Herman Jožef rd
- 8 S Tomaž Tolent. mč
- 9 N 6. postna - Cvetna nedelja; **Albert šk mč; Valter op**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa po Luku
- 10 P Ezekijel pr; Apolonij in tov., mč
- 11 T Stanislav šk mč; Gemma Galgani rd
- 12 S Zeno šk; Julij pp
- 13 Č Veliki četrtek; Martin pp; Hermenegild mč
- 14 P Veliki petek; Valerijan in tov. mč; Lidvina dv
- 15 S Velika sobota; Milena kg; Peter Gonzales rd
- 16 N Velika noč; **Gospodovo vstajenje; Bernardka rd**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20,1-9)
- 17 P Fortunat mč; Rudolf mč
- 18 T Elevterij Ilirski mč; Apolonij, mč
- 19 S Leon IX. pp; Ema rd
- 20 Č Teotim šk; Hilda dv; Sulpicij mč
- 21 P Anzelm šk c. uč; Konrad iz Parzhama rd
- 22 S Leonid mč; Alexander (Saša) mč
- 23 N 2. velikonočna - Bela ned.; **Jurij mč**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20,19-31)
- 24 P Fidelis iz Sigmanringena rd
- 25 T Marko ev; Ermin šk
- 26 S Mati dobrega sveta; Štefan šk
- 27 Č Cita dv; Hozana Kotorska dv
- 28 P Peter Chanel dh mč; Vital mč
- 29 S Katarina Sienska dv c. uč; Peter Veronski mč
- 30 N 3. velik. ned.; **Pij V. pp; Jožef Cottolengo rd us**
Jezus da apostolom jesti (Jn 21,1-19)

Sejavec je šel seme sejat (Mt 13,3)

VERENA ČEVDEK

MAJ

VELIKI TRAVEN

31 DNI

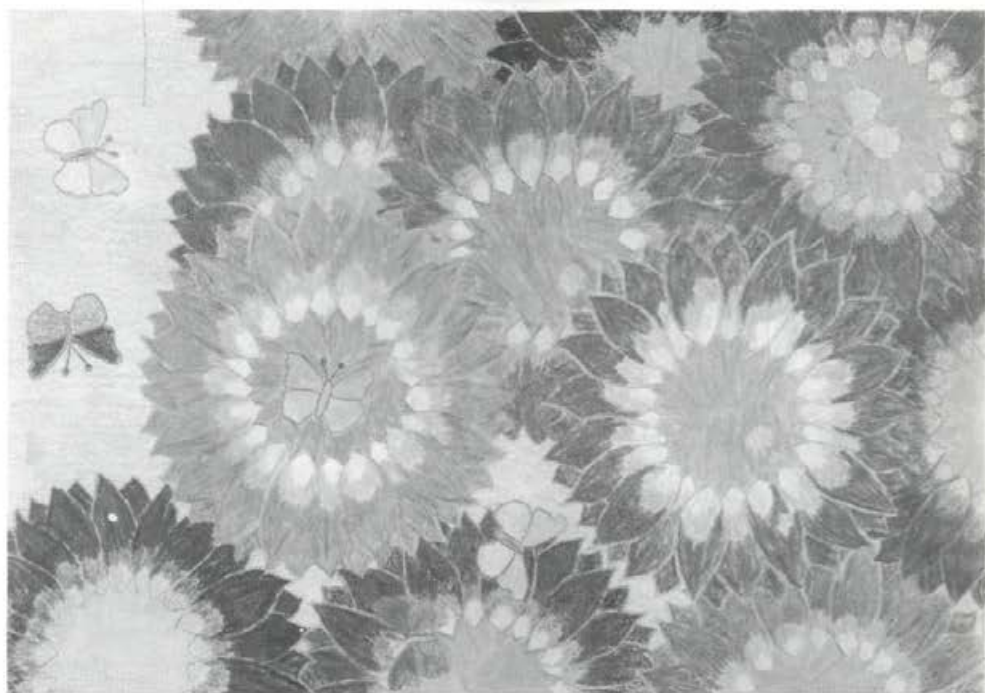
LUNE: Prvi krajec: 7. ob 22.44
Ščip: 14. ob 21.48
Zadnji krajec: 21. ob 12.36
Mlaj: 29. ob 10.27

DVOJČKA

- 1 P Jožef Delavec, mož Device Marije; *Praznik dela* .....
- 2 T Anastazij šk c. uč .....
- 3 S Filip (Zdenko) ap in Jakob ap .....
- 4 Č Lazar tržaški mč; Florijan (Cvetko) mč .....
- 5 P Gotard šk; Angel mč .....
- 6 S Dominik Savio, dijak .....
- ☾ 7 **N 4. velik. ned.; Gizela op; Boris Bolgarski kn** .....
- Dobri pastir daje večno življenje (Jn 10,27-30)** .....
- 8 P Viktor mč; Dezider (Željko) šk .....
- 9 T Herma, učenec ap Pavla .....
- 10 S Antonin šk; Trsatska Mati božja .....
- 11 Č Mamert šk; Sigismund (Žiga) kr; Ignacij Lakonski rd .....
- 12 P Leopold Bogdan Mandić rd .....
- 13 S Marija Mazzarello rd; Servacij šk .....
- ☺ 14 **N 5. velik. ned.; Matija ap; Justina mč** .....
- Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jn 13,31-35)** .....
- 15 P Zofija (Sonja) mč; Izidor km .....
- 16 T Janez Nepomuk dh mč .....
- 17 S Pashal Baylon rd; Jošt op .....
- 18 Č Janez I. pp mč; Erik kr; Feliks Kantališki rd .....
- 19 P Peter Celestin rd; Ivo dh; Leonard Murialdo dh .....
- 20 S Bernardin Sienski rd .....
- ☾ 21 **N 6. velik. ned.; Krispin, rd; Teobald šk** .....
- Sveti Duh nas uči evangelij (Jn 14,23-29)** .....
- 22 P Rita rd; Renata sp; Julija mč .....
- 23 T Leon Rostovski šk; Ivana Antida, rd .....
- 24 S Servul (Socerb) trž. mč; Marija, Pomočnica kristjanov .....
- 25 Č Beda Častitljivi dh c. uč; Gregor VII. pp .....
- 26 P Filip Neri dh .....
- 27 S Avguštin Canterburyški šk; Marija, Mati in Kraljica (na Vejni) .....
- ☺ 28 **N Vnebohod; German Pariški šk; Marija Ana iz Pradesa** .....
- Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24,46-53)** .....
- ☺ 29 P Teodozija dv; Maksim Emonski šk .....
- 30 T Kancij in tov. oglej. mč .....
- 31 S Marijino obiskanje; Petronila dv .....

Le eno je potrebno (Lk 10,42)

NATAŠA MAVRIČ

JUNIJ

ROŽNIK

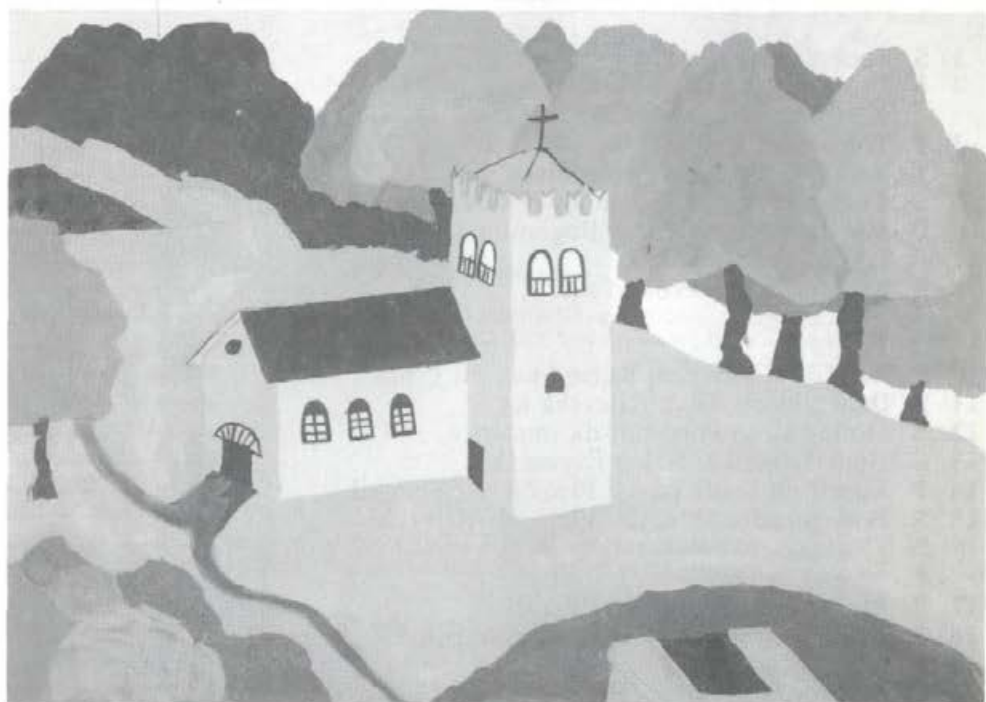
30 DNI

RAK

LUNE: Prvi krajec: 6. ob 11.26
Ščip: 13. ob 05.03
Zadnji krajec: 19. ob 23.01
Mlaj: 28. ob 01.50

- 1 Č Justin mč; Klavdij op
- 2 P Marcelin in Peter mč; Erazem šk mč
- 3 S Karel Lwanga in tov. mč; Klotilda kr
- 4 **N Binkošti; Frančišek Caracciolo rd us; Kvirin šk mč**
Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Sv. Duha (Jn 20,19-23)
- 5 P Bonifacij šk mč; Svetko mč; Marija Mati Cerkve
- 6 T Bertrand, oglejski šk
- 7 S Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert op
- 8 Č Medard šk; Viljem šk
- 9 P Efrem Sirski dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
- 10 S Bogomil šk; Janez Dominici šk
- 11 **N Sv. Trojica; Barnaba ap; Feliks in Fortunat mč**
Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jn 16,12-15)
- 12 P Janez Fak. rd; Adela dv
- 13 T Anton Padovanski, dh c. uč
- 14 S Elizej pr; Valerij mč
- 15 Č Vid (Vitimir) mč; Prot, oglejski mč
- 16 P Gvido Kortonski rd; Beno šk
- 17 S Gregor Barbarigo šk; Adolf šk
- 18 **N Sv. Rešnje telo in kri; Marcelijan in Marko mč**
Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9,11b-17)
- 19 P Romuald op
- 20 T Mihelina sp; Silverij I. pp. mč
- 21 S Alojzij Gonzaga (Vekoslav) rd
- 22 Č Tomaž More in Janez Fisher mč; Niceta, oglejski šk
- 23 P Jezusovo srce; Agripina dv mč; Jožef Cafasso dh
- 24 S Brezmadežno Marijino srce; Rojstvo Janeza Krstnika
- 25 **N 12. nav. ned.; Eleonora kr; Doroteja dv**
Jezus napove svojo smrt (Lk 9,18-24)
- 26 P Vigili (Stojan) šk; Janez in Pavel mč
- 27 T Ema Krška kg, Ladislav kr
- 28 S Irenej (Hotimir) šk mč; Marcela mč
- 29 Č Peter ap in Pavel ap
- 30 P Prvi rimski mč; Emilijana mč

Kdor ni z menoj, je zoper mene (Lk 11,23)

NATAŠA MAVRIČ

JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

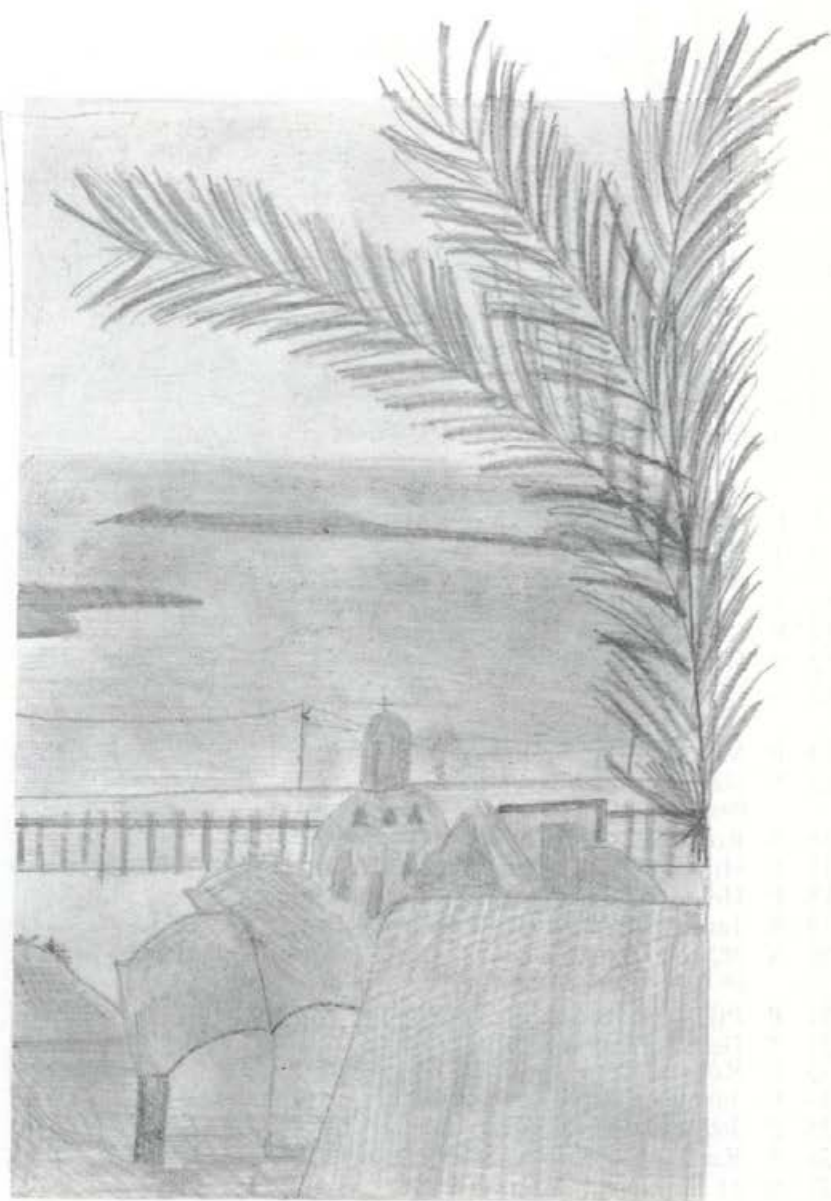
LUNE: Prvi krajec: 5. ob 21.02
Ščip: 12. ob 11.49
Zadnji krajec: 19. ob 12.10
Mlaj: 27. ob 16.13

LEV

- 1 S Teobald pšč; Estera sv ž
- 2 N 13. nav. ned.; Oton Bamberški šk; Vital (Živko) mč
Jezusove zahteve do učencev (Lk 9,51-62)
- 3 P Tomaž ap; Heliodor šk
- 4 T Urh šk; Elizabeta Portugalska kr
- 5 S Ciril in Metod, ap Slovanov (v slov. škof.); Anton dh
- 6 Č Marija Goretti dv mč; Bogomila sp
- 7 P Izaija pr; Vilibald šk
- 8 S Kilijan šk mč; Prokop mč
- 9 N 14. nav. ned.; Veronika Giuliani op; Brikcij šk
Kristusovi učenci prinašajo mir (Lk 10,1-12; 17-20)
- 10 P Amalija (Ljuba) rd; Rufina mč; Pij I. pp
- 11 T Benedikt op; Olga Kijevska kg
- 12 S Mohor šk in Fortunat dk mučenca
- 13 Č Henrik (Hinko) II. kr; Evgen šk
- 14 P Kamil de Lellis rd us; Frančišek Solan rd
- 15 S Bonaventura šk c. uč; Vladimir Kijev. kn
- 16 N 15. nav. ned.; Karmelska Mati božja; Elvira op
Kdo je moj bližnji? (Lk 10,25-37)
- 17 P Aleš (Aleksij) sp; Marcelina dv
- 18 T Friderik (Miroslav) šk mč; Arnold šk
- 19 S Avrea (Zlatka) dv; Arsen dk mč
- 20 Č Marjeta Antiohijska dv mč; Elija pr
- 21 P Lovrenc iz Brindisija dh uč; Danijel (Danilo) pr
- 22 S Marija Magdalena (Magda, Majda) sp
- 23 N 16. nav. ned.; Brigita Švedska rd; Apolinarij šk mč
Marta sprejme Jezusa (Lk 10,38-42)
- 24 P Kristina dv mč; Boris in Gleb kn mč
- 25 T Jakob starejši ap; Krištof mč
- 26 S Joahim in Ana, starša Device Marije
- 27 Č Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar
- 28 P Viktor I. pp; Samson (Samo) šk
- 29 S Marta iz Betanije sv ž; Olaf kr
- 30 N 17. nav. ned.; Peter Krizolog šk c. uč
Jezus objublja uslišanje vztrajne molitve (11,1-13)
- 31 P Ignacij Lojolski rd us

Njegov glas je bil kakor glas mnogih voda (Raz 1,15)

HELENA BRAINI

AVGUST

VELIKI SRPAN

31 DNI

LUNE: Prvi krajec: 4. ob 04.16
Ščip: 10. ob 19.16
Zadnji krajec: 18. ob 04.04
Mlaj: 26. ob 05.31

DEVICA

- 1 T Alfonz de Liguori šk c. uč
- 2 S Evzebij iz Vercellija šk; Štefan I. pp
- 3 Č Lidija sv ž; Avguštin Kazotić šk
- 4 P Janez M. Vianney dh
- 5 S Marija Snežna (Nives); Ožbalt kr
- 6 **N 18. nav. ned.; Jezusova spremenitev na gori**
Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)
- 7 P Sikst II. pp in tov. mč; Kajetan dh
- 8 T Dominik rd us
- 9 S Roman mč; Peter Faber rd
- 10 Č Lovrenc dk mč; Asterija (Zvezdana) mč
- 11 P Klara (Jasna) dv; Tiburcij in Suzana mč
- 12 S Hilarija mč; Inocenc XI. pp
- 13 **N 19. nav. ned.; Poncijan pp in Hipolit dh mč**
Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12, 32-48)
- 14 P Maksimilijan Kolbe rd mč; Evzebij dh
- 15 **T Marijino vnebovzetje; Tarcizij mč**
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 S Rok sp; Štefan Ogrski kr
- 17 Č Hijacint Poljski rd; Liberat (Svobodan) op mč
- 18 P Helena (Jelka, Alenka) cs; Agapit mč
- 19 S Janez Eudes rd us; Boleslav mč
- 20 **N 20. nav. ned.; Bernard op c. uč; Samuel (Samo) pr**
Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)
- 21 P Pij X. pp; Sidonij (Zdenko) šk
- 22 T Devica Marija Kraljica
- 23 S Roza iz Lime dv; Filip Benizzi dh
- 24 Č Jernej (Bartolomej) ap; Emilija de Vialar rd
- 25 P Jožef Kalasanc dh; Ludvik IX. kr
- 26 S Rufin šk; Ivana E. Bichier rd us
- 27 **N 21. nav. ned.; Monika ž; Cezarij šk**
Jezus je odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)
- 28 P Avguštin šk c. uč; Pelagij mč
- 29 T Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina mč
- 30 S Feliks (Srečko) mč; Gavdencija mč
- 31 Č Rajmund Nonat (Rajko) rd; Pavlin šk

Kristus nam je postal modrost od Boga (1 Kor 1,30a)

IVANA DI DIO

TEHTNICA

SEPTEMBER

KIMAVEC

30 DNI

LUNE: Prvi krajec: 2. ob 10.03
Ščip: 9. ob 04.37
Zadnji krajec: 16. ob 22.09
Mlaj: 24. ob 17.55

- 1 P Egidij (Tilen) op; Verena dv
- 2 S Maksima mč; Emerik kn
- 3 **N 22. nav. ned.; Gregor Veliki pp c. uč; Mansvet šk**
Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1.7-14)
- 4 P Rozalija (Zalka) dv; Ida sp
- 5 T Lovrenc Giustiniani šk; Viktorin šk mč
- 6 S Petronij šk; Evelina mč
- 7 Č Regina dv mč; Bronislava rd
- 8 P *Rojstvo Device Marije*; Hadrijan mč
- 9 S Peter Klaver rd; Dorotej in Gorgonij mč
- 10 **N 23. nav. ned.; Nikolaj Tolentinski sp; Pulherija cs**
Odpoved prinaša svobodo (Lk 14, 25-33)
- 11 P Emilijan (Milko, Milan) šk; Nada op
- 12 T Gvido sp; Tacijan (Tihomil) mč
- 13 S Janez Krizostom šk c. uč
- 14 Č *Povišanje sv. Križa*; Notburga dv
- 15 P Žalostna Mati božja (Dolores)
- 16 S Kornelij pp in Ciprijan šk mč; Ljudmila kr
- 17 **N 24. nav. ned.; Robert Bellarmino, šk c. uč; Lambert šk**
Vesetje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15, 1-32)
- 18 P Jožef Kupertinski dh; Irena mč
- 19 T Januarij šk mč; Teodor (Božidar) šk
- 20 S Korejski mučenci; Suzana mč
- 21 Č Matej (Matevž) ap ev; Jona pr
- 22 P Tomaž Villanovski šk; Mavricij in tov. mč
- 23 S Lin pp; Marta Perzijska dv mč; Marija na Barbani
- 24 **N 25. nav. ned.; Marija Devica, rešiteljica jetnikov**
Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16, 1-13)
- 25 P Avrelija (Zlata) dv; Sergij Radoneški op
- 26 T Kozma in Damijan mč; Nil op
- 27 S Vincencij Pavelski rd us
- 28 Č Venčeslav (Vaclav) kn mč; Lavrencij Ruiz in tov. mč
- 29 P Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli
- 30 S Hieronim dh c. uč; Zofija sp

Prikazala se bodo znamenja (Lk 21, 25)

FRANCESCA BRUNO

ŠKORPIJON

OKTOBER

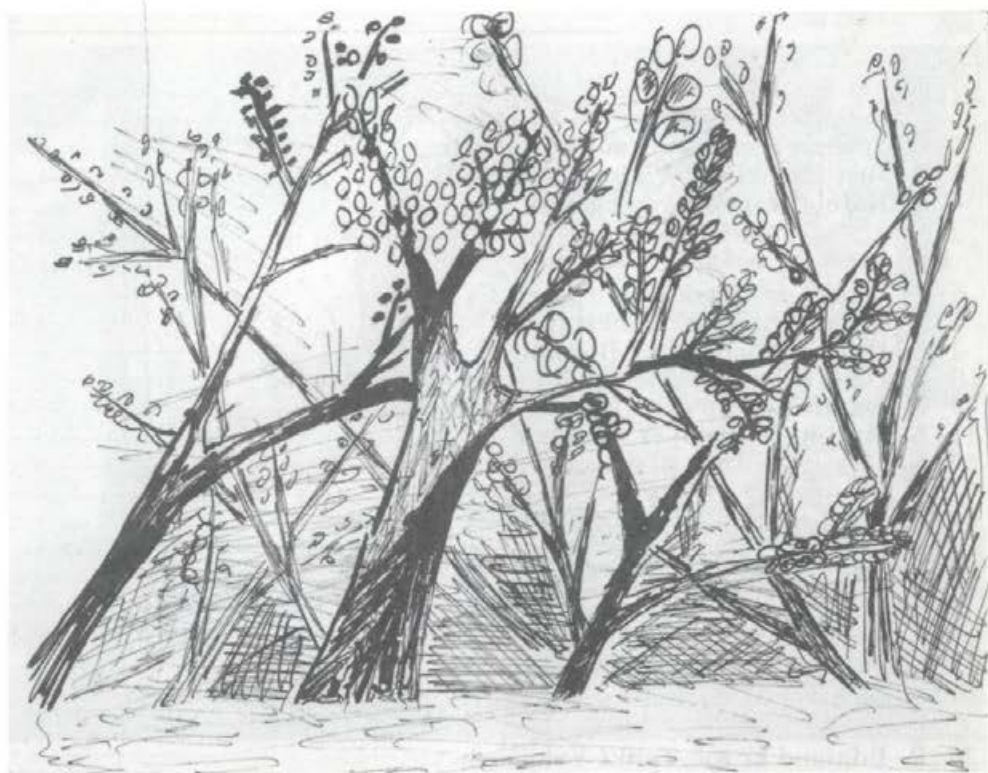
VINOTOK

31 DNI

LUNE: Prvi krajec: 1. ob 15.36
in 30. ob 22.17
Ščip: 8. ob 16.52
Zadnji krajec: 16. ob 17.26
Mlaj: 24. ob 05.36

- 1 N **26. nav. ned.; Terezija D. Jezusa dv; Remigij šk**
V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16,19-31)
- 2 P Angeli varuhi; Teofil sp
- 3 T Kandid (Žarko) mč; Evald mč
- 4 S Frančišek Asiški rd us; Petronij šk
- 5 Č Marcelin šk; Flavija mč
- 6 P Bruno rd us; Renato šk
- 7 S Rožnovenska Mati božja; Marko I. pp
- 8 N **27. nav. ned.; Sergij mč; Pelagija sp**
Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10)
- 9 P Janez Leonardi rd; Dioniz šk in tov. mč
- 10 T Sergij trž. mč; Frančišek Borgia rd
- 11 S German šk; Aleksander Sauli šk
- 12 Č Maksimilijan Celjski šk mč; Serafin rd
- 13 P Edvard kr; Koloman pšč
- 14 S Kalist I. pp mč; Gaudencij (Veselko) šk mč
- 15 N **28. nav. ned.; Terezija Velika Avilska rd c. uč**
Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
- 16 P Hedvika rd; Marjeta Alakok dv
- 17 T Ignacij Antiohijski šk mč; Viktor šk
- 18 S Luka ev; Julijan pšč
- 19 Č Izak Jogues in tov. kanadski mč; Pavel od Križa dh
- 20 P Irena (Mira) mč; Vendelin op
- 21 S Uršula mč; Celina sp
- 22 N **29. nav. ned.; Marija Saloma sv ž; Bertila rd**
Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8)
- 23 P Janez Kapistran rd; Severin mč
- 24 T Anton M. Claret šk rd us; Martin op
- 25 S Krizant in Darija mč; Krišpin šk mč
- 26 Č Lucijan mč; Florij mč
- 27 P Sabina Avilska mč; Vincenc mč
- 28 S Simon ap in Juda Tadej ap; Cirila dv mč
- 29 N **30. nav. ned.; Mihael Rua rd; Narcis šk**
Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
- 30 P Marcel mč; Doroteja ž
- 31 T Volfang (Volbenk) šk; Alfonz Rodriguez rd

On sam daje vsem življenje in dihanje (Apd 17, 25)

IVANA DI DIO

NOVEMBER

LISTOPAD

30 DNI

STRELEC

LUNE: Ščip: 7. ob 08.20
Zadnji krajec: 15. ob 12.40
Mlaj: 22. ob 16.43
Prvi krajec: 29. ob 07.28

- 1 S Vsi Sveti
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 Č Spomin vseh vernih rajnih
- 3 P Just tržaški mč; Viktorin Ptujski šk mč
- 4 S Karel (Drago) Boromejski šk
- 5 N 31. nav. ned.; Zaharija in Elizabeta; Oglejski mč
Jezus vabi grešnike k pokori (Lk 19, 1-10)
- 6 P Lenart op; Sever šk
- 7 T Engelbert šk mč; Ernest mč
- 8 S Deodat (Bogdan) pp; Bogomir šk
- 9 Č Posv. later. bazilike; Teodor (Božidar, Darko) mč
- 10 P Leon Veliki pp c. uč; Andrej Avelinski dh
- 11 S Martin (Davorin) šk; Menas pšč
- 12 N 32. nav. ned.; Jozafat Kunčevič šk mč; Emilijan sp
Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38)
- 13 P Stanislav Kostka rd; Bric šk
- 14 T Nikolaj Tavelič dh mč; Didak (Diego) rd
- 15 S Albert Veliki šk c. uč; Leopold kn
- 16 Č Marjeta Škotska kr; Gertruda (Jedrt) rd
- 17 P Evfemija in Tekla tržaški mč; Elizabeta Ogrska rd
- 18 S Posv. rim. bazilik Petra in Pavla
- 19 N 33. nav. ned.; Matilda rd; Barlam mč; Neža Asiška dv
Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)
- 20 P Edmund kr mč; Feliks Valois rd
- 21 T Marijino darovanje (Marija od zdravja)
- 22 S Cecilija mč
- 23 Č Klemen I. pp. mč (Milivoj, Milko); Kolumban op
- 24 P Krizogon Oglej. mč; Flora (Cvetka) mč
- 25 S Katarina Aleks. dv mč; Erazem mč
- 26 N Kristus kralj; Leonard rd; Silvo op
Desni razbojnik prosi za sprejem v Kr. kraljestvo (Lk 23, 35-43)
- 27 P Valerijan Oglejski šk; Virgil šk
- 28 T Katarina Labourè dv
- 29 S Saturnin mč; Radogost šk
- 30 Č Andrej ap; Justina dv mč

Pridi, Gospod Jezus! (Raz 22, 20)

TEA ŠINIGOJ

DECEMBER

GRUDEN

31 DNI

LUNE: Ščip: 7. ob 02.27
Zadnji krajec: 15. ob 6.31
Mlaj: 22. ob 03.22
Prvi krajec: 28. ob 20.06

KOZOROG

- 1 P Eligij šk; Natalija (Božena) sp
2 S Kromacij šk; Bibijana (Vivijana, Živa) dv mč
3 N 1. adventna ned.; **Francišek Ksaver rd**
Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)
4 P Barbara dv mč; Janez Damaščan dh c. uč
5 T Saba (Sava) op; Krispina mč
6 S Nikolaj (Miklavž) šk; Apolinarij mč
7 Č Ambrož šk c. uč.; Agaton pp
8 P **Brezmadežno spočetje Device Marije (Brezmadežna)**
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
9 S Valerija mč; Peter Fourier rd
10 N 2. adv. ned.; **Loretska Mati božja; Melkijad pp**
Janez Krstnik nas kliče k spreobrnjenju (Mt 3, 1-12)
11 P Damaz I. pp; Danijel Stilit pšč
12 T Ivana Franciška de Chantal rd
13 S Lucija dv mč; Otilija op
14 Č Janez od Križa dh c. uč.; Dušan šk
15 P Kristina dv; Marija K. de Rosa rd
16 S Albina dv mč; Adelajda (Adela) cs
17 N 3. adv. ned.; **Lazar iz Betanije; Vivina dv**
Janez Krstnik vprašuje o Kristusu (Mt 11, 2-11)
18 P Teotim in Baziljan mč; Gracijan šk
19 T Urban V. pp; Favsta sp
20 S Evgen in Makarij mč; Dominik Sil. op
21 Č Peter Kanizij dh c. uč.; Severin šk
22 P Demetrij Afriški (Mitja) mč; Franciška Cabrini rd.
23 S Janez Kancij dh; Viktorija mč
24 N 4. adv. ned.; **Božična vigilija - Sveti večer - Adam in Eva**
Jezusova mati je iz Davidovega rodu (Mt 1, 18-24)
25 P **Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija mč**
Beseda se je uvelovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
26 T Štefan, prvi mč
27 S Janez Evangelist ap; Fabiola sp
28 Č Nedolžni otroci, mučenci
29 P Tomaž Becket šk mč; David kr
30 S Evgen šk; Liberij šk
31 N **Sveća Družina; Silvester (Silvo) I. pp**
Jožef po božji volji reši sveto Družino (Mt 2, 13-15; 19-23)

On je prava luč (Jn 1, 9)

TEA ŠINIGOJ

Leto 1995

je navadno leto, ima 365 dni, tj. 52 tednov in en dan. Začne in konča se z nedeljo.

1. januar našega (gregorijanskega) koledarja je:

19. december 1994 po julijanskem koledarju

23. keihak 1711 po koptskem koledarju

29. tébeth 5755 po judovskem koledarju

29. radjab 1415 po muslimanskem koledarju

LETNI ČASI

Začetek pomladi 20. marca ob 03.16; poletje 21. junija ob 21.35;
jesen 23. septembra ob 13.14 in zima 21. decembra ob 09.18.

SONČNI MRKI

29. aprila kolobarjasti mrk od 15.33, višek ob 18.32, do 21.32 na južnem delu Sev. Amerike, v Južni Ameriki in na skrajnem delu zahodne Afrike.
24. oktobra popolni mrk od 02.52, višek ob 05.33, do 08.13 v večjem delu Azije in Avstralije.

LUNINA MRKA

15. aprila delni mrk od 11.10, višek ob 13.18, do 15.26 v Aziji, Avstraliji in delu Severne in Južne Amerike.
8. oktobra bo Luna vidna le v polsenci. Delni mrk bo v Aziji, Avstraliji in delu Severne Amerike, deloma tudi v Evropi in Afriki.

N.B. - Podatki so po srednje-evropskem času; ko je v veljavi poletna (legalna) ura je treba dodati eno uro!

Pismo družinam papeža Janeza Pavla II.

Ob mednarodnem letu družine je papež Janez Pavel II. na praznik Gospodovega darovanja, 2. februarja 1994, naslovil na družine vsega sveta posebno pismo. V slovenščini je izšlo na pomlad leta 1994 v zbirki Cerkveni dokumenti (Ljubljana 1994) in je naletelo na ugoden odmev, zlasti pri zakoncih, ki so v njem našli misli za obogatitev njihovega zakonskega in družinskega življenja. Upati je, da bo Pismo našlo trajen odmev v krščanskih družinah, ki se bodo rade vračale k njegovi vsebini in sporočilu.

1. DRUŽINA - POT CERKVE

»Družina je pot Cerkve« je eno izmed izhodišč, ki mu velja posvetiti posebno pozornost. Ob teh besedah zaživi v našem spominu geslo, zapisano v prvi okrožnici papeža Janeza Pavla II., da je namreč »človek pot Cerkve« (Človekov Odrešenik, 1979, 14). Vsebina in sporočilo obeh gesel sta sorodni.

Kristus se je namreč s svojim učlovečenjem ne samo približal, marveč se je »nekako združil z vsakim človekom: s človeškimi rokami je delal, s človeškim razumom je razmišljal, s človeško voljo je deloval, s človeškim srcem ljubil«. Kakor nekdanj - tako gre tudi danes za človeka, ki živi in dela sredi vsakokratnih razmer, razmišlja in išče, trpi in se veseli. Ta človek je enkraten in neponovljiv. Enkratne in neponovljive so tudi poti, po katerih hodi. Na vseh pa se Kristus srečuje s človekom, zato se tudi človek srečuje s Kristusom. Kristus se je namreč združil in poistovetil z vsakim človekom, da bi se tudi človek mogel združiti in poistovetiti s Kristusom.

Cerkev nadaljuje Kristusovo delo in spolnjuje njegovo naročilo, zato »živi skupaj z ljudmi v veselju in upanju, žalosti in stiskah..., globoko prepričana, da je On (Kristus) tisti, ki je človeka zaupal Cerkvi kot pot njenega poslanstva in njene službe«. Kristus je tudi edini, ki človeku v polnosti odkriva človeka samega, izvor, smisel in cilj njegovega življenja.

2. RAZSEŽNOSTI ČLOVEKOVE BOGOPODOBNOSTI

Svetopisemsko poročilo, na katero se vedno znova sklicuje katoliški nauk tako glede razumevanja človeka kakor tudi družine in družbe na splošno, je bogopodobnost. »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi..., moža in ženo ju je ustvaril« (1 Mz 1, 27). Čeprav se človekova bogopodobnost nanaša tudi na njegovo gospodstvo nad stvarstvom, ki mu je zaupano v varstvo in dopolnitev, je vendar človekovo osebno razmerje do Boga, Gospoda in Stvarnika, v ospredju človekove bogopodobnosti. Le-to navadno razumemo kot obdarjenost z razumom in svobodno voljo, z neumrljivostjo, duhovnimi in drugimi sposobnostmi, ki presegajo živalski svet. Svetopisemsko poročilo človeka primerja Bogu, najpopolnejšemu bitju, njegovim lastnostim.

Človekova bogopodobnost odseva tudi v starševstvu, v očetovstvu in materinstvu, iz katerega se rojevajo otroci. To starševstvo ima svoj izvor v bož-

jem starševstvu, kajti v njem »biva vsako očetovstvo v nebesih in za zemlji« (Ef 3, 14). Tako imajo starši v Bogu izvor svojega starševstva pa tudi poslanstva.

3. DRUŽINA - OBČESTVO IN SKUPNOST OSEB

Družina je skupnost, v kateri so ali naj bi bili odnosi med ljudmi najbolj osebni, pristni in globoki, zato tudi osrečujoči. Takšno pričakovanje gojijo vsi ljudje. Zato je družina vzor, po katerem naj bi se zgledovale in oblikovale druge človeške skupnosti: redovne in laične, društva, tudi meddržavne in svetovne ustanove. Upravičeno govorimo o narodu kot družini ljudi, ki jih povezuje jezik, kultura, skupna prizadevanja in cilji.

Občestvo najprej ustvarjata zakonca, ki se »drug drugemu izročata in drug drugega sprejemata«. Takšna je narava same ljubezni: je celovita in nepreklicna. Zahteva vero v izvoljenega človeka, njegove besede in obljube; gradi na medsebojnem zaupanju in spoštovanju; zahteva pripravljenost, da bosta kot mož in žena medsebojno ljubezen in povezanost poglobljala in ostala drug drugemu zvesta. Zakon je namreč »trajno občestvo ljubezni in življenja«, je skupnost duhovnih in drugih dobrin. Tega mnogi niso sposobni. Ker ne zaupajo sebi, tudi drugemu ne morejo zaupati.

Mati Terezija iz Kalkute zbira zapuščene otroke v veliko božjo družino

Papež Janez Pavel II. je 9. okt. 1994 ob slovesnosti družin na trgu sv. Petra v Rimu sprejel predstavnike družin z vsega sveta

4. DRUŽINA - KRAJ MEDSEBOJNEGA SPOŠTOVANJA

Kogar spoštujemo, temu tudi zaupamo, tudi sebe in svojo prihodnost.

Spoštovanje je potrebno gojiti in poglobljati, nikakor pa ne izsiljevati. Potrebno ga je izkazovati tudi tedaj, ko se zdi, da ga drugi »ne zasluži«. Prav tedaj ga namreč najbolj potrebuje, da bi se v njem prebudila zavest samospoštovanja. Od tega, kako so otroci doživljali spoštovanje, ki je vladalo med staršema, med staršema in otroki, bo odvisno tudi njihovo spoštovanje do staršev in do bodočega zakonskega druga.

Šola spoštovanja ni nikoli končana ne s strani staršev ne s strani otrok. Preko nje pa se nadaljuje ali naj bi se nadaljevala v vseh medčloveških odnosih.

5. DRUŽINA - VZGOJITELJICA

Družina je prva in najpomembnejša vzgojiteljica človeka in človeške družbe. To je potrebno imeti pred očmi, ko hočejo razne ideologije še vedno imeti prevladujoč vpliv na vzgojo predšolskih, zlati pa šoloobveznih otrok, ko starši, nemočni pred nalogami vzgoje, prelagajo vzgojo otrok na družbo in Cerkev, ki pa imata, ob vsem vrednotenju njunega dela, le nadomestno vlogo pri vzgoji.

Vzgoja se prične pred otrokovim rojstvom, kajti že nosečnost ustvarja »posebno vez, ki ima že svojo vzgojno vrednost«. Mati posreduje otroku duhovno in biološko doto, ki bo osnova nadaljnje samo-vzgoje. Tudi oče je ude-

ležen pri vzgoji otroka že pred rojstvom s svojo pozornostjo, ki jo izkazuje ženi-materi, fizično in duhovno bližino, s katero spremlja nosečnost, rojstvo, vzgojo in razvoj otroka.

Vzgoja kot dvosmerni proces bogati tako otroke kot starša od otroštva dalje. Otrok prejema in daje, starši dajejo in prejemajo. Oče in mati se ob otroku vzgajata za očetovstvo in materinstvo, ob tem pa bogatita tudi svoje zakonske odnose. Če bi starša zamudila ali prelagala vzgojo otrok na poznejša leta, bi zamudila ne le otrokovo, marveč tudi lastno dozorevanje. Ob otrokovih vprašanjih, zakajih in stopnjah biološko-psihološkega razvoja starša preverjata svoja življenjska stališča, odnos do vrednot, do vere, do Boga, človeka in življenja. Zato roditelj »rodi« otroka ne le za zemeljsko življenje, marveč tudi za duhovno, prihodnje življenje.

6. ZAKON - ZAKRAMENT IN SKRIVNOST

Ob svetopisemskih besedah, da je zakon »velika skrivnost« (Ef 5, 32), so mnogi verniki v zadregi. Resničnost zakonskega in družinskega življenja je tako krhka in nemočna z ene strani, z druge pa je podoba Kristusa ženina in Cerkve-neveste težko umljiva in v marsičem oddaljena. Tudi duhovniki priznavajo, da gre za stvarnost, o kateri je težko prepričljivo govoriti. To nas ne opravičuje, da se ne bi soočili z resničnostjo, ki nam jo Bog sam daje v premislek in vodilo za življenje.

Glede zakona in družine se v sodobnem svetu vedno bolj uveljavljata dve omiki, »omika ljubezni« in »proti-omika«. Prvenstvena pozornost je posvečena omiki ljubezni, temu, kaj je in kako jo doseči, saj gre za vrednoto, ki jo človek načrtno hoče in ustvarja. Izraža se tam, kjer zakon in družina živita in rasteta »iz ljubezni in resnice«, ki morata voditi in navdihovati vse medčloveške odnose, med možem in ženo še posebej. Omika ljubezni se uresničuje tam, kjer že otroci živijo v ozračju ljubezni in razumevanja med starši, kjer se mladi veselo in odgovorno pripravljajo na življenje, kjer zakonca spoštujeta in sprejemata drug drugega v njuni enkratnosti in drugačnosti, kjer so duhovne in telesne dimenzije ljubezni ter različnosti moške in ženske narave izvir bogatitve in dopolnitve, kjer se zakonca napajata iz božje ljubezni zavedajoč se, da je božje starševstvo izvir in vzor njunega starševstva, kjer so otroci sprejeti kot dar in ne kot lastnina, kjer je sožitje med rodovi izvir dopolnjevanja med odhajajočimi in prihajajočimi na oder življenja. Takšna omika ne more rasti sama iz sebe, tudi se ne uresničuje brez človeških naporov. Potrebuje božjo bližino in pomoč, ki je sad molitve in človeških prizadevanj.

Oblike proti-omike niso povsem nove, so pa vedno bolj pogoste in s strani družbe ne samo dopuščene, marveč kdaj prikazane kot dosežek razvoja in svobode. Izvirajo iz individualizma in egoizma, ki nasprotuje velikodušnemu darovanju osebe osebi in podarjanju življenja novemu bitju, v katerem vidi oviro za lastno svobodo. Napajajo se iz porabniškega duha, ki išče zgolj telesni užitek, osebo pa razvrednoti in jo naredi za predmet. Izhajajo iz takšnega razumevanja svobode, ki ne priznava moralnih zakonov. Zagovarjajo »varno spolnost«, ki v resnici postane najbolj »nevarna« past za osebo in njeno dozorevanje, svobodno ljubezen, ki človeka naredi za sužnja lastnih nagonov, zakon na poizkušnjo, ki zanika bistveni lastnosti ljubezni - trajnost in nepreklicnost, skupno življenje oseb istega spola, ki vodi posameznika in člo-

veštvo v slepo ulico. Vse naštete oblike, ki jih kdaj tudi družbeni programi hočejo narediti za »regularne in privlačne«, so varljive in pogubne, ker nasprotujejo »resnici in ljubezni«: resnici, ki je vpisana v človeško naravo, ljubezni, ki je gibal človeškega duhovnega življenja in rasti. V luči božje resnice in ljubezni ni nihče obsojen ali zavržen, marveč je poklican k novemu spoznanju, očiščevanju ter opravičenju.

*

Pismo družinam je dragocen pripomoček, ki bo mnogim v pomoč: mladim, da bodo spoznavali resnico o zakonu in družini; zakoncem, da bodo v njem odkrivali zakonitosti duhovne in vsestranske rasti svojega zakona in družine; otrokom, ki bodo v njem našli kažipot za svoje otroštvo, za spoštljiv odnos do staršev in do drugih; starejšim, da bodo ob njem dozorevali v življenjskih spoznavanjih in bili mlajšim dobri svetovalci.

LOJZE ŠKERL

Verski tisk in Mohorjeva družba

V Zborniku, ki ga je Goriška Mohorjeva družba izdala leta 1974 ob svoji 50. obletnici, sem objavil članek Verski tisk Mohorjeve družbe.

Ob koncu članka sem zapisal: »GMD je opravila zelo zaslužno delo z izdajanjem verskega tiska, s katerim je ohranjela in poživila versko prepričanje med našim ljudstvom.«

»Zaupamo, da bo tudi v bodoče nadaljevala s tem apostolatom, ki je prvenstvene važnosti za krščansko življenje.«

Vprašanje je sedaj: Ali moremo to ponoviti ob njeni 70. obletnici?

GMD je ostala zvesta tej poti in temu cilju. Ni sicer izdala molitvenikov ali pripomočkov za liturgično udejstvovanje, a za to so poskrbeli drugi. Edina izjema je slikanica o Jezusovem rojstvu v Betlehemu (1983).

Imamo pa kar dolgo izbiro knjig o pričevalcih za krščansko življenje. To so n.pr. *knjige o sv. Jožefu* (1981), *svetih bratih Cirilu in Metodu* (1985), *Jakobu Ukmarju* (1987), *Ladotu Piščancu* (1988), *pastirici Urški* (1979), *Bernardki iz Lurda* (1984), *Janezu Madonu* (1983), *Slovenski duhovščini pod fašizmom* (1979), *Šolskih sestrah: Od Tomaja do Trsta* (1986), pape-

žu Janezu Pavlu I.: *Spoštovani* (pisma - 1989), in o slovenskih misijonarjih v Južni Ameriki: *Aravkanija* (1993) ter *Legende* (1991) Franceta Bevka.

V Koledarjih odkrijemo brezmejno vrsto mož in žena, ki so se odlikovali ne samo na kulturnem, prosvetnem in športnem področju, temveč tudi na verskem in duhovnem. Pravtako tudi številni naši kraji pričajo o vernosti v preteklosti in danes. To je velika spodbuda za vse nas in prihodnje rodove.

GMD je sledila pokoncilskemu razvoju Cerkve. O tem pričajo članki o dejavnosti svetega očeta in naših nadpastirjev, ki posodablajo Kristusov evangelij za današnji čas. Tudi številni članki o prosvetni in skavtski dejavnosti so izraz lepega in spodbudnega katoliškega prepričanja.

Vse to dokazuje, da je med nami še vedno veliko življenjskega snovanja in delovanja. Knjige GMD pa nam to zagotavljajo tudi za prihodnost.

Ob koncu bi še dodal, da sem vedno gojil posebno željo, da bi GMD izdala tudi primerno vzgojno knjigo, ki je pravtako potrebna kot literatura z versko vsebino.

Zgodba o milanskih Slovencih

PRIMORSKA DEKLETA V MILANU

Lansko leto je obhajala katoliška skupnost milanskih Slovencev 25-letnico svojega obstoja. A, da se razumemo, slovenska prisotnost v Milanu ima veliko starejše korenine, da ne govorimo o Slovencih iz avstrijskih časov, ki so kot Radeckega vojaki in funkcionarji tlačili milanske ulice. Pravi naval Slovencev na Milan, v bistvu Primorcev, se pričinja v zadnjih 20 letih oz. v začetku 30 let. Med njimi je bilo veliko število primorskih deklet, ki so bila zaradi domače revščine primorana iti »služit«, oz. se zaposliti kot hišne pomočnice pri t.i. boljših družinah.

Prvo duhovno oskrbo v domačem jeziku je tem dekletom baje nudil prof. Anton Trstenjak, ki je bil tedaj na podiplomskem študiju na milanski katoliški univerzi. Žal je večina teh nekdanjih deklet že umrla. Znale bi nam marsikaj zanimivega povedati. Slovele so kot pridne in poštene ženske, ki so delale čast slovenskemu imenu. Precej se jih je kasneje vrnilo domov, nekatera so se v Milanu poročila, druga pa postala do smrti nekaki družinski člani pri družinah svojih gospodarjev.

Iz tega kroga se je v naši skupnosti pred kratkim pojavila gospa po rodu iz Soške doline. Pričela je kot služkinja s šestnajstim letom. Po opravljenem krojaškem tečaju v večernih urah si je polagoma ustvarila šiviljsko delavnico. Danes pa je lastnica in vodi v strogem milanskem središču Mednarodni krojni zavod z imenom Haiduk Vuga Tosi.

PESTRA DRUŽBA ROJAKOV

Drugo večjo skupino predvojnih milanskih Slovencev so sestavljali primorski železničarji, učitelji, vojaki in drugi

državni uslužbenci. Tudi iz tega kroga ne manjka anekdot. Komandat vojaške kassarne ob baziliki sv. Ambroža je polkovnik Velišček, doma iz Kojškega v Brdih. Omenimo lahko tudi učiteljico Ivanko Omahen, po rodu iz Tomaja, ki se je po vojni vrnila na Primorsko, a jo je domotožje spet priklicalo v Milan oz. v milansko predmestje Brugherio, kjer je pred nekaj leti umrla stara sto let in je prejela zato odlikovanje ministrstva za šolstvo. Lepo je omeniti tudi Tejo Breščak, doma iz Dobravelj, pisateljico in slikarko, pri kateri se je zbiral pravi literarno-umetniški krožek, ki ga je obiskoval tudi slavni umetnik Sironi.

Še so osebe, ki se rade spominjajo, kako so se slovenska dekleta in slovenski fantje vojaki in železničarji zbirali v nedeljskih popoldnevih na vrtu kake gostilne in navdušeno prepevali slovenske pesmi, ki so bile doma na Primorskem tedaj prepovedane.

Tudi po vojni se je dotok Slovencev v Milan nadaljeval, a v izrazito manjšem obsegu, bolj ali manj posamično, če izvezemo beneške Slovence in nekaj »Aleksandrink«, te so žene, ki so morale zapustiti Egipt, kjer so do tedaj služile. Povojno slovensko naseljevanje v Milan je izrazito gospodarske in poslovne narave in zajema običajno ljudi z višjo ali fakultetno izobrazbo ne le s Primorske, marveč iz vseh predelov Slovenije.

MILANSKI SLOVENCİ DANES

Težko je danes ugotoviti, koliko Slovencev biva v Milanu in njegovem zaledju. Nekoč, čeprav ohlapno obliko povezovanja med Slovenci predstavlja, v kolikor mi je znano, zgolj Slovenska katoliška skupnost. Pobudnik zanjo je bil pred 25 leti msgr. Ignacij Kunstelj, ki mu je bila tedaj poverjena duhovna skrb za Slovence

v diaspori. Potrkal je na vrata družin, katerih naslov je imel v žepu, in jih povabil na srečanje. Prvo jedro se je pričelo sestajati v cerkvi sv. Sigismunda v parku ob baziliki sv. Ambroža. Za msgr. Kunstljem so za slovensko skupnost skrbeli duhovniki-študentje iz Rima. Velja omeniti zlasti g. Franca Berganta in g. Jureta Rodeta. Od leta 1980 pa skuša biti slovenski milanski skupnosti blizu msgr. Oskar Simčič.

Veliko let je bila slovenska skupnost gost pri cerkvi sv. Tomaža, ne daleč od stolnice. Od leta 1988 pa nudijo Slovencem gostoljubje oo. karmeličani v župnijskih prostorih cerkve sv. Rešnjega Telesa (ul. Mario Pagano).

Skupnost se zbira vsako tretjo nedeljo v mesecu. S sv. mašo je vedno združeno družabno srečanje. Število udeležencev ni

ravno veliko. Smisel za to lahko dojamemo le tisti, ki doživlja kot vrednoto zvestobo narodnim in verskim koreninam. Pa tudi veliko več bi bilo treba storiti. Žal pa so možnosti omejene; treba bi bilo bolj pritegniti beneške Slovence. Precej je storila v tem pogledu gospa Marija Blasutto.

Ne gre, seveda, zanemariti skupine rojakov, ki so prišli v Milan v zadnjih dveh ali treh desetletjih predvsem iz poslovnih razlogov. Čeprav je pri mnogih iz te skupine dokaj odsotna občutljivost za tipične slovenske kulturne in verske vrednote, je vendar hvale in podpore vredno njih prizadevanje za sodelovanje z matico in z drugimi Slovenci, ki živijo v Milanu in v njegovem zaledju. Ravnotako je hvale in podpore vredno prizadevanje, da se v mestnem središču ustvari sedež, s pomočjo katerega bi se vsestransko organizira-

Jubilejno somaševanje v baziliki sv. Ambroža je vodil koprski škof Metod Pirih, somaševali so pa msgr. Simčič, g. Viljem Žerjal in g. Karlo Bolčina

lo življenje tamkajšnjih slovenskih rojakov.

JUBILEJNO PRAZNOVANJE

Po svetopisemskem izročilu je lahko le vsako 50. jubilejno leto. Vendar je lahko tudi 25-letnica vsaj »mali«, a pomemben jubilej zlasti za tiste, ki so se pred 25 leti odzvali vabilu pok. msgr. Naceta Kunstlja in mu ostali zvesti.

Da je to obletnico treba proslaviti, smo si bili v slovenski milanski skupnosti vsi edini. To bo trenutek, ki nam bo pomagal poživiti spomin na vse, kar se jih je v teh letih vpisalo v naše duše, potrditi vezi, ki nas vežejo, ponovno izmeriti pomen naše narodne in verske istovetnosti, priklicati duhovno prisotnost prijateljev, ki jih je Gospod v teh 25 letih poklical k sebi, zlasti pa se Bogu zahvaliti za vse dobre, ki nam jih v skupnosti in po skupnosti naklanja, ter zjeti novega poguma za nadaljnjo pot. Za glavno slovesnost smo si izbrali velikonočni čas in sicer 3. velikonočno nedeljo, 17. aprila 1994, za kraj pa baziliko sv. Ambroža.

Ceprav so bili tehtni razlogi, da bi praznovali kar »doma«, to je v cerkvi sv. Rešnjega Telesa, kjer nam oo. karmeličani

nudijo gostoljubje vsako 3. nedeljo v mesecu ob 16. uri, je teža nekaterih simbolnih razlogov prevesila našo odločitev »v prid« baziliki sv. Ambroža. Saj prav v cerkvi sv. Sigismunda v parku ob baziliki sv. Ambroža je slovenska milanska skupnost zastavila pred 25 leti svoje prve korake. Sv. Ambrož je bil velik prijatelj oglejske Cerkve in njenih nadpastirjev sv. Valerijana in sv. Kromacija.

Slovesnost se je pričela ob 15.30. Udeležba, če poštujemo naše razmere, je bila povsem zadovoljiva: okrog 300 oseb izmed milanskih Slovencev, njihovih prijateljev in sorodnikov italijanskega jezika ter goriških »romarjev«. Jubilejno evharistično slavlje je vodil koprski škof msgr. Metod Pirih. Pozdravno besedo in bežno zgodbo o slovenski milanski skupnosti je uvodoma podal inž. Oskar Blažič, že od začetka njen član.

Slovenska beseda, tako v bogoslužnem izrazu kakor v škofovem nagovoru, zlasti pa v mogočni velikonočni pesmi, je enkratno zvenela v starodavni milanski baziliki in prevzela srca prisotnih. Hvaležnost vsem, ki so skrbeli in skrbijo, da slovenska skupnost v Milanu živi, priznanje vztrajnosti njenih članov, pou-

Pevci iz Šandreža in Rupe-Peči so sodelovali s petjem

darek pomena in spodbuda za nadaljnjo pot so bile osnovne misli škofovega sporočila. Z italijansko besedo se je želel g. škof zahvaliti prijateljem Italijanom, zlasti družinskim članom naših rojakov, za lepo razumevanje in upoštevanje slovenske istovetnosti svojih dragih.

Brez petja pa ne bi bilo pravega praznovanja. Za to gre priznanje štandreškim in rupensko-pečanskim pevkam in pevcem pod vodstvom Zdravka Klanjščka. Čutiti je bilo, da pesem, ki so jo zapeli, prihaja predvsem iz srca.

Zahvalna pesem in blagoslov sta sklenila bogoslužni del našega slavlja. Družabni del se je nadaljeval pod arkadami ob

baziliki, kjer se je med prijateljskim kramljanjem in skromnim prigrizkom ponovno oglasila naša pesem. Romantika? Morda. A ni dobro za človeka in za narod, če bi izgubil smisel za duhovne vrednote takšne romantike. Kako si skuša slovenska milanska skupnost osmišljevati svoj obstoj, nam morda lahko razkrije tudi prošnja, ki je bila izrečena med slavnostnim bogoslužjem: »Gospod, blagoslovi našo skupnost. Pomagaj nam, da bomo delali čast slovenskemu imenu in ostali zvesti svojim duhovnim koreninam, zlasti pa, da bomo ostali zvesti Tebi in bomo žive priče iskrene ljubezni in vzajemnosti med narodi.«

MARKO TAVČAR

Začetki Goriške Mohorjeve družbe v Zborniku svečenikov sv. Pavla

Ko je pred 70 leti začela delovati Goriška Mohorjeva družba, je to imelo določene odmeve v širšem slovenskem tisku. Precejšen poudarek pa je dogodku dal tudi *Zbornik svečenikov sv. Pavla*, stanovsko glasilo slovenskih in hrvaških duhovnikov, ki so se po prvi svetovni vojni znašli v mejah Italije in so smatrali za potrebno, da se organizirajo in obnovijo **Zbor svečenikov sv. Pavla** ter tako poskrbijo ne le za enoten in dogovorjen nastop v svojih stanovskih zadevah, ampak tudi, če ne predvsem, za enotno in načrtovano pastoralno in narodnoobrambno delo v občno korist slovenskega in tudi hrvaškega ljudstva pod novo civilno oblastjo, ki s svojim iredentističnim nastopom ni kazala občutljivosti za manjšini, ki sta se znašli v mejah kraljevine Italije.

Kot znano so duhovniki zamisel o ustanovitvi GMD sprejeli na seji Zbora jeseni leta 1923, ta korak, po vzorih in namenih škofa Slomška, je predlagal tedaj še polno politično angažirani duhovnik Virgil Šček, ker je postalo očitno, da bo Italija vse bolj omejevala uvoz slovenskih knjig. Za obstoj manjšine pa je postalo življenjskega pomena imeti možnost ponuditi ljudem dobro čtivo v maternem jeziku.

Ustanovitev družbe se seveda odraža tudi v glasilu duhovniške Ostanovske organizacije. Tako je že v 2. številki **Zbornika svečenikov sv. Pavla**, ki je izšel 1. decembra 1923, na str. 11 objavljeno poročilo o seji odbora Zbora svečenikov sv. Pavla, ko so 12. novembra 1923 obravnavali tudi vprašanje knjižnih izdaj Narodne knjigarne, na koncu pa je dobesečno in v mastnem tisku objavljeno naslednje vabilo: »*Naprošamo sobrate, da poleg nabiranja*

udov za Gor. Mohorjevo družbo, tudi čim prej na dekanjskih konferencah določijo farne in dekanjske zastopnike te družbe.«

Že v naslednji številki, z datumom 1. januarja 1924, v uvodniku »**Red v naši hiši!**« msgr. Novak poziva duhovnike, naj jasno in odkrito izrazijo svoje želje, pomisleke in nasvete odboru, ki bo te predloge vzel v pretres in nato sklepal o ustanovitvi, delovanju in ciljih nastajajoče Družbe. V nadaljevanju vabi sobrate, naj se pozanimajo glede okrožnice pripravljenega odbora Goriške Mohorjeve družbe ter pravi: »*Hočeš zvedeti za genezo teh okrožnic, pršaj privatne informacije, če ne moreš zaupati, da sta bili sestavljeni po tehtnem in vsehstvarnem prevdarku in po najrazličnejših predhodnih pogajanjih z uredeništvom Bogoljuba, z onstransko Mohorjevo Družbo in z Goriško Matico, ki so deloma uspela, deloma se razbila.*«

V istem glasilu je tudi poziv, naj bi duhovniki čim prej osebno sprejeli poverjeništvu Mohorjeve družbe v Gorici. »*Če hočemo,*« pravi poziv, »*da podjetje uspe, je treba veliko agitacije in požrtvovalnosti. Poberite udnino, izpolnite nabiralne pole in pošljite jih točno do zadnjega marca v Gorico. Takoj po tem dnevu zveste natančen literarni način, ki je odvisen od števila članov. Pomisleke pustite na stran. Konkurence sploh ni in je ne more biti, če vi vsi smatrate bratovščino več nego trgovino in Zbor svečnikov sv. Pavla več nego kakega potujočega agenta!*« Istočasno **Zbornik** vabi duhovnike, naj izberejo po navodilih Mohorjeve družbe dekanjske zastopnike in farne poverjenike in to za legalno podlago bratovske organizacije Mohorjeve družbe. »*Posljite imena na pisarno Goriške Mohorjeve družbe v Gorici, Riva Piazzutta 18.*«

Tudi v **Zborniku**, ki je izšel 1. februarja je objavljen prispevek, ki govori o novonastali Družbi in sicer o odpustkih, ki jih je podelil pristojni vaticanški urad že 23. novembra 1923, goriški nadškofijski ordinarijat pa ga je dostavil vodstvu novonastale Družbe šele v januarju.

Dvojna, 5. in 6. marčna številka pod naslovom **Goriška Mohorjeva družba** objavlja dobesečno: »*Z veseljem javljamo čast. sobratom, da je to naše podjetje že sedaj ne le zagotovljeno, temveč na trdih nogah. Ne male, vsem znane težkoče čvrsto zmaguje vzajemnost, zavednost in požrtvovalnost čast. duhovščine, ki teži smotrno za stavljenim si ciljem.*

Da bo pa uspeh tem bolj popolen, prosi odbor dekanjske poverjenike, naj vsak v svojem okrožju poskrbi velikodušno za agitacijo. Zlasti naj se potrebno za pobiranje udov ukrene, v duhovnijah, kjer ni krajevnega poverjenika, ali kjer ne more domači duhovnik službe poverjenika vršiti.

Opozarjam vse čč. sobrate na velikonočno izpraševanje, kjer se bo nudila ugodna prilika priporočiti vernikom knjige naše cerkvene družbe. Naj bi te lepe prilike nihče ne zamudil!

Tudi pozneje ob pobiranju velikonočnih listkov bo morda zadnja prilika dana, da se mlačne ali manj odločne za družbo pridobi. Denar, ki ga ljudstvo za dobre knjige žrtvuje, se najboljše obrestuje!«

Tajnik GMD Stanko Stanič je v 9. številki, 1. julija, objavil članek z naslovom **Goriška Mohorjeva družba in njene publikacije**. V strnjeni obliki Stanič poroča, da gospodarski odsek Družbe sestavljajo poleg družbinega predsednika še inž. Josip Rustija, zadružni tajnik David Doktorič in kano-nik Anton Berlot. Ravno tako so na začetku ustanovili leposlovni odsek, ki zbira in izbira leposlovno gradivo. V tem odboru so poleg predsednika bili

imenovani dekan Venceslav Bele in še Fran Švara, Stanko Stanič, Peter Butkovič, Janko Kralj, dr. Engelbert Besednjak, Virgil Šček, Filip Terčelj, Josip Abram in Ivan Rejec. Za družbine nadzornike so bili imenovani Ignac Leban, Anton Rutar in Franc Setničar. V istem članku je tudi rečeno, da mora vsaka knjiga biti pregledana s strani t.i. cenzorjev. Iz teološkega vidika je knjige pregledoval mons. dr. Ličar. Z literarnega vidika je spise pregledoval Venceslav Bele in »da se spozna, kaj misli o knjigi praktični dušni pastir, mora vsaka knjiga v cenzuro Alojzija Novaka, dekana«.

Stanič nadalje ugotavlja, da je bilo zbiranje gradiva sicer otežkočeno, a da bo izdajala Družba sledeče publikacije: »1. Mohorjev koledar, uredil Venceslav Bele. 2. I. Rais, Preužitkarji. Iz češčine prevedel dr. Franc Bradač. 3. Danilovski, Na Indijo. Roman. Iz ruščine prevedel Alojzij Benkovič. 4. Gospodarska čitanka. Iz doneskov različnih strokovnjakov uredil Josip Rustija.«

Stanič opozarja tudi na možnost dokupa drugih knjig. Nato pa pravi: »Uspeh nabiranja udov je bil za kratki termin, ki je bil na razpolago, dovoljen. Družbine knjige se tiskajo v 13.000 izvodih. Posebno paznjo je odbor polagal na koledar v katerem izide tudi imenik udov.«

Zbornik svečnikov sv. Pavla šele v februarju leta 1925 spet objavlja daljši članek o delovanju Goriške Mohorjeve družbe. Stanko Stanič namreč poroča o 1. družbinem občnem zboru, ki je bil 22. januarja 1925 v knezonadškofijski palači v Gorici. Zanimivo je, da je Stanič to poročilo iz **Zbornika** izrezal in ga zalepil v Zapisnik, tako da ima pečat uradnosti. Stanič je na občnem zboru v svojem tajniškem poročilu podal strnjeno zgodovino dogodkov, ki so privedli do ustanovitve Goriške Mohorjeve družbe, in ugotavlja: »Marsikdo podcenjuje Zbor Svečnikov sv. Pavla, in vendar, četu-

Imenik udov

Goriške Mohorjeve družbe
za leto 1925.

Gorica.
Tisk Zadrúžne tiskarne.

di ta Zbor ni pustil za seboj druge dediščine kakor Mohorjevo družbo, je storil velikansko kulturno uslugo našemu toliko preizkušenemu narodu, in bo njegovo ime s to družbo neizbrisno združeno. Zbor se je opetovano zavzemal za preustroj Goriške Matice v cerkveno bratovščino, da se tako zagotovi društvu versko obeležje. Vsi ti sklepi Zbora so našli glasen odmev na občnem zboru Svečnikov sv. Pavla v jeseni l. 1923. Ob navzočnosti tajnika Goriške Matice dr. Pavlice je občni zbor pooblastil odbor, naj se v tem smislu pogaja z Goriško Matico in za slučaj nesporazuma izvaja posledice. Isto so sklenili slov. dekani gor. škofije zbrani pri knezonadškofu na konferenci. Poganjanja v tem pravcu niso uspela. Goriška Matica je sicer nato objavila svoj poseben odbor, kateri pa je smel obstajati le kot odsek delničarjev Narodne tiskarne. Poleg tega so pritegnili še uredniški odbor, kateri pa je le bil od prvega imenovan in je imel besedo le pri izbiri gradiva. Da bi se Matica preosnovala v bratovščino je bilo a limine odbito.

Nato se je vršila ona zgodovinska seja Zbora, ki je imenovala odbor petih mož z nalogo, da zasnuje cerkveno bratovščino po vzorcu Mohorjeve Družbe. To se je izvršilo lanske zimo. V svoji prvi seji se je ta odbor konstituiral in takoj pooblastil sobrata Beleta za nabiranje literarnega gradiva in mons. dr. Ličana, da zasnuje pravila. Družbin tajnik (to je bil sam Stanič) je sestavil oklic na duhovščino in razposlal nabiralne pole.

V prihodnji seji so bila pravila odborena, kakor jih je mons. Ličan predložil. Ker je g. Bele konstatiral, da je za nabavo dobrih rokopisov potreben osebni stik s pisateljem, je odbor v to svrho imenoval gospoda Jankota Kralja. Ker so že prihajala naročila je odbor začasno pooblastil inž. Rustija, da vodi seznam.

V nadaljevanju Stanič navaja težave, ki so jih imeli pri zbiranju rokopisov in da je nadškof Sedej potrdil družbina pravila. Nadalje so tudi že razmišljali ali naj bi se Družba prijavila kot zadruga. Po premisleku so sklenili, da ni primerno.

»Med tem,« pravi Stanič, »se je tudi odprlo vprašanje razmerja do pre-

Na skupni Prešernovi proslavi 1994 v Katoliškem domu v Gorici je govoril ravnatelj prof. Milko Rener; v ozadju zbor iz Podgore.

valjske družbe. Odbor je hotel ustvariti s to družbo nekako bratovsko sodelovanje. Načrt je bil, da bi si družbi vsako leto pred seboj priobčili svoj literarni program in na podlagi tega bi si naša družba vedno izbrala kako njihovo knjigo, ki naj bi bila potem naše skupno izdanje. Družbi bi si knjige izmenjavali po tiskarski ceni. Prevaljska družba je stavila protipredlog in sicer naj mi tiskamo samo koledar, druge knjige pa naj bi obligatno sprejmemo od nje. Dve liri nam družba prepusti za naš koledar, za voznilno iz Prevalj in za vse upravne in razpošiljalne stroške. Ves riziko za knjige mora nositi goriška družba. Ta predlog je bil za našo družbo nesprejemljiv! Pri nas je tisk najmanj dvakrat boljši kup nego tam. Vse to je bilo uradno sporočeno maja meseca prevaljski družbi. Pa brez uspeha!»

Na občnem zboru so tudi ugotovili, da so zbrali nekaj manj kot 12.000 članov in da so knjige zato tiskali v 13.000 izvodih. Stanič nadalje ugotavlja, da je odbor, ko so začeli izročati rokopise tiskarni, nekako mislil, da se je s tem delo končalo, v resnici pa se je dejansko začelo, saj se s tem začnejo korekture, impaginacija, razpošiljanje in ostalo delo. Stanič tudi poroča, da je družba najela svoje prostore na naslovu Riva Piazzutta 10 in da bo v kratkem nastopil poseben poslovni tajnik, ki bo skrbel za korekture in impaginacijo ter ekspedicijo knjig kakor tudi bo skrbel za poslovno knjigovodstvo. Na občnem zboru so tudi prebrali pismo pisatelja Finžgarja, ki je pohvalil koledar ter obravnaval razmere med obema družbama.

Zanimivo pa je, da je urednik Bele ob tisti priliki tudi predlagal, da bi se razčistile razmere do Društva Sv. Mohora za Istru, ki je dejansko tudi nastala po goriškem vzoru in za katero so Istrani sprva mislili, da bi delovala kot podružnica Goriške Mohorjeve družbe. Vendar so že v dobi snovanja pobudniki Grašič, Milanović, Pavić in drugi ugotovili, da bi bilo to dejansko zelo zapleteno in tako so se odločili, da po vzoru goriških sobratov sestavijo samostojen pravilnik, ki ga je tržaški škof tudi potrdil, tako da so dejansko delovali samostojno. Prve knjige so tudi za Hrvate pod Italijo izšle leta 1925, Književno društvo sv. Mohora za Istru pa je prenehalo delovati po drugi svetovni vojni. Na občnem zboru so sklenili, da bo goriško vodstvo stopilo v stik s hrvaškimi sobraty. da bi se pojasnile razmere med družbama. S pristankom nadškofa Sedeja je prišlo do dogovora o samostojnosti hrvaškega podjetja, ki pa vsako leto predloži svoje knjige tudi goriškemu odboru. Dejansko pa je bil ta sporazum le formalnega značaja.

Z izidom prvega knjižnega daru za leto 1925 je Goriška Mohorjeva družba začela svoje 70-letno delo med slovenskim življenjem na Primorskem, in kot je razvidno iz vprašanj, ki so jih obravnavali na 1. občnem zboru januarja 1925, je vrsta tedanjih problemov aktualnih še danes. Nedvomno pa moramo priznati ustanoviteljem, da so v tistih nenaklonjenih časih znali postaviti na noge zelo učinkovito in razvejano dejavnost, kar izpričuje tudi samo število članov, saj so že prvo leto dosegli 12.000 udov. Podatek je toliko bolj zanimiv, če upoštevamo, da so knjige v veliki večini primerov prebirali tudi drugi družinski člani, kar pomeni da je bilo število bralcev vsaj še enkrat višje. Zboru svečnikov sv. Pavla gre zato hvaležnost in priznanje za dalekovidnost in razsočnost, s katerima je izpeljal ta načrt, ki je potrdil veljavnost mohorjanske ideje za slovenski prostor in slovenskega človeka, še posebej onega, ki ga je usoda ločila od matičnega telesa.

Ob 340. letnici prvega vpisa v župnijske knjige na Opčinah

Tridentinski vesoljni zbor (1545-1563) je močno posegel v življenje in razvoj katoliške Cerkve. Potrebe po spremembah v cerkvenem življenju, tako posameznika kot skupnosti, so bile tako močne, da so morali škofje in cerkveni dostojanstveniki zasedati v današnjem Trentu osemnajst let z dvema prekinitvama, da so se lahko s problemi tedanjega časa soočili stvarno in konstruktivno.

Med številnimi zaključnimi navodili in odredbami cerkvenega vesoljnega zbora naj omenimo le navodilo oz. ukaz župnikom po vsem svetu, naj uvedejo in stalno pišejo register, oz. seznam rojenih, poročenih in umrlih v svojih župnijah. Vršila so se takrat občasna ljudska štetja, pisali seveda življenjepisi in beležke bolj znanih mož, toda stalno evidenco o rojstvih, porokah in smrti posameznih župljanov ni nihče vodil. Tridentinski koncil je uvedel to novost, ki je s socialnega in človeškega vidika pomenila že pravo revolucijo. Vsakdo, reven in bogat, pameten in ne-

spameten, otrok in odrasli, moški in ženska, je bil odslej zabeležen v župnijski knjigi, in to vsaj trikrat v življenju: ko se je rodil, ko se je poročil in ko je umrl.

Niso vsi župniki mogli takoj slediti koncilskim odredbam. Po približno 90.letih je na Opčinah to storil župnik Jožef Cisterna. 23.maja 1994 je poteklo natanko 340 let od njegovega prvega vpisa v openjski župnijski register. Zelo preprosto je v knjigo umrlih začel s prvim vpisom: »Thomas Sosig obiit confessus et communicavit, ac sacra unctione inunctus sepultus est a me p. Josepho Cisterna Parocho apud S. Bartolomeu«. Samó ime in priimek umrlega ter priimek in ime župnika in zagotovitev, da se je pokojni spovedal, obhajal, skratka, da je umrl z vsemi svetimi zakramenti.

Za nas je seveda pri tem še nekaj zelo važnega: priimek umrlega. Sosič! Na Opčinah je še danes ogromno Sosičev, tako kot je mnogo Malalanov, Vremcev, Hrovatinov, priimkov, ki jim nihče ne more

Razstava rokopisov na Opčinah od leve: Vinko Suhadolc, Alojz Rebula, Vinko Beličič, Tomaž Pavšič in Drago Štoka

odvzeti slovenskega izvora. Tudi fašizem jim ni mogel, čeprav jih je nasilno spreminjal v Sossi, Crovatini ali Ervotti, Danieli itd.

Razstava rokopisov, ki je bila na Opčinah v drugi polovici marca 1994 je bila nedvomno zanimiva tudi s tega narodnostno-etičnega zornega stališča: obiskovalci so se vrnili v svojo zgodovino za 340 let nazaj in zapustili razstavo zadovoljni in s ponosom v srcu, saj tako močnih korenin nima vsaka skupnost na tem svetu, tudi v Evropi ne.

Opčine so se v teh stoletjih, tako kot skoro vsaka naša vas, izredno spremenile, tako z narodnostnega kot socialnega in ekonomskega vidika, toda zgodovinske niti, ki se od leta 1654 do današnjih dni vleče na narodnem polju, ne more nihče tajiti.

»Razstava je lepa priložnost, da se zavemo bogatva, ki ga imamo v našem župnijskem arhivu, kjer so povsem jasno izpričane naše verske, kulturne in narodne korenine«, je dejal na otvoritvi razstave openski župnik Zvone Štrubelj. In razstava je to res dokazala: pravilno iz-

brane knjige (vsega skupaj 25), za vsakega župnika ena knjiga (vseh župnikov - rokopiscev je do danes 17). Poleg teh matičnih knjig pa še urbarji, status animarum, stare podobice, misali, molitveniki: vse to je obiskovalce naenkrat povedlo nazaj v zgodovino in jih dobesedno očaralo s svojo zgodovinsko lepoto in skrivnostjo. Razstavo se je ogledalo okrog 1500 ljudi, kar nedvomno priča o velikem zanimanju naših ljudi za svojo preteklo in polpreteklo zgodovino.

Morda ne bi bilo napak, ako bi posamezne župnije pri nas izkoristile kako okroglo obletnico in dale na svetlo med ljudi rokopise, ki ležijo kje v morda zaprašenih arhivih in jih ni doslej, razen župnika, še nihče videl.

Vsak dogodek, ki nas povede v zgodovino, je dobrodošel, zato, da se ob tem zavemo svojih verskih tradicij in narodnostnih korenin. Posebej za mlade je to nedvomno prav in potrebno, saj so takšni rokopisi dragoceni tudi zaradi kulturne, etične in socialne vsebine, ki jo izžarevajo in tako nenehno pričajo o naši preteklosti.

ODBOR GMD

Goriška Mohorjeva družba v letu 1994

Jeseni 1924, torej pred 70 leti, je izšel, z letnico 1925, prvi knjižni dar Goriške Mohorjeve družbe. Koledarju so delale družbo »Gospodarska čitanka« inž. J. Rustja, Danilevskijev roman »Na Indijo« v prevodu A. Renkoviča, Raisov roman »Preužitkarji« v prevodu F. Bradača, »Molitvenik« dr. G. Pečjaka ter zvezek z imenikom udov GMD.

Zamisel o ustanovitvi GMD se je porodila v sklopu stanovske organizacije slovenskih primorskih duhovnikov v mejah tedanje Italije, imenovane »Zbor svečnikov sv. Pavla«. V ta namen je društvo osnovalo odbor, v katerega je poleg du-

hovnikov pritegnilo tudi nekaj vidnejših tedanjih intelektualcev-laikov. V poslaničnici, razposlani 22. novembra 1923 župnijskim uradom, je bilo zapisano: »Ker ima Družba sv. Mohorja na Prevalju svoj sedež izven države in se ne more posebno ozirati na naše razmere, ter bi cenzura lahko dovoz knjig onemogočila, smo čutili potrebo po lastni ustanovi, ki bi nam to družbo omogočila...« (prim. R. Klinec, Zgodovina GMD, Gorica 1967, stran 12).

Leto 1994 je zato potekalo pri GMD v znamenju bodisi proslave okrogle obletnice njenih početkov, predvidene za mesec december, kakor tudi izjemno

pomembnih notranjih organizacijskih preosnov, o čemer smo v lanskem kole-darskem zapisu poročali. S temi je GMD prešla v sklop širše založniške ZADRUGE GORIŠKE MOHORJEVE.

Novoustanovljena Zadruga, ki je dejan-sko zaživela šele 1994, je založnik in la-stnik tednika »Katoliški glas«, mesečnika za otroke »Pastirček«, knjižnih izdaj in ož-je GMD. Predsednik odbora Zadruga GM je od 1.6.1994 dr. Damjan Paulin, ki je na-sledil dr. Kazimira Humarja. Le-ta je sprejel mesto podpredsednika.

Omenjene enote, ki sestavljajo Zadru-go GM, delujejo samostojno in jih kot tak-šne tudi obravnavamo. Naj jih na kratko predstavimo:

KATOLIŠKI GLAS je tednik, ki je na-stal leta 1948 z združitvijo dotedanjega tržaškega »Tedna« in goriškega »Sloven-skega Primorca«. Glavni in odgovorni urednik je g. Dušan Jakomin, slovenski kaplan v tržaški župniji Škedenj. S pre-danostjo prvotnim koreninam želi tednik »slediti dogodkom tako, da informira in formira, toda mora obenem pripravljati prihodnost na osnovi tistih vrednot, ki ga stalno spremljajo in so ga rodile. Prav za-to ne sme in ne more biti glasilo te ali one strani. Krščansko sporočilo gre preko lo-

čitev, ki so le človeške in zato minljive«, tako piše glavni urednik v uvodniku dne 26.6.1994. Biti želi torej eden izmed sou-stvarjalcev javnega mnenja v slovenskem zamejskem prostoru.

PASTIRČEK je mesečna otroška revija, ki neprekinjeno izhaja že celih 48 let. Oblikuje jo uredniški odbor, ki ga vodi g. Marjan Markežič, župnik v Sovodnjah ob Soči in profesor verouka na slov. nižji srednji šoli v Gorici. Letno izide osem šte-vilk in sicer med šolskim letom. Namen-jen je predvsem šoloobveznim otrokom. Objavlja raznolike informativne in formativne članke, pa tudi pesmice, pravljice, igre. Pomembna je tudi »pošta«. Številna pisma mladih bravcev pričajo, da je revija zanje prikupna in zanimiva.

KNJIŽNE IZDAJE. Ustanovitev Zadru-ge GM je tudi formalno pravno omogoči-la izdajanje knjig zunaj rednega letnega knjižnega daru GMD. Za to skrbi širši od-bor za knjižne izdaje, ki je bil ustanovl-jen, in ga vodi prof. Marija Češčut. V tem sklopu sta letos izšli pesnitev »*Križev pot*« Ljubke Šorli-Bratuževe, ob prvi obletnici njene smrti, ter v sozaložbi s Celjsko MD, »*Črepinje*« oz. spominski za-pisi nekdanjega političnega zapornika in sedanjega biljenskega župnika in zlato-

Pastirčkov dan 1994
v Katoliškem domu
v Gorici - nastop
otrok osnovne šole
Fran Erjavce
iz Štandreža

mašnika Ljuba Marca. Do izteka tega leta naj bi izšla še dva naslova.

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA.

Kot je bilo omenjeno, ohranja GMD v sklopu Zadruga Goriška Mohorjeva svojo avtonomijo. Letošnja obletnica je posebej poživila misel in skrb, da pride ponovno do izraza izvirni namen MD kot bratovščine, oz. združenja vernikov, ki vidijo v MD sredstvo za osebnostno duhovno-kulturno oblikovanje in utrjevanje verske in narodne istovetnosti. Zato stoji v ospredju vprašanje kako poživiti čut pripadnosti MD s primernimi bivajskimi izrazi.

O knjižnem daru za leto 1994, ki je izšel v prvih dneh meseca decembra 1993, velja povedati, da so ga sestavljali: *Kole-dar 1994*, ki ga je uredil dr. J. Markuža; *19. snopič*, to je predzadnji, Primorskega slovenskega biografskega leksikona (PSBL), ki ga urejuje prof. M. Jevnikar; »*Alesandrinke*« zgodbe o usodi primorskih deklet in žen v Egiptu izpod peresa Dorice Makučeve; »*Možje s Snowyja*«, spomini vipavskega izseljenca v Avstra-

liji; »*Ko se vračajo delfini*«, zbirka novel in črtic tržaške pisateljice Brune Marije Pertot.

Knjižno zbirko 1994 smo predstavili v Gorici, Trstu, Ljubljani, Ajdovščini, Dornberku, Izoli in Kopru. Bila je lepo sprejeta ter deležna prav dobrih ocen in recenzij v slovenski periodiki. GMD je bila prisotna tudi na zadnjem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu v Ljubljani novembra 1993.

Redno se srečujemo s sestrskima družbama v Celju in Celovcu. Skupaj snujemo in pripravljamo zgodovino vseh treh Mohorjevih. Decembra 1994 je na sporedu ponovno srečanje »treh sester« v Gorici v sklopu proslave 70. letnega jubileja GMD in obenem sklepa največjega dose-danjega založniškega in kulturnega podviga GMD, to je Primorskega slovenskega biografskega leksikona (PSBL), ki je pričel izhajati leta 1974. To dragoceno enciklopedično delo, sad zelo širokega kroga zavzetih sodelavcev, razodeva neslutena obzorja mnogoplastnega duhovnega bogastva tolikih primorskih ljudi, ki bi brez PSBL ostalo v veliki meri prikrita.

BOŽO RUSTJA

30 let OGNJIŠČA

ZGODOVINA

Ob veliki noči 1994 je slovenski verski mesečnik Ognjišče stopil v 30-leto izhajanja. Za veliko noč, 16. aprila leta 1964 je namreč izšla prva številka še farnega Ognjišča, glasila župnij Postojna in Koper. Idejni vodja tega je bil vsekakor tedanji postonjski župnik in sedanji glavni in odgovorni urednik ter direktor Ognjišča msgr. Franc Bolè ter takratni koprski kaplan in sedaj piranski župnik msgr. Bojan Ravbar. Oba sta začutila, da morata nagovoriti mlade tudi s posebnim časopisom, ki bo pisal v takem slogu, da ga bodo mladi radi brali. O tedanjem Ognji-

šču pravi urednik Bolè takole: »List je imel že tedaj zasnovo, ki jo je v bistvu ohranil do danes: začel je s pismom meseca, ki naj bi nadomeščal uvodnik, prinašal je aktualne članke iz verskega življenja, na poljuden način je predstavljal velike osebnosti, objavljal je sodobne molitve, zgodbe, podlistek...»

Prva številka Ognjišča je imela naklado 1.300 izvodov. Naklada pa je hitro, predvsem pa sunkovito naraščala. Ob koncu leta 1966 je bila 18.000, prva številka letnika 1967 pa 35.000, leta 1971 je dosegla 85.000, leta 1984 pa preseгла magično mejo 100.000.

Dejstvo je, da je bilo Ognjišče zelo raz-

širjeno že v preteklosti. Tudi zadnje raziskave javnega mnenja, ki jih je izvedla Mediana, so pokazale, da je Ognjišče, čeprav verska revija, najbolj razširjen mesečnik v Sloveniji.

ZALOŽBA OGNJIŠČE

Verniki, duhovniki pa tudi drugi pastoralni delavci so čutili, kako jim manjka časopisov in knjig, ki bi pomagale k verski rasti. Tako je uredništvo Ognjišča začelo izdajati tudi knjige. Najprej dve popularni zbirki Mala in Žepna knjižnica. Obe sta se pri ljudeh zelo priljubili. Tako je življenjepis papeža Janeza XXIII. Papež Janez dobri izšel v nakladi 40.000 izvodov. V zadnjem času pa doživlja izredno topel sprejem med bralci zbirka Življenjske smernice, ki želijo odgovarjati na pereča vprašanja današnjih ljudi. Vsekakor je poleg teh zbirk izšlo še veliko knjig izven zbirk, večina pa - zlasti za Slovenijo - kar v zavirljivo visoki nakladi. Pri založbi Ognjišča je do konca leta 1993 izšlo 190 naslovov knjig, skupaj s ponatisi pa 190 knjižnih izdaj. Knjižnim izdajam pa je še treba prišteti še več avdio in videokaset. Svojevrstni »bestseller» pa je Kratko Sveto pismo v slikah, ki je izšlo v skupni nakladi 100.000 izvodov.

PREGANJANJE

Seveda pa tak razmah Ognjišča ni šel v račun komunističnim oblastem. Tako so bili glavni urednik, pa tudi drugi člani uredništva in uprave deležni več preiskav, šikaniranja, zaslišanj in tudi sodnih preganjanj. Zlasti izrazito so se začela leta 1974 in trajala nekaj let. Najprej so upravo obiskali inšpektorji, ki so »pregledovali« devizne račune, nadaljevalo se je preiskovanje zaradi karitativne dejavnosti v okviru Predala dobrote. Sledile so šikane zaradi ustanovitve Kluba Ognjišče, ki je moral prenehati z delovanjem. Tretje sodno preganjanje pa je doletelo predvsem glavnega urednika Boleta, ki se je moral na sodišču zagovarjati. Nekaj let so vsem uslužbencem Ognjišča odvzeli potne liste. Ta preganjanja so za nekaj časa dokaj zavrla delo Ognjišča, kar pove tudi podatek, da v tem času (3 leta) ni izšla nobena knjiga.

KARITAS IN OGNJIŠČE

Eno večjih preganjanj je bilo zaradi Poštne predala dobrote, ki je bil zametek Slovenske Karitas. Vedeti namreč moramo, da je bilo takrat v Sloveniji prepovedano karitativno delovanje Cerkve. Prišlo je do zaslišanj na verski komisiji, prei-

Msgr. Franc Bole se zahvaljuje za Odličje sv. Cirila in Metoda

**Studio Radia
Ognjišče v Kopru
1994 (foto B. Rustja)**

skav, delo je teklo naprej. Tako je iz te pobude Predala dobrote leta 1990 nastala Slovenska Karitas, urednik Franc Bolè pa je postal njen prvi direktor, ki je to službo opravljal vse do leta 1993.

Iz skrbi do kakorkoli potrebnih, zlasti pa bolnikov in invalidov, so se rodila vsakoletna romanja bolnikov invalidov in ostarelih na najbolj znano slovensko božjo pot Brezje, ki so lani slavila svojo 25-letnico. Ta prireditelj je postala eden največjih verskih shodov v Sloveniji, saj se na romanjih vsako leto zbere okrog 10.000 ljudi. Če upoštevano, da gre v večini za bolne, invalide in bolnike, ki jim pri potovanjih in med romanjem pomagajo mladi (vzgojni vidik!), to nikakor ni majhna številka.

NAČRTI: RADIO IN TV

Iz dosedaj povedanega lahko vidimo, da je značilnost Ognjišča množičnost (visoka naklada Ognjišča, knjig, veliko romanje...). Toda časi se spreminjajo. Naklada knjig in revije ne raste več. Pozna se kriza bralne kulture, gospodarska kriza - bralci Ognjišča so revni ljudje, ki jih je gospodarska kriza najbolj prizadela in ne »rdeči« direktorji, ki so »polastninili« veliko družbenega premoženja - pa tudi pa-

dec vrednot: najprej se bom odpovedal verskemu časopisu in knjigi, ker mi ta predstavlja najmanjšo vrednoto. Zato mora uredništvo misliti, kako delovati tudi v prihodnje. Vsekakor se ne misli odpovedati reviji in knjigam. V zadnjih letih je Ognjišče dobilo popolno barvno opremo, da bi postalo za bralce še privlačnejše. Tudi knjižnih izdaj je vse več. Celo dve novi reviji sta se rodili v okviru Ognjišča. Gre za liturgično zbirko Molimo s Cerkvijo in list za krščansko kulturo mladih Sončna pesem.

Že lansko leto pa je dobil več frekvenc radio Ognjišče in pozneje tudi TV Ognjišče. S tem radijem dobiva Slovenija svoj prvi cerkveni radio. Gre za nagovarjanje sodobnega človeka, ki je odprt eletkronskim medijem. Radio Ognjišče bo oddajal iz treh studijev: Koper, Ljubljana in Maribor. Konec marca 1994 je začel s poskusnim oddajanjem s Tinjana (91,2 MHz) in Svete Gore (107,5 MHz). 6. junija 1994 pa je koprski škof Metod Pirih blagoslovil prvi Radio Ognjišče v župnišču cerkve sv. Marka pri Kopru. Dan prej pa je radio začel tudi z govornimi oddajami.

Ko ima človek 30 let je ponavadi na višku svojih ustvarjalnih moči. Naj bo tako tudi z Ognjiščem: revijo, založbo, radijem in TV.

Leto velikih dogajanj in izrednih dogodkov

»Mohorjeva je bila v veliko težjih časih - kakor so današnji - kulturno zatočišče slovenske narodne skupnosti na Koroškem.« Tako je na odprtju »Hiše koroških Slovencev« v Ljubljani označil našo vlogo avstrijski zvezni predsednik dr. Thomas Klestil.

Mogoče je naša hiša postala prav zaradi te značilnosti osrednja in največja organizacija koroških Slovencev. V zadnjih letih smo postavili marsikakšen akcent, pretekli meseci pa so bili meseci velikih dogajanj in izrednih dogodkov.

Največji dogodek je kajpada odprtje »Hiše koroških Slovencev« ob navzočnosti dveh državnih predsednikov, in sicer avstrijskega in slovenskega. Oba, dr. Thomas Klestil in Milan Kučan, sta vlogo Mohorjeve družbe počastila. Predsednik Milan Kučan je orisal s signifikantnimi besedami: »Kdor ne pozna poslanstva Mohorjeve družbe, ..., ta ne pozna pomembnega dela slovenske zgodovine in tudi težko razume prihodnost, ki jo Slovenci imamo.«

Ob odprtju doma sem v Ljubljani povedal, da se zavedamo, »da pravzaprav začne delovati ambasada naše narodne skupnosti«. Hiša bo kontaktni člen med Dunajem, Celovcem in slovenskim glavnim mestom. Ob dobrososedskih odnosih med Avstrijo in Slovenijo želimo biti povezovalni člen in enakovreden partner. Najbolj razveseljivo pa je mogoče dejstvo, da bodoči skupni Evropi lahko služimo kot eksemplarični model.

Hiša v Ljubljani pa ni bila edini »delovni praznik«. V petek, 27. maja 1994, smo odprli obnovljeno knjigarno, ki je v centru koroškega glavnega mesta središče slovenske besede. Arhitektu Petru Hahnu so uspeli lepi in strukturirani prostori. V bodoče bomo bralkam in bralcem nudili še več. Program knjigarne je slovenski in nemški ter obsega beletristično, versko, politično, zgodovinsko, mladinsko in otroško literaturo.

Čeprav je slovenski narod pesniški narod, je naše ljudi treba vedno spet vzpodbujati k branju, tudi z vabljivo knjigarno. Naj tu ponovim, kar smo v mohorjevkah že brali: »Če ne bomo brali, nas bo pobralo!« (Tone Pavček).

Po knjigarni smo proslavili še 100-letnico Mohorjeve hiše, hkrati smo predali namenu pregrajeno garažo in obnovljeni vrt na dvorišču.

Ob gradnji garaže smo bili tarča relativno ostre polemike. Naši kritiki, eden ali drugi je sam najemnik garažnega prostora, mogoče niso pomislili, da smo center za vrsto delojemalcev, ki prihajajo iz vseh dvojezičnih krajev na delo z lastnim avtomobilom. Zdi se, da je te razprave konec, in da tudi naši kritiki vidijo, da je bil postopek pameten in nujen. Z gradnjo je bila povezana obnova vrta, ki ga bodo koristili predvsem otroški vrtec, šola in zavetišče. Že v prvih dneh pa smo videli, da se ga bodo otroci poslužili z velikim navdušenjem.

Prav ob garaži smo videli, da se je treba v korist napredka jasno odločiti in da je treba načrt konsekvентno finalizirati. Brez jasne odločitve in konserventnega dela danes tudi ne bi bilo Mohorjeve ljudske šole. Njen praznik

smo vključili v proslavo 100-letnice naše hiše, zato se je tega slavlja udeležila tudi bivša zvezna ministrica za pouk in umetnost dr. Hilde Hawlicek, ki je toliko storila za šolo. Njena šolska politika je bila vzorna.

Največji in najbolj težavni projekt pa je obnova visokošolskega doma Korotan na Dunaju. Realizacija doslej ni v pravi meri uspela. Nekateri odgovorni, ki smo jih poverili z nalogami, imajo težave s termini, čeprav smo jih med gradnjo večkrat opozorili, da hiše ne bodo pravočasno dogradili. Sploh pa je Dunaj neznan teren. Upam, da bodo prav tisti, ki so v zadnjih mesecih preslišali naša opozorila, v zadnji fazi le še konstruktivni.

Ob prenovi Korotana pa moramo jasno povedati, da je projekt finančno izredno zahteven. Računam s pomočjo Slovenije, saj smo že marsikateremu študentu iz Slovenije omogočili šolanje v Celovcu ali študij na Dunaju. Le mimogrede omenim, da so naši bivši študenti danes v Sloveniji vplivni in kompetentni sooblikovalci družbe. Na slovenske oblasti apeliram, da sedaj primerno podprejo dunajski Korotan.

Vodenje domov ekonomsko nikakor ni zanimivo. Za dijake skrbimo, ker je to ena bistvenih nalog našega poslanstva. Gole številke same govorijo proti vzdrževanju domov, ker za vsakega dijaka in študenta mesečno doplačujemo najmanj 2.000 šilingov.

Načrtujemo pa še druge spremembe. Mohorjeva tiskarna se bo preselila, in sicer predvidoma januarja 1995 na slovenska zgodovinska tla, na celovško periferijo, v Vetrinj. Tiskarski sektor je danes vsekakor problematičen in se zavedamo, da uspeš le s konkurenčno in moderno ponudbo. Z nadaljnjim razvojem bomo ostali med najboljšimi tiskarnami v Celovcu.

Ob tej priložnosti naj zapišem, da smo v tiskarni letos izgubili dolgoletno stranko, revijo »Naša luč«. Nad štirideset let smo vsak mesec skrbeli za

Ob stoletnici Mohorjevega doma in petletnici Mohorjeve ljudske šole 1994 leta

izhajanje, zdaj pa se tiska v Sloveniji. Boleče je, da ni več v naši hiši, ker smo jo tiskali, ko jo v Ljubljani niti kupiti nisi smel, kaj šele brati.

Ob uresničitvi lepih načrtov in ob obiskih vidne vrste visokih gostov, v Mohorjevi smo ob dveh državnih predsednikih in bivši ministrici pozdravili še nadškofa dr. Šuštarja, krškega škofa in našega protektorja dr. Kapellarija, ministre, državne sekretarje, poslance ter ljubljanskega in celovškega župana kakor tudi koroškega in štajerskega deželnega glavarja ter namestnika koroškega deželnega glavarja in druge, pa moramo pomisliti na vse, kar nas še čaka. Z ozirom na našo bogato zgodovino smo naše sotrudnike počastili s Slomškovim priznanjem. Prejeli so ga dekan Kristo Srienc, dv. sv. dr. Valentin Inzko, Bernard Strauss, župnik Lovro Kaselj, župnik Maks Mihor, prof. Janko Moder, Lovro Sadjak, Anton Dolinšek, Marija Buchwald, Fanika Goršič, Ciril Turk in Marija Martinčič. Cilje pa je treba definirati, in sicer miselno in pismeno.

Med drugim bomo morali uresničiti tako imenovani Radio Korotan in sprejem slovenske televizije v dvojezičnih krajih Koroške. Politično je ta zahteva več kakor zrela.

Prizadevati si bomo morali za ohranitev delovnih mest. V zadnjih mesecih je vrsta manjših družb propadla, skoraj petsto delovnih mest ni več. Promet se je čutno zmanjšal. Gospodarsko stanje je zaskrbljujoče in vznemirljivo. Povem pa lahko, da je celovška Mohorjeva s svojimi močmi vedno odgovorno razpolagala. Dejavnost smo neprestano in premišljeno, zato bomo tudi ta del gospodarskega cikla premagali z velikim naporom, a brez večjih težav.

Najbolj zaskrbljujoče pa je padanje števila članov Mohorjeve družbe. Pred približno sto leti je Mohorjeva imela okrog 90.000 članov. Danes o taki ogromni masi lahko le sanjamo. Problem je treba stvarno videti in ga rešiti. V tistih zlatih časih smo z našimi knjigami bili doma skoraj v vsakem slovenskem gospodinjstvu. Mogoče je tudi danes naš osrednji dejavnik, namreč založba, odločilen.

V sklopu naše razvejane dejavnosti dela založba slej ko prej po načelih ustanoviteljev. Še danes širi slovensko besedo po nizkih cenah. Pomisliti bomo morali, katere knjige in kakšne vsebine koledarja, naše »članske izkaznice«, bodo tako privlačne, da bo število članov spet raslo.

»Mohorjeva ni samo hiša sredi Celovca, temveč živa mreža med rojaki na Koroškem in po širnem svetu«. Definicija rektorja Jožeta Kopeiniga, predsednika Mohorjeve družbe, je kratka in pravilna. Če nam bo uspelo pričujočo definicijo spraviti med Slovence doma in po svetu, bo število članov prav tako spet raslo.

Celjska MD v minulem letu

Če se ne motim, je pred kakimi desetimi leti Vinko Ošlak prvi izapisal, da so tri sestrške Mohorjeve družbe malega slovenskega naroda bogastvo, ne pa nesreča. Če bi »per analogiam« trditev aplicirali na celotno Cerkev, torej na vse kristjane po širnem svetu, bi nam nasprotovala večina teologov, ki imajo razdeljenost Cerkve za nesrečo, ne pa za bogastvo. Menim, da je edino modro zgodovinska dejstva upoštevati, saj jih spremeniti ni mogoče, tajiti jih pa bi bilo nepošteno. Vendar sem prepričan, da je že dolgo pravo sliko o življenju Mohorjeve družbe, o njenem mestu med Slovenci in njenem delovanju mogoče dobiti le, če kompletiramo vse tri elemente: goriškega, celjskega in celovškega. To je bil zagotovo tudi smisel sklepa, da poročilo o delu vseh treh MD objavimo vsako leto v vseh treh koledarjih.

Ključno vprašanje MD je njeno članstvo, njeno število in vnema za Družbo. Če drže podatki iz naših koledarjev prvih povojnih let, da je imela celjska MD tedaj 70.000 naročnikov (članov), danes pa je število tam nad 17.000, tedaj lahko presodimo, kje smo. Tudi če bi sešteli članstvo vseh treh Mohorjevih, bi celotna podoba najbrž še vedno ostala kaj klavrna. Toda teh podatkov nimamo, a tudi kriterij včlanjevanja ni povsod enak.

Tu pa tam me skuša kdo tolažiti (slepiti), da ni važno, koliko imamo članov, ampak kako finančno stojimo. Kaj, če bi kakšen župnik podlegel podobni prevari; ni važno, koliko ljudi je pri maši, koliko jih prejema zakramente in kako živijo, važno je, da imamo dovolj denarja. »Horribile auditu!«

Sicer pa smo v letu 1993 izdali 65 naslovov v nakladah od 50 do 80.000 izvodov. Skoraj vse nove knjige so bile javnosti posebej predstavljene. In koliko uspemo prodati? Toliko, da za silo vozimo. Skladiščni prostori v Celju so vedno bolj zatrpani. Zaposlenih imamo trenutno v Celju 6 in v Ljubljani 8, skupaj 14.

Tajništvo na svojih sejah rešuje vedno več prošenj za podporo in sponzoriranje. V večini primerov podarjamo le svoje knjige.

Poverjenike, ki so skoraj izključno župniki župnij v Sloveniji, skušamo informirati in opogumljati preko njihovih delegatov, ki jih vabimo na pogovore ločeno po pokrajinah dvakrat letno.

Vprašanje denacionalizacije od lani ni napredovalo, ampak nazadovalo. Na pritožbo sedanjega lastnika bivše mohorske hiše v Celju je Ministrstvo za okolje in prostor razveljavilo prvostopenjsko odločbo, ki je bila v našo korist, in vrnilo zadevo v ponovno odločanje občine Celje.

S prvim majem pa smo začeli redno izpolnjevati obnovljeno določilo naših Pravil o rednem tedenskem darovanju maš za žive in rajne člane MD. Od tega pričakujemo tudi nadnaravno pomoč pri prizadevanju za duhovno preobrazbo in konsolidacijo te ljubljene Slomškove ustanove. Vsak teden se daruje v eni slovenski župniji maša za žive in rajne mohorjane, razpored pa je objavljen v tedniku Družina.

Slovensko katoliško politično gibanje na Goriškem do leta 1918

Katoliško politično gibanje je dete 19. stoletja. Dokler je v Evropi prevladovalo načelo augsburškega verskega mira (1555): »kdor vlada, naj določa tudi vero« in dokler ni »anciem regima« prekinil pluralizem, ki je le dograjeval že od humanizma sem nekatere procese sekularizacije in uveljavljanja laičnih prvin v vseh porah življenja, o nekem posebnem katoliškem političnem gibanju ni mogoče govoriti iz preprostega razloga, ker ga ni bilo potreba. V razmere je seveda posegla francoska revolucija.

Čas, ki ji je sledil, je katoliško Cerkev postavil pred naloge. Ena prvih med temi je bila, kako Cerkvi povrniti nekdanji ugled in veljavo ne več v obliki nekakšnega vračanja k staremu, marveč kot srečevanje z novimi časi, z novimi razmerami v družbi. Katoliški svet je na znamenja časa odgovarjal s svojo intelektualno komponento, predstavljali so jo misleci kot Francoz Lammenais, Nemec Görres, Italijan Gioberti in seveda tudi z gibanjem mas, zlasti po letu 1848. Politični dogodki, ki so temu letu sledili, so še krepkeje posegli v izpodrivanje Cerkve iz javnega odločanja.

V avstrijski državi je bil sicer leta 1855, v času absolutizma, dosežen konkordat, a čez dobrih deset let je vendar liberalna zakonodaja na polju šolstva, zakonske zveze in medverskih odnosov prinesla v katoliške kroge obilo nezadovoljstva. V Italiji je ob zedinjevanju razburkalo javnost vprašanje papeževe države. Taka in podobna dejstva so vzbudila senzibilnost katoliškega laikata. V Avstriji se pričinja organizirati. Leto dni (1871) potem, ko je bil odpovedan konkordat, je bilo v državi že 299 katoliških političnih društev,

šest let kasneje so v Avstriji organizirali prvi avstrijski katoliški shod. V tem novem evropskem gibanju se pojavljata dve tendenci: »liberalnejša« in tendenca, ki je stremela za večjo nepopustljivostjo do liberalizma.

RAZMERE NA GORIŠKEM

Povedane razmere seveda najdejo svoj odmev tudi na Slovenskem in seveda odmevajo tudi na Goriškem. Nas zanima Goriška, ena izmed zgodovinskih in administrativnih enot, ki sestavljajo avstrijsko državo. Leta 1861 dobi svojo deželno avtonomijo, na njenem ozemlju živijo Slovenci, Italijani oz. Furlani, deželni gospodarski prostor pa, zlasti od druge polovice 19. stoletja dalje, dotlej značilno kmetijsko podobo spreminja v korist trgovine, obrti in male industrije. Deželno glavno mesto je sedež nadškofije. Tu deluje od leta 1818 centralno bogoslovno semenišče, vanj prihajajo gojenci iz škofovij, ki sodijo pod goriško ilirsko metropoli in ki nimajo lastnih semenišč.

Skromne zametke slovenskega gibanja z izrazito kulturnimi prvinami je na Goriškem mogoče zaznati še pred letom 1848. Posamezniki, v prvi vrsti duhovniki, budijo zanimanje za slovenski jezik, predvsem v okviru šolskega pouka, ki jim je zaupan ter seveda v okviru cerkvenih bratovščin.

Slavjansko bralno društvo, ki nastane leta 1848 v Gorici, je politično neopredeljena organizacija in podobno enotnost kažejo spočetka tudi društva-čitalnice, iz časa po letu 1860.

Na začetku parlamentarnega življenja, ki je uvedeno v avstrijski monarhiji od leta 1861, se slovensko javno življenje na

Goriškem odvija v deželnem zboru, v čitalnicah in v slovenskem tisku. Prva mandatna doba deželnega parlamenta kaže vse znake tistega kar danes imenujemo - »prehodno obdobje«. Delo čitalnic je narodnobuditeljsko, njih zabavna plat pa postaja kmalu predmet kritike, zlasti iz duhovniških vrst. Mnoga društva pa ustanavljajo in vodijo prav duhovniki. Tisk je seveda najbolj zgovorna priča o razmerah, v njem se pojavijo tudi že polemike, ki kažejo, da se prvotna enotnost že krha. Velja opozoriti na dolgotrajne polemike, ki jih celovski »Slovenec« in mariborski »Slovenski narod« naslavljata na tednik »Domovina«, ki ga v Gorici v letih 1867-1869 izdaja katehet Andrej Marušič, v tistem času gotovo vodilna politična osebnost na Goriškem. Polemike ne sežejo še na ideološka vprašanja, pač pa se krešejo ob slovenskem narodnem programu, ki je takrat v prvi vrsti boj za zedinjeno Slovenijo. »Domovina«, ki se je tiskala ob pomoči avstrijske vlade, je kazala veliko previdnosti in si je zato nakopala kritiko.

Dr. Anton Gregorčič

DEŽELNE VOLITVE IN »SOČA«

Leta 1867 so bile znova deželne volitve, na njih so se tudi goriški Slovenci izkazali z enotnim nastopom zoper svoje tekmece, ki so bili v slovenskih predelih predvsem vladni kandidati. Tri leta kasneje pa so Slovenci na Goriškem že politično ločeni sodelovali na deželnih volitvah. Še pred tem dogodkom so se slovenski Goričani vključili v taborsko delovanje, jeseni leta 1869 so ustanovili prvo slovensko politično društvo, ki je nosilo ime »Soča« in je na pomladi leta 1871 pričelo izdajati svoje istoimensko glasilo.

Razcep v vrstah Slovencev je pokazalo tudi jesensko zborovanje leta 1869 deželnega zbora v Gorici, zlasti ob interpelaciji za zedinjeno Slovenijo tako, da moremo že takrat zaznati začetke mlado - in staroslovenskega ločevanja, ki se povsem očitno pokaže, kot smo že povedali, na de-

želnozborskih volitvah pozno pomladi leta 1870. Volilni rezultati so pokazali na uravnoteženo razmerje, ki ni omogočalo absolutne prevlade niti eni niti drugi strani. Taka uravnotežnost je pravzaprav goriška značilnost in vse tja po prve svetovne vojne na Goriškem ni mogoče govoriti o nekemu daljšem prevladovanju mlado - in staroslovenskega, oziroma liberalnega in klerikalnega tabora. Navedena goriška značilnost je seveda preprečila napad staroslovenske struje na politično društvo Soča, ki je bilo že od svojega nastanka domena mladih. Niti propagandni stroj, ki je proglasil, da predsednik Soče protestant dr. Lavrič, ne more biti zaradi svoje veroizpovedi voditelj goriških Slovencev, ni prinesel zaželenih učinkov. Prišlo je tako do idejne ločitve. Staroslovenci so šli na svoje in leta 1872 pričeli izdajati svoje glasilo »Glas«, ki je zagovarjala na prvem mestu

menišču. Sredi sedemdesetih let odigrala pomembno vlogo Janez N. Hrast, deset let kasneje pa začenja svoje reformatorsko pot dr. Anton Mahnič. Dr. Mahnič seveda ni nastopal kot ločevalec duhov le na polju književnosti, posegal je seveda v celoto javnega življenja. Tako je verjetno avtor pisma, ki so ga v Gorici na posvetovanju od 23. do 29. novembra 1887 podpisali škofje goriške cerkvene pokrajine in je bilo uperjeno zoper »liberalni katolicizem«. Takega naziranja je bil seveda obtožen dr. Gregorčič in tako smo na Goriškem od konca osemdesetih let dalje priča soočenju med trdokatoliškim dr. Mahničem in dr. Gregorčičem, ki je vztrajal pri zavezništvu tudi z liberalci in ki si je leta 1889 za svojega pomočnika dobil liberalnega Andreja Gabrščka. Formalno je na Goriškem sredi osemdesetih let še vedno živela politična enotnost, to je politično društvo Sloge z listom »Soča«, neformalno pa je začela delovati opozicija, vodil jo je dr. Mahnič; pridružil pa se mu je tudi dr. Josip Tonkli. Mahnič je za svoja teoretična razpravljanja pričel izdajati proti koncu leta 1889 revijo »Rimski katolik«, naslednjo leto pa je uspel prevzeti tudi »Sočo« in jo seveda tudi urejal nekaj mesecev. Istočasno sta Gregorčič in Gabršček izdajala »Novo Sočo«, ki pa se je potem, ko je Mahnič prenehal, ponovno nadela svoje staro ime.

Ta epizoda, ki je trajala več mesecev, je v dobršni meri polarizirala slovensko politiko na Goriškem. Izven Sloge, ki so ji nasprotniki očitali, da je povsem liberalna obenem s svojim glasilom, je ostala Mahničeva skupina, ki se pa formalno še ni organizirala, pač pa je leta 1894 dobila svoje glasilo v »Primorskem listu«, častniku, ki je začel izhajati v Trstu, kot nasledek sklepov prvega slovenskega katoliškega shoda v Ljubljani (1892). »Primorski list« v Trstu ni uspel, zato pa je bil bolj uspešen na Goriškem. Okoli njega se je pričela zbirati mlada katoliška skupina, ki je že leta 1893 opravi-

la svoj prvi javni nastop v Mirnu. Idejni vodja je bil dr. Mahnič, ob njem pa so bili brata dr. Josip in dr. Andrej Pavlica, solkanski kaplan Dermastia in drugi.

RAZKOL V DRUŠTVIH

Začetek devetdesetih let zaznamuje nedvomno papeževa enciklika »Rerum novarum«, na Slovenskem pa prvi katoliški shod. Socialno delo na Goriškem spočetka ni bilo usmerjeno v boj s socialno demokracijo. Kritika mladih je bila uperjena proti dr. Gregorčičevi skupini, ki da je nenačelna in nekatoliška. Dr. Gregorčič je bil povsem gluha za kritike in vodil je izrazito osebno politiko. Kljub nenehnim opozorilom, ki so zlasti prihajala iz Ljubljane, naj se goriški katoličani tudi politično organizirajo, pa je nastanek takega društva povezan z razkolom sredi leta 1899. Bil je v času, ko je goriški nadškofijski stol zasedel dr. Jakob Missia in ko se je slovenska politika na Goriškem močno radikalizirala zaradi

Dr. Anton Breclj

razmer v deželnem zboru, pa tudi zaradi delovanja na gospodarskem, šolskem in drugih vprašanih javnega življenja in zaradi osebnosti - na primer dr. Tume - ki so zahtevale več odločnosti.

Toda še pred tem razkolom se je skupina ob »Primorskem listu« proglasila za krščanskosocialno in razglasila, »da hoče izpraviti veliko zlo, za katerim boleha naša družba«, to pa naj bi dosegli »s Kristusovim evangelijem ali s pomočjo krščanskih resnic, ki nam jih razlaga sv. katoliška cerkev« (Primorskih list 10.8.1896, št. 23). V listu je krščanskosocialno idejo širil dr. Josip Pavlica, ki je nato leta 1902, v letu svoji smrti, objavil brošuro *Socijalno vprašanje ali odkod izvira siromaščina delavskega ljudstva*. Značilni so dogodki leta 1896. Pomladi tega leta je goriški nadškof Zorn resno prijel »Sočo« in z njo dr. Gregorčiča, zlasti zaradi polemičnih besedi, ki jih je pisala o ljubljanskem škofu Missii. 29. junija 1896 je Andrej Gabršček v Šempetru pri Gorici razbil zborovanje krščanskih socialcev in ni dopustil, da bi na zborovanju govoril dr. Krek in Josip Gostinčar. Leta 1896 je bil imenovan za krškega škofa dr. Mahnič in to leto je imela prvi javni nastop v Gorici socialdemokratska stranka. Ta stranka je poslej postala dovolj pomembno gibalno razmer in tako je razumljiva pobuda dr. Pavlice, ki je zato, da bi preprečil prevelik vpliv socialistov na delavstvo, izdajal v Gorici v letih 1889-1899 list »Delavski prijatelj«. 12. junija 1898 je dr. Pavlica ustanovil Katoliško delavsko društvo v Gorici. V času razkola poleti 1899 je zato mogel Andrej Gabršček ugotoviti, da so krščanskoso-

cialci na Goriškem »edina organizacija v deželi« in v resnici so razpolagali z dvema listoma, ustanovili so celo vrsto posojilnic in hranilnic in katoliških prosvetnih društev. Če so pri krščanskih socialcih delovali spočetka predvsem duhovniki, so se ob koncu, zlasti pa v novem stoletju pojavili ugledni laiki kot zdravnik dr. Anton Brecelj, časnikar Franc Krežmar, pravniki dr. France Pavletič, dr. Josip Dermastia, dr. Ivo Česnik, pa profesor Karel Capuder in drugi.

Že večkrat omenjeni razkol leta 1899 je dokončal vsaj na zunaj slogaške razmere na Goriškem. Gregorčič, ki se je za ločitev od Gabrščka in Tume dokončno odločil tudi po zaslugi nadškofa Missie, se je približal krščanskim socialcem; zadržali so v svojih rokah društvo Sloga in mu dali značaj katoliškega političnega društva. Gabršček in Tuma sta leta 1900 ustanovila liberalno narodnonapredno stranko.

KRŠČANSKI SOCIALCI IN LIBERALCI

Sporazum med dr. Gregorčičem in krščanskimi socialci, ki se že od leta 1898 dalje imenujejo kot »novostrujarji«, je seveda imel tudi praktične namene, saj je dr. Gregorčiču šlo za njegov državnozborški mandat, ki ga je nato leta 1901 v tekmi z dr. Tumo tudi ohranil. Sicer pa sta Gregorčičevo glasilo »Gorica« in »Primorski list« delovala pod skupno upravo. Poleg številnih hranilnic in posojilnic (rajfajznovk) in drugačne društvene organiziranosti, predstavljajo uspeh formalne katoliške organizacije na Goriškem tudi dežele volitve konec leta 1901, ko je bilo v deželni zbor izvoljeno sloginih kandi-

Leto X.	469959-1	V Gorici, 5. junija 1908.	403753-1 mladostrujarjev	Št. 3.
DELAVSKI TOVARIŠ				
Izšla vsaki petek ob 8 uri popoldne. Ako pade na ta dan praznik, izide v so- boto ob 11. uri popo- ldne.	Uredništvo in administracija se nahajata v ulici Sv. Antona št. 4. L. sadržaj: »Glasnik« uradno št. »Primorski list« in »Gorica«. »Del. Tov.«, »Dobro jutro«, »Dobro jutro« in »Dobro jutro«.		Naslovno je objavljen na svojem, skupaj pa na svojem št. 4. »Del. Tov.«, »Dobro jutro« in »Dobro jutro«.	
Naslovno proti naprej, poslani naročniki po- gostiti ali v Goriči na dva prelijanja na ta leto št. 3. za in- stancu št. 3.				

Delavski tovariš, glasilo »mladostrujarjev«, izhajal leta 1908

datov in trije liberalci; tudi oba deželna odbornika sta iz katoliškega tabora. Rezultat teh pa tudi rezultati volitev, ki so sledile, vzbujajo zanimanje, kako so se posamezni predeli goriške dežele odločali. Pri tem seveda velja poudariti, da je bil avstrijski volilni sistem dovolj kompliciran saj je poleg volilnih enot, ki so bile vezane na upravne meje, poznal tudi socialne in stanovske kategorije kot so bile kmečka kurija, mestna kurija, veleposstvo in kategorija trgovska-obrtna zbornica; kasneje je bila sicer uvedena splošna kurija. V mestni kuriji, ki je obsegala kraje Tolmin, Bovec, Kobarid, Kanal, Ajdovščina so zmagovali liberalci. V kmečki kuriji, ki je obsegala kraje v okolici Gorici in Vipavski dolini so zmagovali klerikalni kandidati, podobno tudi v kmečki kuriji, ki je obsegala tolminske kraje; Kras pa je bil vedno zagotovljen liberalcem. Splošna kurija (od leta 1908) se je nagibala bolj v prid klerikalnim. Tudi pri državnoborskih volitvah je Kras ostal liberalen, na ožjem Goriškem in na Tolminskem pa so prevladovali klerikalni kandidati.

Čas, ki je sledil novim političnim razmeram na Goriškem, so stranke in organizacije porabile za ustvarjanje organiziranosti, zlasti podeželja. Ni posebej potrebno poudariti, da se je med klerikalci in liberalci odvijal hud strankarski boj. Liberalci so gradili svoje delo predvsem na prebivalcih mest in trgov, krščanskosocialci pa so delovali na podeželju. V društvu Sloga pa seveda tudi ni bilo pravega soglasja, saj so mladostrujarji grajali nedelavnost in neinventnost Gregorčičevih, ki se jih je oprijelo ime - »starostrujarji«. Pavlico so nadomestili drugi aktivisti, na Goriško pa je prihajal na pomoč tudi dr. Janez E. Krek, ki je govoril na neštetih zborovanjih. Zadrego, ki je nastala zaradi dr. Gregorčiča so mladi hoteli premostiti tako, da so ustanovili v Gorici Slovensko krščansko socialno zvezo za Goriško leta 1907; seveda pa ni delovala politično.

Josip Fon - državni poslanec SLS na Goriškem

Mladostrujerskemu gibanju so dale po leta leta 1907 državnozbornske volitve in nov konkurent na podeželju agrarna stranka odvetnika dr. Alojzija Franka. Leta 1907 pa zaznamuje še en dogodek. Julija 1907 je postal predsednik Sloge namesto dr. Gregorčiča pravnik dr. Franc Pavletič. Še isto leto se je Sloga preoblikovala v Slovensko ljudsko stranko za Goriško, nečeloval ji je sicer dr. Gregorčič, odborniki stranke pa so bili povečini »mladostrujarji«. Takrat rase tudi moč zdravnika dr. Antona Breclja, ki je vodil Slovensko krščanskosocialno zvezo v Gorici. Ta organizacija, ki je prevzela dejansko vodenje katoliškega političnega gibanja na Goriškem, je sredi leta 1909 združevala 52 društev s 5047 člani in bila je popolnoma v rokah mladih.

Ves ta razmah pa seveda ni vplival na razporeditev volilcev, saj so na spomladanskih volitvah leta 1908 liberalci dosegli 9 poslancev, slovenska ljudska stranka pa 5. Po volitvah je javnost presenetil dr. Gregorčič, ko je s svojimi somišljeniki stopil v goriškem deželnem zboru v zve-

zo z italijanskimi liberalci pod vodstvom dr. Luigija Pajerja. Težko razložljiva kombinacija, ki je tudi slovenske liberalce silila v povezavo z italijanskimi katoličani, je bila preočitno plod dr. Gregorčičevega osebnega ravnanja in ni minila brez posledic. Povezave so si kasneje različno razlagali, posredi pa je bila vendar Gregorčičeva zahvala Pajerju za volilno podporo.

USODNE ODLOČITVE IN NOVO POLITIČNO RAZDOBJE

Gregorčičeva odločitev je globoko posegla v sožitje med staro in mladostrujarji. Povezavo je obsodil nadškof Sedej in se tako opredelil za mlade. Polemiki po časopisju so sledili neredi v deželnem zboru in po vsem tem je morala vlada razpisati nove deželne volitve. Spor v vrstah katoličanov pa ni tolikšen, da ne bi na vo-

*Blagorodni gospod doktor !
Spoštovani gospod poslanec !*

*Prejeto po podpisani posilju Vam resolucija slovenskega
katoliškega delavskega društva v Gorici, sklenjena
v običnem zboru dne 26. t. m. —*

*Društvo siur ne maha segati v slovensko goristiško
politiko, ali ker je vohed političnega vzpore
zlasti "Soca" začela napadati organizacijo delavskih
stanov in to brez vsakega povoda, bilo je društvo
prisiljeno takej ob začetku izreči svoje prepričanj.*

*Predlagaja Vam resolucije v blagodetno vpoštovanje
izrekan Vam svoji odlično spoštovanj.*

V Gorici, dne 27. novembra 1899.

*Velepoštovanemu gospodu J. H. Henrik-u Tuma
deželnemu poslancu i. t. d.*

" Gorici "

poštovo v dani

Jos. Pavlica

k. o. predsednik

Dr. Josip Pavlica
piše dr. Henrik-u
Tumi 27. nov. 1899

litvah leta 1909 družno nastopili. Za razliko od predhodnih volitev, se je tokrat razmerje obrnilo v prid katoličanov: dobili so 9 mandatov, liberalci ali narodno-napredna stranka pa le pet.

Tudi v novem deželnem zboru Gregorčič ni menjal svojega odnosa do italijanskih liberalcev. Znova je razburkal javnost in seveda prisilil mladostrujarje, da so se odločili za lastno pot. Prvi znak te določitve je bil tednik »Novi čas«, ki je izšel konec leta 1909. Še pred tem je v Gorici leta 1908 izhajal »Delavski tovariš«. Krščankosocialno gibanje je bilo še vedno v vzponu svoje organiziranosti; goriška krščankosocialna zveza je imela leta 1911 v svojem delokrogu 80 izobraževalnih in prosvetnih društev, Goriška zveza pa 87 različnih gospodarskih zadrug.

Razmere v goriškem deželnem zboru je spremenila leta 1913 smrt dr. Pajerja. Deželni zbor je bil razpuščen in razpisane

so bile nove volitve, nanje se je prav posebno pripravljala krščankosocialna zveza s svojim glasilom. Odločila se je za samostojen nastop potem, ko ni našla primerne sporazuma z Gregorčičem. Da bi jih porazil, se je Gregorčič povezal z liberalci in skupaj so prejeli 11 mandatov, mladostrujarji pa le tri.

Čas pred prvo svetovno vojno so goriški katoličani preživeli razcepljeni. Pobotali so se tik pred koncem vojne, avgusta leta 1918.

Pobudi so takrat imeli mladi in še pred premirjem na frontah izdali deset številčk »Goriške straže«. Obe struji sta tudi sodelovali pri Pokrajinskem odseku Narodnega sveta v Gorici, ustanovljenem septembra 1918. Okupacija italijanske vojske novembra leta 1918 je začrtala novo razdobje v katoliškem političnem gibanju na Goriškem.

Jubilejna revija cerkvenih pevskih zborov v Trstu - nastop v Kulturnem domu 28. nov. 1993

Neprisiljen nasvet

[PO JAPONSKO]

VLADIMIR KOS

Najboljši vseh darov

*Še dežna kapljica na azaléji
se v mavrico ob žarku spremeni.
Še črn oblak poševnih ust smehlja se.*

*In ptički žvrgole na mokri veji
v scenariju za jutro Binkošti.
Naš gost je Sveti Duh [za večne čase]
in vsakoletno jutro - nov uvod.*

*Tako je prav, da stvarstvo Ga praznuje.
Ker mi, ljudje, se komaj streznemo
in že večer je, sen pod zvezdic svodom.*

*Srce veselju dneva prisluškuje,
zahrepeni kot hrepeni drevo
oranže, z mnogih, mnogih vej cvetovi -
o, Sveti Duh, najboljši vseh darov!*

Črna vrana v belem okencu

*Pravkar strgal list sem s pesmijo o snegu:
da je celo noč z otokov romal v mesto,
se naslonil davi truden k bambusu
in ob njem zaspal.*

*Pravkar vrana, kot pred lakoto na begu,
je pristala, črna v belem okencu.
Kot da se poznavam, me je zrla zvesto.
Nič ji nisem dal.*

*S trde šipe švigne ji pogled k políci.
Ščurka najde, v smet zavitega, in hlastne.
»Kra-kra!« vzklikne, v jutro odleti.
Kaj pomeni »kra«?*

*Sneg počiva. Mir žari v četrti licih.
Njene grde stavbe prvikrat so krasne.
Zdaj strmiva v mehko luč peči.
jaz in vranin »kra«.*

*Okno nebeško
dež je z zavesami skril.
Torbico težko
dnevni skrbi bom pokríl
še jaz - naj danes spijo.*

Naš junij

*Vrtnic dišave
plavajo s trnov pod svod.
Kaplje krvave
našim mučencem za god -
v spomin na stare pravde.*

Skušnjava s čarnimi očmi

*Potrka tudi tja na tvoje okno
dekle Potrtost s čarnimi očmi
in te za majčken kos srca zaprosi?*

*Ne vprašaj me, kako da vem za jok,
ki z biseri bo šipo ti orósil -
za božji čas, nikar ji ne odprí!
Moči srcà te bo oropala.*

*Saj vem, kako boli samote senca,
ko zdrkne čisto tiho z nébesa
v srce, ki krikne od hladu ostrine.*

*Rotim te, če nogé so ti iz gline,
da plaziš se v samoti do studenca,
kjer - kot nekoč - puščav junake čaka,
ki Sam je najbolj žejnih ur Junak.*

Vsem kovačem sveta

[PO JAPONSKO]

*V rožah, v vrabčkih, v zvezd lučeh,
v lačne deklice oče
pústil svoj šepet
je vsem sveta kovačem
Duh ustvarjanja.*

Ivanji grad na Krasu

V bližini Komna je kraj z imenom Ivanji grad, v latinsko pisanih virih omenjen kot »Castrum Johannis«. Njegovo ime izhaja od vojvode Janeza, ki je bil tudi mejni grof Istre, in sicer po letu 788, ko je ta dežela prišla izpod Bizantincev pod Franke.

V slovenskih zgodovinskih knjigah je vojvoda Janez naveden v zvezi z večjo (placitum), ki je bila sklicana leta 804 v Rižani na pritožbo romanskih istrskih mest, ker je isti vojvoda oz. mejni grof na njihovo ozemlje naselil slovenske prebivalce. Veče so se udeležili, poleg zastopnikov istrskih mest, tudi odposlanci (missi) kralja in cesarja Karla Velikega in sam mejni grof Janez. Pritožbe nanj pa niso bile sprejete.

Kdo je bil vojvoda Janez? Izhajal je iz rodbine Aistulfa, kralja Langobardov (749 - 756). Predhodnik le tega je bil znameniti Ratchis, sprva vojvoda Furlanije, nato langobardski kralj (744 - 749), ki se je odpovedal prestolu in odšel »Boga odkrit« (HIDEBOHOHRIT). To je, v samostan, kot nam pove končna, očitno slovenska beseda v sicer latinskem napisu na njegovem oltarju, ki se sedaj nahaja v muzeju ob stolnici v Čedadu. Beseda je morala biti takrat v rabi kot splošno reklo, in so jo zapisali po posluhu (ide Bog odkrit).

Po večji v Rižani se je vojvoda Janez kmalu odpovedal visoki službi. Umaknil se je na svoj fevd v Ivanjem gradu. Od nje ga je izvirala potem kraška veja rodbine Aistulfov. Del le-te se je bil nastanil tudi v Pulju v Istri in si privzel ime Castrapola. Njegovi pripadniki so v naslednjih stoletjih zavzemali najvišje položaje v mestni upravi. Vse do 1550, ko so se vrnili na svoj stari fevd na Krasu.

Ivanji grad so leta 1499 porušili Turki. Aistulfi so se vsled tega preselili v boljše

zavarovani Komen, kjer so si zgradili nov dom. V to domovanje se je potem vselila tudi njih sorodna veja iz Pulja.

Kako je bilo s fevdom v Ivanjem gradu, ki je bil očitno državni, ni povsem jasno. Ko so oglejski patriarhi postali tudi vojvodi v Furlaniji leta 1077, so ga Aistulfi verjetno še imeli. In tudi še leta 1197, ko sta se v Ivanjem gradu sešla cesar Henrik VI. in beneški dož Enrico Dandolo, zato da sta obnovila dogovor o miru. Ko je cesar Friderik II. leta 1231 prepustil vrhovnost deželnim knezom v znanem odloku »Constitutio in favorem principum«, so fevde v svojstvu deželnih knezov podeljevali patriarhi. V naslednjem stoletju je fevd očitno zapadel, ker so ga patriarhi leta 1364 prepustili grofom Goriškim. Ozemlje Ivanjega grada oz. Komna je s tem prišlo v upravo in kasneje v sestavo dežele Goriške.

Kdaj in kje je rodbina Aistulfov izumrla, ni znano. Iz nekaterih raziskav izhaja, da od njih oz. od njihovega imena izvira slovenski priimek Štolfa, v okrajšani obliki.

Pečat Astulpha Pilosa

Nekaj podatkov o Aistuljih zasledimo v knjigi o gradovih na Krasu (I Castelli del Carso medievale), izdala založba Italo Svevo v Trstu, 1985. Knjiga ima številne pomanjkljivosti v navedbah o rodbinah, ki so prebivale po gradovih. Prinaša pa tudi zanimiv pečat, ki naj bi pripadal kralju Aistulfu (749 - 756).

Pečat obdaja napis S(igillum) ASTVLPHI PILOSI, na njem je nekaj cvetov, kača (žival Langobardov) in ščit s podobno leva. Avtorja knjige, L. Foscan in E. Vecchiet, nam ne navajata, v katerem arhivu je ta pečat ohranjen oz. kje je bil od-

tisnjen, tako da bi bilo mogoče preveriti njegovo izvirnost. Črke napisa so namreč takšne kot v 13. stol. Pečat pa naj bi bil iz 8. stol. Prav tako tudi ščit z levom. Vse kaže, da je bil pečat vsaj prerisan in deloma predelan, če že ne v celoti ponarejen.

Prisotnost Aistulfov v Ivanjem gradu je na vsak način dokaj pomembna za našo zgodovino. Verjetno bi bolj natančne raziskave o tem odkrile še kaj, doslej neznanega, kar bi območju Komna dalo veliko večjo težo v našem zgodovinskem dogajanju.

IVAN ARTAČ

Ob zlatem jubileju obnovitve slovenskega šolstva na Tržaškem

ZGODOVINSKO LETO 1945

V razponu zgodovine je 50 let dovolj dolga doba za razmislek, a je le del neizmerne kozmičnega časa, ki uravnava naše bitje, nam usmerja življenjsko pot, postavlja mejnike narodom in državam, presoja naše delo, uspehe, pa tudi težave, poraze. Radi obhajamo razne obletnice, posebno pa se veselimo naših jubilejev. V zadnjih mesecih smo si priklicali v spomin dogodke izpred 50 let. Govorili smo o tragičnih dneh, ko so gorele slovenske vasi na Krasu, o bazoviških žrtvah, o talcih, ki so padli na Opčinah, o Rižarni. Kako usodni so bili tedaj časi za slovenski narod, ko so mu sovražniki pisali smrtno obsodbo! Narod trpin, v krvi in taboriščih ponižan in poteptan, pa je vstal, razklenil je okove, stopil na plan in pokazal svojo življenjsko moč.

Ob koncu vojne je nastajala nova doba, ki se je krčevito porajala v nešteti težavah, nastajalo je novo jutro, večkrat s temnimi oblaki na nebu, z negotovostjo v izpolnitvi zatrtih želja ogoljufanih in trpe-

čih. Primorsko ljudstvo ob zahodni meji je še danes priča tistih negotovih dni, ko so tujci rezali meje v naše narodno telo. Na obzorju je bila res svoboda, a jo je vsak po svoje razumel in po svoje udeležal velikokrat na škodo bližnjega. Bili pa so tudi trenutki, ki so prinašali upanje v lepše dni, in med te nove zarje uvrščamo obnovev slovenskega šolstva na teh tleh v topli jeseni leta 1945. Po 50 letih gremo sedaj v čas, ko se bomo spominjali tega zlatega jubileja, nadvse pomembnega za naše ljudstvo na robu domovine.

Poglejmo nekoliko v tedanjo zgodovino. Po zasedbi slovenske Primorske je fašizem dobro vedel, da mora odvzeti Slovencem najprej šolstvo v materinem jeziku, če hoče uspeti. Z Gentilejevo reformo 1. oktobra 1923 je ukinil slovenske šole in tako zapisal smrtno obsodbo našemu obstoju v Julijski krajini. Narod brez svojih šol je obsojen na propad. Po ukinitvi šol se je slovenska beseda začela umikati v zasebnost, v improvizirane učilnice, v tesna družinska okolja, kjer so narodno-

zavedni starši ohranjali svojim otrokom živo besedo kot njihovo dediščino, v cerkve in župnijske šole, kjer so naši ljudje skrivaj prebirali slovenske časopise in knjige. Od slovenskih šolnikov so bili v tistih časih mnogi odpuščeni, drugi premeščeni v neslovenske kraje, nekateri pa so si poiskali kruh v tujini, v matični domovini ali v deželah onkraj morja. Nekoč slovenske učilnice so postale središča raznarodovanja.

Ob koncu vojne je bil fašizem sicer premagan, a kaj ko je bilo slovensko pogorišče tako kričeče obubožano. Treba je bilo mnogo truda in napora za novo rast. Redki učitelji, ki so ostali v domačem kraju, pa tudi preprosti rodoljubi so zavihali rokave in šli na novo delo. Uspeh je bil viden, ljudje so hoteli slovensko šolo, svoje učitelje, pouk o narodu in zgodovini v materinščini.

Nadaljevalo se je delo, ki so ga začeli že prej mnogi drugi. Poplačan je bil trud nekdanjega ravnatelja ukinjene cirilmetodove šole pri Sv. Jakobu v Trstu, na-

rodnjaka Andreja Čoka. Oživel je prosvetno delo učitelja in mladinskega pisatelja Josipa Ribičiča, ki se je umaknil v Slovenijo. Sadove je rodil trud pesnika in pisatelja Karla Širokega, idealizem profesorja Josipa Kosovela, ki je vodil ilegalne tečaje slovenščine v mestnem središču, zavzetost partizanskih učiteljev, smrt Alojzija Kokoravca, prizadevnost tržaške pisateljice in učiteljice Mare Samsa.

»HOČEMO VSE ALI NIČ«

Zmagujoči zavezniki so takoj po vojni podpisali sporazum (9. junija 1945) o razdelitvi Primorske v dve coni. Cona A s Trstom in Gorico je pripadla anglo-ameriški vojaški upravi. Po zakoličenju Morganove demarkacijske črte so novi gospodarji pričeli uvajati svojo civilno upravo na vseh področjih. V Trstu so ustanovili tudi Urad za šolstvo, vodil ga je stotnik John Simoni. Na tiskovni konferenci 4. avgusta je ta izjavil: »Oddelek

Skupna Prešernova proslava v Kulturnem domu v Trstu 1994

za vzgojo ZVU hoče odpreti vse panoge slovenskih šol. Vsekakor šole lahko odprejo samo tam, kjer so dijaki, kvalificirani učitelji in potrebni šolski prostori. Pod temi pogoji bodo odprte tudi srednje šole.«

Priprave o izvedbi načrta so se pričele takoj. Zadeva pa ni bila enostavna, pojavile so se ovire, nekatere od teh celò nepremagljive. V tržaškem mestu pod Avstrijo, še manj pa pod Italijo uradno ni bilo slovenskih šol; v kolikor so obstajale, so bile zasebne. Le v okolici je bilo po italijanski zakonodaji 10 ljudskih šol, kjer je bil nekoč učni jezik slovenščina. Novi časi pa so nujno zahtevali, da oblast omogoči slovenske osnovne in srednje šole tudi v mestu. Temu so zlasti nasprotovali italijanski krogi. Končno se je zadeva rešila v slovensko korist.

Druga težava je bila, kakšen naj bo učno-vzgojni proces v teh šolah. Prišlo je do ostrega spora med zahodnimi zavezniki in partizanskim osvobodilnim gibanjem. Prosvetna komisija, ki jo je vodil učitelj Drago Pahor in je bila vključena v Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor v Trstu (PNOO), je zahtevala, naj vojaška oblast prizna le partizanske šole. Zavezniki tega niso sprejeli, ker so bili mnenja, da so partizanske šole povsem prirojene novemu jugoslovanskemu socialističnemu režimu in v nasprotju z duhom zahodne demokracije. V sporu, ki se je izrodil na načelu »Hočemo vse ali nič«, je zmagala ZVU.

ZAVEZNIŠKE ŠOLE

Poletni meseci so hitro minevali in blizal se je pričetek novega šolskega leta. Za Slovence so bili to kritični dnevi, zlasti ker je bilo pričakovati, da bo partizanska oblast prepovedala slovenskim staršem vpis otrok v zavezniške šole. Pereč je bil tudi problem učnega osebja, saj domačih šolnikov skoraj ni bilo. Zavezniški častnik John Simoni se je tedaj obrnil za organizacijo slovenskega šolstva na prof. dr.

Srečka Barago, ki je vodil slovensko begunsko gimnazijo v Monigu pri Trevisu. Baraga se je podal v Trst in povabil k sodelovanju še druge šolnike, bodisi iz Slovenije, kakor tudi od drugod, predvsem iz begunskih taborišč.

Medtem je prišlo do pomembnega preobrata. Tržaški demokratični Slovenci, med njimi sta imela vidno mesto odvetnika dr. Tončič in dr. Abram, so prepričali partizansko oblast, da je odstopila od bojkota. Veliko so k vpisu pripomogli tudi duhovniki, zlasti Peter Šorli in Matija Škabar. Po zadostnem številu vpisanih je zavezniška vojaška uprava ustanovila 8. oktobra 1945 tri slovenske srednje šole: nižjo srednjo šolo (516 dijakov), višjo realno gimnazijo (111 dijakov) in trgovsko akademijo (58 dijakov). Vseh vpisanih učencev je bilo 685, kar je nadvse zavirljiva številka in kaže, kako občutena je bila slovenska prisotnost na Tržaškem. Okrožni šolski nadzornik je postal prof. Vladimir Žitko (katerega je kmalu nadomestil prof. Edvard Mizerit), ravnatelj višje gimnazije prof. Vinko Vovk, trgovske akademije Tržančan dr. Rudolf Perhavec in nižje srednje šole v Trstu rajni prof. Tone Penko.

Srednje šole so bile nastanjene v ulici Lazzaretto Vecchio št. 9, drugo nadstropje. Pouk se je vršil redno, vendar zaradi pomanjkanja prostorov v skrčeni obliki. Pozneje so nižjo srednjo šolo premestili v šolsko poslopje v ulico Scuole Nuove pri Sv. Jakobu.

Glede osnovnih šol je obveljalo načelo, da se lahko ustanovijo tudi v krajih, kjer doslej šole še ni bilo, a imajo vsaj 25 šolobveznih otrok, če v krogu 4 km ni nobene slovenske osnovne šole. Na Tržaškem je bilo odprtih 41 slovenskih osnovnih šol, v njih pa 5289 učencev. Šolski nadzornik je bil Ivan Benčič, didaktični ravnatelji pa Adalbert Štubel (Sv. Jakob), Ferdinand Ferluga (Sv. Ivan), Alojzij Bole (Rojan), Ivan Sancin (Škedenj), Josip Šinigoj (Opčine), Franc Ščuka (Nabrežina), Velimir Pavletič (Dolina).

ZAČRTANA POT

V naslednjih letih se je slovensko šolstvo izpopolnjevalo. Ustanovljeno je bilo učiteljsiše, strokovne šole in tečaji v Rojanu, pri Sv. Ivanu, na Opčinah, Proseku, Katinari, v Nabrežini, poklicni zavod Jožef Stefan v Trstu, oddelek za geometre pri trgovskem zavodu Žiga Zois in oddelek za otroške vrtarice na učiteljsišču. Po prenehanju zavezniške vojaške uprave ter po povratku Italije v Trst (1954) je bilo za slovensko šolstvo v zamejstvu najvažnejše leto 1961. Tedaj je Uradni list italijanske republike objavil 9. oktobra zakon št. 1012, na osnovi katerega je nato predsednik države ustanovil posamezne slovenske šole, ki so tako postale dokončno uzakonjene.

Ko po 50 letih listamo po Izvestjih, ugotavljamo, da je na naših šolah poučevalo

v tem času na stotine šolnikov, profesorjev in učiteljev, ki so vzgajali našo mladino kot priznani pedagogi. Slovenska šola je z njimi dobila ugled, saj so šolniki razen dela v razredih pripravljali ob koncu leta številne prireditve in razstave, poleg tega pa napisali na desetine učbenikov. Mnogi so se uveljavili tudi izven šole kot pisatelji, publicisti, časnikarji, prosvetni, kulturni in javni delavci. Dijaki, ki so izšli iz naših šol, pa so zasedli v našem zamejstvu delovna mesta kot sposobni uradniki, zdravniki, inženirji, književniki, šolniki, odvetniki, univerzitetni profesorji, umetniki, slikarji, glasbeniki, gledališki igralci, pa tudi kot obrtniki, trgovci, delavci in strokovni izvedenci. Ob zlatem jubileju prav vsem, ki so prispevali k obnovitvi in rasti slovenskega šolstva na Tržaškem, iskreno čestitamo!

SLAVKO BRATINA

Petdeset let slovenskih šol

Leto 1995 bo potekalo povsod v znamenju obhajanja zgodovinskih dogodkov izpred petdesetih let, ki so zadali končni udarec nacistični Nemčiji in hkrati nakazali evropskim narodom novo pot v bodočnost. V tistem času so se izoblikovali tudi prvi znaki trenj med Jugoslavijo in zahodnimi zavezniki zaradi Trsta, kar je nato negativno vplivalo na določanje tukajšnje nove državne meje.

O vsem tem se bo prav gotovo veliko pisalo in govorilo, naš namen pa je, da si ogledamo samo, kako so v nastalem ozračju, ki ga je dr. Anton Kacin označil za razburkano in vroče, bili položeni temelji našemu šolstvu na Tržaškem in Goriškem.

Maja 1945 se je vsa Primorska že čutila priključena k Jugoslaviji in stekle so že priprave, da bi z novim šolskim letom v Trstu in Gorici imeli slovenske šole vseh

vrst in stopenj, toda nekaj tednov pozneje je stopil v veljavo sporazum med Jugoslavijo, Združenimi državami in Veliko Britanijo, po katerem sta del tržaške in del goriške pokrajine prišla pod angloameriško vojaško upravo.

Po prevzemu oblasti se je Zavezniška vojaška uprava začela takoj ukvarjati tudi z vprašanjem slovenskih šol in načelnik pristojnega urada je na tiskovni konferenci v začetku avgusta 1945 izjavil, da se bodo lahko ustanovile, kjer se bo vpisalo dovolj učencev ter se bo dalo računati na usposobljene učne moči in potrebne šolske prostore. To stališče je uradno potrdila okrožnica št. 4 ZVU z obredbami in pooblastili za ponovno odprtje in delovanje šol. Meseca septembra je bilo na vrsti vpisovanje, s katerim so se naši ljudje javno izrekli za šole v materinem jeziku, dne 8. oktobra 1945 pa je

ZVU izdala okrožnico šte. 7 o ustanovitvi slovenskih srednjih šol ter okrožnico šte. 8 o ustanovitvi slovenskih in hrватških osnovnih šol.

Proti vzpostavitvi slovenskega šolstva pod okriljem ZVU so se že od samega začetka zagnali predstavniki jugoslovanskih oblasti in italijanski šovinisti. Tudi po uvedbi Zvezniške vojaške uprave je Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor hotel namreč še dalje ohraniti civilno upravo v coni A in skrbeti za organizacijo slovenskega šolstva. Zavezniki so takoj zavrnilo zahtevo, naj bi bila vzgoja po političnih vidikih in naj bi se nastavljalne učne moči, ki bi jih izvolilo ljudstvo. Po pojmovanju zahodne demokracije je šola morala biti obvarovana vsakega političnega delovanja in vpliva in šolska vzgoja je morala temeljiti na splošnih pedagoških načelih. Odnosi so se še zaostriili, ko je ZVU odpravila vse osvobodilne odbore z utemeljitvijo, da so izraz ene same stranke in ne demokratično predstavništvo več političnih sil, in uvedla novo civilno upravo. Tedaj so slovenski levičarski krogi prekinili vse stike z zavezniški in označili vsako morebitno sodelovanje z njimi za narodno izdajstvo.

Vprašanje slovenskih šol je v tistem trenutku postalo problematično, zlasti še, ker so Italijani dali razumeti, da nasprotujejo šolam s slovenskim učnim jezikom v samem Trstu. Stvar se je vendar ugodno rešila. Z ZVU je navezal stike prof. Srečko Baraga, da bi dosegel premestitve slovenske begunske gimnazije iz Moniga pri Trevisu v Trst. Srečal se je s takratnim načelnikom urada poročnikom Johnom P. Simonijem in ta ga je prosil, naj bi kot strokovni svetovalec sprejel organizacijo slovenskih šol v coni A.

Dr. Baraga je ponudbo sprejel in začele so se tako priprave, ki so omogočile, da so bile v začetku oktobra 1945 slovenske šole uradno ustanovljene. Nastanek teh šol pa so predstavniki jugoslovanske politike hoteli preprečiti in so v ta namen sprožili zlasti po *Primorskem dnevniku*

silovito gonjo proti vpisovanju v srednje šole z napadi na osebe nasprotnega političnega tabora, ki so bile na razpolago Zvezniški vojaški upravi.

Grozila je res nevarnost, da zaradi nezadostnega vpisa Zavezniki ne bodo mogli ustanovitvi slovenskih srednjih šol, a dr. Baraga se je še v pravem trenutku spomnil na msgr. Škabarja in ga prosil, naj mu poskrbi srečanje z zavednim Slovencem, ki je trenutno povezan s komunisti. Na srečanje je prišel dr. Frane Tončič in dr. Baraga mu je takole prikazal položaj:

»Gospod doktor, jaz želim z Vami govoriti o slovenskih šolah, ker mi je g. Škabar rekel, da ste zaveden Slovenec. Vi ste priča, kakšna gonja se vrši med Slovenci proti vpisovanju v slovenske srednje šole, ki jih organizira ZVU. Kot zaveden Slovenec čutim dolžnost, da Vam kot narodnjaku, ne kot komunistu, povem točno, kako stoje stvari s slovenskimi srednjimi šolami na našem oddelku.

ZVU bo slovenske srednje šole organizirala in odprla, to Vam jamčim jaz, ki to delo organiziram: če pa slovenske srednje šole propadejo zaradi nezadostnega števila učencev, ne bo to moja krivda, temveč tistih, ki naše delo ovirajo. Vedite, da je polkovnik Bowman 4. avgusta obljubil, da bodo slovenske srednje šole odprte, če bo zadostno število učencev, dovolj profesorjev in šolskih prostorov. Je pa še druga, mnogo večja nevarnost, da bodo slovensko šolsko vprašanje reševali Italijani, če naši poskusi propadejo. Tukaj imam s seboj — izvilkel sem iz torbe 15 strani obsežen tiskan akt — uradni predlog dr. Tavella (provveditore) s priloženim načrtom in daljšo obrazložitvijo, v kateri stoji zapisano tole: "Tanto più assurda è la pretesa degli Sloveni, di evidente carattere politico, di avere una Scuola media slovena in città." In zaključuje odstavek: "La Scuola media a cui gli sciovinisti slavi tendono, è dunque un'arma politica di cui gli sciovinisti iugoslavi si vogliono servire."

To sem Vam hotel povedati, ker se za-

Del novega šolskega centra za višje šole v Gorici

vedam zgodovinske odgovornosti. Vas pa prosim, da storite vse, kar je v Vaših močeh in povejte še drugim, kar sem Vam povedal. Vedite, da ne gre več za dneve, ampak že za ure, in če to zamudimo, primorski Slovenci ne bodo imeli nikdar več slovenskih srednjih šol ne v Trstu ne v Gorici. Zahvaljujem se Vam, da ste prišli na sestanek.«

Ko je dr. Baraga petindvajset let pozneje govoril v Argentini o takratnih dogajanjih, je o uspehu tistega srečanja z dr. Tončičem povedal:

»Stiki z menoj so bili takrat silno nevarni, zato nikoli nisem nikogar vprašal, kaj je tisto noč delal dr. Tončič, s kom je govoril in kam je šel, toda ko sem naslednje jutro prišel v urad in začel pregledovati časopise, ker sem moral vsak dan s prevodi obvestiti por. Simonija, kaj pišejo časopisi o naših šolah, sem na drugi strani Primoskega dnevnika 13. septembra 1945 bral tole novico: "Vpisovanje v srednje šole. Pozivamo vse slovensko dijaštvo na Primorskem, da se v celoti vpiše na slovensko srednjo šolo v Trstu in Gorici, kakor poziva razpis Zavezniške vojaške uprave. Dokažimo z vpisovanjem vsega našega dijaštva upravičenost naše zahteve po slovenskih srednjih šolah."

Drugi dan se je ta poziv ponovil. Sam sebi nisem verjel, če je to res. Led je bil prebit, pogumno naprej!«

Po smrti dr. Barage je o njegovem delu za slovensko šolstvo pri ZVU precej obširno pisal prof. Bogdan C. Novak in svoj članek zaključil s temi besedami:

»S hvaležnostjo se spominjam vsega, kar je dr. Baraga storil za slovensko šolstvo v con A. Izmed vsega njegovega dela pa je najvažnejša ustanovitev slovenskih srednjih šol. Po njegovi zaslugi smo Slovenci dobili prvič v zgodovini državne srednje šole v Trstu in Gorici. Še več: lahko rečem, da Slovenci v Trstu in Gorici danes skoraj gotovo ne bi imeli slovenskih šol, če bi jih ne bili dosegli takrat. Italijani so bili pripravljeni ustanoviti slovenske ljudske šole v slovenskih vaseh in občinah, mogoče še v tržaških predmestjih, nikakor pa ne priznati slovenskih srednjih šol. Slovenske srednje šole so bile za Italijane prav tako anatemati, kakor je bila, in je še danes, uporaba slovenskega jezika v javnih uradih: Obžalovati moramo le, da ni bilo še več Barag, ki bi uvedli slovenski jezik tudi v mestne občinske, pokrajinske, deželne in državne urade, seveda tudi na sodišča. Zavedati se moramo, da imajo Slovenci v Italiji le

tiste institucije in pravice, ki so si jih pridobili prva leta pod ZVU. Italija je pozneje te institucije in pravice priznala, le malo pa je temu pridala. Največji kras vseh teh institucij pa je slovensko šolstvo, kateremu je dr. Baraga položil soliden temelj.

Da je dr. Baraga lahko vse dosegel, je moral imeti veliko poguma, veliko organizacijske sposobnosti, veliko narodne zavesti, veliko vztrajnosti ter fin diplomatski čut. Vse te njegove osebne lastnosti pa so prišle najlepše do izraza, ko se je odločil, da je govoril z dr. Tončičem. Pokazal je silno narodno zavest. Zaradi nje je prezrl osebno nevarnost in ideološke predsodke, in spravil v nevarnost celo svoje sodelovanje z ZVU, saj ni nihče vedel za njegov sestanek, niti poročnik Simoni. Izbral je pravi trenutek, pravo osebo, pravi način in pravo dokumentacijo ter rešil slovenske srednje šole, ko je njihova ustanovitev visela na tanki niti. Zato pa tudi mislim, da je za vso Baragovo zgodovino slovenskega šolstva ta sestanek silno važen, če ne najvažnejši. Vsa bogata Baragova dediščina izhaja iz njega, še več, kot blisk presvetli vso Baragovo osebnost in vse njegove pozitivne lastnosti.«

O vsem tem je večji del Trsta seveda raje molčal, ob štirideset-letnici naših šol pa je pisatelj Alojz Rebula v svojem govoru na proslavah besede hvaležnosti vsem tistim, ki so prispevali k nastanku in razvoju slovenskih šol v povojnem času, začel prav s temle odstavkom:

»Nedopustljivo bi potvarjali zgodovino, če bi pri teh ne težkih, ampak krvavih začetkih zamolčali pionirsko vlogo moža krpanovske zavesti in samozavesti: strokovnega svetovalca za slovenske šole pri Zavezniški vojaški upravi profesorja Srečka Baraga.«

Med osebami, ki so spremljale začetke našega šolstva leta 1945, je bil tudi dr. Anton Kacin. Kot takratni okrajni šolski nadzornik za Goriško je lahko bil sproti

obveščen o delovanju dr. Barage in je o njem pozneje med drugim zapisal:

»Če trdimo po uspehih, moramo priznati, da je bil Baraga kot ustvarjen za tako mesto. Imel je zelo razvit čut za organizacijo uprave in je bil odločen pri izvajanju sprejetih načrtov... Ker sem razmere in delo poznal od blizu, lahko zatrdim, da je bil Baraga osrednja gonilna sila pri delu za ustanovitev in ureditev slovenskih šol v takratni coni A. Zastopnikom jugoslovanskih oblasti pa je njegova dejavnost tako močno šla na živce, da ga je okrožno sodišče v Ljubljani dne 9. februarja 1946 obsodilo na smrt kot vojnega zločinca.«

Šolska zgradba, kateri je dr. Baraga uspel postaviti primerne temelje, pa je morala potem čakati precej let, da so jo italijanske oblasti pravno priznale. Največ zaslug za uzakonitev slovenskih šol v Italiji moramo seveda priznati pravkar omenjenemu dr. Antonu Kacinu in dr. Avgustu Sfiligoju, ki sta kot voditelja Slovenske demokratske zveze na Goriškem po modri in politični akciji mogla potrkati v Rimu na prava vrata.

Ob smrti dr. Kacina je dr. Kazimir Humar povzel iz njegovega članka *Dolga pot do zakona za slovenske šole* v Koledarju GMD za leto 1962 naslednji opis:

»Pot je bila silno dolga od leta 1947 do 1961. Prvi korak v tej smeri je bil narejen 21. marca 1947, ko je bila mirovna pogodba z Italijo že podpisana, a še ne ratificirana. Tistega dne je SDZ v Gorici naslovila na predsednika vlade in na predsednika ustavodajne zbornice spomenico, v kateri je zahtevala zakonsko zaščito slovenske narodne skupnosti v Italiji in zlasti to, da se Slovencem zagamči pouk v materinem jeziku v osnovnih in srednjih šolah. Posebno zahtevo glede šol je SDZ poslala vladi v Rim 18. septembra 1947. Naslednja leta je SDZ vedno in ob vsaki priliki s spomenicami zahtevala, naj se položaj slovenskih šol uredi s posebnim zakonom. Dr. Sfiligoj je bil v zadevi

ponovno in ponovno v Rimu, kakor tudi slovenski šolski sindikalisti. Klopčič se je razvozlal, ko je postal minister za prosveto demokratični senator Medici. Takole piše dr. Kacin: "SDZ je zaprosila za sprejem pri novem ministru za prosveto. Minister se je koj odzval in dne 22. julija 1959 sprejel dr. Sfiligoja in dr. Kacina. Razgovor pri ministru Mediciju je pomenil preokrat v vprašanju uzakonitve slovenskih šol, kajti senator Medici je svojo

obljubo res držal." Dve leti nato je zakon postal stvarnost in bil objavljen v Uradnem listu dne 9. oktobra 1961.«

Prav je, da se ob pripravah na petdesetletnico obstoja naših šol na Tržaškem in Goriškem še posebej spomnimo zlasti na dva temeljna trenutka, kot sta bila njih ustanovitev in uzakonitev, kajti vse, kar danes imamo na šolskem področju, nas mora nujno spominjati predvsem na pridobitve iz leta 1945 in leta 1961.

Obisk delegacije Rdečega križa iz Metlike pri društvu Jadran v Ronkah

Zadnjih dvajset let lepega slovstva pri GMD

O prvih petdesetih letih lepega slovstva pri GMD (1924-1974) je napisal razpravo Anton Kacin v zborniku ob 50-letnici GMD (1974, 73-80). Kacin je bil od 1928-59 tajnik in urednik publikacij GMD, ko so bili najtežji časi, saj je hotela fašistična oblast GMD uničiti, zato so plenili njene knjige, poverjenike pa zapirali in preganjali. Kacin je tiho in vztrajno delal, pridobival sodelavce in tudi sam pisal. Zato je njegov pregled o prvih petdesetih letih pripovedništva pri GMD osebno doživetost podan in s podrobnostmi, ki jih je poznal samo osebni udeleženec dogajanja.

Novo obdobje se začena torej z letom 1974, ko je izšla knjiga tržaškega odvetnika in kulturnega delavca Fortunata Mikuletiča **Internatitits**, svojstven, vendar dokumentaren opis lastnega doživljanja zaporov in internacije. Delo odlikuje izreden smisel za veder humor, bistro, a dobrodušno opazovanje realnega življenja, prežeto s človečanskim razumevanjem za dobre in slabe lastnosti in stiske soljudi.

L. 1975 se je predstavil primorski Amerikanec Andrej Kobal s I. delom spominov **Svetovni popotnik pripoveduje**. V Ameriki se je s pridnostjo in nadarjenostjo uveljavil, dosegel štiri doktorate in poučeval na več univerzah. Po japonskem napadu na ZDA je sprejel službo na Pentagonu za psihološko vojno službo. V nabornih uradih je testiral vojake in se s testi tako uveljavil, da so jih vpeljali po vseh ZDA, potem je delal pri tajni službi O.S.S. v Kairu, kjer je med drugim pošiljal izvežbane trojke v zasedene dežele, da so zbirale informacije, pospeševale sabotaže in pomagale uporniškim skupinam. Nazadnje so ga prestavili k tajni obveščevalni službi P-2 v Pentagon. Na tem mestu je preprečil bombardiranje Ljubljane

in Zagreba. Iz Pentagona so ga poslali za člane zvezne kontrolne komisije za Bolgarijo in druge balkanske države. L. 1946 je stopil v pokoj in postal vladni svetovalec v ministrstvu za narodno obrambo, delal na Japonskem, v Vzhodnem Pakistanu, na Formozi in Koreji, nato je učil na raznih univerzah. Uredil in preučil je arhiv ruske tajne carske policije Ochrane. Dobri dve leti je raziskoval dokumente in mikrofilme o sovjetski špionaži v Ameriki in po svetu, prav toliko časa Stalinove uspehe pri pobijanju nasprotnikov. O vsem delu je napisal obširne razprave, ki pa so izšle samo za ameriške notranje potrebe. L. 1970 je končno stopil v pokoj in živel po ženini smrti večinoma pri baronu Krištofu von Flotowu v Murnauu pri Münchnu, kjer je tudi umrl. Za knjigo Svetovni popotnik je dobil 1975 tržaško literarno nagrado Vstajenje. Drugi del je izšel leta 1976.

Pri GMD je izšla 1981 druga Kobalova knjiga **Slovenec v službi pri F.B.I. in druge zgodbe ameriških Slovencev**, kjer je prikazal uspehe slovenskega izseljenca v ameriški družbi: o njem so pisali članke in knjige, napravili film in tudi sam je opisal svoje življenje v angleščini.

L. 1975 je izšla tudi povest Zore Piščanc **Na obalah morja**, ki se je skrila pod psevdonom Marijana Kanduš. Povest je slavo-spev ljubezni, »ki je močnejša kot smrt, lepša in svetlejša kot biser na morskem dnu«, povest o Simoni, ki odpusti fantu nezvestobo in mu postane dobra žena in ljubeča mati njegovi hčerki.

L. 1976 se je prvič oglasil duhovnik Jožko Kragelj iz Modrejc (Most na Soči) s knjigo črtic **Moja Tolminska**. V njih je prikazal svojo ožjo domovino in njene ljudi, socialne razmere, a tudi narečne izra-

ze, kar daje jeziku sočnost in krajinsko obarvanost.

Leta 1977 ni bilo izvirne proze, naslednje leto pa kar dve domači knjigi. V prvi je Goričanka Zora Saksida zbrala svoje zgodbe iz Pastirčka in jih izdala v knjigi **Zlate slave**. V drugi je izseljenski duhovnik iz Argentine Janez Hladnik opisal svoje življenje in delovanje, predvsem med izseljenci v Argentini v knjigi **Od Triglava do Andov**. Po smrti Jožeta Kastelica je prevzel uredništvo mesečnika Duhovno življenje in ga razvil v povezovalno in versko glasilo, ki izhaja še danes. Po vojni je šel osebno k predsedniku Peronu in dosegel, da se je smelo 10.000 slovenskih beguncev naseliti v Argentini, naj so bili stari in bolehn, ki jih ni sprejela nobena država. V predmestju Buenos Airesa je ustanovil Slovensko vas (Villa Eslovena). Zanjih 15 let je preživel kot župnik misijonar v enem najbolj revnih predelov Buenos Airesa. Knjiga je dokument o slovenskih izseljencih v Argentini.

L. 1979 se je spet oglasila Zora Piščanc s **Pastirico Urško** in v knjigi opisala pastirico Urško Ferligoj iz Grgarja, kateri se je na prvo pobinkošno soboto v juniju 1539 prikazala Marija in ji naročila v slovenskem jeziku: »Reci ljudstvu, naj mi tukaj hišo zida in me milosti prosi.« Urška se je takoj lotila dela, hodila od vasi do vasi in nagovarjala ljudi k pomoči pri zidanju. Trikrat so jo plemiči zaprli v ječo, trikrat jo je Marija rešila iz nje in že 12. okt. 1544 so cerkev posvetili na Sveti Gori ali Skalnici. Pisateljica je realistično in nazorno poustvarila ljudi in razmere, zlasti naravna je Urška, ki je kljub Marijinemu prikazanju in naročilu naravna in verjetna. Knjiga je izšla še dvakrat pri Ognjišču v Kopru.

L. 1980 se je spet vrnil Vinko Beličič s knjigo **Prelistavanje poldavnine**. V njej je sestavil odlomke iz dnevnikov od 1948 do 1974 v zaključene enote in predstavil osem važnejših mož iz zamejskega življenja in nekaj pomembnejših dogodkov iz svojega življenja. Beličič je v teh odlom-

kih izrazilo liričen in osebni, središče je vedno sam, obrnjen vase, ob njem žena in družina.

Istega leta je izšla tudi knjiga tržaškega časnikarja in pisatelja Franca Jeze z naslovom **Nevidna meja** in s podnaslovom **Povest iz daljne prihodnosti in druge fantastične zgodbe**. Knjiga je snovno nova in zanimiva, in čeprav spada v fantastiko, je pripovedovanje verjetnostno, zgrajeno na vzrokih in posledicah.

Leta 1981 je izšel dvodelni roman poljskega pisatelja Jana Dobraczynskega **Rednik**, naslednje leto pa prva knjiga črtic Brune Pertot **Dokler marelice zori-jo**. V knjigi je 30 opisov rastlin in dreves, ki so v vsakdanjem stiku s človekovim življenjem, niso navadne črtice, tudi ne prirodoopisni opisi rastlin, ampak leposlovne stvaritve z liričnimi opisi rastlin in narave, z vložnimi zgodbicami iz zgodovine in sedanjega življenja, vse podano s srčno prizadetostjo in v pesniškem jeziku.

L. 1983 se je oglašil duhovnik Ludvik Ceglar iz Brazilije s knjigo **Janez Madon**, apostolski misijonar oče Serafin Goriški. V njej je na dolgo in široko opisal delo znanega goriškega misijonarja, po katerem se imenujejo v Braziliji mesta.

Naslednje leto je izdala tržaška pisateljica in kulturna delavka Tončka Curk prvo povest **Deček z Gornjevipavskega**, v kateri je opisala težko življenje nezakonkega otroka, ki se s pridnostjo povzpne do bogoslovnega študija, potem pa umre za jetiko. Deček Božo je vzorno dober in priden, živeti pa mora v hudobni družini. V povesti je Curkova predstavila lepo Vipavsko dolino in jo napolnila z bogatimi običaji ob cerkvenih praznikih.

L. 1985 sta izšli dve leposlovni knjigi. Zora Piščanc je predstavila sv. brata Cirila in Metoda v romanu **Blagovestnika Slovanov**. Posebnost je v tem, da je izčrpno opisala njuno zasebno življenje, da sta pred bralci živa in plastična.

Avtor druge knjige je Saša Martelanc in obsega 12 črtic in novel, v katerih oseb-

no doživeto pričuje o povojnih razmerah v Sloveniji in na Tržaškem. Jezik je kultiviran, liričnost izbrana, pristop intelektualen. Naslov je **Melodija**.

Leta 1986 so izšli Franca Jeze **Spomini na taborišča**, ki so sestavljeni iz dveh delov: V Dachauskih blokih in Tekma s smrtjo, izhajala sta v tržaškem Novem listu 1958-61. Knjiga je napisana odkritosrčno in osebno prizadeto, dogodke in razmere obravnava realistično, nad vsem pa plavata njegov humanizem in želja, da bi bil pravičen do vseh. Delo je napisano z veliko pisateljsko močjo.

Ponatisnili so povest Alojzija Carlija **Zadnji dnevi v Ogleju**, ki je izšla kot podlistek v Slovencu 1876, isto leto še v knjigi, ponatis pa 1924.

L. 1987 je izšel ponatis romana **Jastrebov kroži** Stefe Strojnikove, ki je izšel v Ljubljani 1940. Njena družina izhaja iz Škrbine pri Komnu na Krasu, od 1910 do 1918 je bila otroška vrtnarica na Ciril Metodovi šoli v Kolonji v Trstu. Jastrebov kroži je uspel družinski roman.

Leto 1988 je dalo dve izvirni leposlovni knjigi. Zora Piščanc je opisala v knjigi **Pesnik zelene pomladi** svojega nesrečnega brata Ladislava (Lado), ki so ga partizani 3. febr. 1944 v Cerknem skrivaj ustrelili. Bil je duhovnik, pesnik, pevec, star komaj 30 let. Povest je napisana realistično nazorno, zlasti prepričljivo in plastično je podala razmere v Cerknem, bratovo notranjost, ko se je znašel v življenjskih nevarnostih, ko je slutil in pričakoval nasilno smrt.

Tega leta je izšla tudi druga leposlovna knjiga Saše Martelanca **Veter iz ljubih daljav**. Spet gre za črtice iz mladosti in prvih tržaških let, osebno doživete, vdelane v medvojne in povojne razmere. Velik smisel in občutek ima za naravne lepote in ptičje petje, za gozdove in planine.

V letih 1989 in 1990 so izšli spomini **PE-FAU** Miloša Vauhnikarja, brata bolj znane Vladimira Vauhnikarja, ki je napisal knjigo *Nevidna fronta* (1965). Tudi Spomi-

ni Miloša Vauhnikarja so pomembno zgodovinsko pričevanje.

L. 1989 je izdala tržaška pisateljica Zora Tavčar tretjo leposlovno knjigo **Ob kresu življenja**. Gre za 20 novel in črtic, v katerih se je pisateljica sprehodila po vseh slovenskih pokrajinah, čeprav sta ji najbližja Zasavje in Gorenjska. Povsod jo zanimajo življenjske usode ljudi, vanje se pogloblja, jih študira in podaja tako, da v novelah živijo, delajo in mislijo. Ljudi razume, z njimi živi, se veseli in trpi, bolj jo zanima njihov notranji svet kot zunanost. Oster posluš ima za socialne razlike in za lepoto narave v vsej mnogovrstnosti.

L. 1991 so ponatisnili Bevkove **Legende**, začeli pa so izdajati izredno zbirko »Naše korenine«. Kot prva knjiga je izšla v njej **Sveta Gora 1538-1989**.

L. 1992 je izšla biografska knjiga Jožka Kraglja **Simon iz Ruta**, v kateri je nazorno in zgodovinsko podprto opisal življenje in smrt tigrovca Simona Kosa iz Rute.

Ponatisnili so knjigo Narteja Velikonje **Ljudje in zanke**, v zbirki Naše korenine pa so kot 2. knjigo ponatisnili Andreja Marušiča **Moja doba in podoba**.

Leto 1993 je dalo dve leposlovni knjigi. Vinko Beličič se je predstavil s knjigo **Leto odmrznitve**, kjer se v mislih sprehodi leta 1990 po Sloveniji, ko se je po 45 letih sesul enostrankarski totalitarni režim, ko je prišlo do odmrznitve in so bile razpisane svobodne volitve. Glavni junak je pisatelj sam, pripoveduje, premišljuje, se pogovarja s prijateljem Glivarjem, piše štiri pisma sošolki Anici v Argentino, gleda ljubljansko televizijo, veseli se sprememb in upa v boljše čase. Na Jernejevo nedeljo 1991 se z ženo in sinom odpravi »v prvo domovino« in srečanje je bilo ganljivo, pretresljivo, čeprav je bilo vse spremenjeno in tudi ljudje drugi. Spoznal je: »Jaz nisem več tukaj doma. Tukaj je doma moja mladost - a kje je že ona!« Knjiga je napisana z veliko ljubeznijo do

domovine in s srčno širino in razumevanjem.

Andrej Prebil, lazarist-misijonar v Aravkaniji, v osrednjem južnem delu Čila, je v knjigi **Aravkanija** opisal to ogromno pokrajino, ki je bila nekoč indijanska, zdaj pa je tam samo še 190.000 Mapučev. Prebil je prišel tja leta 1976 in dobil župnijo Perquenco, ki ima premer 40 km in 7.000 prebivalcev Indijancev. Da je smel poučevati verouk v osnovni šoli, je napravil v nekaj dneh privatno maturo na najimenitnejši gimnaziji in potem je začel organizirati in poučevati mladino, ustanavljati župnijske in vaške svete, graditi po vaseh kapele za nedeljsko mašo, prirejal je verska predavanja in tečaje; ko je dobil avto, je postal prevoznik za vse, zdrave in bolne, trezne in pijane. Počasi je Prebil tako uredil župnijo, da življenje teče, da se versko znanje pogloblja, da se mladina rada in v velikem številu zbira okrog njega. Opisal je tudi štiri sobrate Slovence, ki delujejo v Aravkaniji. Seveda je podal v knjigi tudi zgodovino Indijancev, špansko zasvojevanje, opisal pokrajino in lepoto narave.

V zbirki Naše korenine je izšla **Črniška kronika** Alojza Novaka.

L. 1994 se je oglasila Bruna Pertot s knjigo črtic **Ko se vračajo delfini**. Črtice so napisane v prvi osebi, vendar niso avtobiografske, izbrala jih je Zora Tavčar in jim napisala Spremnno besedo: »Njeno nekam magično občutljivost prizadevajo predvsem trpljenje in pogum, odpoved in bolečina, razkrojene družine, osamelost starih in otrok. Nad vsem tem se sklanja z globokim etičnim čutom, tako da mi je ob sklepu knjige prišla misel: ta knjiga se ne bere kot literatura, bere se kot molitev.«

Iz angleščine so prevedli knjigo **Možje s Snowyja**, ki jo je v Avstraliji napisal primorski izseljenec Ivan Kobal s Planine pri Vipavi. Opisal je enega najuspešnejših inženirskih načrtov v človeški zgodovini, ki se imenuje Snowy Mountains

Hydro-Electric Scheme. Po tem načrtu so zgradili v 25 letih v Snežnih gorah in v njihovi pokrajini 16 velikih jezov - med njimi je eden, ki zadržuje devetkrat toliko vode, kolikor jo ima Sydneyski zaliv, 8 elektrarn s skupno proizvodnjo štirih milijonov kilovatov in 144 km predorov, nešteto cest, kar je omogočilo, da namakajo obširne suhe pokrajine v južni Avstraliji. Kobal je delal tukaj štiri leta in je težko in nevarno delo mojstrsko opisal.

V zbirki Naše korenine so izšle **Aleksandrinke** Dorice Makuc.

GMD je v letih 1974 do 1994 izdala 25 izvirnih leposlovnih knjig zamejskih in zdomskih pisateljev. Odprla je vrata zlati zamejskim ustvarjalcem, ki jih drugod niso sprejemali. Tako je izdala vse knjige Zori Piščanc in ji omogočila, da se je razvila in uveljavila, saj so nekatere njene knjige ponatisnili v Sloveniji.

GMD je podpirala ustvarjanje Vinka Beličiča, Franca Jeze, Saše Martelanca, Zore Tavčar, Brune Pertot, Zore Piščanc, Zore Saksida, Tončke Curk, Jožka Kraglja, Dorice Makuc in drugih, iz zdomstva pa je tiskala Andreja Kobala, Ludvika Ceglarja, Janeza Hladnika, Miloša Vauhnička, Andreja Prebila in Ivana Kobala. Pet avtorjev je dobilo za svoje knjige tržaško literarno nagrado Vstajenje.

Za leposlovje je skrbel tudi **Koledar**, ki je vsako leto priobčeval novele in črtice. Golo naštevanje bi bilo preveč dolgočasno, sicer pa so najboljše avtorji uvrstili v knjige črtic.

Jernej Kopitar - Velikan slovenskega knjižnega jezika

Ob 150-letnici njegove smrti

Slovenci smo v letu 1994 proslavljali lik in delo Jerneja Kopitarja, in sicer ob priložnosti 150-letnice njegove smrti, ki soupada s 150-letnico rojstva Stanislava Škrabca, ki je kot priznani dedič Kopitarjevega gledanja na slovenski jezik za časa slovenskega preroda njegove jezikoslovne nazore nadaljeval in spopolnjeval.

Kopitarjevo delo sloni na trdnem stebrišču, kateremu so naši jezikoslovci in pisatelji zadnjih petsto let postavljali zanesljive temelje, ki so še danes predmet preučevanja za vse domače in tuje jezikoslovce, ki znanstveno preučujejo razvojno pot našega jezika.

To so Primož Trubar, Adam Bohorič, Alasia da Sommaripa, Janez Damascen Dev, Ožbalt Gutsman, Blaž Kumerdej, Jurij Japelj in Vincenc Franul. Alasio da Sommaripa in Vincenca Franula sem vključil v galerijo medaljonov jezikoslovcev, ki so prispevali k smiselnemu in preglednemu razvoju slovenskih slovničarskih prizadevanj, čeprav nista slovenskega rodu. Oba to zaslužita, čeprav ne spadata v sam vrh slovničarstva. V italijanščini sta namreč oba prispevala k poznavanju Slovencev in njihove omike.

PRIMOŽ TRUBAR

(1508-1586)

Primož Trubar je začetnik slovenske književnosti. Najprej se je sistematično lotil ureditve slovenskega črkopisa. Začel je z nemškimi črkami. Ker je sodil, da te ne odgovarjajo slovenskim potrebam, je spretno prikrojil za slovenske književne potrebe latinico. Vpeljal je nanovo sičnike:

$s = S, z = s, c = z$

temu dosledno pa je za šumevce vpeljal črke:

$\check{s} = Sh, \check{z} = sh, \check{c} = zh$

V začetku je Trubar ta znamenja uporabljal dokaj nedosledno. Njegov črkopis sta kasneje izpolnila Sebastjan Krelj in Adam Bohorič. Kreljev jezik je lepši in čistejši od Trubarjevega. Natanko je ločeval sičnike od šumevcev. Besede je črpal iz več slovenskih narečij. Izogibal se je germanizmov in drugih tujk.

ADAM BOHORIČ

(1520 - 1598)

Do utrjene slovničarske znanosti pridemo šele z Adamom Bohoričem, ki velja za prvega slovenskega slovničarja. Študiral je na artistski fakulteti v Winttenbergu pri nemškem humanistu in slovničarju Filipu Melanchtonu. V Krškem je ustanovil šolo, ki jo je sam vodil. Na Trubarjevo in Kreljevo povabilo je leta 1565 sprejel vodstvo stanovske šole v Ljubljani. Leta 1584 je sestavil prvo slovnico slovenskega jezika. Dal ji je latinski naslov *Arcticae Horulae* (Zimske urice). Popolni naslov Bohoričeve slovnice je: »Arcticae horulae successive de latinocarniolana literatura ad latinae linguae analogiam

accomodata - Zimske proste urice o latinsko-kranjski pismenosti, uravnani po zgledu latinskega jezika«.

Pri sestavljanju slovnice je Bohorič upošteval nasvete vladne knjižne revizijske komisije. Kot podlaga mu je služila latinska gramatika, pri čemer ni upošteval posebnosti slovenščine. Zato je slovnično tvarino za slovensko slovnico nekritično posnel po Melanchtonovi latinski. Poznal je le štiri sklo- ne. Ni ločil dovršnih in nedovršnih glagolov. V dobro pa mu lahko štejemo, da je odpravil spolnik, ki so ga po nemščini uporabljali vsi protestantski pi- satelji. Slovnica je napisana v latinščini.

Bohoričevo črkopisno reformo je revizijska komisija odobrila. Po Boho- riču je torej novi črkopis dobil ime bohoričica. Važen je uvod v slovnico, kjer Bohorič z veliko ljubeznijo govori o slovenščini, o slovenski domovini in sploh o Slovanih. Slovnica se je kmalu splošno uveljavila.

Bohorič je zašel na stranpot z razpravljanjem o sličnostih med sloven- ščino in latinščino. Vendar pri tem ne smemo spregledati, da je znastveno dojel temelj slovenskega jezika, ki je v svoji trdni zgradbi res bližji latinski izrazni jedrnatosti kot pa nemški arhitektonski prešernosti.

V uvodu k slovnici pa je Bohoriču uspela obrazložitev črkopisa, ki je bil v glavnem Trubarjevo in deloma Kreljevo delo. Da so se protestantski refor- matorji tega pravilno zavedali, dokazuje pismo, ki sta ga Trubar in Krelj le- ta 1565 poslala Bohoriču:

»Ne dvomiva, da dobro poznaš in neredko obžaluješ zaostalost naše ož- je domovine, saj je prava sramota, kako se povsod širi zasramovanje lepih umetnosti in zanemarjanje duhovne izobrazbe. Toda ko bi le vsi, ki to bedno rovtarstvo v resnici občutijo, hoteli združiti z nama svoje želje in gorečnost, svoje misli in delo ter z nama vred napeti vse sile, da mu napravijo konec!« (Prevod M. Rupla po latinskem izvirniku, glej A. Slodnjak, Zgodovina sloven- skega slovstva, Celovec 1968, str. 38/39).

S protireformacijo in rekatolizacijo je leta 1598 nastala doba, ki je zna- čilna zaradi vrzeli, ki je nastala na področju kulture. V tem času pa je prišlo do dolgo časa zanemarjenega pojava zanimanja za slovenščino na skrajnem jugozahodnem delu slovenskega jezikovnega prostora.

ALASIA DA SOMMARIPA

(1578 - 1626)

Brez vsake zveze s protireformacijo je leta 1607 Fra Alasio da Sommaripa napisal **Vocabolario Italiano e Schiavo** (Italijansko - slovenski besednjak) za dušnopastirske potrebe patrov servitskega reda, ki so živeli v samostanu v Devinu pri Trstu. Fra Alasia, doma iz Piemonta, ni poznal bohoričice, zato je slovenski črkopis prirojen po italijanski fonetiki. Besednjak ima slovar- ček, pogovore, predlogo za slovensko pridigo in nekaj molitev. V uvodu je Alasia poudaril, da je slovenski jezik »med ljudskimi jeziki največji in naj- bolj razširjen, ker ga govorijo od Jadranskega do Severnega morja.« Sam pa je bil glede jezika zelo ozek, ker je pisal v kraškem narečju Devinščine in zanemaril tradicijo, ki so jo glede slovenščine ustvarili protestanti.

o. Marko Pohlin

MARKO POHLIN

(1735 - 1801)

V dobi razsvetljenstva pride spet do obuditve slovenske kulturne dejavnosti in pismenstva. Najpomembnejši prerodni delavec tega časa je bosonogi avguštinec oče Marko Pohlin. Leta 1768 je izšla njegova **Kranjska Gramatika**. V nemško pisanem uvodu poziva Kranjce, naj se ne sramujejo svojega jezika. Piše o starosti slovenskega naroda, o razširjenosti Slovanov, o koristnosti znanja slovenščine tudi za posvetno in duhovno gosposko. Poudarja potrebo po slovenski slovnici in slovarju. Brez njiju se po njegovem slovenski jezik ne more »dvigniti«. Te Pohlinove misli so prvi javni izraz preroda v književnem prizadevanju.

Pohlinova slovnica ima precej pomanjkljivosti. Upošteva samo kranjsko jezikovno področje in ne kaže zanimanja za slovensko književno skupnost. Ima več tujk in novotarij. Sloni ne ljubljanski govorici. Kot Bohoričeva je tudi Pohlinova slovnica nekritična in površna.

JANEZ DAMASCEN DEV

(1732 - 1786)

Pohlinov sobrat oče Janez Damascen Dev je prav tako napisal svoj očrt **Kranjske gramatike**. Po njenem izidu so se začeli zbirati okrog njega mladi ljudje, ki so se v glavnem zanimali za njegove izsledke na področju metrike.

Tudi J. Japlej in A. T. Linhart (1756 - 1786) sta sistematično uvajala accentuacijski metrični sistem pod vplivom italijanske poezije in muzike. Slodnjak glede tega ugotavlja, da se je s tem slovensko umetno pesništvo naglo bližalo novodobni poeziji drugih evropskih narodov. To tesno povezavo med obujenim jezikovnim zanimanjem in kulturnim vzponom je prvi spoznal B. Kumerdej.

OŽBALT GUTSMAN
(1727 - 1790)

Jezuit Ožbalt Gutsman se je rodil blizu Celovca. Prihaja torej s koroškega področja. Imel je trdno jezikovno izobrazbo in jasne pojme o Slovanih in njihovih medsebojnih odnosih. Pri pregledu Megiserjevega slovarja in Bohoričeve slovnice je razmišljal, kako bi izboljšal knjižni jezik. Naložili so mu namreč nalogo, pripraviti nekaj slovenskih knjig. Pri pregledu Pohlinove slovnice prihaja jasno na dan to njegovo prizadevanje. To opažamo posebno v uvodu h **Kristjanskim resnicam**, kjer pravi, da bo pisal tako: »da ga bodo razumeli ne le koroški Slovenci, temveč tudi štajerski in kranjski.«

V dodanih nemško pisanih **Opombah k slovenskemu in kranjskemu pravopisu** zavrača novotarije Marka Pohlina, vendar ga ima za »novega kranjskega jezikovnega učitelja«. S tem je dokazal, da se zaveda potrebe po skupnem knjižnem jeziku za vse Slovence. Za one, »ki poznajo slavski (cerkveno-slovanski), češki, hrvatski, kranjski in slovenski jezik«, Gutsman opušča nepotrebne Pohlinove črke in druga znamenja. Predlaga, naj se dosledno razlikujejo:

i in j, u in v, S in s, Sh in sh

ter dokončno ureja tudi sklanjatev, tako da odpravlja zvalnik in ablativ, uvaja pa mestnik.

Večina slovenskih pisateljev se je kmalu oprijela Gutsmanovih predlogov, ki jih je natančneje opisal in obrazložil v nemško pisani **Slovenski slovnici** (Windische Sprachlehre Celovec 1771). V uvodu k tej knjigi Gutsman brani svojo materinščino pred tistimi, ki imajo predsodke proti njej in ki svetujejo, naj se ta pozabi in odpravi, češ da je nekoristna. Poudarja, da imajo Slovenci mnogo slovanskih sorodnikov od Ledenega do Jadranskega morja. To misel je za Bohoričem ponavljal tudi Pohlina. Gutsman glede tega trdi, da: »... zato ima slovenščina v Avstriji, ki je pravzaprav slovanska, domovinsko pravico, da ni tako pokvarjena, četudi jo žal govorijo le najnižje plasti, da je ni težko spraviti v slovniška pravila ter da celo preprosto ljudstvo ceni govornika, če se zna lepo in čisto izražati. Obžaluje tudi, da smo Slovenci opustili cirilico. Gutsman zagovarja enotnost književnega jezika tudi zaradi dejstva, da naš jezik sloni na zdravem jezikovnem izročilu. Z upoštevanjem nekaterih koroških posebnosti: (den za dan, lieto za dolenjsko lejto) in s fonetično pisavo trdega l-a v opisnem deležniku (biu - gledau) hoče svojim ožjim rojakom olajšati branje knjig. Razen tega uvaja etimološko utemeljena obrazila (lepega namesto lepiga) in uporablja številne in dobro izbrane zglede in sicer ljudske pregovore in rekla. Gutsman se pri tem omejuje na slovnico v ožjem pomenu in se ne dotika metrike in poetike. Njegova slovnica je zaradi tega boljša od Pohlinove. Zaveda se pomena svojega slovničarskega dela. Sodi, da mora biti slovničar vesten opisovalec jezika in ne samozvan zakonodajalec.

Gutsman je mnogo prispeval k prerodu slovenskega jezika tudi z *Nemško - slovenskim slovarjem* (Celovec 1789), ki mu je dodan tudi krajši slovensko-nemški del. Bil je dober besedotvorec. Mnogo njegovih predlogov je prišlo v besedni zaklad drugih Slovanov. Lahko rečemo, da je Gutsman pred Kopitarjem imel najbistrejše jezikoslovne misli. Njegova **Windische Sprachlehre** je prva znanstveno zasnovana opisna gramatika slovenskega jezika.

BLAŽ KUMERDEJ
(1738 - 1805)

Šolnik in jezikoslovec Blaž Kumerdej je imel podobne namene glede knjižnega jezika kot Ožbalt Gutsman. Ko so se šolska oblastva lotila reorganizacije osnovnega šolstva na Slovenskem, je Gutsman predložil svoj **Domoljuben načrt, kako bi se dalo kranjsko Stanovalstvo najuspešneje poučevati v pisanju in branju** (1773).

Uvedli naj bi slovenščino v osnovne šole. Šele tako bi se učenci lahko učili nemščine in celo hrvaščine, češčine, poljščine ter vseh ostalih predmetov, seveda v nemščini. Čeprav so posvetni in cerkveni krogi na Kranjskem Kumerdejevemu predlogom nasprotovali, se na Dunaju nanje niso ozirali. Uvedli so slovenščino poleg nemščine na osnovnih šolah, Kumerdeja pa leta 1775 imenovali za ravnatelja nanovo osnovane normalke. Šola je odlično uspevala in postavili so jo za zgled vsem ostalim šolam v državi. Za novo šolo je Kumerdej pripravil abecednik in berilo. S svojim delom je navdušil Zoisov krožek in ga pritegnil k sodelovanju.

Pohlin kljub temu ni nehal s svojimi pravopisnimi neskladnostmi. Gutsman in Kumerdej sta ga prigovarjala, naj ne povzroča slovstvenega razkola. Kumerdej je razvil veliko delavnost in pridobil zase maldino. Leta 1779 je izdal *Pisanice*. Bile so prvi slovenski leposlovni tisk. Pohlin je dalje vztrajal pri svojem prizadevanju. Pisal je in izdal veliko knjig za versko, šolsko in splošno izobrazbo. Ko bi mu uspel novi prevod svetega pisma, ki ga je že dalj časa pripravljaj, bi bil verjetno svoje pravopisne in slovniške novotarije splošno uveljavil. Kumerdej je tedaj ostro nastopil. Da bi zedinil posvetne izobražence in da bi dosegel enotnost knjižnega jezika, je leta 1781 obnovil delo Akademije operosorum. To ni ganilo Pohlina, ki je še isto leto izdal slovar **Tu malu besediše treh jezikov** in nato še novo izdajo svoje slovnice.

Baron Žiga Zois

V tem kritičnem trenutku za razvoj slovenskega slovstva in jezikoslovja je Kumerdeju uspelo pridobiti za svoje knjižne načrte **Žigo Zois** (1747 - 1819), ki je po prenehanju dela obnovljene Akademije operozov postal nesporni usmerjevalec in ideolog slovenskega meščanskega razsvetljenstva. S tem se je uspešno iztekla borba za nastanek prve normativne slovenske slovnice.

Pohlin je hotel v svoji slovnici obdelati ljubljansko narečje. Kot Ljubljančan je želel, da bi podeželski ljudje sprejemali govor meščanov. Zato je naletel na odločno nasprotovanje pokrajinskih pisateljev. Ker ni znal urediti pravopisa in je še dalje grešil zoper jezikovne zakone, je končno moral popustiti pred doslednejšemu in rekli bi bolj strokovno pripravljenemu Kumerdeju.

Anton Slodnjak sodi, da je Pohlinova slovnica pomembna zaradi tehtnega predgovora. Pohlin slavi slovenščino kot *plemenit, koristen in svet jezik*. Opominja šolsko mladino, naj se je ne sramuje. To zahteva tudi od gospodske v odnosu do deželanov. V ostalem pa Pohlin tudi po Slodnjakovem mnenju po Bohoriču pretirava s poudarjenjem razprostranjenosti slovenskih (to je slovanskih) govorov in brez potrebnega znanja sega celo v razlago etimologije raznih besed.

Zoisova zasluga je, da je po počasnem izumrtju obnovljene Akademije operozov prevzel delovni program njenih predstavnikov. Zois je Kumerdeju poveril skrb za svojo bogato knjižnico. Tako je Kumerdej odslej postal nekakšen idejni vodja tako imenovanega Zoisvega krožka.

Če je prva Akademija operosorum izumrla zaradi nasprotovanja jezuitov, zaradi rabe učene latinščine, ki v začetku osemnajstega stoletja ni mogla biti več jezik znanosti in zaradi nastalega opredeljevanja v korist nosilcev starih neslovenskih raznarodovalnih gledanj, je obnovljena Akademija operozov prenehala delovati zaradi pomanjkanja sredstev, kar je še povečalo nasprotovanje med njenimi člani. Zois je s svojim ugledom vcepil članom svojega krožka čut za enotnost in uspešnost preroditeljskega prizadevanja.

Pod Zoisovim mecenskim okriljem se je Kumerdej posvetil jezikoslovju in študiju slovanskih jezikov. Da bi zavrnil Pohlinove reforme, je začel pisati v nemščini **Poskus o kranjskem pravopisu**. Ustanovil je tričlansko komisijo, v kateri sta bila tudi Pohlin in Japelj, da bi dosegel sporazum o vprašanju pravopisa. Sporazuma pa komisija ni dosegla. Pohlin je zato odpadel, Japelj pa je s Kumerdejem še dalje sodeloval pri prevajanju svetega pisma. Japelj je namreč imel Kumerdeja za dobrega poznavalca slovenskega jezika.

Pod Zoisovim mentorstvom se je Kumerdej lotil svojega življenjskega dela, to je slovnice in slovarja. Slovnico je pisal okrog petnajst let, ni je pa končal. Njegov **Poskus zgodovinsko-kritične kranjsko-slovenske slovnice** je bil spričo napredka slavistike zastarel. Prav tako ni izpeljal do konca **Kranjske slovnice** kot izvleček iz splošne slovanske slovnice.

Kumerdejeva jezikoslovna dela so ostala deloma v rokopisu v Zoisovi knjižnici. Tu jih je proučeval Kopitar in s tem bistril svoje poglede na vprašanje slovenske slovnice. Ugotoviti pa moramo, da sam je pisal slab slovenski jezik, čeprav se je boril proti Pohlinovemu diletantstvu. Po sodbi F. Kidriča je Kumerdej grešil tudi zato, ker je premalo preučeval ljudsko govorico.

JURIJ JAPELJ (1744 - 1807)

Da smotrneje zaključimo preglede življenja in dela ljudi, ki so s preučevanjem jezikoslovnih in slovničarskih zakonitosti slovenske govornice, pripravljali teren za nastop Jerneja Kopitarja, velikana jezikoslovnega prizadevajna sodobnega slovenskega slovstva, sta nam manjkala še medaljona Jurija Japlja in Vincenca Franula.

Joža Glonar mi je dal možnost, da z geslom o Jerneju Kopitarju v Slovenskem biografskem leksikonu (3. zvezek, str. 382-385) obogatim svoje znanje o Juriju Japlju, cerkvenem pisatelju in jezikoslovcu iz Kamnika. Glonarjeve podatke sem smiselno dopolnil tudi z nasveti, na katere sem naletel tudi pri prebiranju Kidriča, Slodnjaka in Pogačnika.

Jurij Japelj se je rodil v družini imovitejše družine v Kamniku, umrl pa je v Celovcu, kamor se je zatekel, potem ko se je zaradi bolezni moral odpovedati imenovanju za tržaškega škofa. Študiral je v Ljubljani, Gorici in Gradcu. Od leta 1771 do leta 1773 je bil kaplan v tržaški fari sv. Antona. Nato je bil škofijski tajnik in notar v Ljubljani. V Celovcu je bil vodja semenišča, kanonik in konzistorialni svetnik, šolski nadzornik in referent za šolstvo. Bil je med drugim tudi kancler goriške nadškofije, konzistorialni svetnik v Trstu in spraševalec pri župnijskih izpitih v Ljubljani. Vest, da je bil izvoljen za tržaškega škofa, ga je doletela na smrtni postelji.

Dejstvo, da je bil mladi Japelj najboljši prijatelj s sošolcem Sigmundom plemenitim Hohenwart in z njim študiral najprej na njegovem domu v Ljubljani, nato pa še v Gorici in Gradcu, je postalo odločilno za njegovo kariero. Z njegovim posredovanjem je Japelj prišel v stik z aristokratskim svetom. Obvladal je več jezikov, poleg slovenščine še nemščino, francoščino in italijanščino. Zato mu je ljubljanski škof Herberstein poveril nalogo, naj se loti izvrševanja škofovega janzenističnega knjižnega programa. Škof Herberstein je Japlja leta 1777 pripravil, da je začel prevajati **Ta veliki katekizem s pra-**

Jurij Japelj

šanjami in odgovori, ki je izšel dve leti kasneje in doživel pet izdaj. Sledile so številne knjige za duhovščino.

Razne izdaje **Listov in evangelijev** kažejo samo pravopisno spremenjen tekst Jurija Dalmatina. Škof Herberstein je Pohlinu odrekel dovoljenje za izdajo slovenske biblije, ker je hotel, da bi bil prevod delo zanesljivejših rok. Še pred svojo smrtjo je Japlju ukazal pripraviti prevod celega sv. pisma in sicer s Kumerdejevo pomočjo. Kumerdej in Japelj sta vulgato prevajala čisto preveč dobesedno. Pri prevajalnemu delu je Japelj pokazal veliko vne-mo. Uvajal je marsikakšen lep in nov izraz. Tako pri **Dejanjih apostolov** zasledimo mornarske in ribiške izraze, ki jih je bil slišal v Trstu.

Herbesteinova smrt je zavrla Japljeve načrte. V komisiji, ki je prevajan-je sv. pisma cenzurirala, so se pojavljali pomisleki proti Japlju. Kritika se je vedno bolj spotikala ob jezik prevoda. Kumerdejeva smrt je bila za Japlja velika izguba. Kakor kažejo ohranjeni rokopisi, je Japelj razdelil delo tako, da je nekatere knjige prevajal sam, druge pa izročil sodelavcem. Končno re-dakcijo pa si je pridržal sam. Japljevi sodelavci so tedaj bili Šraj, Traven in Škrinjar. Japelj je leta 1796 od drugega zvezka **Stare zaveze** lahko izdal sa-mo prvi del, ki ga je poslovenil Šraj. Medtem je opozicija proti Japlju uspe-la. Vodstvo celotnega dela je prevzel Škrinjar, ki je bil po Glonarjevi sodbi najrodovitnejši in najbolj izobražen med vsemi. Izdajo drugega dela **Stare zaveze**, pri katerem je Japlju pomagal tudi Šraj, pa je preprečila Japlju na-sprotna duhovščina. To je Japlja zelo prizadelo, ker je mnogo zavrženih del medtem že dobilo škofijski cenzorski placet. Opozicija je pod vodstvom De-bevca, Škrinjarja in Vodnika, ki so se jezili nad Japljevimi germanizmi, zma-gala in vzela nadaljne prevajanje v svoje roke. Druga izdaja **Novega zakona** II. (1804) kot taka ni označena in tudi ne nosi več Japljevega imena, saj je popolnoma Debevčevo delo.

Na pobudo škofa Herbersteina je Japelj priredil **Pridige za vse nedele skuzi lejtju**. Škof je zahteval, naj bodo kratke. Trajale naj bi okrog pol ure. Pridige so natisnjene tako, kakor so bile govorjene, z neizglašeno frazeologi-jo, vendar z izrecnim namenom podati mladim pridigarjem »*recentioris elo-quentiae specimen in nostra lingua*«. Japelj je obljubil, da bo napisal tudi pridige za praznike, ki pa niso izšle.

Iz ohranjene knjižne zapuščine izhaja, da je Japelj začel pisati še kot po-polen avtodidakt, ki ni poznal niti Pohlina in niti ohranjenih tiskov iz še-stnajstega stoletja. Japljevi filološki spisi so ohranjeni v Licejski knjižnici v Ljubljani. Ugotovljeno je, da je Zois iz Japlja naredil filologa s tem da ga je desetletja priganjal, naj napiše slovnico in slovar. Slovnico je Japelj obl-jubljal že v nemškem epilogu **Katekizma** iz leta 1779. Tudi uvod v prvo knji-go **Nove zaveze** (1784) govori o *Grammatica Slavo-Carniolica ab uno nostrum proxime edenda*, Glonar ni mogel dognati, kdo je ta »*unus nostrum*«, ali Ja-pelj ali Kumerdej. Sodi pa, da je bil verjetneje mišljen Japelj.

Japelj je **Slovnico** nemškem jeziku posvetil škofu Hohenwartu. Slovni-ca ima dovoljenje celovške cenzure iz leta 1807. Služila naj bi kot pomoč za pridigarje in naj bi bila podlaga za primerjalno slovansko slovnico.

V primeri s Pohlinovo in Gutsmano slovnico je Japljeva napredek. Pri-naša obilo gradiva, ki je dobro utemeljeno, vendar v njej ni nikjer novih smer-nic. Samo pravopis se je pod vplivom drugih slovenskih jezikoslovcev nekoliko izboljšal. Japelj je v nekaterih primerih branil člen in uvedel abla-

tiv (= genitiv s predlogom »od«). Obširno obravnava izgovarjavo končnega »-l«. Glagole deli na transitoria ali instantanea (mignem), perdurantia (migram), frequentativa (pomignjem), frequentativa cum intensione (migočem), diminutiva (migljam), futuralia (pojdem). »Krainisch« in »windisch« (»ki je pastorka kranjščine«), se razlikujeta samo v členku ta-te. Temeljne misli, ki so Japlja vodile pri slovničarskem delu, so razložene v obširni apologiji slovenščine, ki jo je leta 1799 napisal za grofa Franca Jožefa Wurmbranda, deželnega glavarja Kranjske in Koroške:

»Beantwortung der Frage: Welche aus den verschiedenem slavischen Sprachen man der Jugend zur leichtern Verstaendniss der Russischen, Polnischen, Boehmischen, Dalmatischen, Kroatischen, Krainerischen und uebrigen slavischen Mundarten beybringen solle?«

Na to vpraševanje Japelj odgovarja, da je v ta namen najprimernejša kranjščina ali »ilirščina«, kakor jo imenuje Megiser, ki navaja pod to označbo same kranjske besede. Kranjščina je namreč pravi primeren jezik (Hauptsprache, Muttersprache) zaradi:

- 1) svoje starosti;
- 2) ker se v njej imena stvari najlepše prilegajo naravi teh stvari;
- 3) ker je enakomerna, kakor najstarejši jeziki sveta, n.pr. grščina, hebrejščina;
- 4) ker je slikovita in kaže pravi pomen bolj v podobi, ne pa v dobesednem smislu;
- 5) zaradi neke posebne preprostosti v vseh delih govora.

Zato svetuje, naj se splošno uvede praksa, ki velja že od neka v tržaškem in kranjskem plemstvu, da se otroci že v nežni mladosti od slovenskih služkinj naučijo njih jezika in postanejo tako dvojezični.

Naj takoj pri tem pripomnim, da je Japelj, ko je to napisal, prav gotovo imel v mislih Tržačana **Vincenca Franula von Weissturna** (de Torrebianca), ki je v uvodu in posvetilu svoje **Kranjsko-italijanske slovnice** napisal podobne besede.

Japelj nato svetuje, naj vladarji ustvarijo učeno družbo po zgledu Akademije della Crusca, ki naj bi:

- 1) dognala vsem Slovanom umljive skupne besede;
- 2) izdala univerzalen slovanski slovar;
- 3) izdala analitično slovnico slovanskih jezikov;
- 4) priredila za vse Slované poraben, enoten črkopis;
- 5) izdala diferencialne slovnice slovanskih jezikov, pisane za Slované.

Nato obširno dokazuje korist, ki jo bodo imeli ljudje, ki se bodo na podlagi slovenščine posluževali teh sredstev na raznih področjih znanosti, trgovine in politike.

Dokaz za to je tudi on sam, ki je leta 1797 v Naklem pridigal v slovenščini poljskim in slovaškim huzarjem, ki so ga z zanimanjem poslušali in razumeli.

Kopitar je zaradi tega imenoval Japlja »entuziastično pridnega« slavišta, vendar mu je kot »mestnemu otroku« odrekal pravi čut za jezik. V njegovem slovničarskem delu je označil kot njegovo glavno napako nasilno težnjo po sistemih in pravilih, da ni ravnal analitično (deskriptivno), ampak da se je dal zavesti od zaverovanosti v sisteme. To mu je oponašal tudi Metelko. Pri tem Glonar poudarja, da so Japlejeve zasluge za slovenski knjižni jezik

nedvomne. Iz nevzdržnega položaja, v katerega so ga privedli pisatelji 18. stoletja, se je rešil s tem, da se je obrnil nazaj na 16. stoletje. Postal je reformator, to pa zato, ker je študiral starejše pisatelje.

Pri pisanju katekizma (1779) je Japelj še omahoval med tradicionalno pisavo 18. stoletja in pisavo 16. stoletja, ko pa je začel pisati Biblijo, se je oprijel Dalmatina. Po njem je sprejel glasoslovje, v oblikah pa uveljavlja živi jezik. Dalmatinu pa ni slepo sledil. Njegove tujke je odpravljaj. Pri tem pa ni šel do kraja. Zato je v besedni zaklad spet uvedel besede kakor: **šac, erbič, gajžlati**, nanovo pa vključil besedi **gledališče** in **narod**. Japelj je začel dosledno uporabljati izraza **Slovenec** in **slovenski**.

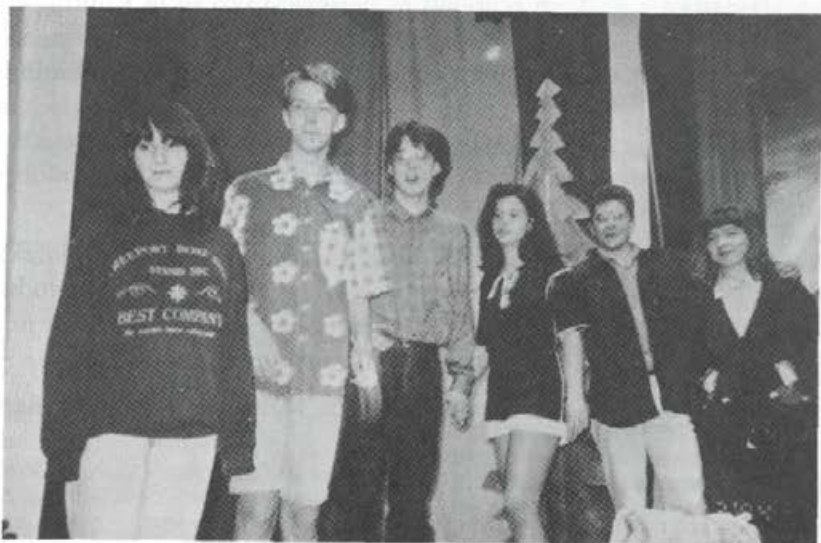
Tako je Japelj svoje pisanje jezikovno izčistil. **Job**, ki je njegov zadnji prevod, je najlepši. Kjer namreč prej ni bil vezan na slovensko besedilo, je bila njegova slovenščina čistejša. Japelj je s tem ustvaril podlago za kasnejši prevod Biblije in s tem za sedanji pisni jezik.

Japelj je z Edlingom in Kumerdejem obnovil Akademijo operosorum in si nadel ime Secretus, saj je bil njen tajnik. Bil je tudi član goriške Akademije Arkadov s pridevkom Silvanides Driadius.

JERNEJ KOPITAR

(1780 - 1844)

Jernej Kopitar je bil najmlajši član Zoisovega literarnega krožka. od leta 1800 dalje je bil domači učitelj v hiši Zoisove sestre, leta 1803 pa je že postal tajnik Žige Zoisa. Opravljaj je tudi delo knjižničarja in varuha mineraloške zbirke. Po Zoisovem nasvetu je leta 1808 šel študirat pravo na Dunaj. Zois je namreč hotel nekoga iz svojega krožka pripraviti, da bi se poglobil

Prizor iz mladinskega odrskega dela »Igra zamenjav« ali »Skupaj je lepše« v kinodvorani na Bazovici

v študij slavistike in se s tem vpregel v smotrnejšo izpeljavo slovenske prerodne misli.

Kopitarjevo zanimanje se je polagoma strnilo okrog jugoslovanskih in balkanskih problemov. Bil je v stiku s Srbi, Grki, Romuni in Albanci, ki so študirali na Dunaju. Naučil se je njihovega jezika in se začel seznanjati z njihovo kulturno in politično problematiko.

Leta 1810 se je Kopitar zaposil kot skriptor v dvorni knjižnici, kjer je napredoval do položaja prvega kustosa. Istega leta je postal tudi cenzor za slovanske in novogrške, kasneje tudi za romunske knjige. Medtem je mnogo potoval po Češki in Nemčiji. Poslali so ga kot člana posebnega odposlanstva v Pariz, da bi dosegel vrnitev knjig, ki so jih Francozi odnesli iz raznih avstrijskih knjižnic. Pri tem je obiskal tudi London in Oxford. Bil je tudi v Italiji, v drugo kot organizator in predavatelj stolice za staro cerkveno slovanščino, ki naj bi jo obiskovali ukrajinški uniatski bogoslovci. Prebivalci avstrijskega dela Ukrajine so namreč začeli množično prestopati v pravoslavlje. To naj bi preprečili v Rimu šolani rusinski duhovniki. Načrt se je izjalovil. Kopitar se je nato vrnil na Dunaj, kjer je nadaljeval z delom v dvorni knjižnici, kjer je dosegel položaj višjega dvornega svetnika. Umrl je na Dunaju. Leta 1897 so njegove ostanke prepeljali v Ljubljano.

Značilen je prvi Kopitarjev poseg v slovensko publicistiko. Leta 1803 je priredil Kotzebuejevo delo *Hahnenschalg* v slovenskega *Tinčka Petelinčka*. Vodnik je zanj prevedel sklepne verze. Leta 1806 je v listu *Laibacher Wochenblatt* objavil sestavek *Nachricht an die Freunde der slavischen Literatur*, ki vsebuje poročilo o Dobrovskega časopisu *Slavin*. Že tedaj so imenovali Dobrovskega za slavističnega patriarha. Kopitar ga je cenil enako kot nemška slavista Adelunga in Schlözerja. Leta 1806 mu je pisal prvo pismo. Sledila je obilna korespondenca med njima. Lahko torej rečemo, da je 6. junij 1806 dan rojstva slavistike v pravem pomenu te besede. Tako se je Kopitar dokončno vključil publicistično v proces slovenskega preroda in znanstvene slavistike. Lino Legiša sodi, da je Kopitar eden največjih široko razgledanih in v znanstvenem svetu svojega časa slovečih jezikoslovcev, ki je s svojo slovnico postavil trdne temelje za nadaljnji razvoj slovenskega jezika. Bil je skratka eden od evropsko priznanih utemeljiteljev slavistične znanosti in sodobne slovenistike.

Zanima nas predvsem Kopitarjeva bibliografija knjižnih izdaj, ki nakazuje nekaj dvojni tir njegove začetne izpeljave glede na slovensko prerodno misel in glede na znanstveno slavistiko. Bibliografija njegovih knjižnih jezikoslovnih izdaj vsebuje naslednje tri temeljne naslove:

- 1) **Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark** (1808);
- 2) **Glagolita Clotianus** (1836);
- 3) **Hesychii glossographi discipulus** (1839).

Omenjeni bibliografski podatki nam namreč pravilno nakazujejo že nakazani dvojni tir Kopitarjeve znanstvene dejavnosti, ki je obenem tudi nje-

gov kulturno-idejni pogled na slovanstvo in slovenstvo v okviru avstrijske habsburške monarhije, ki mu običajno pravimo Kopitarjev avstroslovizem.

Središče vseh problemov slovenske omike je bilo po Kopitarju v skrbi za jezik. V svoji gramatiki je hotel nuditi teoretične in praktične napotke, na osnovi katerih naj bi se vsa slovenska duhovna prizadevanja predvsem usmerjala k reševanju slovničarskih, nabožnih in gospodarsko-poučnih nalog. V slovnici se je potegoval za stolicu na ljubljanskem liceju, ki naj bi nudila možnost za poglobljanje v študij slovenščine. Sodil je, da je varuh pristne govornice kmečki človek, ki edini lahko pomaga slovničarju pri določanju pravil, ki urejajo slovenski jezik. Izkušeni duhovniki naj bi na terenu organsko prereševali ves ljudski besedni zaklad in na ta način preprečili škodljive posledice različnega prijema pri vpeljavanju pravopisnih norm. Po tako pripravljeni poti bi šele bilo možno jezikovnemu in knjižnemu razvoju pustiti prosto pot razvoja in bogatitve enotne slovenske govornice.

S tem je Kopitar bistveno prispeval (tako sodi na primer Pogačnik), da je leta 1807, ko so slovensko intelektualno javnost presenetili tri starejši za-

pisi našega jezika, ki jim pravimo **Brižinski spomeniki**, postala slovenska kulturna kontinuiteta popolna.

Kopitar je *Brižinske spomenike* objavil leta 1836 kot dodatek knjigi **Glagolita Clozianus**, in sicer v počastitev grofa Cloza, ki mu je na svoji graščini v Tridentu dal na razpolago star glagolski zapis. Brižinske spomenike sta medtem že preučevala Valentin Vodnik in Franc Meteklo. S svojo slovnico in knjigo *Glagolita Clozianus* je Kopitar nakazal tezo o identičnosti stare cerkvene slovanščine s slovenščino. To teorijo so podpirali učenjaki kakor Adam Mickiewicz, Franc Miklošič in Pavel Jozef Šafařík. Kljub odporu Josefa Dobrovskega in Matije Čopa pa se je vzdržala do konca stoletja. Tedaj sta Vatroslav Oblak in Vatroslav Jagić določila kot domovino stare cerkvene slovanščine makedonsko-bolgarsko narodnostno ozemlje. Sodobna slavistika pa bolj ali manj priznava vrednost Kopitarjevega prizadevanja, čeprav je prevzela Jagićevo stališče, ki pri nas približno odgovarja stališču Rajka Nahtigala. Tudi Franc Grivec v celoti sprejema Jagićevo stališče in Vondrakove ugotovitve glede zahodnih vplivov na *Brižinske spomenike*. Gre za večje ali manjše poudarke o karantanski ali panonski oziroma karantansko-panonski osnovi naših najstarejših knjižnih zapisov. Osebnost pa sem že v svojih prvih dveh pristopih k problematiki o *Brižinskih spomenikih* (prvič leta 1945 v rimski reviji *La cultura nel mondo* in drugič leta 1947 v vatikanskem glasilu *L'Osservatore Romano*) navedel izsledke glede njihovega izvora in odkritelja. To naj bi bil nemški jezikoslovec in rektor protestantske univerze v Tübingenu **Christian Friedrich Schnurre**, ki je plod svojih raziskav objavil leta 1807 v Münchenu v književni reviji *Neuer literarischer Anzeiger*. Schnurrer brez obotavljanja sodi, da so trije slovenski zapisi »**karantanski ali ilirski zapis**«. Z njim naj bi bil pri teh prvih korakih njihovega preučevanja sodeloval *Joseph Docen*, knjižničar münchenske državne knjižnice, ki je naše zapise prevzel v varstvo in nadaljno znanstveno raziskovanje.

Znano je, da je bil Kopitar v stiku s Schnurrerjem, ki spada med njegove številne tuje dopisnike. Vemo tudi, da je Kopitar odkupil od Schnurrerja njegovo bogato zbirko slovenskih in hrvaških protestanskih pisateljev. Ali je potemtakem sploh možno misliti, da si Schnurrer in Kopitar nista izmenjala misli o izvoru *Brižinskih spomenikov*?

Tretje znanstveno delo, ki je značilno za dvojni tir Kopitajeve dejavnosti, to je vključitev v slovenski narodni proces in s tem narodnostnim zanosom v publicistično izpeljano znanstveno slavistiko, je knjiga **Hesychii glossographi discipulus** (1839). Kopitar je namreč odločno zavračal nasilnost in nevarnost hrvaškega *ilirizma* (Ljudevit Gaj, Stanko Vraz). Prav tako je odločno zavračal misel Jana Kollarja o štirih mogočnih slovanskih rodovih, ki naj bi se jim manjši tudi jezikovno podredili. Kopitar se je z iliristi spustil v ostro in uspelo polemiko prav z delom *Hesychii glossographi discipulus*. Poražen pa je bil kot cenzor **Kranjske čbelice** v polemiki z ljubljanskim krogom literatov, ki so slavili zmagoslavje s pesmijo Franceta Prešerna.

VINCENC FRANUL VON WEISSENTHURN-TORREBIANCA

(1771 - 1817)

Vincenc Franul se je rodil 2. februarja 1771 na Reki in umrl v Trstu 2. avgusta 1817. Oče Franc je bil vodja kapiteljske pisarne na Reki. Njegovi pred-

niki so bili iz Albanije in so se v 16. stoletju naselili v Lovranu v Istri, kjer so obogateli v javnih službah in v pomorski trgovini.

Vincencev ded Ivan Krstnik je bil mestni sodnik in brodolastnik. Leta 1713 je prejel diplomu plemiča Svetega rimskega cesrstva z vzdevkom von Weissenthurn - de Torrebianca. Naslov je postal deden. Ivan Krstnik Franul ga je dobil, ker je pomagal cesarju Karlu VI. v vojni z Benetkami.

Vincenc Franul je končal na Reki osnovno šolo in gimnazijo. Ni znano, na kateri univerzi je diplomiral. Leta 1798 se je naselil v Trstu. Verjetno je kot koncipient delal v odvetniški pisarni Aleksandra de Cronnest, ki je bil po rodu iz Gorice. Leta 1801 se je poročil z njegovo hčerko Terezijo. Leta 1803 je postal javni notar. Leta 1808 je postal tržaški patricij in mestni svetovalec. Leta 1815 so ga imenovali za vladnega nadzornika ilirsko-srbske zasebne šole v Trstu.

S srbohrvaščino se je Franul seznanil že na Reki, s slovenščino pa v Ajdovščini, kamor je kot dijak hodil na počitnice k sorodnikom, in v Trstu. V času Napoleonove Ilirije (1809-1813) se je začel seznanjati s Slovani, Iliri in Kranjci in njihovim jezikom. Nato se je lotil pisanja kranjske slovnice za Italijane. Kot čtivo pa je slovnici dodal Linhartovo veseloigro Matiček se ženi. O tisku svoje slovnice je Franul obvestil javnost v prilogi uradnega lista L'Observatore Triestino:

»Popolno pomanjkanje italijansko-kranjske slovnice me je pripravilo do tega, da sem zbral pravila in opombe tega domačega narečja, me sili, da zdaj izdam **Saggio grammaticale italiano-cragnolino.**«

Ker se sam ni čutil dovolj trdnega v slovenščini, je prosil Valentina Vodnika, naj mu pregleda in popravi ves slovniški del, priredi Linhartovega Matička, pregleda slovar in da navodila za uvod.

Knjiga je izšla 7. avgusta 1811 na 344 straneh z naslovom **Saggio grammaticale italiano-cragnolino composto da Vincenzo Franul de Weissenthurn.** Založil jo je sam avtor. Za naklado dva tisoč izvodov je plačal šeststo goldinarjev. Posvetil jo je njegovi ekscelenci gospodu Francu Serafinu di Porzia, grofu Ortenburškemu, dednemu gospodu Prema, Senožec in drugih krajev, doma iz Konjic na Štajerskem. Franul zagotavlja, da je knez Porzia govoril kranjsko, to je slovensko. Za nas je važno, da Franul v uvodu poudarja, da je za Tržačane koristno znanje slovenščine, sicer bi se ne mogli pogovoriti s svojimi posli in drugimi ljudmi kot n.pr. prodajalci, ki italijanščine ne znajo:

»Nas, ki smo slovanskega pokolenja, ki smo del preprostega ilirskega rodu, ki živimo v mestu, katerega okolica je popolnoma slovenska, nas, ki smo v dotiku s Slovenci in smo v nevarnosti celo zaradi hišnih opravil, če ne znamo slovenskega jezika, zakaj bi nas ne navduševale enake želje? Ali ni dobro, da se naučimo jezika, katerega znanje je koristno in potrebno?«

Tržaški kulturni kabinet Minerva, ki ga je ustanovil Domenico Rossetti, da je družil literarno in znanstveno izobražene ljudi, si je štel v čast, da je izšlo v Trstu tako pomembno delo društvenega člana Franula.

V slovnici se je Franul tesno naslonil na Kopitarja. Knjiga je zato dobra, vendar pretežka za tujca samouka. Kopitar je bil užaljen, ker ga Franul ni omenil kot vir, zato je v pismih Dobrovskemu Franulovo delo obsojal. V njej je videl več napak, kot jih je dejansko imela.

Tudi Matija Čop Franulovega dela ni posebno cenil. Ko ga je goriški prijatelj Franc Savio vprašal, po kateri slovnici bi se lahko učil slovenščine, mu

je odgovoril: »Med slovniciami bi morda morala biti začasno zadostna Franulova. Tudi za branje je tam ponatisnjeni Linhartov Matiček še najprimernejši« (IV. pismo iz leta 1825, Veda 1914).

Slovnica se je slabo prodajala. Do 13.9.1812 je Franul prodal komaj 250 izvodov. Razočarani Franul je pisal Vodniku: »Prizadevanje in trud, ki sem ju imel z gramatiko, sta ostala nehonorirana«.

Zato se je Franul nehal ukvarjati s slovenščino. Ko so mu leta 1815 naročili, naj prevede v slovenščino besedilo prisega za babice, je prosil Vodnika, naj prevzame on to delo, »češ da ga drugačno poklicno delo že štiri leta žal odvraca od slovanske književnosti.«

Franul je bil drugi Italijan, ki je napisal slovensko slovnico za svoje rojake. Prvi je bil Alasio da Sommaripa, ki je prav tako poudarjal pomen znanja slovenščine za tržaške Italijane.

ZAKLJUČEK

S tem bežnim prikazom teženj naših slovničarjev in jezikoslovcev od Trubarja do Kopitarja sem imel namen, da našim mladim bralcem in sploh vsem ljubiteljem našega materinega jezika nudim možnost, da se seznanijo z delom ljudi, ki so skozi dobrih štiristo let zasledovali razvoj slovenščine, beležili govorico našega preprostega podeželskega človeka, jo primerjali, jezikovne zapise poenostavljali ali zglajevali, tako da so mlajšim generacijam, ki so rade sukale pero, dali zanesljivo oporo pri rasti ali bolje rečeno pri razraščanju slovenske knjižne govorice.

Bogato Kopitarjevo dediščino je spopolnil *Stanislav Škrabec* (1844-1918). Rodil se je v Hrovači pri Ribnici, kjer je dovršil osnovno šolo. Gimnazijo je končal v Ljubljani. Že kot dijak se je zanimal za jezikoslovje. V frančiškanski samostan je stopil v Ljubljani. Novicijat je opravil na Trsatu pri Reki. Bogoslovje je dovršil v Gorici. Klasično in slovansko jezikoslovje je študiral na univerzi v Gradcu. V Gorici je nato poučeval do izbruha prve svetovne vojne. Živel in deloval je v kostanjeviškem samostanu pri Gorici. Zaradi vojne se je umaknil v Ljubljano, kjer je umrl leta 1918. Pisal je razprave o glasu in naglasu slovenskega knjižnega jezika v izreki in pisavi. Ukvarjal se je tudi s pravopisom. Največ svojih del je objavil v *Cvetju z vrtov sv. Frančiška*. Gre v glavnem za dela iz glasoslovja, oblikoslovja skladnje in stilistike. Ukvarjal se je tudi z Brižinskimi spomeniki in dokazoval njihovo slovensko poreklo.

O Škrabcu je Toporišič v Slovenskem bibliografskem leksikonu zapisal, da je »zgled pravega znanstvenika, ki govori le s treznimi argumenti resnice in morda prav zaradi tega ostaja v svoji dobi manj priznan kot zasluži.« Škrabčeva jezikoslovna dognanja so teoretično uveljavili Anton Breznik v Slovenski slovnici in Franc Ramovš v Slovenskem pravopisu, praktično pa Oton Župančič (kot ravnatelj Drame v Ljubljani) v knjižni izreki. Vrhunec pri tem teženju po modernem, znanstveno dojetem jeziku pa je dosegel prav Jože Toporišič, ki je mentor mlajšega slovenističnega rodu.

Umetniška roka brata Ambroža Testena

(Ob deseti obletnici smrti)

V 87. letu starosti je pred desetimi leti - 7. januarja 1984 umrl frančiškanski brat Ambrož (Janez) Testen. Rojen je bil v Loki pri Mengšu v zidarski družini. Njegov oče se je ukvarjal tudi s tehničnim risanjem, pa je sin Janez kazal nekaj več nadarjenosti za risanje, zato ga je osnovnošolski učitelj nagovoril: »Ti pa boš še slikar!« S šestnajstimi leti je vstopil v frančiškanski red - zanimivo - v dalmatinsko provinco, se tu izučil za krojača in ko bi moral na prvo službeno dolžnost na otok Košljun, so ga poklicali v avstroogrsko vojsko. Leta 1918 se je vrnil domov in se nekaj časa zadrževal v okolici Ljubljane in delal kot delavec. Ponovno se je podal v Dalmacijo 1920. leta in 22.9.1925 naredil redovne zaobljube in postal frančiškanski brat. Obredel je skoraj vse postojanke v provinci sv. Hieronima od Dubrovnika, Kuma na Pelješcu, Babijske na Korčuli, Krapnja pri Šibeniku, Orebiča do zadnje - Kampora na otoku Rabu.

Kot samostanski brat je opravljal vsa mogoča dela. Sam je rekel, da je bil najmanj krojač, za kar se je izučil. Po značaju je bil tih, morda nekoliko rezerviran, vendar je znal prav po kranjsko zarobantiti, če je mislil, da je tako dobro. Nekaj takega si je privoščil med zadnjo vojno, ko je pred nemško aretacijo in konfinacijo rešil sobrate in vaščane v Krapanju, za kar so mu še danes hvaležni. To se mu je posrečilo zato, ker je obvadal nemščino. Njegova zadnja postaja je bil samostan sv. Evfemije v Kamporu na Rabu. Tu je bil nekakšen kustos samostanskega muzeja. Sem so ga pravzaprav zvabili, ker so ga povsod krepko siti, ker je vedno imel ob sebi velikanske gore poslikanega

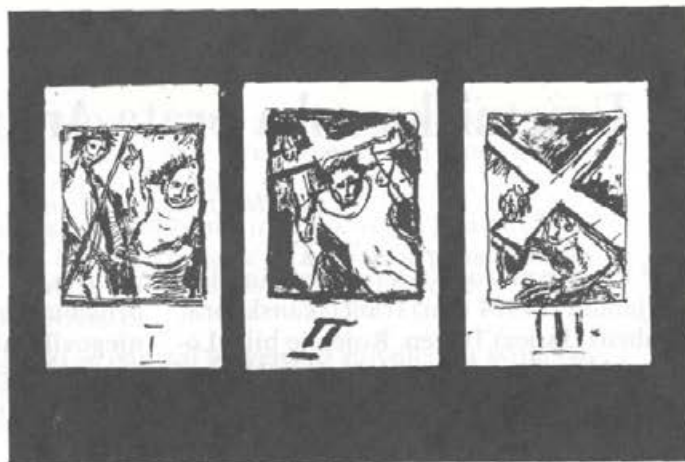
papirja, ki mu je služil za ustvarjanje v prostem času. Čeprav je ogromna večina njegovih akvarelov doživela enkratno predstavitev - ko so jih običajno pokurili. Tako so dela tega enkratnega sina sv. Frančiška, pojočega trubadurja barv, končala v ognjenih zubljih. No, sicer so mu organizirali tudi nekaj razstav, na katere pa ga običajno ni bilo ali pa je pozabil iti. Šle so neopazno mimo, kot so šla neopazno mimo vsa tista platna, akvareli, gvaši pa tudi freske, ki jih, milo povedano, niso znali pravilno ceniti, in to ne, ker bi bile nepomembne, pač pa zato, ker je bil kot Frančiškov sin preskromen, da bi se znal uveljaviti.

Da so ga odkrili, je botroval slučaj. Skromen kustos minhenskega muzeja se je čisto po naključju zagledal v eno od njegovih del. Prav zaradi te skromnosti na obeh straneh njegovo delo sicer visi v nemški galeriji, vendar zanj marsikdo niti ne ve.

Zibelka navdiha mu je bilo sveto pismo, in to nova in stara zaveza. Izredno je ljubil križev pot. Naslikal jih je več, še več pa je ostalo skic. Blizu mu je bila Janezova Apokalipsa. Prav tako tudi motivi o sv. Antonu in sv. Frančišku. Neopaženi niso ostali motivi ob samostanu, kot so ribiči, Dalmatinci, otroci... Zamikala ga je tudi Božanska komedija, saj ji je posvetil kar nekaj tušev. Simpatični Dante, resen Florentinec, stopa ob dolgonosi figuri resne Beatrice, ki je uklenjena v mistiko črt, krivulj in elips...

Prav ob tem slikarju samouku se je vredno zamisliti. Čeprav je celo imel nekaj možnosti, da bi se strokovno izpopolnjeval, pa so vse te šle mimo, kot tudi želja, da bi obiskal vsaj nekaj pinakotek ali pa

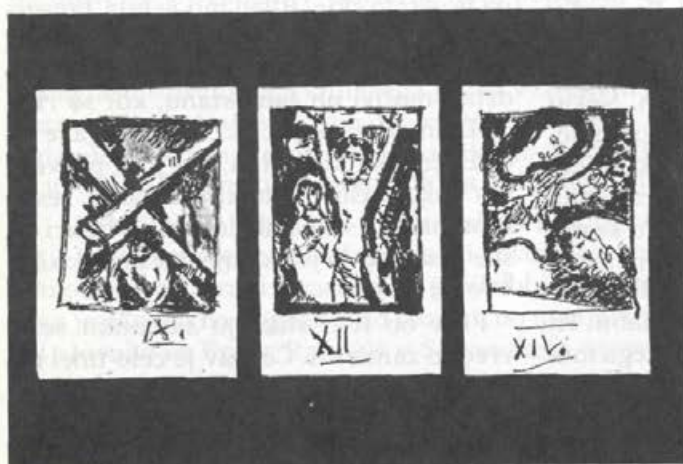
Brat Ambrož Testen: postaje
božjega pota

da bi vsaj kdaj dobil kakšno slikarsko monografijo, kar je bilo zopet za njegov žep nedosegljivo... Morda je vse to sreča, saj svojih slikarskih prvin ni pokvaril s kakšnim akademizmom ali slikarsko šolo. Vseeno pa sta mu izredno blizu Picasso in Chagal, saj se dozdeva, da so se ti trije celo nevidno srečevali v nekem sanjskem svetu barv in motivov ob jadranski obali.

Prav pri opazovanju kot tudi pri ocenjevanju katerega koli umetniškega dela ostaja kup tehničnih hib in netočnosti - od kraja, s katerega je, pa tudi kako je osvetljeno. Vse to ni brezpomembno. Prav tako bi se ne spuščal v tematiko, kaj je religiozno slikarstvo in kaj je samo slikarstvo z religiozno tematiko. O tem je bilo prelitega že preveč črnila. Zame je

važnejše vprašanje: Kdo lahko da religioznemu delu, neglede na zvrst umetnosti, kateri pripada, religiozni nadah? Vsako umetniško delo kot vsak arhitektonski izziv je odraz duše osebe, ki stoji za njim. V delu se človek istoveti pa tudi notranje razgali in postavi »na ogled« svojo duhovnost ali pa neduhovnost, v lastno čast ali pa v posmeh. Ne samo očem kritike, ta je danes takšna ali drugačna, pač pa mnogo bolj sijaju lastne praznine ali pa tudi veličine. Prav to mi pri bratu Ambrožu da misliti. Njegova dela so odraz eshatoloških in moralističnih teženj, kar pa mu je, kot slikarju, oboje enakovredno. Tako, kot on gleda na stvari, stvari gledajo njega. - Velika skrivnost nepopisne frančiškove preprostosti. V tem Testenovem

Brat Ambrož Testen: postaje
božjega pota

virtu umetniškega snovanja ni napadanja, s katerim bi se jasno razpoznavalo dobro in slabo ali grešnik od pravičnega. Vse preveča ista slutnja iščoče izpovedne blagovesti, čeprav je lahko ta prav za dogmatika nepoštena in sporna.

Tako je lahko tudi mysticizem pri religioznem slikarstvu prazen pojem, ki ne pove nič. Samo če religiozni motiv izžareva resnično umetnikovo vero v versko predanost, pride do spoznanja praresničnega izraznega spoznanja in nadahnenja Duha. Drugače je več vidne vere v ustvarjalni tematiki Picassoja kot v vseh Madonah in angelih koga drugega, ki ga kritika kot tudi Cerkev dvigata v zvezde.

Ob koncu še moj skromni spomin. Ob srečanju z njim pred dvajsetimi leti na Kampu, ko mi je nekaj ur posvetil ob pogovoru, kaj in kako on gleda na svet barv in smisel motivov, mi je ponudil zajeten sveženj akvarelov, kakih 150 po šte-

vilu. Dobesedno mi jih je hotel vsiliti. Tega si nisem niti od daleč upal privoščiti. (Danes se zavedam, kakšno lepo zbirko bi lahko odprli v katerem od bližnjih frančiškanskih samostanov!) Njegova enkratna skromnost me je tako prevzela, da bi se izneverila, če bi to njegovo željo izpolnil... Preveč sem cenil to njegovo skromnost, ki je bila enkratno pristna in jo lahko ima samo iskreni brat sv. Frančiška. To se sicer čudno sliši, ko pa enkrat doživiš, potem od dobrote, ki žari iz skromnosti, lahko obdržiš samo spomin na to plemenito skromnost, vse drugo je omadeževano. Tu se pravzaprav začenja frančiškanska mistika in jaz sem jo ob bratu Ambrožu doživel in sem mu zanj tudi hvaležen. Hvaležen pa sem tudi sebi, da je nisem omadeževal s kakršnimkoli darom. Dar ostaja neomadeževan v vsej svoji veličini samo tedaj, ko si ob njem duhovno bogatejši za vedno. Hvala, brat Ambrož, za to spoznanje!

J.Š.

Zgodbe o zlatu

Na našem podeležju je še mnogo ljudskega blaga, to je, nezapisanih pripovedi in zgodbic, pa tudi številne različice znanih pravljic in pripovedk ipd. V njih se ne odraža le ljudska domišlja, temveč tudi resnični dogodki iz preteklosti, ki jih zgodovina ni zabeležila, in so omenjene zgodbe o njih edino pričevanje.

V spodbudo k nadaljnjemu zbiranju in zapisovanju objavljamo na tem mestu dve zgodbici, ki ju je zapisal Rado Jelinčič. Prva je iz Trebuše in je bila zapisana 14.7.1992, druga pa je iz Vitovelj, zapisana 24.7.1992. V njih se odraža star ljudski motiv: sanje o zakladu, o zlatu.

HIŠA NA ZLATU

Nad sotočjem Trebuše in potoka Pršnjaka, stoji na robu majhne ravnice, stara, nizka, s slamo krita hiša. Zelo

je stara; koliko, ne ve nihče. V njej je odprto ognjišče in črna kuhinja. Za to staro hišo v Zgornji Trebuši št. 112, last Kumar Jožeta, po zmerjanju (po domače) »pri Krtu«, pravijo, da stoji na zlatu.

Kdaj so tam začeli kopati zlato, pri Krtu ob potoku Pršnjaku, ne vemo. Mora pa biti že davno. Tudi moji davni, davni predniki naj bi kopali zlato v tem rudniku.

Od rudnika zlata, ki naj bi bil nekje v bližini Krtove hiše, pa vse do Zgornje Trebuše so imeli vse zemljišče premerje no. Vse to je bilo tudi zarisano in zapisano v papirjih. Tudi vhod v rudnik je bil narisano na njih.

Potem je nekoč davno prišla velika voda, ki je vse poplavlila, spremenila in premešala. Potok Pršnjak je spremenil svoj tok in ni več tekel tam kakor nekoč. Na-

pravil si je novo strugo. Meritve so izginile, pa tudi papirji, na katerih je bilo vse narisano in zapisano.

Vhod v rudnik so že tudi sedaj iskali, pa ga niso mogli najti. Mogoče pa je treba v domačem imenu po zmerjanju »pri Krtu«, iskati skrivnost zlatega rudnika.

Nekoliko nižje od Krtove hiše, so tudi pred nekaj stoletji nekaj kopali. Pravijo, da naj bi iskali ilovico ali nekaj podobnega, kar naj bi potrebovali za peči, iz katerih so dobivali steklo. Tudi moji prapradedi so kopali.

Makuc Albina roj. 1920
Zg. Trebuša 111

HRIB NA ZLATIH STEBRIH

Nad Vitovljami je strm hrib. Že od nekdanj je na tem hribu trdnjava. Nihče ne ve, kdo jo je zgradil niti kdaj. V tej trdnjavi so najprej zgradili kapelico, kasneje pa še cerkev.

Prva kapelica naj bi bila postavljena že okoli leta 400. Stala naj bi nekje tam, kjer je sedaj glavni oltar sv. Marije. Kapelica naj bi razen strehe imela še lopo pred njo.

Vas Vitovlje naj bi dobila ime po Vidi, ki naj bi jo takrat klicali Vitovljana. Iz tega kraja je peljal skriven rov prav v trdnjavo na hrib nad njo. Začel naj bi se pri zadnjih vitoveljskih hišah, to je najvišjih. Kje pa so te bile, sedaj ne ve nihče

več. Svet se je nekoč porušil, s tem pa tudi hiše in zasul rov. Od njega je ostala le še majhna luknja. Bila je samo tako velika, da se je vanjo komaj prerinil človek. Potem pa so še to zadelali.

Ves hrib, s trdnjavo in cerkvijo vred stoji na štirih zlatih stebrih. Ti štirje stebri pravijo, naj bi pomenili štiri strani sveta.

Pred trdnjavo, skoraj na vrhu hriba stoji kapelica sv. Lucije. Ob kapelici je bil vedno živ studenc. Pred približno 800 leti, pa se je svet premaknil in kapelica se je podrla. Na istem mestu so potem zgradili novo kapelico, pravtako posvečeno sv. Luciji. Pa tudi studenec je še vedno dajal vodo.

Ko pa so pred kakšnimi dvesto leti gradili Francozi cesto na Kopitnik, hrib nad cerkvijo, v Trnovski gozd, pa se je studenec posušil.

Nekoliko nižje, na vzhodni strani hriba, je bilo nekoč kar veliko jezero. V sredini tega je bil močan požiralnik, luknja, ki je požirala vodo. Ta se je vrtinčila tako močno, da je bilo videti kakor lijak. Pred dolgimi leti, pa se je svet zopet premaknil in zasul del nekoč velikega in lepega jezera. To je sedaj le majhno jezerce, je pa bistro. Voda pa le nevidno odteka.

Rafael GLeščič roj. 1926
Vitovlje 13 (Užiče)

Otroci pobratene občine Metlike so bili gostje slovenskih družin na Laškem v juliju 1994

Ob oknu

*Slonel sem
ob oknu
v večerni tihoti,
poslušal šepet
razprtih listov
in padajočih zvezd
utrinek blesteč.*

*V tem siju
skoro brezčasnosti
je lik človeka
zatrepetal
v krhkosti svojih upov,
ker si je bil svest
konca svojih dni.*

*Človek
tesno uklenjen
v svoje hrepenenje
in prepleten z željami
se je zazrl
v brezmejno obzorje
stvariteljskega Duha.*

*Novo pesem
zapojmo
zemlji slovenski,
od nekaj okrvavljeni
do današnjih dni.
Zemlja mučencev,
s križem zaznamovana
na poti zvestobe
do svoje besede,
zastava miru in svobode,
prapor vere in ljubezni,
svetla plamenica
za prihodnje dni.*

Knjiga

*Iz nje razberem
dogodke in utripe,
življenje in smrt
nekdanjih ljudi;
veselje in žalost,
srečo in nesrečo,
up in brezup,
vezi in razdore,
luč in temò,
čas in prostor
sedanjih dni.*

Šmarnice '94:
nagrajeni otroci in
strežniki z župnikom
Ž. Škrljem; v ozadju
Marijina podoba
v naravni velikosti,
ki jo je izdelal
Ilario Tul

Dr. Fran Göstl - psihiater in publicist

Ko sem zbiral podatke o zgodovini protialkoholnega gibanja v Sloveniji, sem ugotovil, da prvi zapisi sežejo tja v polovico devetnajstega stoletja. V člankih mnogih revij o protialkoholnem gibanju sem zasedil kar naprej meni popolnoma neznano ime dr. Fran Göstl. Če opaziš, da se neko ime kar naprej ponavlja, postaneš sčasoma radoveden, kdo je to?

V Ljubljani v uredništvu **Zdravniškega vestnika** dela že kar nekaj let tajnica, gospa Katarina, ki je živi leksikon o vsem, kar se dogaja okrog **Zdravniškega vestnika**. Na moje vprašanje, kdo je bil dr. Göstl?, je gospa Katarina segla v **BIBLIOGRAFIJO ZDRAVSTVENEGA VESTNIKA 1929 - 1976** in takoj citirala, da je bil to zelo pismen zdravnik, zelo pismen psihiater, ki je v desetih letih od 1929 - 1938 objavil kar devet člankov s področja psihiatrije in alkoholologije.

Vedno bolj me je zanimalo, kdo je bil ta mož in še posebej, ko sem zvedel, da je nekaj let delal v bolnišnici za duševne bolezni, ali kot je on zapisal »blaznici« v Gorici. Tako so namreč takrat pred prvo svetovno vojno imenovali te zavode.

Poizvedoval sem in poizvedoval in končno ugotovil, da imam doma v svoji knjižnici knjigo **Poslanstvo slovenskega zdravnika (Ljubljana 1963)**, v katerem je bil objavljen njegov življenjepis: »Prim. dr. Fran Göstl je bil rojen 27. septembra 1865 v Gradcu kot sin Dunajčana, poštnega uradnika Franca Göstla, in Ljubljancanke Marije Souvanove, hčerke slovenskega trgovca Franca Ksaverija Souvana. Kmalu nato je bil oče premeščen na pošto v Ljubljani, kjer je sin Fran obiskoval osnovno šolo in gimnazijo ter tedaj le delno slovensko šolsko vzgojo izpopolnjeval v materinem jeziku v dedovi hiši, kjer so se zbirali v čitalnici zavedni Slovenci. Po maturi leta 1883 je odšel na Dunaj ter se

odločil za študij medicine. Že v dijaških letih je mnogo čital ter se zanimal zlasti za zgodovino in dramatiko. Bogato kulturno življenje na Dunaju pa mu je nudilo priliko za stalno obiskovanje gledaliških in glasbenih prireditev. Dunajski Slovenci in številni študentje pa so se zbirali v društvu Slovenija, kjer se je Fran Göstl pridružil krogu časnikarjev in literatov, pričel pisati gledališka poročila za »Slovenski narod«, Vesno, Slovenijo, tržaško »Edinost« in Ljubljanski Zvon. Tem poročilom so se priključila kulturna pisma in poljudnoznanstveni sestavki o medicini. Pri tem je trpel seveda redni študij na univerzi in čeprav je vestno obiskoval predavanja in klinične vaje, se je le mukoma odločal za opravljanje izpitov. Promoviral je za doktorja medicine šele leta 1896 ter se nato posvetil specializaciji iz psihiatrije na kliniki pri prof. dr. Wagnerju von Jaureggu, kjer je bil nekaj časa tudi njegov asistent.

Leta 1900 se je prijavil za mesto sekundarja v umobolnici v Celovcu, ki pa mu ga kot Slovincu niso dodelili. Zato je nastopil službo asistenta v privatnem sanatoriju dr. Pokornya v dunajskem predmestju Leinzu, kjer je služboval do leta 1906. V domovino mu je uspel povratek na razpisano zdravniško-voditeljsko mesto v »umobolnici na Studencu«, ki ga je prevzel 10. januarja 1907.

Leta 1910 je bila v Šempetru pri Gorici zgrajena nova umobolnica. Bilo je po tedanji politični situaciji razumljivo, da bo ravnatelj te ustanove Italijan. Zato je bilo goriškim Slovincem mnogo na tem, da bi vsaj zdravnik-primarij bil Slovenec. Na ponovno ponudbo, naj prevzame to mesto, se je dr. Fran Göstl odločil za ugodnejši službeni položaj v Gorici in tam decembra leta 1910 prevzel ponujeno mesto. Po iniciativi dr. Frana Göstla je bil v

oktobru 1913 v Gorici kongres avstrijskih psihiatrov. Že v ta čas sovpada tudi protialkoholno udejstvovanje dr. Frana Göstla. Govoril je na več shodih po Primorskem in pričel v vse večji meri pisati o psihičnih motnjah kot posledicah alkoholizma. Svetovna vojna in boji na soški fronti so povzročili preselitev celotnega goriškega zavoda na Moravsko v Kromeži, vendar šele 6 mesecev po začetku vojne z Italijo, ko so bila razdejavanja v mestu tolikšna, da je bila evakuacija nujna. Goriška »umobolnica« je bila preseljena z vsemi bolniki ter je kot samostojna upravna enota gostovala v veliki, skoraj novi češki »umbolnici« vse do konca vojne. Ker je po mirovni pogodbi pripadla Gorica Italiji, je bila »umobolnica« spet v celoti prevzeta in začasno nameščena v Sieni. V Italijo dr. Fran Göstl kot zaveden Slovenec ni hotel. Iz Kromeži se je vrnil z drugimi slovenskimi begunci v Ljubljano. Tu je nekaj časa mogel le nadomestovati kolego v času letnih dopustov in je šele po več mesecih, ko je bil jeseni leta 1919 v bivši prisilni delavnici na Poljanskem nasipu, urejen oddelek za lažje prizadete psihiatrične bolnike, dobil spet stalno zaposlitev. Od leta 1919 do svoje upokojitve v poletju leta 1934 je bil primarij-vodja v Bolnišnici za duševne bolezni na Poljanskem nasipu v Ljubljani. Poleg rednega dela v bolnišnici je dr. Fran Göstl 2 leti (1925-1927) opravljal funkcijo sodnega izvedenca-psihiatra ter je opravljal še obvezne sodnomedicinske preglede novo sprejetih bolnikov na »Studencu«.

S strokovnimi članki in razpravami je sodeloval pri Zdravniškem vestniku in Zdravju, poljudnoznanstvene sestavke pa je objavljajl v Jutru, Slovenskem narodu in v drugih časopisih. Leta 1924 je izdal knjigo **Misterij duše**, poljuden pregled psihiatrije. Po upokojitvi leta 1934 je živel v Ljubljani. Umrl 28. januarja 1945. »

Kakšno je bilo Göstlovo počutje ob vrnitvi iz Kromeži, izpričuje pismo, ki ga je pisal dr. Henrikumu, 4. januarja 1992 in je v Tumovi zapuščini (ZRC SA-

ZU Nova Gorica). Njegovo počutje sem tako mnogo bolj razumel, ko mi je dr. Branko Marušič iz zapuščine dr. Henrika Tume, posredoval to pismo:

Velecenjeni gospod doktor! Oprostite, da se obračam do Vas, v upanju, da mi kot rojak in stari znanec pripomorete ker sedaj, kot član pokrajinske vlade [deželni odbor] zastavite svoj upliv v ravnanje velike storjene mi krivice. Dovolite da Vam razjasnim vso zadevo.

Imenovan sem bil v primarija goriške umobolnice ker se je z dekretom izrecno priznalo, da se mi šteje službena doba za penzijo od 07. jan. 1907 ko sem nastopil službovanje na Studencu. Ko sem bil pol leta v ognju in večni življenski nevarnosti, saj smo bili tik za fronto, je bil zavod nenadoma premeščen v Kromeži na Moravskem. Ostaviti sem moral vse svoje imetje v Gorici, izgubil vse - brez vsake odškodnine. V juliju 1919 je bil zavod iz Kromeži premeščen v Sieno, a sprejeti so bili le bolniki, ne pa tudi zdravniki. To smo vedeli že popreje. Jaz s svojo rodbino nisem mogel iti v Italijo, saj sem bil brez vsega, zato sem jo moral spraviti k sorodnikom v Ljubljano. Izprosil sem si torej dopust ter se stavljal dežel. odboru na razpolago, proseč da mi javi svoje ukrepe. Dr. [Ernest] Fratnik in dr. [Ruggero] Franzoni, oba Italijana Goričana, sta bila penzionirana; jaz sem svoje pravice prijavil ker sem imel pravico do penzije, želel sem, da se mi namesto nje prizna odpravnina kar bi bilo seveda razmerna, stavljal sem zahtevek četrere letne plače in stanarine (8.800 K + 1.500 K) in povratke tega, za kar smo bili oškodovani v Kromežiu v primeri z drugimi deželnimi uradniki. Ti so dobivali velike draginjske doklade, mi pa ne, še več - nagrade v Kromežiu so nam odtrgovali od naše goriške plače! Tako smo dobivali okrog 2.800 K letno manj nego v mirnih časih.

Ker so bile takrat teškoče s pisanji, sem poslal svoje dopise potom ital. konzulata v Pragi oz. Dunaju. Dobil pa nisem nobene odgovora. Dr. [Luigi] Pettarin je nek-

rat rekel ranjkemu dr. Francotu V sovražno državo ne rešemo. Sem naj pride. Mi nismo bili v sovražni državi, saj so bili Srbi zavezniki Italijanov in oficijelno ni bilo nikdar sovražnosti. Da se naroda ne ljubita, je umevno. Saj se tudi meni ta krivica godi, ker sem Slovenec!

V Gorici nisem mogel uveljavljati ne prilik in stroškov, ko sem bil vendar brez sredstev. Ko sem se malo opomogel, sem bil tam v januarju 1920 in sem dal na protokol svoje izjave in zahteve. Ker nisem nikdar resigniral na službo, ker sem se stavil na razpolago, ker sta bila kolega penzionirana - vzdržim svoje zahteve. A še vedno se ni nič rešilo ali storilo. Dr. Pettarin je bil takrat v Rimu, dr. [Giovanni] Grusovin in ravnatelj [Evgen] Kavčič sta mi priznala opravičenost in obljubila podporo - a nobenega rezultata. Dr. [Karl] Podgorniku sem razjasnil svoje stanje in poveril zastopstvo, a tudi on ni ničesar sporočil.

Jaz sem bil v Ljubljani v največji revščini predno sem si pridobil v blaznici hiralnici službo, ki je pa v mnogo nižjem plačilnem razredu kot ona v Gorici.

Zdaj so vojne nepravilike odstranjene, izgovor, da se morejo te stvari uravnati šele, ko nastopijo zopet redne razmere, ne

velja več, - zadnji čas je da se vse završi.

Ker imam pravo na penzijo in sem plačeval doneske zato vsa leta svojega službovanja - zato opravičeno vstrajam pri tem, da se me namesto penzije primerno oškoduje. Saj mi je bivanje v Gorici bilo itak v največjo nesrečo, ker sem v vojni vse izgubil in ker se ne nadajam nobenega povračila vojne škode. Svoj čas so me vabili in klicali tja - prišel je takratni dež. odbornik prof. [Ivan] Berbuč in pozneje dr. Fraternik se dogovarjati zaradi tega, zdaj pa se mi odrekajo vse pravice. Zato Vas prosim bodite tako prijazni in pobrinite se za to zadevo. Morda bodo gospodje imeli vsaj toliko čuta pravičnosti da ne bodo iz nacionalnega sovraštva zavračali - željo bivšega deželnega uradnika. S polnim zaupanjem se obrača do Vas, prosim blahotnega obvestila in ostajam Vaš udani dr. Fran Göstl Ljubljana Poljanski nasip 92.« Katero od njegovih mnogih del je pomembnejše, ali morda knjiga **MISTERIJ DUŠE** (poljudni pregled psihiatrije) ali morda cela vrsta člankov, ki jih je pisal v Zdravju, Slovenskem narodu, Zdravniškem vestniku ali tista, ki jih je napisal skupaj z dr. Ivom Pircem in dr. Vinkom Šarabonom. V knjigi **BIBLIOGRAFIJA SLOVENSKEGA SLOVSTVA** iz zdravilstva, zdravstva in socialnega skrbstva do

Tabor slovenske pesmi pri Stični na Dolenjskem: pevci zborov Mirko Filej, Rupa-Peč in Štandrež

konca leta 1940 izpod peresa dr. Iva Pirca ima dr. Göstl častno mesto, saj ima 168 samostojnih člankov - od tega eno knjigo in kar nekaj člankov v soavtorstvu. Poskušal sem analizirati o čem je ta zelo polodovit pisec poljudnih člankov pisal. Največkrat se je lotil svoje priljubljene teme-pishiatrije in to kar 75 člankov je o duševnih motnjah in boleznih. Spoznal se je tudi na splošne probleme iz medicine in je objavil 58 razmišljanj o splošni medicini. Na probleme z pretiranim pitjem alkoholnih pijač in posledico odvisnosti od alkohola je opozarjal v 20 člankih. Razmišljal je o organizaciji zdravstva in bolnišnic, saj je v 11 člankih prikazal svoje poglede na bolnišnice. Tudi o prvi pomoči je pisal ter ocenjeval tuje pisanje. Oboje je objavil v petih primerih. Trije nekrologi in 2 članka o medicinski fakulteti sta plod njegovega pisanja.

Največkrat je objavljval v reviji **ZDRAVJE**, ki je izhajala v Ljubljani od 1920-1940. V tej reviji je objavil kar polovico svojih člankov. Pri pregledu njegove bibliografije sam zasledil 21 naslovov časopisov ali revij, v katere je pisal.

V knjigi **Poslanstvo slovenskega zdravnika** je 13 krat omenjen, še posebej v zvezi s slovensko strokovno terminologijo, saj je bil izvoljen v odbor za slovensko zdravniško terminologijo Slovenskega zdravniškega društva že oktobra 1910.

Njegovo kulturno udejstvovanje bi veljalo posebej proučiti. V **Slovenskem biografskem leksikonu** njegovega življenjepisa sicer ni, pač je omenjen trikrat. Prvič, da je Ivan Cankar predlagal, da bi v **ZVONU** skrbel za strokovne članke, drugič ga omenjajo, da je skupaj z Francem Mohoričem spisal libreto za opero **DOM IN ROD** in tretjič ga povezujejo v Dunajsko novostrojujansko kulturno skupino skupaj z Ivanom Cankarjem, Franom Govekarjem, Otonom Župančičem ter Fr. Ellerjem. Zapis o njem pa je v **PSBL**.

Človeka, zdravnika, publicista, ki je toliko napisal za zdravstveno izobraževanje Slovencev, ne smemo pozabiti. V tem pisanju sem poskušal orisati zdravstveno publicistično delovanje prim. dr. Frana Göstla, njega kot izredno širokega kulturnega človeka pa ne. Temu se bo moral posvetiti kdo drug.

VLADIMIR KOS

Lovci na srečo

*Tam, kjer se naše mesto čez reko poda,
nič več opek ne nalaga za stavbe,
da bi ji rasle, rasle navpik do višav -
tu se nebo prav do travnikov sklanja.*

*Mesto in Štirje Letni se Časi z ravni
vračajo k reki, ki teče vsa mirna,
z nébesom v srcu, mimo in preko ovir.
Veje nad reko držijo spomine.*

*Čudno, kako se mi, tostran reke živeč,
k mestu obračamo, vanj si želimo!
Včasih je most zavit v krematorijski dim -
mi pa ostanemo lovci na srečo.*

Razglednica o Doberdobu

Razglednice so in ostanejo sporočilno sredstvo, ki neglede kdaj in komu, vedno nekaj sporočajo. Po stari navadi jih pišemo iz izletov, romanj, ob družinskih slavnostih, pa tudi ob kakšni drugi priliki.

V zgodovini avstroogrške pošte, kamor je spadalo tudi naše ozemlje dobimo podatke, da je dunajska poštna uprava oktobra 1869 izdala in tudi odposlala v tem Evropskem prostoru prvo razglednico. Poimenovali so jo Correspondez-Karte, dopisna kartica. V slovenskem jeziku smo imeli najprej ime LISTNICA. Okrog leta 1873 je zamenja beseda DOPISNICA. Ime razglednica je poznejše.

Dunajski vojaški muzej hrani zanimivo razglednico, ki je povezana z Doberdobom. Do danes sta poznana dva izvoda. Veliko jih ne more biti, ker se je večji del pošiljke uničil pri prevzemu na fronti. Upodobljeni so avstroogrski vojaki, ki se vzpenjajo proti nekemu hribu. Ob strani pa je v avstrijski arhaični nemščini zanimivo besedilo, ki ga prinašamo v celoti s slovenskim in italijanskim prevodom. Letnica izdaje 1915 je sporna. Dodal sem jo sam, po poizvedovanju, da je okrog 9. julija bila možna kakšna večja ofenziva, prav na doberdobški planoti.

Do razglednice sem prišel s pomočjo kolege, ki je kustos v minihenskem državnem muzeju. Ker je v tistem času bilo več podobnih razglednic iz najrazličnejših predelov Avstroogrške se mi je dozdevalo, da bi moralo biti tudi kaj povezano s Krasom, ali celo z Doberdobom. Iz vsebine razberemo, da je to bodrilna, ali vzpodbudna razglednica, ki je bila namenjena predvsem vojakom, kot tudi njihovim svojcem, pa tudi Avstrofilom, ki so tako ali drugače spremljali potek bojev na fronti v prvi svetovni vojni. Nastala je kot se sklepa na Dunaju. Tiskana naj bi bila prav tako na Dunaju, ali v Ljubljani, kjer

so takrat tiskali razglednice za celotno Avstroogrsko monarhijo in to v več jezikih. Vsebina doberdobške razglednice je vsekakor zanimiva in vredna, da jo poznamo.

Doberdob

Kdo ne pozna Doberdoba?
Kraja strahu in železnih dolžnosti?
Tam straži že mesece dolge
železna avstrijska armada.
Potoki krvi so že tekli,
a sovražnik ni še hriba zavzel.
Naši so žilavo branili tla kamnita.
Marsikateri junak je bil ranjen na smrt.
Pedi zemlje ne najdeš, da bi ne bila
razstreljena,
niti krpe, ki bi ne bila s krvjo prepojena.
V dežju silovitem, v lakoti krčih,
ponoči in podnevi, brez miru in prestanka.
Tako se bori vojak pripravljen na boj.
Smrt v očeh - večnost!
Z vzklikom: Doberdob!, zmolite molitev,
glejte k Bogu na tronu in prosite,
da bi hrabrim naklonil mir,
saj so izkazali ves svoj pogum.
Dokler bodo naši vojaki stali na Doberdobu,
prapor hasburški ne bo poteptan.

Korpus 9. julija

Doberdó

Doberdó wer kennt den Namen nicht?
Den Namen des Schreckes der eisernen Pflicht.
Schon seit viel' Monden hält dort Wacht
Österreichs eiserne Herresmacht.
Ist auch schon viel Blut in Strömen geronnen,
Der Berg war vom Feinde nicht gewonnen.
Zäh hielten die Unsern den steinigen Grund.
Wurd auch manch Tapferer zu Todt wund.
Kein Fussbreit Boden, der nicht zerschossen
kein Streifen auf den nicht Blut gekossen.
Im strömenden Regen bei Hunger Plag.
Nicht Rast noch Ruh bei Nacht und Tag.
So kämpft der Soldat zur Abwehr bereit.
Den Tod im Auge - die Ewigkeit!
Nennt ihr den Berg; sprecht ein Gebet.
Seht auf zu Gottes Stuhl unf fleht!
Dass er den Tapferen den Frieden bescheert.
Denn ihre Kraft hat sich bewährt.
Solang unsere Helden auf Doberdó stehn
Kann Hasburgs Banner nicht untergeh'n!

Korpen: 9. jully

Doberdò

A chi non è noto il nome?
Il nome del terrore e del ferreo dovere?
Da lunghi mesi sono già colà di guardia
le ferree forze armate austriache.
A fiumi è già corso molto sangue,
ma il nemico non ha conquistato il monte.
I nostri hanno tenuto tenacemente il terreno sassoso.
Parecchi valorosi furono anche feriti a morte.
Non c'è un palmo di terreno che non sia
stato bombardato,
non una striscia su cui non sia scorso sangue;
sotto la pioggia torrenziale, con il tormento della fame,
notte e giorno senza riposo nè pace.
Così combatte il soldato pronto alla difesa.
La morte negli occhi - l'eternità.
Nel nominare il monte, dite una preghiera,
rivolgete lo sguardo al trono di Dio e supplicate;
che egli conceda ai valorosi la pace,
infatti hanno dato prova del loro valore.
Finchè i nostri eroi stanno a Doberdò,
il vessillo degli Asburgo non può tramontare.

Korpen: 9 luglio

Cerkve in ljudska vera povezani na kugo v goriški in tržaški škofiji

Naši predniki so živeli v strahu ne samo zaradi krivic, vojnih razmer in trpljenja, ampak predvsem zaradi kuge. Pod tem imenom oz. kot »črno smrt« so ljudje, tu na meji med italijanskim in slovenskim svetom, poznali tudi vse nalezljive bolezni kot npr. črne koze, tifus, močvirske in španske mrzlice, kolero, malarijo, davico idr.

Prve množične pokole so v naših krajih po drugem stoletju po Kr. povzročile predvsem črne koze in ošpice. Te so jih rimski vojaki prinesli ob vrnitvi iz daljnega Vzhoda. Za te bolezni je bilo treba več generacij, da je človeško telo postalo odporno proti njim. Sčasoma so postale le otroške bolezni in so jih s cepivom (s tem se je ukvarjal tudi slavní goriški zdravnik Anton Muznik) skoro uničili komaj v XIX. stoletju.

Prava kuga pa je imela več oblik in jo tako ločimo v glavnem na bubonsko (z bulari), s črnimi lisami na koži in pljučno kugo. Ta črna smrt naj bi prišla v Sredozemsko morje okoli l. 542 z okuženimi mišmi na trgovskih ladjah, ki so prihajale iz azijskih pristanišč. Zdravniška pomoč je bila brezuspešna; ta nalezljiva bolezen je bila tako grozljiva, da so do XVIII. stoletja, celo vso hišo s človeškimi trupli vred kratkoma zažgali ali so z apnom naslikali na vežna vrata in na okna velik bel križ. Ključke hišnih vrat pa so imeli spravljene »zdravniki«.

Ljudje so si tudi skušali pomagati na različne in smešne načine, kot npr. pitje lastnega urina, ki naj bi jih razkužil in žgali velike količine brinja. Nemoč je vplivala tudi na mnenje, da so kužne epidemije pripisovali čarovnikom ali mazačem.

Neznanje in nemoč sta širili to grozljivi-

vo morilko, ki so jo vedno imeli za božjo šibo, za kaznovanje grehov. Zaradi tega so se ljudje zatekali k molitvi in nastale so tako npr. bratovščine rožnega venca, kot tista v Barkovljah ali enkratletno romanje celotnega prebivalstva vasi kot že dvestolet roma vas Mariano k Kristusu v cerkev na Subidi pod Krminsko goro.

Prosili so Boga, največkrat preko najboljše priprošnjice, Device Marije, ki naj bi odvrnila to strašno kazen od njih in od živine. Dobimo tako npr. Brezmadežno v »Marcelliani«, ki jo častijo v Tržiču in njena cerkev je povezana na dogodke na koncu XIV. stoletja, ob smrti nemškega oglejskega patriarha Morquarda. V tistem času so nastali zaradi njegovega nasledstva v Furlaniji močni in krvavi spori, katerim se je pridružila še kuga. Ta je hitro prenehala in za pet stoletij so se Tržičani držali obveze, da bodo šli tja vsako soboto v procesiji od glavne cerkve sv. Ambroža. V prejšnjem stoletju pa se je običaj spremenil tako, da je ostala do danes vsakoletna procesija (21. nov.) namenjena čiščenju Mariji od zdravja (Madonna della salute). Ta običaj se je nato razširil po okoliških vaseh in ga dobimo tudi npr. v Trstu in v Venetu po l. 1849. Na ta način so se domačini priporočali in »zavarovali« predvsem pred nevarnostmi vojn.

K eni od najstarejših Marijinih božjih poti v zahodni Evropi, ki je na otoku Barbana, pa hodi občestvo iz Gradeža že od l. 1273 vsako poletje s čolni, kot ponovno obljubo za rešenje Gradežanov od kuge.

Verniki so se priporočili tudi določenim pomočnikom v sili. Ti so bili npr. Ahac, Barbara, Blaž, Cirijak, Dionizij, Erazem, Evstahiji, Jurij, Katarina, Krištof, Marjeta, Pantaleon, Rozalija, Tilen

in Vid. Mi se bomo omejili le na tri, verjetno najpomembnejše pri nas, in sicer na sv. Boštjana (IV. stol.), ker naj bi bil najstarejši zavetnik pred kugo, ki naj bi npr. l. 680 »ozdravil mnoge ljudi in rešil Rim« od kuge; na sv. Antona puščavnika (rojen l. 250 v Egiptu), ki je bil priporočen predvsem ob kugi, ki se je razvila v Franciji l. 1089 in na francoskega sv. Roka (1295-1327) (rojen v Montpellierju), ki je sam zbolel za bubonsko kugo in nato čudežno ozdravil in ki je pri nas postal pomemben zavetnik proti kugi šele v 17. stoletju.

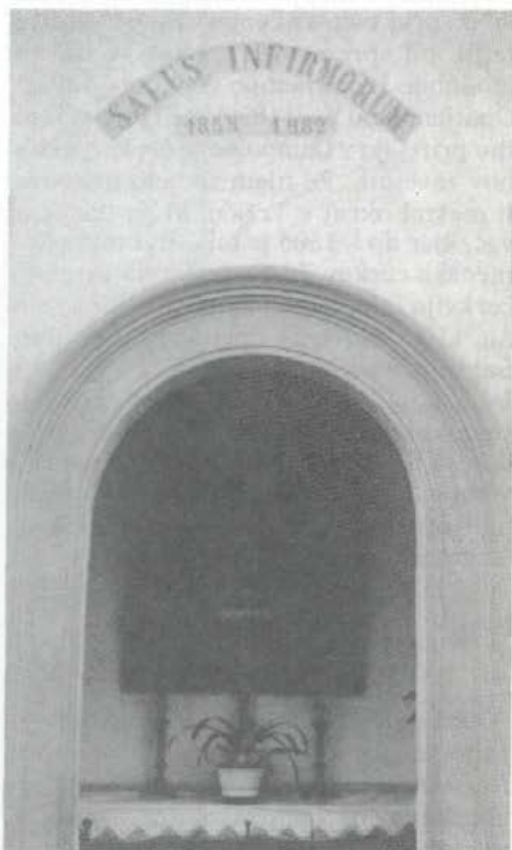
Prvi pomočnik (Boštjan) je bil npr. češčen v trziški podružni cerkvi iz konca 16. stoletja, ki je ni več od l. 1806 ter v izginuli goriški cerkvi v Podturnu (skupaj s sv. Rokom) iz l. 1497 in je še npr. v Romansu ter v Ločniku in v Sloveniji, npr. v Ilirski Bistrici. Uporabljali so ga tudi na zvonovih, tako ga dobimo npr. v Opatjem Selu, kamor je spadal Dol, skupaj s sv. Antonom puščavnikom in v raznih stranskih oltarjih kot v Turjaku in v glavni cerkvi v Červignanu (kjer sta tudi Sv. Anton in sv. Rok) iz l. 1670 ter v tamkajšnji mestni kapelici iz l. 1614 in v izginuli kapelici v S. Peter ob Soči. Po sv. Boštjanu so poimenovali tudi razne ulice ali trge kot npr. v starem delu Trsta in v Romansu.

Drugemu priprošnjiku so sezidali razne cerkve, ki jih večkrat zamenjujejo s sv. Antonom Padovanskim, ki je imel pravo ime Fernando. Sv. Antonu pušč. so npr. posvetili kapelico v Romansu in znano cerkvico na hribčku nad Medeo, kjer vsako leto za njegov god blagoslovijo živali. Posvetili so mu tudi cerkvico na istoimenskem otoku ob Tržiču, kjer do začetka tega stoletja so enkrat letno in sicer 17. januarja blagoslovili živali in predvsem krave. V Romjanu so do 2. svet. vojne tudi enkratletno na njegov god blagoslovili krave in konje.

Cerkvica je bila poškodovana med prvo svetovno vojno; izginila pa je skupaj z bližnjim otokom Zonavrel po »zaslugi« trziške tovarne Adria. Ostal je samo lesen

kip, ki ga hrani cerkev Odrešenika na ul. Romana; kip iz leta 1669 je bil tudi v izginuli cerkvi v Turjaku. Ni sledu niti o cerkvici, ki mu je bila posvečena med Slivnom in Šempolajem iz XII. stoletja in tiste, na hribčku sv. Elija v Sredipolju, ki je bila uničena med 1. svetovno vojno. V Borštu je še vaški patron (cerkev je iz l. 1845). Kot zanimivost omenimo še, da ima ta priljubljeni ljudski svetnik na Slovenskem čez 50 cerkva in da so ponekod na njegov god imeli in imajo še znano šego: »licitacija krač«. V Furlaniji so redili po hišah prašička, ki so ga potem za sv. Antona darovali duhovniku.

Sv. Roku so namenili največ cerkvâ; npr. na Tržaškem so zlasti zaradi tistih 16 kug, ki so se pojavile med l. 1500 in 1650. Omenimo npr. tisto v Nabrežini (iz l. 1750), v Sv. Križu (cerkvica brez zvoni-

Votivna kapelica na ulici Oberdan v Turjaku

ka in krita s škrlami iz l. 1646), na Kontovelu (iz začetka 17. stoletja in ki so jo zaprli v času jožefinskih cerkvenopravnih reform konec 18. stoletja, ko je postalo tudi božje potništvo prepovedano), v Repnu, v Gropadi (iz l. 1789) in na Koromačniku (iz XVII. stol. in podrta med 1. svetovno vojno) ter na vrhu sv. Mihaela vedno v bližini Boljunca (je bila zatrta v času cesarja Jožefa II. in njene razvaline se še vidijo), v samem Trstu (kjer okoli l. 1858 so z rušenjem te cerkve ter gledališča sv. Petra in drugih stavb uredili Veliki trg) in v Miljah na kraju, kjer je sedaj istoimenska ladjedelnica. Na Goriškem pa npr. v Bračanu, v Ločniku (XV. stol.) ter v Turjaku. Včasih so imeli tudi letno procesijo na dan sv. Roka bodisi v Podgori (GO), v Birši (Versia Sclavica oz. Versa po l. 1682) v Vilešu ali v Ronkah (cerkev sv. Lovrenca), v njej je stranski oltar sv. Roka po prvi svetovni vojni oz. po dveh stoletjih bil spremenjen v oltar sv. Jožefa (podobno spremembo dobimo tudi v Opatjem Selu pa l. 1896). Veliko slavje pa mu prirejajo v Campolongo čeprav, ni njihov zavetnik. Po njem so celo imenovali mestni okraj v Trziču, ki ga danes ni več, kjer do l. 1806 je bila tudi tam istoimenska cerkev, ki pa še ostaja skupaj s cerkvijo in poletno šagro v Gorici v rajonu, ki ga Slovenci imenujejo Podturen. Šagro priredijo npr. tudi v Ločniku, Vilešu, Repnu in Nabrežini. Seveda se ga verniki spominjajo tudi s tem, da ga upodobijo na zvonove kot npr. na Peči (Sovodnje) in v Turjaku. Zanimivo pa je, da na Koroškem ni nobene cerkvice posvečene temu svetniku, njegova značilna podoba je, da kaže na kužno rano na stegnu, pes pa mu v gobcu prinaša kot kruha.

ZGODOVINSKI ORIS

Prvi podatki o tej strašni ljudski »košnji« so razna in nezanesljiva poročila. Najstarejša zapisa o epidemiji, ki naj bi bila kuga, sta nam zapustila starogrški zgodovinar Tukidides, ki je trdil, da je okoli l. 430 pred našim štetjem (pred

Kr.) v Atenah umrlo več tisoč ljudi in rimski Virgil, ki je v »Georgica« (3. knjiga) zapisal, kako je kuga pobila živino in pastirje okoli Timave.

Drugo opiše Valvasor za leto 792 in je gotovo bila tudi v naših krajih. Sledi kuga iz l. 1237, ki jo omenja Paolo Diacono v njegovi »Historia Longobardorum« in je zajela tudi otok Gradež. Gotovo celo deželo je zajelo razsajanje kuge l. 1244, kot to opiše Palladio v »Historja della Provincia del Friuli«.

V Laškem beležimo to črno smrt v letih 1381 in 1386 kot posledico tukajšnjih vojnih dogodkov. V drugi polovici XV. stoletja pa je tu kuga večkrat obiskala vasi kot posledica turških napadov.

Tudi potres je pripomogel, da se je razširila kuga. Tako se je npr. po potresu l. 1348, ki se je ponavljal skoro 40 dni in najhujši je bil 25.1.1348, ko se je porušil Oglej in se je močno stresla koroška gora Dobrač, ta je zasula 17 vasi v Ziljski dolini, grozljiva kuga z oteklinami se je silno naglo širila. Furlanija se je skoro izpraznila in ljudje so zbežali v odmaknjene kraje, podobno kot je to napisal v tistem času tudi Boccaccio v svoji knjigi Decamerone. Poleg kuge, ki je pobrala po vsem takratnem znanem svetu približno 50 milijonov žrtev, se je pojavil še naval kobilic, katere so se pojavile v trumah že 150 let prej, predvsem na Kranjskem. Kuga se je pojavila spet v naši deželi med leti 1477 in 1650, skoraj vsakih 10 let.

Upoštevati moramo tudi vpliv zvezdoslovcev, ki so za te nezgode pripisali krivdo nadzemeljskim pojavom. Med planeti je bil npr. Saturn na slabem glasu zaradi svoje blede svetlobe, da ne govorimo o združitvah planetov. Nad vse pa so bili ljudje prestrašeni, kadar se je na nebu prikazala zvezda repatica. Tako je postalo splošno mnenje, da je krivda velike kuge v Gorici in okolici leta 1682 prav pojav te zvezde. Pater Ivan Marija Marusič pa trdi, da jo je neki hrvatski trgovec z živino prinesel v Šempas, od koder naj bi se razširila proti mestu. V tem času je pre-

nehala vsa obrt in trgovina, tu je pomrlo na desetine takratnih občanov. Na pomoč zdravstvenim provizorjem je bila vedno Cerkev in takrat je bila predvsem dragocena pomoč italijanskih in slovenskih kapucinov; seveda je to privedlo, da jih je več pomrlo, med temi tudi sloviti pater Klemen iz Devina.

Odmaknjene vasi so po navadi dobile kugo z določeno »zamudo«, zato v prejšnjih stoletjih zabeležimo kugo, ki se pojavlja še tu pa tam, odvisno predvsem od teritorialne razmejitve. Državne meje so ob nevarnosti kuge zastražili z vojaki in celo ladje so bile pod nadzorstvom. V 18. in 19. stoletju ni zabeležiti hudih kužnih

epidemij in zadnjič se je kuga pojavila v Turjaku l. 1875.

Kot smo že omenili v začetku te razprave, ljudstvo je pretrpelo tudi druge nevarne epidemije. Najhujša je bila in je še gotovo kolera oz. »kuga 19. in 20. stoletja«, katere raznovrstne bakterije, ki se naselijo predvsem v prebavilih, povzročajo diarejo, bruhanje, krče in dehidracijo. Ta nalezljiva bolezen se je verjetno razvila v močvirjih reke Ganges v začetku 19. stoletja in ker se je hitro širila proti Evropi je bila sprejeta drugače kot v prejšnjih stoletjih, ker ljudje je niso več razumeli kot božjo kazen, temveč so njeno širjenje in razsajanje pripisali socialni bedi.

Sv. Rok na stropu cerkve
v Turjaku (1813)

Kolera se je prvič pojavila v Trstu dne 12. nov. 1835. Nekaj mesecev potem je že v Laškem in od takrat enkrat letno romajo zapovrstno skoro vse vasi iz Laškega (Bisiaccheria) na otok Barbano. Najhuje pa je bilo l. 1855, ko je v goriški - gradiščanski deželi bilo 5470 mrtvih (od katerih 103 samo v Ronkah). Manj huda je bila ta morilka na Goriškem leta 1866, ko so avstrijske čete korakale na boj v Italijo. Tisto leto je bilo v celi Avstro-ogrski okoli 165.000 mrtvih. Ta je bila med zadnjimi velikimi epidemijami v Evropi, čeprav se je pojavila še leta 1910 in med prvo svetovno vojno. Danes so zdravniki kolero skoraj povsod zatrli, čeprav se še pojavlja tu pa tam in predvsem v obmorskih pristaniščih in v bojnih področjih, kjer so

slabe zdravstvene in higienske razmere ter pomanjkanje čiste pitne vode kot je bilo npr. med ruandskimi begunci v Zairu. Obstajajo nato še druge kot znana »El Toro«, ki je umorila polmilijardo ljudi, predvsem v tretjem svetu (Južna Amerika, Afrika in Azija). Omenimo še samostan na Kostanjevici pri Gorici, kjer je zaradi kolere umrl francoski kralj Karel X..

Zanimivo bi bilo raziskovati v naših krajih tudi spomenike ali kužna znamenja, ki so verjetno tu pa tam in jih ne prepoznamo, kot recimo tisto na pročelju cerkve v Romansu, tisto vzdano na trgu pokopališča v Jamljah, znamenje »Mado-neta« v ulici Oberdan v Turjaku ali verjetno tisto na koncu goriškega letališča.

Predstavitve zadnje številke Jadro 1994 na sedežu društva v Ronkah

Molitve

*h Marji Divici Svete Gore blizo Gorice,
de bi nas milostno rešila od Kolére*

Maria ljubeznjiva!
Ti moje si veselje;
Vse moje serčne želje
So, vedno Te častit.

Imé presveto Tvoje
V serce si čem vsaditi,
In sabo ga nositi
U sercu, kjer koli bom.

Maria! iz serca zdihnem,
Ko zora zjutrej vstaja;
In solnce ko zahaja,
Mario kličem spet.

Usmiljena Maria!
Ti si mi zvesta Mati,
Zato se mi ni bati
Te klicat'na pomoč.

Če se me žalost loti.
Alj grozne bolečine,
Mi vsa nadloga mine,
Ko k Tebi pribežim.

In ko zavoljo greha
Mi serce v strahu bije,
Že samo Ime Marije
Mi serce vpokoji.

Ko me sovražnik skuša,
Zavpijem: Oh Marija!
In ta peklenska zmija
Prestrašena zbeži.

Zatorej bodem klical
Mario v vsaki sili,
Ker Ona se me vsmili
Kot Mati ljubljena.

In kadar bodem vmiral,
Bom klical Ime Marije;
To mi tolažbo vlije
V prežalostno serce.

To sveto Ime Maria
Klicaje bodem srečno
Tu živel, ino večno
Se tamkej veselil.

Usliši nas, Bog, naš Zveličar! in na prošnje svete in častitljive Božje porodnice Marije vselej device, in svetega Sebastiana marternika in vseh svetnikov svoje ljudstvo od strahu tvoje jeze odreši, in po obilnosti svojega usmiljenja otmi.

Skaži milost, Gospod! našim ponižnim prošnjam, in ozdravi dušne in telesne bolezni, da odpuščenje prejmemo, in se vedno v tvojem žegnu veselimo.

Usliši, prosimo, Gospod! naše pohlevne prošnje, in kolero in merjenje milostivo odverni, da umerljivi človek spozna, da po tvoji jezi take šibe pridejo, in po tvoji milosti odidejo. Po Gospodu našem Jezusu Kristusu. Amen.

Oče naš. Češčena si Marija. (Petkrat).

V Gorici, 1855, Natisnil J.B. Seitz.

*To molitev hrani Zgodovinski pokrajinski
muzej v Gorici (busta 22, fasc. 72/5).*

Obnova Katoliškega doma v Gorici

Katoliški dom v Gorici že 32 let opravlja svojo nenadomestljivo vlogo pri širjenju kulture, utrjevanju slovenstva in sožitja med tu živečimi narodi.

Sama gradnja (1962) in vzdrževanje tega hrama, poleg telovadnice, je sad velikodušnosti članov odbora in mnogih dobrotnikov iz zamejstva in zdomstva. Bog lonaj, vam, znani in neznani dobrotniki, ki ste se morali spopasti z marsikatero težavo in napetostjo, ki je prihajala z leve in desne! Vse to pa ni moglo zaustaviti dobre volje, še manj pa blagoslova od zgoraj.

Nič manj poguma in iznajdljivosti vseh ni potrebno tudi danes. Leta 1989 smo morali opraviti več zahtevnih del (ogrevanje, elektrika, varnostni izhodi, beljenje) in prilagoditi dvorano zahtevnim varnostnim predpisom. Delo je bilo opravljeno v treh mesecih. Tako je za nekaj let ostal Katoliški dom edina dvorana uporabna za javnost v Gorici. Od takrat naprej si je odbor KD zadal nalogo počasi obnoviti in posodobiti vse prostore celot-

nega kompleksa - predvsem zaradi vedno večjih potreb raznih društev in skupin. V KD jih ima svoj sedež kar 14.

Poseben deželni zakon za obmejno področje je Odbor vzbudil, da je začel leta 1991 uresničevati ne le počasno delno obnovo, temveč tudi sanje - temeljito prenovno in dograditev dodatnih struktur. Ni pa odpravil skrbi odgovornim, saj ta zakon krije «le» 40 odstotkov vseh stroškov, ker sredstva prihajajo veliko pozneje, po opravljenih in plačanih delih ter najemanju raznih posojil. Nov načrt predvideva dela za več let in je razdeljeno na več faz. Prvi sklop del je zaključen. Tu spada obnova nekdanjega skladišča in slačilnic, kjer bo prvo nadstropje služilo v glavnem za glasbene dejavnosti (sedež Slovenskega centra za glasbeno vzgojo E. Komel in Glasbene matice). V pritličju je mala dvorana s sedemdesetimi sedeži za najrazličnejše namene: manjše koncerte, predavanja, konference... Opremljena bo z naj sodobnejšo opremo za simultano prevajanje, ozvočenje in hlajenje. Ob dvorani

Gradnja novega Katoliškega doma v Gorici

je prostor za družabna srečanja (bar). Obnova ostalih prostorov v pritličju (za dvigalo, tajništvo...) pride na vrsto kasneje.

Trenutno je v teku »grobno« delo pri dvorani: dogradnja prostorov za režijo, sobe za simultano prevajanje, sobe za medije na pročelju, dogradnja prizidka v zvezi z odrom (spodaj slačilnice, zraven prostor za kulise, zgoraj vse potrebno za sodobno dviganje scene...). Tako bo dvorana pridobila vse karakteristike pravega velikega teatra.

Prihodnje poletje se bomo lotili notranjosti dvorane: izboljšanje ogrevanja, obnova dotrajane strehe in stropa, obnova sanitarnih prostorov in končno dvig parterja zaradi lepše vidljivosti in prijaznosti prostora.

Vsa ta dela so načrtovana za poletne mesece, ko se zaključí sezona, tako da bo leta potekala neovirano ali vsaj v najmanjši meri. Med letom bodo opravljena dela pri prepotrebni obnovi visoke zgradbe, ki bo namenjena za sedeže društev, za knjižnico, čitalnico, sejno dvorano... Potem ostane še ureditev zunanosti.

Predračun za vsa naštetá dela znaša okoli 1,5 milijarde lir.

Bomo zmogli vse to? Glede na izkušnje preteklih desetletij smo veliki optimisti, saj računamo na moralno in finančno podporo naših ljudi. V imenu Odbora KD se vsem že vnaprej iskreno zahvaljujem.

JANEZ POVŠE

Glas pevca pri Svetem Ivanu v Gorici

Se kaže Bog na tisoče načinov, da prepoznali bi njegov obraz; se bliža z dna pozabljenih spominov, od zunaj drugič spušča se na nas.

Lahko kdaj v razcvetenem je drevesu, lahko je nežni vzgib zaupanja, pa topli sij v zaljubljenem očesu ter radost prej nesrečnega srca.

In glej, je zame v pevčevem še glasu, ko skupaj z njim v višave trepetá; mi govori o večnem že v tem času, ko se z obokov vije spet na tla.

Zavedam se, da dobri človek poje preprosto, le iz namena čistega, in vendar se trdota duše moje mehko prelamlja z vrha vse do dna.

Strmim, strmim, zelo težko verjamem, da prav njegovo petje obup predrè in da zato lahko Boga objamem, ki spet mi dal je novo upanje.

Načrt obnove Katoliškega doma v Gorici

Ob 40-letnici Slovenske Kulturne Akcije v Argentini

Ob tej pomembni obletnici Slovenske Kulturne Akcije v Argentini je izšel Zbornik kot 155. knjiga te ustanove. Zbornik je založila MD Celje, kjer je tudi objavila. O ustvarjalnem delu Slovencev v Argentini in po svetu so napisali člani SKA-je. Tu objavljamo, kar sta napisala predsednik arh. Marijan Eiletz in predsednik literarnega odseka France Papež kot uvod v slavnostni Zbornik. (Uredništvo)

Slovenska kulturna akcija je zrasla iz protikomunistične emigracije, ki je v glavnem leta 1945 zapustila svojo rodno domovino, ker je vedela, da ji v takratnem sistemu niso zagotovljeni niti minimalni pogoji za človeka vredno življenje in delovanje po splošno človeških in posebej še po krščanskih načelih. V štiridesetletnem obstoju je SKA ostala zvesta tej emigrantski skupnosti, za katere neločljiv del se ima in kateri hoče prvenstveno tudi služiti. To pa ne pomeni, da bi organizacija omejevala svoje članstvo le na emigrante. V njej najdejo prostor tudi zamejski Slovenci in pod istimi pogoji more pri SKA sodelovati kateri koli v domovini bivajoč kulturni delavec. - Slovenska kulturna akcija je splošno kulturna ustanova, ki želi z ustvarjalnim in posredovalnim delom pomagati pri ustvarjanju in širjenju kulturnih vrednot, posebno slovenskih. Organizacija ima značaj društva z osebnim članstvom; njeno poslanstvo pa presega okvir članske skupnosti in je usmerjeno, kot rečeno, v ves slovenski svet. Idejni temelj organizacije je naravni etični zakon, potrjen in izpopolnjen po krščanskem svetovnem nazoru. Organizacija ima sedež v Buenos Airesu, v Argentini. Redni člani se združujejo v naslednjih odsekih: filozofski, glasbeni, gledališki, likovni, literarni, teološki in zgodovinski. Odbor SKA, ki ga sestavljajo predsednik, podpredsednik, tajnik, blagajnik in vodje odsekov, pa more ustanoviti še druge odseke, ki jih potrdi občni zbor. V glavnem ima organizacija tri vrste članstva: redno-ustvarjalno, redno-pasivno in izredno (mecen). - V zvezi z vsem omenjenim je potrebno posebej poudariti, da SKA nikoli ni bila in tudi danes ni in ne bo biti politična organizacija v običajnem, ozkem pomenu besede. S tem pa nikakor ne podcenjevati važnosti političnega dela, da se le opravlja v resnično dobro naroda in iz pravih nagibov. Slovenska kulturna akcija priznava tudi na kulturnem področju možnost in upravičenost nekega zdravega in plodnega pluralizma. Dopusča torej in v neki meri celo pobuja, da prihaja v njenem okrilju do podajanja in pretehtavanja novih pogledov na dogajanje in kulturno stvarnost.

V Buenos Airesu je Slovenska kulturna akcija v štiridesetih letih svojega obstoja priredila številne večere in druge prireditve. Na teh prireditvah so prišla do prve izvedbe nekatera izvirna dela naših umetnikov, poleg tega pa so na njih kritiki in znanstveniki obravnavali vprašanja, ki so bila potem z istimi, spremenjenimi ali drugačnimi referati objavljena v družbenih publikacijah. Ti večeri in prireditve so bili nepogrešljiva spodbuda za vse ostalo ustvarjalno delo. Razen tega je bila glavna naloga SKA v njenem založniškem delu: izdajanje slovenskih knjig, predvsem izvirnih ter izdajanje revije, ki je

dobila ime Meddobje. Danes je število knjižnih publikacij, všteti revijo Meddobje, narastlo na preko 150 enot. V nekaterih obdobjih bolj, v drugih manj, je igral važno vlogo Glas SKA, ki je že od ustanovitve, v februarju 1954, izčrpno poročal o slovenskem kulturnem delu v tujini. List je bil zamišljen kot organizacijsko mesečno poročilo, ki ga pripravlja tajništvo s sodelovanjem ustvarjalcev posameznih odsekov. - Ob štiridesetletnici se odbor Slovenske kulturne akcije obrača na vse slovenske rojake s prošnjo za njihovo nadaljnjo naklonjenost in pomoč, da bo SKA mogla še naprej vršiti svoje poslanstvo v dobro slovenske kulture. Skupina članov in sodelavcev iz raznih držav pa naj bi se povečala z novimi - tudi iz matične domovine - kajti samo tako bo mogla organizacija obstati v času.

France Papež

ZBORNİK

1954-1994

Jubilejni zbornik
SKA ob svoji
40.-letnici

Štiridesetletni jubilej neke kulturne skupnosti niti ne bi veljal za pomemben dogodek, če ne bi vseboval toliko drugih primesi, zgnetenih v dušah njenih pripadnikov. Izbruh slovenske kulture v tujem svetu v drugi polovici tega stoletja bo zaznamovan kot enkratni pojav veličine duha in zvestobe slovenskemu narodu in njegovim kulturnim vrednotam. Protagonisti te »čudežne« avventure so bili brodolomci največje narodne tragedije v tem stoletju in najbrž tudi v vsej naši zgodovini, ko so se oropani toplote svoje domovine molče podali v zdomstvo, v izgnanstvo.

Nekaj dni po odhodu, v taboriščih, ko se beguncem še niso posušile grenke solze ob tragediji slovenskega holokavsta, so zvesti odgovornosti do narodne kulture že ustanavljali prve šole, pevske zборе in društva. Kmalu so imeli svoje liste, gledališča, likovne razstave in predavanja. Po dveh letih so se začeli naseljevati preko oceanov, širom sveta, a domovino so nesli seboj, v srcih in žilah, v glavi in mišicah. Kot je zapisal tedaj naš prvi predsednik Ruda Jurčec, »smo spoznali, da nismo naplavina poraza... Ponesli smo v svet grobove s koreninami, ki jih tudi smrt ne more uničiti... Odšli smo v svet, a ne v tujino...«

V letu 1954, 20. februarja, je skupina naših kulturnih pionirjev ustanovila Slovensko kulturno akcijo. Iz duš naših velikanov je prekipevalo, ko so v sli po ustvarjanju v lepoti in slovenstvu poleteli visoko nad celine in morja. Zajemali so iz globin spominov, sladkih in grenkih, iz neizmerne ljubezni do svojega rodu, a se odprli tudi svetu, ki je postal »ves naš«. Nobene tragike ni bilo v njih, le malce domotožja, z obilico zaupanja v Pravico, v lepšo bodočnost Slovenije.

Tako so se s prešerno slastjo podali na pohod iz pozabljenosti v življenje. Niso vedeli, kako dolga bo njihova pot, kje se bodo ustavljali, kdo od njih bo omagal. Njihova vera je bila močnejša od negotovosti, v njih ni bilo strahu pred prihodnostjo. Imenovali so se »generacija brez meja, ki je šla v svet, a ne v tujino«. Do dna duše prepričani, da jim slovenstva nikdar nihče ne more ukrasti, ker ga nosijo trdno zapečatenega v svojih srcih, so se kmalu prepričali, da »izgnanstvo« in »brezdomstvo« za njih ne obstajata. Lažja jim je postala neznosna vročična klima Buenos Airesa, v Kanadi in Ameriki so jim dolge zime postajale milejše, v Tokiju so jim obrodile bolj sladke češnje. Povsod po svetu so se slovenskemu kulturniku vremena jasnila.

V takem vzdušju se je rodila Slovenska kulturna akcija. Razpeta med lepoto in tragiko preteklosti in med upanjem na Jutri. Tako je začela in vztraja do danes. Dolga štiri desetletja, dvoje generacij. Mnogi upi so se izpolnili, zamolčanost in nadvladje laži v domovini tudi že skopnevata pod toplimi žarki resnice in pravice. Vrste zdomskih kulturnikov so se zredčile, jesen in zima sta nas dohiteli. Le nekateri se vračajo domov, drugi, preživeli in mlajši, ostajajo v tujini. Spet upamo in čakamo na slovensko zdomsko pomlad, na tretjo generacijo »slovenskega čudeža«.

Pred nami in vami je ta jubilejni zbornik, katerega namen je bil predstaviti slovenskemu svetu izbor nekaterih pomembnejših izjav, spominov in mnenj o kulturni akciji in njenemu delu v preteklih štiridesetih letih.

Nekoč je bilo rečeno, da je Slovenska kulturna akcija v začetku »po zagonu bila bolj podobna upor, kakor pa mirno započetemu kulturnemu delu«. To bo res, kakor pa je še to, da je tudi z organizacijskega vidika bila nekaj nenavadnega. Vodstvo je prevzel razgledan in visoko kulturni človek, ki pa

se je v domovini ukvarjal predvsem z analizami svetovne in domače politike, tajniške posle je opravljal umetnostni zgodovinar, skrb za finance pa je bila poverjena misijonskemu delavcu... Ni torej čudno, če v tujem svetu in v nenormalnih razmerah razne formalnosti niso mogle biti vedno dovolj upoštevane, če ni vedno najti točnih zapisnikov, kakšnih poročil... Zato je mogoče, da bodo podatki v tem zborniku, čeprav zbrani s skrbnostjo, doživeli kakšen dodatek, morda celo popravek.

Prosimo vas za trenutek tišine in sproščenosti duha, da vas branje ponese v imaginarni polet prek oceanov, od španske obale vse tja do dežele cve-točih češenj, od kanadskih gozdov, severnoameriških velemest, pa vse dol čez pampo in kordiljero, prek jezer in spet pragozdov, do koder je segel slovenski ustvarjalni duh, kjer se je porajala slovenska »republika duhov«.

Tako je in bo naše vračanje v domovino.

Marijan Eiletz
predsednik SKA
Beunos Aires, 1994

JELKA CVELBAR

15 let Sklada Mitja Čuk

Sklad Mitja Čuk, ki nudi pomoč vsem slovenskim otrokom v Furlaniji-Julijski krajini, obhaja letos petnajstletnico ustanovitve. Tako pomemben datum je terjal slovenskejšo praznovanje. Prav zaradi tega smo se pri Skladu odločili, da bomo v času od 20. do 30. avgusta 1994 organizirali vrsto prireditev.

V dogovoru z vodstvom openskega Marijanišča in z opensko župnijo je pazovanje potekalo pod velikim šotorom v parku Finžgarjevega doma s finančno pomočjo Sveta slovenskih organizacij.

Sklad Mitja Čuk je nastal pred 15 leti kot gola slučajnost.

Splet tragičnih okoliščin je učinkoval kot spodbuda za nastanek organizacije, ki je začutila kot svojo osnovno nalogo širiti in poglobljati solidarnostni čut do šibkejših v naši družbi. Ko je v prometni nesreči umrl mali Mitja, ki ga je bremenil Downov sindrom, je vzniknila misel, da mora ta žalostna izkušnja nekomu služiti - vsaj tistim družinam, ki so podobno preizkušene. Zato je nastal Sklad Mitja Čuk.

Sklad, ki je nastal prvotno le kot pomoč za prizadete otroke, se je kasneje, spričo potreb, razširil in danes posveča svojo skrb tudi vsem tistim otrokom, ki so ka-

1979-1994

15 let

pomagajmo otrokom

korkoli potrebni pomoči, čeprav niso niti fizično, niti duševno prizadeti. Teh je veliko. Za tako stanje so krive neurejene razmere v družbi, razsulo, bolezen in razvade v družini ali nerazumevanje v šoli... V koraku s časom je torej Sklad Mitja Čuk skušal vedno biti ob strani tistim, ki so pomoč potrebovali, v največji meri vsem otrokom, tudi če niso bili duševno ali fizično prizadeti. Hitri tempo našega časa je namreč pravi katalizator za neugodne družinske in posredno tudi družbene razmere. Vse več je otrok, ki sicer niso lačni kruha ali mesa, so pa lačni čustev in naklonjenosti ter pristnih človeških odnosov. Tudi za te je Sklad našel mesto. Zato nudi danes Sklad Mitja Čuk široko sodelovanje šoli in staršem. Popoldne razvijamo v Vzgojnem središču individualno in skupinsko pomoč šolskemu delu, ponujamo tudi druge popoldanske dejavnosti, jezikovne krožke, interesne tematske krožke po šolah (likovni, fotografski, arheološki, jezikovni krožek...), zelo dobro deluje svetovalnica za vzgojne in razvojne ter logopedске probleme, naši strokovnjaki predavajo po šolah in društvih, organiziramo izpopolnjevalne tečaje ter seminarje.

Vzgojno-zaposlitveno središče Mitja Čuk nudi pomoč prizadeti mladini nad 16. letom starosti in mladim odraslim. V tem središču je deset gojencev, ki jim sledijo vzgojitelji in strokovno usposobljeni delavci. Začasno je sedež tega središča v osnovni šoli na Colu (občina Repentabor).

Vsako poletje organiziramo varstvo otrok, navadno v obliki Poletnega središča, ki pa se počasi kaže kot preživela organizacijska oblika in zato razmišljamo o sodobnejši alternativni varstva.

Mesečnik Škrat, ki ga izdaja Sklad, je nastal iz potrebe, ki so jo ob branju rubrike Sklada Mitja Čuk v Primorskem dnevniku, večkrat izražali vzgojitelji namreč, da bi bilo takih člankov več in da bi zajemali vsa področja, ki se tičejo otrok in mladostnikov. Prva številka je izšla avgusta 1991. Za Škrata smo navdušili

polagoma vse več sodelavcev, od katerih so nekateri postali stalni (a žal še zmeraj nehonorirani). Pedagoških revij je seveda veliko, pa tudi veliko knjig je v slovenščini, ki obravnavajo vzgojo, izobraževanje in druge aspekte otroškega in mladostniškega življenja. Navadno pa iz različnih razlogov niso dostopne vsem bralcem. Nekaterim so predrage (ne ena samcata knjiga, vendar njih zbirka pomeni že majhno investicijo), drugim pretežavno ali presuhoparno pisane. Škrat se je namenil pisati sicer strokovne članke, vendar v jeziku, ki bo vsem dostopen in razumljiv. Nikoli namreč ne želimo spregledati končnega cilja: tudi s pisanjem želimo predvsem pomagati otrokom. V tem primeru tako, da bodo imeli učitelji, profesorji, starši pa tudi drugi vzgojitelji čim bolj pri roki nasvet, informacijo ali strokovno poročilo.

Boleča nota je seveda ekonomska situacija.

Za Škrata manjka predvsem zadostno osnovno število naročnikov, ki bi vsaj delno zagotavljalo priliv finančnih sredstev za izdajanje revije.

Tudi naš sedež, ki smo si ga predvsem s pomočjo dobrotljivih posameznikov sami odkupili, je do take mere potreben popravi, da Sklad ne more več razvijati svojih dejavnosti v lastni stavbi, ampak je moral za to začasno najeti nove prostore, v pričakovanju morebitnega prispevka.

Medtem pa seveda delujemo naprej. Vodi nas misel, da je dovolj, če se znamo naučiti postati občutljivi za druge ali celo za drugačne, spoznali jih bomo in to bo za nas spodbuda, da bomo tudi drugim skušali omogočiti človeka vredno življenje, neglede na strukture.

Če je torej v teh petnajstih letih Sklad Mitja Čuk vzbudil komu željo, da bi pomagal potrebnim ali če je spodbudil koga, da je začel z drugačnimi očmi gledati in drugače razmišljati o svoji vlogi nasproti šibkejšim, ranjenim in prizadetim, potem mislim, da ves pet-

najstletni Skladov trud ni bil zaman.

Marsikaj smo storili, veliko truda smo vložil v to, da je Sklad dosegel sedanjo stopnjo razvoja, za to pa se moramo zahvaliti vsem, ki so nam kakorkoli spodbudno stali ob strani zato, da smo lahko rasli na svoji poti.

Naše delo ni take vrste, da bi lahko nav-

duševalo množice. Za tako delo so potrebni vztrajni posamezniki. Največkrat gre za odrekanje in le malokrat za zabavo in zadoščenje.

»Pomagajmo otrokom« je geslo, ki nas vodi že petnajst let. S skupnimi močmi lahko Sklad Mitja Čuk to pomoč veliko popolneje uresničuje.

Zaključni nastop
poletnega središča
Sklada Mitja Čuk ob
njegovi 15-letnici
(foto Peter Cvelbar)

KRISTINA MARTELANC

Dialog - najboljša pot

Avtorica tega prispevka, socialna delavka in absolventka prve stopnje Visoke šole za socialno delo na univerzi v Ljubljani, je v tem zapisu strnila nekaj izkustev, ki jih je imela pri delu z zasvojenimi z mami v Ljubljani in pri pogovorih in srečanjih z dijaki slovenskih nižjih in višjih šol na Tržaškem v šolskem letu 1993-94.

Uredništvo

V tem sestavku bom navedla nekaj osebnih zapažanj in ugotovitev. Govorim kot »priča na terenu«, z edino ambicijo oziroma željo, da bi vsi skupaj iskreno in pogumno pogledali v oči neki stvarnosti. To pa je, mislim, tudi najboljši način, da

probleme ne le ugotavljamo, ampak jih tudi poskušamo reševati.

Po vrsti bom posredovala nekaj izkustev najprej z nižjih in potem z višjih šol, dodanih pa bo nekaj splošnih ugotovitev in povzetkov z glavno mislijo, da je izhod iz mladostnih stisk predvsem v iskrenem dialogu.

NIŽJE SREDNJE ŠOLE

Na nekaterih šolah sem imela predavanja o mamilih. Dijakom nisem razlagala, kaj so mamilja, kakšne učinke povzročajo, kakšni so načini uživanja, kako deluje razpečevalna mreža itd. Le

spraševala sem jih in jim pustila, da so sami govorili. Tako sem dobila nekaj informacij, ki jih tu posredujem.

1. O mamilih so dobro informirani, predvsem preko televizije. O tem, kar zvedo, se ne pogovarjajo s starši, ampak s prijatelji, sošolci.

2. Nekateri imajo starejše prijatelje in znance, ki že »poskušajo«.

3. Nekateri pravijo, da bodo - če bodo imeli težave - poskusili z marihuano (»špinel«), saj da ni tako nevarna. Heroina ne bodo poskusili, ker je nevaren, za kokain pa ne vedo, ali ga bodo »poskusili« ali ne.

4. Mnogi vidijo razloge za seganje po mamilih v iskanju pomoči pred stisko (če se »moji« kregajo ali so ločeni in jaz z njimi ne morem govoriti, ali pa če imam komplekse, bom morda hotel poseči po »špinelu«, da ne bi več videl problema, ki ga itak ne bom znal ali mogel rešiti); drugi razlogi so po njihovem mnenju še radovednost in »modernost«.

5. Nekateri so hoteli vedeti, kako lahko prijatelju ali prijateljici, ki že »poskušajo«, pomagajo.

6. Večini se heroin zdi nevarnejši od alkohola in cigarete, marihuana pa da je v bistvu le močnejši tobak in zato ni tako nevarna; podobno menijo o hašišu.

7. Večina tistih, ki so dobro informirani o mamilih, izhaja iz okolij, kjer ni urejenih družinskih razmer.

Če se je kdo še posebej zanimal oz. hotel pozanimati, kakšni so učinki, ki jih določeno mamilo povzroča, smo skupno, ves razred, skušali ugotoviti, zakaj ga to zanima. Prav tako smo skupaj poskušali pozornost usmeriti v zanimanje za pozitivne vrednote.

Nihče na nižjih srednjih šolah, kjer smo imeli te pogovore, še ni imel direktnega stika z mamilom.

VIŠJE SREDNJE ŠOLE

Podatki so v bistvu isti kot na nižjih šolah. Novo pa je to, da so nekateri višješolci že prišli v stik z mamili, oz. s tako imenovano »lahko drogo«, kot sta mari-

huana in hašiš. Obstajajo tudi primeri kombinacije alkohola in kakega pomirjevala (npr. Tavor), včasih se pojavi vdihanje lepil, obstaja občasno zanimanje za LSD in Extasis. Razlogi za seganje po mamilih so tudi po mnenju višješolcev osebna stiska, radovednost, moda (nekoč si bil »figo«, »fejst«, če si bil kdaj pijan, danes si »figo«, če poskusiš s »špinelom« - marihuano). Poseg po mamilu, tako menijo, je lahko tudi posledica kake pretirane angažiranosti ali neuresničene ambicije. To se lahko npr. pojavi pri športu.

Mimo tega pa zdaj pogledjmo, kateri so problemi višješolcev, problemi, ki se pogosto spreminjajo v stiske, včasih tolikšne, da se pojavi potreba po izpovedi in iskanju nasvetov. Po vrstnem redu tehtnosti so ti problemi naslednji:

1. Osebnost, v smislu notranjih bolečin (bojazen, kompleksi, anksioznost, jeza, žalost, stiske).

2. Odnos fant-dekle.

3. Odnos s starši (ne želijo si predvsem materialnih dobrin, ampak najprej in predvsem *dialoga*, pozornosti, razumevanja, sodelovanja).

4. Odnos z vrstniki (vse teže jim je vzpostavljati prijateljski odnos, marsikdaj ostaja vse le na površju. Tudi v tem je vsaj del odgovora na pojav »disko«, ki odvezuje od osebnih kontaktov, hkrati pa jih onemogoča).

5. Družinska problematika (alkoholizem, psihično in fizično nasilje, ločitve, čustvena hladnost med staršema).

6. Mladostniška zbežanost (čezmerno uživanje alkoholnih pijač, izzivalno vedenje in oblačenje, pohajkovanje, zanimanje za vse, kar je izzivalno in nevarno).

7. Versko vprašanje (zanimanje za orientalske religije, črno magijo, svet paranormalnega, izrazito iskanje nečesa mističnega, iskanje Boga. Pri tem sicer pozitivnem iskanju pa marsikdaj ostajajo sami in se begajo z mešanico religij. Priča sem bila poskusu samomora dijak, ki si je hotel vzeti življenje, da bi se lahko preselil v novo, lepše življenje, v no-

vi in lepši osebi in celo živali. Poskus je bil preprečen tudi z združenim prizadevanjem prijateljskih sovrstnikov).

8. Spolnost (posilstvo, zbegana spolna identiteta - posamezni pojavi homoseksualnosti, zgodnji spolni odnosi s primeri pri 14. letih).

9. Kam po šoli (mnogi sploh ne vedo, kaj jih zanima v življenju, to prepuščajo »usodi« in času).

10. Zasvojenost z marihuano, vdičanjem lepila. Kar zadeva marihuano in druge »lažje droge«, je pri večini šlo za »enkrat in nikoli več«, samo poskus in konec. Redno uživanje se opaža le v redkejših primerih. Priložnosti za »eksperimentiranje« so različne; niso izključeni »feštini« na domovih, ko staršev ni doma.

* * *

Te, po eni strani bogate, po drugi pa zaskrbnjujoče izkušnje so mi dale veliko misliti. Skupno z mladimi in njihovimi starši skušamo najti smernice za čim bolj smiselno in kvalitetno življenje. Pri tem se mi zdi zelo važna LOGOTERAPIJA (ho logos, gršč. pomen, smisel), to je terapija preko iskanja smisla v življenju. Ustanovitelj te terapije je še živeči dunajski psihiater, Freudov učenec Victor Frankl, ki ugotavlja, da vse več ljudi čuti v sebi tako imenovano bivanjsko praznino, eksistencialni vakuum, brezsmiselnost. Porast nasilja, odvisnosti (od drog ali alkohola) ter depresije se kaže kot porast dolgočasje (izgube zanimanja) ter vnemarnosti (pomanjkanja pobude). To prinaša s seboj industrijsko-potrošniška družba, ki po eni strani skuša čim bolj zadovoljiti človekove potrebe, po drugi strani pa take vedno nove potrebe proizvaja, da jih potem lahko spet zadovoljuje. Začaran krog.

Opazam, da mladim ljudem med drugimi primanjkuje tista izkušnja, ki ji pravimo čut odgovornosti za nekoga ali za nekaj. S tem primanjkuje preizkušanje samega sebe, tveganje za dobro. To mladostnik potrebuje, da se spozna in razvija v pozitivnem smislu. Mladi prav tako občutijo pomanjkanje sodelovanja v dru-

žinskem dogajanju, premalo se čutijo del družine. Če v družini obstaja določen problem in si pred njim starši zakrivajo oči ali pa ga skrivajo pred otrokom (ki se problema vedno zaveda), potem mladostnik nima vzorca, po katerem bi se naučil problem sprejemati in ga s skupnimi močmi, z iskrenem odnosom tudi reševati. Obratno: nauči se pasivnosti, ki vodi v še večje konflikte. Ko postane to pretežko breme, beži v omamo (alkohol, droga) in druge oblike odvisnosti (npr. od hrane), ki mu omogočajo, da problema - dokler je to možno - ne vidi.

* * *

Vse doslej povedano bi lahko koga tudi prestrašilo. Osnovna misel tega članka pa vodi drugam: v *zavedanje*, da problemi so in bodo. Predvsem zavedanje nam nudi možnost, da se ob tem skupno in vsak zase zamislimo in poskušamo prispevati k smiselni rešitvi. Panika je v takih primerih lahko le škodljiva in pogubna. To, kar mladostnik - tukaj in zdaj - potrebuje, je **dialog**: dialog najprej s starši, čeprav se navidezno obnaša tako, kot bi si ravno tega ne želel. To je le oblika iskanja pozornosti, da mu prisluhnemo. In čim težje je vzpostavljati stik, dialog z otrokom, tem bolje je, da starši pri tem vztrajajo, ker otrok to potrebuje.

Omenila sem že, da so pri večini primerov, ko mlade begajo vprašanja drog in podobnih »skušnjav«, v ozadju družine z neurejenimi razmerami. To ne pomeni, da je na primer otrok ločenih staršev a priori bolj rizična oseba (recimo za mamilu). Naj pa bi prejšnja ugotovitev svarilno in spodbudno predstavljala poseben izziv tako za starše kot za otroke: iskati **dialog**, čim iskrenejši. Na ta način je preventiva, preprečevanje nekaj smiselnega in možnega.

Za sklep: tako kot je mladina po eni strani izpostavljena nevarnostim, tako si po drugi še toliko bolj želi vsega lepega in dobrega, idealov in vrednot. Pri tem potrebuje vodstvo, in v tem je na prvem mestu prav gotovo **družina**.

Šest skoraj pozabljenih otroških igr

Igra ima v človekovem življenju gotovo odločilno vzgojno vlogo. Otrok s pomočjo igre spoznava svet ki ga obdaja, odkriva svoje sposobnosti in z iskušnjami, ki si jih nabira, napreduje v vedenju in znanju. Igra je v nekem smislu celo odraz določene kulture, določenega okolja v katerem je igra nastala in se ohranja. Igra sama po sebi je izrazito dejanje duha, ki vznemiri človekovo radovednost in zanimanje ter ga spodbuja v volji, da bi uspel. Prav gotovo ima igra določeno ustvarjalno prvino v sebi, saj je nemogoče uživati pri nekaterih igrah, če ni med igro prisotna ustvarjalnost igralcev, ki sproti oblikujejo igro, čeprav se seveda držijo pravil.

Vsaka doba pozna svoje igrače in igre. O današnji smemo trditi, da so igrače v stalnem razvoju in pod nenehnim vplivom raznih medijev in še zlasti televizije. Nekatero igre so 'večne', saj je razumljivo, da otrok posnema življenje in se zato igra s punčko, na hiško, itd.. Veliko iger ki so jih poznali naši starši, pa je danes skoraj pozabljenih, saj živimo v čisto drugačnih razmerah.

Ali se še spomnite iger kot so pandolo, metanje škrl, kamenčki, itd.? Naj torej osvežimo spomin.

IGRICA S KAMENČKI

To je individualna igra. Igralec si je poiškal pet lepih okroglih kamenčkov, približno iste velikosti. Štiri je postavil na tla, enega pa vrgel v zrak. Med tem ko je kamenček letel, je moral pobrati enega s tal in ujeti tistega, ki je padal. Nato je vrgel v zrak dva kamenčka in spet pobral enega ter ujel ostala dva. Po tem ključu je moral igralec na koncu vreči v zrak štiri kamenčke in pobrati še petega.

IGRA S ŠKRLAMI

Ponavadi sta to igro igrala po dva para. Vsak par si je priskrbel enako število ploščatih škrl. Nato so izbrali 'balin', to je kamen, ki je bil cilj, in ga vrgli na primerno razdaljo. Z večjimi škrlami so igralci morali zadeti ali zbivati "balin". Največ točk in zmago je osvojil tisti par ali skupina, ki je na koncu imel največ škrl v neposrednji bližini cilja.

IGRA S ŠKATLO

Tudi to je bila skupinska igra. Namesto škatle so včasih uporabljali tudi konzervo ali klobuk. Vsak od igralcev je imel palico, s katero so lovili in si nato podajali škatlo. Komu je padla škatla na tla, je moral izstopiti iz igre.

IGRA Z BRITVICO

Nožiček ali britvica nista služila le kot orodje, ampak tudi velikokrat kot igrača. Odprto britvico so na različne načine metali v tla. Zmagal je tisti, ki je izvedel vse vaje in mu je največkrat uspelo, da se je rezilo zarilo v zemljo.

PANDOLO

To je bila priljubljena pastirska igra. Pripravili so kakih 15 do 20 cm dolgo palico, priostriili so jo na obeh koncih in jo postavili na zid ali na drugo višje mesto, tako da je približno polovico 'pandola' gledalo čez rob. Z drugo daljšo palico, navadno je bila to, kar pastirska so udarili po tej polovici, tako da je krepelce zletelo v zrak. Zmagal je tisti, ki je najdalje odbil 'pandolota'. Varjanta te igre je obstajala v tem, da je moral igralec krepelce zadeti s palico še enkrat, preden je padlo na tla in ga tako odbiti v daljino.

Kot samo ime pove je bila ta priljubljena igra v velikonočnem času. Vsak od igralcev je prinesel s seboj nekaj pirhov. Trdo kuhano jajce so torej postavili ob zid in z določene razdalje skušali zadeti s kovanecem. Komur je uspelo zadeti pirh ta-

ko, da se je kovanec zaril vanj, je dobil tudi jajce.

Opisali smo samo šest igrice, ki so bile priljubljene med cerovskimi otroki. Podobnih igrice je gotovo še veliko. Žal pa se le malo kdo spomni, da bi jih ohranil, kaj šele, da bi se še kje našlo koga, da bi se z njim kratkočasil.

PAVEL VIDAU

Odkrivanje preteklosti in današnji človek

Ko sva se vračala z ženo iz kratkega izleta po Vipavski dolini maja meseca, naju je v Vipavi pritegnil oglas, ki je vabil k ogledu slik in predmetov iz preteklosti.

V neki stari hiši blizu cerkve sv. Štefana so bili razstavljeni zbrani predmeti, kot tudi slike, ki so prikazovale življenje in delo prednikov tega dela sončne Vipavske doline.

Prijazna domačinka in tudi ena od pobudnic razstave nam je prikazala te stare in zelo redke izdelke, ki jih je oblikovala človeška roka. Ko smo se pomikali iz enega prostora v drugega, nam je pripovedovala, da je bilo potrebno veliko časa in dobre volje pri prigrvarjan-

ju ljudi, da so pobrskali po zaprašenih podstrešjih in prinesli na dan kaj zanimivega in vrednega za to razstavo. (Leseni otroški voziček iz 16. stoletja, klavir iz 18. stoletja s svečniki, stare rezljane sobne omare, razni prti, posteljnina in drugi domači predmeti, ki so jih uporabljali v preteklosti). Vse to je dajalo podobo življenja in pristni vtis časa, v katerem so nastajali ti predmeti, ki so stali pred nama.

Ogled razstave me je spodbudil, da sem šel še sam na podstrežje. Pogledal v skrinjo, ki je kazala vidna znamenja časa in našel med drugim časopis Edinost, ki nosi datum 14. maj 1914 in tudi prvi izvod mesečnika Družina, ki je izšel aprila 1929.

Blagoslovitev obnovljene štandreške šole je opravil domači župnik Karlo Bolčina

V časopisu Edinost, glasilu političnega društva Edinost za Primorsko, ki je izhajal v Trstu, je med drugimi članki lahko razbrati še zmeraj aktualne teme, prisotne tudi v današnjem času, ko je govora o spoštovanju pravic in sprejetih obvez s strani politikov: eno se piše in govori v politiki, drugo pa se dela.

V članku »Delegacije«, s podnaslovom »Odsek za zunanje zadeve. - Budimpešta«, piše: »Iz poročila markija Bacquehema se posnema konstatacija, da se je ministru za zunanje zadeve vendarle posrečilo, da nam je ohranil mir. Dalje govori mnogo o vedno ožjem prijateljstvu z Italijo in velikem pomenu in trdnih vezeh tropeze. Poudarja, da je ugotovno ravnotežje na Adriji edino le prijateljstvo med Avstrijo in Italijo in da nam Italija ni bila še nikdar taka prijateljica kot nam je danes.

Kar je dosegla Italija v Albaniji, napram Grški, v Epiru ... je dosegla edino le s pomočjo tropeze pred vsem Avstrije. Zato se mora Italija okleniti svojih zaveznic tudi če bi ne hotela. Italija pa bo to tudi rada storila, ker dobro ve, da doseže veliko več pod plaščem zveze kot pa sama.« ...

Dobro je znano, kar je sledilo: prva svetovna vojna, pristop Italije k antanti leta 1915 in napad na Avstro-Ogrsko monarhijo. Gorje, ki je bilo prizadejano tukajšnjemu prebivalstvu in posledice, ki so sledile, so nepopisne. S porazom in razpadom Avstro-Ogrske monarhije so bili ti kraji - z Rapalsko pogodbo - dodeljeni Italiji. Politični in vojaški interesi italijanskega vodstva so se kaj kmalu pokazali v pravi luči: z ekspanzjonističnimi težnjami italijanskega nacionalizma, ki je pričel s požigom Narodnega doma (hotel Balkan) in s sistematičnim zatiranjem pravic; po letu 1927, pa s pravo raznarodnovalno politiko in italijanizacijo dežele.

Nadaljni razplet dogodkov, s stopnjevanjem gospodarske krize in s krepitvijo fašistično - nacistične ideologije, je neizbežno potiskal svet v novo katastrofo druge svetovne vojne. Kot prejšnja, je tudi ta

vojna prinesla veliko gorja, razdejanja, veliko mrtvih in uničenih domov. »V nobeni prejšnjih vojn niso bila vsa področja življenja tako prepuščena uničevanju kot v zadnji vojni«, tako piše polkovnik Vojmir Kljakovič v uvodu knjige - Vohuni Agenti Vojaki. V tej najboljšežnejši in uničevalni vojni je umrlo okrog 45 milijonov ljudi.

Še en članek je pritegnil moje zanimanje; govori o pravicah rabe slovenskega jezika na sodišču. Pod naslovom »Slovenščina na tržaških c. k. sodiščih« med drugim piše: ..... »Naša kazenska sodišča pa nam nudijo še bolj žalostno sliko. Tu imamo takozvani »slovenski oddelek«, ki je prava provokacija za tržaške Slovane. G. sodnik tega oddelka pozna toliko slovensko, da bi se morda oporekal s svojo kuharico, ali za razpravljanje v slovenskem jeziku je povsem nesposoben. Redno si pomaga iz zagate s tem, da vse slovenske stranke nagovarja v italijanskem jeziku in sicer s to-le stereotipno frazo (ako je nasprotna stranka zastopana po slovenskem branitelju); come la vol parlar talian o sloven? Seveda stranka, ki je obdolžena, ni v razpoloženju, da bi bila odločna v brambi svojega jezika in se udaja sodniku, ki je srečen, da ni siljen lomiti slovenščine ..... Kako si pomagajo italijanski sodniki, kadar ne morejo izsiliti iz slovenske stranke italijanske govorice? Kličejo tolmača in sicer redno v oseh paznikov sodnijskih zaporov! To je golo dejstvo, ki je znano tudi vodstvu tukajšnjih sodišč in ki nima nič proti temu! Ali ni to gorostastno! Ali smemo molčati k temu preziranju pozitivnega zakona?! ..... Mi smo mnenja, da smo dolžni svojemu narodnemu ponosu ukreniti korake, ki prisilijo merodajne faktorje v odredbe, da se na c. k. sodiščih v Trstu ne bo prezirala pravica našega jezika v nepregledno in neprecenljivo škodo slovenskih strank, ki imajo opravka na teh sodiščih!«

S prihodom Italije v te kraje, kot že zgoraj omenjeno, se je stanje še poslabšalo in

doseglo s fašističnim prevzemom oblasti svoj vrhunec pri zatiranju in odrekanju vsakršnih pravic uporabe slovenske besede. V današnjem času, pa je čutiti vsevečji pritisk takozvane tihe asimilacije, vsled pomankanja prave, trdne narodne zavesti. To lahko opazimo že s tem, da čim je samo en italijansko govoreč v družbi se hitro vsi trudimo govoriti v italijanski. Tako se dejansko postavljamo v podrejeni položaj naproti predstavniku večinskega naroda in s tem podlegamo čutu svoje manjvrednosti. Vzporedno s takšnim popuščanjem, pa se je ustvarila tudi negativna miselnost med ljudmi, ki so v tem videli boljše možnosti uveljavitve v družbi in boljše pogoje na delovnem mestu. »Na drugem nivoju pa je etična identiteta zamejskega Slovenca lahko tudi neke vrste hibrid, kadar se kulturno identificira s slovenskim narodom, v ekonomsko-produktivni dimenziji etične skupnosti pa z italijanskim narodom«. Tako piše P. Fonda v knjigi Ednina, Dvojina, Večina. Tako početje vodi kajpak v prilaganje večinskemu narodu. Slednjemu dajemo zavest večvrednosti in tako se znajdemo v začaranem krogu; izhod iz katerega je možen le, če bomo znali kot posamezniki in skupnost uveljaviti našo identiteto. Krepitev narodne zavesti in preseganje okvirjev brezbriznosti do vprašanja uveljavljanja naše besede v javnem življenju je pomemben dejavnik pri omejevanju škode, povzročene od tovrstne mentalitete in miselnosti internacionalizma in odprtosti. P. Fonda, zaključuje: »Pogoj za to, a obenem tudi posledica tega je okrepitev skupinske identitete, kar bi istočasno pripomoglo k premostitvi parnega stereotipa o večvrednih Italijanah - manjvrednih Slovencih«. Potreben je prav etični napor za dosego višje kvalitete in s tem pokončne drža, katera nam lahko daje bistveno prednost in možnost nadaljnega razvijanja in uveljevanja, kljub številni razliki z večino.

V drugem časopisu, odnosno zborniku, z naslovom Družina, in s podnaslovom za

zabavo in pouk, ki je izhajal v Gorici, najdemo lepe in zanimive sestavke n.pr.: »Ob zatonu ruskega carizma.« Avtor tega sestavka, neki g. Taber piše o družinskem življenju na dvoru Nikolaja II., o veselju in žalosti te družine, še posebno pa o boleznih sina Alekseja, ki je imel hemofilijo. Nadalje je zgodovinsko zanimiv članek prof. Rada Bednarika »Stare priče«, ki govori o Vipavskem sv. Križu. Prvič se omenja ta kraj v neki darilni listini vojvode Bernarda Koroškega, ki nosi datum 29. avgust 1252. »V tej listini potrjuje omenjeni vojvoda opatiji v Rožacu (blizu Čedadu) nekatera posestva in kraje, ki so prosti zaščitništva Rudolfa Devinskega (v listini je pisano de Dewino). Med temi kraji se omenja tudi villa Crucis, t.j. naš Sv. Križ«, ki je potem še večkrat menjal lastništvo. Tu je bila zgrajena tudi utrdba proti turškim upadom leta 1482, za časa goriškega grofa Lenarta. Od aprila leta 1508 do junija 1509 so v sv. Križu gospodarili Benečani. Tedaj so menda prvič pokali topovi po teh krajih: tako piše prof. Bednarik. Kot zadnji lastniki se omenja grofje Attems, ki so leta 1842 zapustili grad in se preselili v Furlanijo. Tako je začel počasi propadati. Leta 1864 je močna burja grad odkrila, da so ostale samo še razvaline. Ta zapis se končuje tako: »Počasi bo čas razpršil tudi izročilo na staro preteklost in le še na kakih papirjih bodo mlajši brali, kar je že v zgodovinski pozabi.«

Mojo pozornost je pritegnil še en stavek pod naslovom »Marjetica - Marguerite, patra frančiškana Lekeuxa«. V uvodu je zapisano, da je pater Lekeux bil prej časnik v francoski armadi. V knjigi Marguerite opisuje življenje svoje učiteljice Marjetice. »To ni navaden življenjepis, kot smo jih vajeni po starokopitnem načinu. Apostolska zgodba je, v kateri nastopa, dekle polno odpovedi, nesebične ljubavi, svetega idealizma in močne osebnosti. Ravno za naš materialistični čas, ko izginja nesebičnost, raste pretirano udobje in se širi kot kuga stra-

stna prenasíčenost, riše pisatelj v prelepih slikah vzor nesebičnih žrtev, ki jih je darovala v blagor ubogim preprosta učiteljica.« Kot piše v nadaljevanju, je ta knjiga doživela kar petnajst ponatisov.

Sporočilna misel zapisov, ki nam priha iz davnine, priča o času in dogodkih, ki so krojili življenjski utrip tistega obdobja. A kolo zgodovine se pomika vedno naprej, in melje vedno nove dogodke, ki pa v bistvu so le kot neka neprekinjena veriga, ki se vleče skozi vso človeško zgodovino. Vojne, nasilje - nad naravo, lakota, preseljevanje narodov - begunstvo. V zadnjem času, pa s poseganjem v prvine zakonitosti biološkega in fizikalnega, ter v naravni ritem obstoja živih in neživih bitji; - »Človek postaja samomorilec

na višini svoje ustvarjalnosti. Zrušil je ravnovesje sil v naravi; sprostil jih je tako da zdaj napadajo in ogrožajo človeka, njihovega »ustvarjalca in urejevalca« sama. Tako piše dr. Anton Trstenjak v svoji knjigi Biti človek.

Ta zgodovinski proces je privedel današnjega človeka do globoke duhovne, etične in moralne krize vrednot. Postavlja se veliki vprašaj: kam drsi ta družba?

Vsa ta nesmiselna dejanja zoper naravo in človeka nazorno pričajo, navkljub visokoopevani razvojni in kulturni ravni današnjega človeka, o dolgi poti, ki je še pred njim do resnične človečnosti.

Opomba: Vojmir Kljakovič, Vohuni Agenti Vojaki, str. 8

Pavel Fonda, Ednina, dvojina, večina, str. 107

Anton Trstenjak, Biti človek, str. 24.

LJUBA SMOTLAK

Osapska dolina

V Koledarju GMD 1989 sem opisala novi zaselek Križpot v Osapski dolini. Letos vam želim predstaviti vso to dolino, ki je zanimiva zaradi mnogih značilnosti.

LEGA IN IME OSAPSKE DOLINE

Ta dolina je naravni, t.j. 4 km dolg podaljšek Miljskega zaliva. Razprostira se torej od morja pri Miljah vse do Ospa in Gabrovice pod Črnim Kalom. Državna meja na Križpotu deli dolino v dve sosednji državi - Slovenijo in Italijo, četudi je bilo prebivalstvo še po drugi svetovni vojni tu samo slovensko.

Lepi in slikoviti Osapski dolini dajejo pisci in poročevalci raznih zanimivosti ali dogajanj v teh krajih različna, tudi neprimerna, priložnostno izmišljena imena. Enkrat zapišejo »Dolina pri Orehu«, drugič beremo »Dolina ob reki Osp«, tretjič

nas dregne zapis »Dolina Osp« ipd. Zakaj tako? Mogoče zato, ker celo domačini, krajani sami ne rabijo enotnega imena za celotno dolino. V rabi so bolj ledinska imena za posamezne dele doline. Na splošno je sicer v rabi tujka »Vale« za osrednji del doline, Osapske vale ali Osapešna za zgornji del in Soline za spodnji del od Oreha do morja.

Očitno je bila v pradavnini vsa ta dolina morski zaliv, podaljšek sedanjega skrajnega severo-vzhodnega konca Jadranskega morja, to je tržaškega in miljskega zaliva. Da je nekoč segalo tu morje v notranjost kot nekaj fjord, priča, pravijo, tudi cerkev sv. Nikolaja v Gabroviči, ki spominja na navado ribičev in pomorščakov, da so gradili svetišča v čast svojemu zavetniku v neposredni bližini morja.

Ko so potoki s pobočji obeh vzporednih vzpetin ob robu doline prinašali, zlasti ob hudih urah z vodo tudi zemljo in kamenje, se je dno doline počasi polnilo in tako izravnalo, da se je raven spremenila v močvirje. Kljub temu, da so prebivalci sedanjih vasi izkopavali in urejali jarke in grape, je bilo mogoče posebno pod Mačkoljami težko najti parcelo zemlje za obdelavo. Zlasti hudo je bilo v deževnih dobah ob bruhanju ogromne množine vode iz osapske jame Grad, ki se je v preteklosti razlivala po vseh »Valah«, preko bregov, preozkih in plitvih naravnih strug.

OSAPSKO DOLINO OBDAJATA DVE DOLGI HRIBOVITI VZPETINI

Na južni strani so zadnji obronki Miljskih hribov, ki se končajo nekako pri vasi Jelerji. Od tu se ta vzpetina zniža do sedla na Škofijah, od koder se ponovno precej enakomerno dviga do vasi Tinjan na najvišjem vrhu. Škofije, Spodnja, Srednja in Zgornja so že daleč od Osapske doline, ozirajo se na koprsko stran; le Tinjan tam na vrhu nekako kraljuje tudi nad Osapsko dolino.

Pri sedanjem mednarodnem mejnem prehodu Rabujez pod Škofijami in ob najvažnejši cesti iz Trsta v Istro se pa začne dvigati druga daljša vzpetina, po kateri se zvrstijo vasi Plavje, Badiha in Urbanči. Po tej slednji vasi je dobila ta vzpetina ime Urbanski hrib, ki se poveže s Tinjanskim hribom prav blizu Tinjana.

Neposredno nad Osapsko dolino na njeni južni strani je še tretja vzporedna vzpetina z vrsto rahlo kopastih vrhov in s hrastovim drevjem, s skupnim imenom Vinjan. Ta se po Širokem hribu poveže z Urbanskim hribom in z najvišjim vrhom Tinjanskega hriba. Od tu se polagoma niža do sedla oziroma prelaza na Katinari pod Črnim Kalom. Od tod zavije navzgor proti severu in v strmini, po kateri so speljane črnikalske ride za cesto iz Ljubljane v Koper, doseže povezavo z robom kraškega sveta. Ta skalnato beli rob Kra-

sa, ki ob svojem prehodu v flišasti svet meji z Istro, nudi zavetje vasema Gabrovica in Osp ter zapira severo-vzhodni del Osapske doline.

Pri Socerbu neha nad Osapsko dolino kraški svet in se začenja dolga kopasta vzpetina, ki se s svojim sončnim pobočjem dvigne od vznožja te doline do svojih vrhov največ 200 m nv. S te višine se izpod Socerba razgleduje daleč po Istri, morju in Furlaniji vas Prebeneg. Veliko manj razgleda imajo nižje ležeče Mačkolje, ki pa so zgodovinski mejnik Istre, saj je tod potekala nekdanja beneško-avstrijska meja. Vzpetina se od mačkoljanskega Pila nadaljuje preko slemenata Brde s kopastimi vrhovi Metežica, Trmun, Ograda, Mont (Zlata krona), Ravni in se pri Štrmarju naglo spusti do morja pri Žavljah.

POTOKI - HUDOURNIKI IN LEDINSKA IMENA OB NJIH

Na severo-zahodni strani doline, v Štrmarju in ob Žavljah so številni potoki in hudourniki.

Ob Štrmarju priteče z Ravni in Monta potok Breša in se izteka v nekdanje soline. Globoko vrezan med Kortino in Montom ima svoj začetek deroči potok Rokavda, ki se izliva v strugo osapske Reke v Blatah ob Danelovci in Kršinci. Nekoliko naprej proti vasi Mačkolje je najprej potok Kalič med Podreberjo in Čukovcem, nato pa onstran Rebri še potok Bočulevec, ki teče med Tulovim in Srednjim Bregom. Nad vasjo Mačkolje, v Škonfitah, je nekaj skromnih luž in plitvih vodnjakov, iz katerih dobiva vodo Potok, ki po Čokajednah pod vasjo nadaljuje svoj tek do Reke onkraj Kolombarja ob Vrtéh. Brnjak se začne na Usladeščih, to je ob vzhodnem robu vasi Mačkolje, teče po Starcah in se danes po umetnem kanalu izliva v Reko blizu Malna.

V Čičevcu pod vasjo Prebeneg izvira velik potok L'njav'c (Lenjavec ali Lanjavec), v katerem so še pred nekaj desetletji mačkoljanske perice v izčiščenih in primer-

no urejenih lužah ali tolmunčkih prale domače, tržaško mestno perilo, zlasti v zimskem času, ko je bila v Reki preveč ledena voda. Lenjavec teče v »Vale« po Črešnjevcu in se pri Križpotu na Prebeneščini izliva v strugo Reke.

Blizu sedanje državne meje se v Vindji izteka iz Reko prebeneški Potok, nekoliko naprej po Osapešni pa teče potok Bršanjevec. Veliko večji od teh dveh je že kar zelo hudourniški Zased, ki priteka izpod Socerba in se izliva v Reko v sosesčini Fare.

Ob skalnato-kraškemu svetu nad Osopom si po vrsti sledijo ledinska imena Solince, Podure, Nad stenco, Jama, Večja in Manjša Griža pa še Mišja peč. Potokov tu ni. Iz jame, ki ji Osapci pravijo Grad, pa bruha zlasti po večjih deževnih nalivih ogromna količina vode, ki se s hrupnim bobnenjem preko skal v strmi strugi izliva v dolino. Tu ima torej svoj začetek osapska Reka, ki jo pa stalno napaja neusahljivi vir Ribnik ob robu vasi Osp. Nedaleč naprej dobiva že svoj prvi pritok Gabrški potok, ki priteka od Gabrovice pod Črnim Kalom.

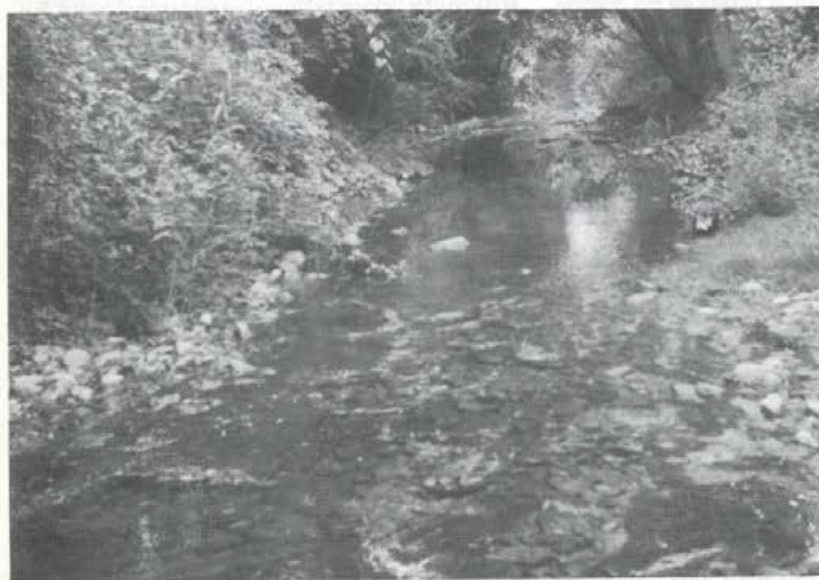
Osojno pobočje vzpetine Tinjanskega hriba ima po vrsti sledeča ledinska imena: Bodaškovce, Gola Šavna, Golo Brdo,

pa še Bočevce in Podrodika z istoimenskima hudournikoma. Pod Tinjanom in naprej do državne meje si sledijo deli pobočja z imeni Trnovšče, Brdinski hrib, Kornikovec, Podlaze, Klinjevec, Nadvalca, Repičevce, Široki hrib in Trmuni. Vmes so manjši potoki, največkrat brez lastnih imen, izjema je le Repičevce.

Na naši strani državne meje je že prej omenjeni Vinjan, ki je bil v preteklosti v veliki meri last Miljčanov, se pravi prebivalcev obmorskega ribiškega mesteca Milje. Ves gozd Vinjan nad Stezinami so pokupili mačkoljanski kmetje. Zato je še danes ta del gozda last Mačkoljanov. Še danes imenujejo nekateri lastniki svoje tamkajšnje parcele Lahov gozd ali Milovsko. Druga značilna ledinska imena po Vinjanu so še Volčje plesišče, Dolince, Mrvele, Stezine, Laz idr. V Stezinah pod Milovskim ima svoj izvir Tinčji potok. Največji potok Vinjan, ki priteka z one strani Vinjana ima svoj začetek med Urbanci in Širokim hribom, teče po Zavinjanu in se izliva v Reko blizu Oreha.

OSAPSKA REKA

Vsi večji in manjši potoki so sicer bolj ali manj suhi v sušnem obdobju, a ob dež-

Mrtva Reka,
kam hitiš? Ni več
belega proda
in perišč za perice

ju narastejo v deroče hudournike. Velik hudournik je pravzaprav tudi osapska Reka, ki ima svoj izvir v Ribniku ob vasi Osp, a pridobi ogromno množino vode ob močnem dežju zlasti po Krasu. Tedaj voda bruha iz jame Grad. V preteklosti si je ta voda po svoje utirala pot do morja in po 4 km dolgi dolini ustvarjala svoje vijugaste struge in globoke vire, odlagala prod in naplavine enkrat tu drugič tam ter ustvarjala močvirnate predele, po katerih je raslo le bičje in vrbje. Vsa slikovita in ravna dolina od Ospa do morja je bila obdelana le tam, kjer je bil svet dvignjen nad močvaro. Osapci so imeli nekaj njiv po tem ravninskem svetu, Mačkoljani pa skoraj nič. Le malo je bilo kmetov v Mačkoljah, ki so v »Valah« vsaj pokosili travo, jo še svežo prepeljali na višje ležeči svet in jo tam posušili.

Šele v začetku našega stoletja (1907) je osapski župnik in dekan Josip Kompara kot deželni poslanec dosegel, da je država, tedanja Avstrija, dala izkopati in urediti novo, precej ravno rečno strugo od Ospa do morja. Uredili so tedaj še nekatere preveč deroče potoke in jih speljali v novo reko - **osapsko Reko**. Na katastrskih mapah je z italijansko pisavo označena »Recca« in tudi »Reca«.

Po ureditvi Reke se je začela cela dolina sušiti in postala je primerna za obdelovanje. Kmetje so ob svojih parcelah izkopali nove ali očistili stare jarke - grape, da je voda ob dežju odtekala z obdelane zemlje. Šele tedaj se je začelo goditi mačkoljanskemu kmetu nekoliko bolje, ker v »Valah« ni suše in zato je mogoče pridelati tako krompir kot koruzo, fižol in žito, pa še to in ono. Bilo je tudi tisti čas veliko sadnega drevja, zlasti češenj, seveda. Na njivah in še posebno ob Reki, na obeh bregovih jih je bilo toliko, da se je ob času cvetenja vsa dolina belila kot v snegu.

Čez osapsko Reko so speljani zgoraj na osapskem svetu trije mostovi - prvi že v vasi, drugi na cesti za Tinjan in polja onkraj rečne struge, tretji pa za pot na pokopališče »na Fari«. En most, tisti pri Križpotu, je odrezan od ceste, ker je posevno ob njem začrtana državna meja. Na italijanski strani Osapske doline vodijo čez Reko še štirje mostovi. Prvi je v Mocverah, ki naj bi služil predvsem mačkoljanskim kmetom za dostop na parcele onkraj rečne struge. Drugi je tisti pri Orehu, preko katerega teče cesta, ki veže Trst s Koprom in Istro nasploh. Tretji most v bivših solinah je nov. Tu nastaja novo in-

Jaslice
v mačkoljanski
cerkvi 1993 so
pripravili otroci
in mladina

Tujci domujejo po Valah v Osapski dolini; zgoraj vasi Mačkolje in Prebeneg

dustrijsko področje v miljski občini. Četrtni most pa je neposredno ob izlivu Reke v morje. Čezenj pelje pot iz Trsta v Milje.

OBDELANO POLJE PO OSAPSKI DOLINI

Zgornji del Osapske doline je v glavnem ohranil svoj nekdanji videz. Od Ospa do Gabrovce se razprostirajo lepi vinogradi in še je veliko sadnih dreves. Osapske njive od Ospa do državne meje so tudi po večini skrbno obdelane. Na območju mejnega prehoda pri Križpotu se je pa gozd razširil že preko Reke do ceste. Nekdaj lepo obdelane njive je tu preraslo zlati vrbje in bičje.

Na Križpotu so ob hišah lepo negovani vinogradi in vrtovi. Mnoge parcele, ki imajo lastnike v vasi Mačkolje, so pa že tudi zanemarjene. Zlasti se zdi, da se Mačkoljani ne brigajo več za svoje njive med Reko in gozdom. Tudi tu že močno sili gozdna površina z brega v ravnino do rečne struge in še čez. Čim bolj so nekdanje mačkoljanske njive po »Valah« v Osapski dolini oddaljene od vasi, tem bolj so opuščene. Očitno domačini obdelujejo le še domu najbližnje njive, seveda ob svoji redni zaposlitvi v tovarnah ali drugod.

Zaradi nemoči ali brezbriznosti domačih lastnikov se čedalje bolj naseljujejo sem tujci. Ti nedomačini, ki prihajajo od kdo ve kod, kupujejo parcele ali si jih vsaj jemljejo v najem. Nato jih ogradijo z visoko mrežo, se celo polastijo skupne poti za dostop v sosedove parcele in zgradijo si barake - vikendice. Ob njih zberejo razno šaro, postavijo si ognjišča in mize pod improviziranimi latniki, preživljajo tu v družbi prijateljev in psov konec tedna ali cele poletne počitnice. Tako se videz nekdanj tako domačega sveta po »Valah« zelo spreminja. Rado se dogaja, da krajan, ki je to in ono parcelo dobil v doto od svojih staršev ali dedov, zdaj težko shaja v sosesčini novih, večkrat tudi oholih lastnikov in najemnikov.

Res je, da ni več dovolj ljudi v domačih družinah, ki bi utegnili obdelati vse rodovitne njive v Osapski dolini; res je tudi, da marsikdo potrebuje denar in zato proda svojo zemljo. Vendar je tudi res, da so naši predniki stoletja ohranjali zemljo sebi in potomcem, ker so razumeli, da je to naš kapital, da je v tem naša moč, da je to nekaj našega, slovenskega. Kar so oni stoletja obdelovali, čuvali in ohranjali, to današnji domačin lahko miselno proda,

brez čuta navezanosti na domačo grudo; oddaja tujcem v roke še tisto malo, kar nam je ostalo. Naš bivši kmet, ki je še vedno zakonit lastnik zemljišča, naj bi stokrat premislil, preden bi oddal svojo zemljo tujcu, prišlecu. Naše ljudi bi bilo treba še in še opozarjati, da je za vsako njivico, ki gre v tuje roke, osiromašena celotna naša slovenska skupnost.

Človeku se vsiljuje prepričanje, da je zadeva v ozadju načrtno izpeljana. Dovolj je pomisliti, kako so pred leti posamezniki z določeno negotovostjo stopali v naš svet v »Valah«. Zdaj jih je tam že nič koliko. Objektu domujejo na številnih parcelah od Podčukovca in jezerc do Mocver, po Kolombarju, ob Vrtèh pri Reki, pod Vinjanom in vse že gori do Malna, po Čokajednah, v Poddragi, v Vileščih in celo v Skarsu ob Lanjavcu. Le kako jim more oblast dovoliti to grobo poseganje v lepo naravo ob Osapski Reki, v svet, ki so ga naši predniki urejali in uredili z veliko ljubeznijo in v potu svojega obraza. Potomci nekdanjih revnih, a zelo delavnih Mačkoljanov bi se morali ob problemu zamisliti, ker z današnjostjo le ni vsega konec. Treba bo znamcem pustiti nekaj več kakor zdaj lepa, a pozneje obubožena prebivališča. Predvsem ne bi smeli nikoli nehati vcepljati mladim ljubezen do domače

zemlje. Ni prav misliti le na sedanost. Čas prinaša spremembe in nič ne vemo, kaj vse še čaka tudi naše kraje.

ČAS IN ŽIVLJENJE PRINAŠATA SPREMEMBE

Že od nekdaj je po tej dolini potekala meja med gospodstvom Benetk in Avstrijo. Po razpadu beneške republike je Osapska dolina pripadla v celoti tedaj avstrijski Deželi Istri z glavarstvom v Koprju. Tam so se delale in hranile katastrske mape. Po 1. svetovni vojni je tu zavladata Italija. Med 2. svetovno vojno so par let nekako čez dan gospodovali Nemci, ponoči pa partizani. Po osvoboditvi je kmalu dolino prerezala nova meja Cone A in Cone B nastajajočega, a nikoli uresničenega STO. Danes si Osapsko dolino delita dve državi - Slovenija in Italija, a tudi tri občine in pet župnij.

Zgornji del do slovensko-italijanske meje, ozemlje Ospa in Gabrovice, pripada občini Koper. Osrednji del - od meje do Podčukovca, to je zemlja, ki je še vedno pretežno last Mačkoljanov, je seveda v območju občine Dolina. Preostali del do morja pa pripada občini Milje, a je veliko parcel na desnem bregu Reke do Oreha in ob vznožju Monta vse do morja že od nekdaj pripadalo Mačkoljanom. Mač-

V slikovitem jezercu
v Osapski dolini se
zrcalijo vrbe

koljanske so bile tudi mnoge rodovitne njive v Zavinjaju. Zdaj je tam na levem bregu Reke že skoraj vse last Plavčanov, ki so si zgradili tam več novih hiš. Nastal je tako zaselek Vinjan, ki pripada miljski občini. Plavje so pa v Sloveniji.

V cerkvenem oziru je bila nekdanj celotna Osapska dolina enotna. V teku časa so se izbrisale sledi nekdanjega samostana sv. Klementa ob robu solin blizu današnjega Oreha, kjer je bilo versko središče za celo dolino in še čez. Novejša župnija sv. Tomaža v Ospu se je po zadnji državni razmejitvi silno znamenjšala; ohranila si je podružnico Gabrovico z že omenjeno cerkvico sv. Nikolaja. Kaplanija sv. Roka na Plavjah je že skoraj ves povojni čas povezana s Škofijami. Podružnica Mačkolje je postala nova župnija sv. Jerneja leta 1963, Štrmar s starodavno cerkvico sv. Ivana je del nove župnije sv. Benedikta v Žavljah (1964), Korošci s cerkvijo sv. Barbare so pa del župnije Sv. mučencev Janca in Pavla v Miljah.

Ravno ob meji območja Doline in Milj so že nekaj desetletji zanimiva in slikovita jezercica. Nastala so umetno, ko so za bivšo tovarno opeke kopali zemljo. V jezercih so našle svoj dom različne vodne živali, med temi tudi divje race in bobri.

Ob jezercih so speljane sprehajalne steze, zlasti ob praznikih prihaja sem lepo število ljubiteljev narave.

Pri Orehu nastaja novo industrijsko in obrtno področje. Na območju nekdanjih mačkoljanskih parcel že deluje velika tovarna tekstila. Po nekdanjih solinah so pa na novo speljane ceste vzdolž in počez. Vmes so že zrasle mnoge industrijske in obrtne delavnice. Očitno je ta industrijski razvoj tu šele na začetku. V načrtu sta bila tod nekje upepeljevalnik za smeti in skladišče premoga. Ob robu že zelo velikega naselja Štrmar stojijo rezervarji za gorilna olja, kjer so bile nekdanj zelo uspešne čistilnice nafte.

Osapska Reka je bila nekdanj čista in je prinašala v Miljski zaliv zdravo vodo. Niso je onesnažile perice, ki so v njenem zgornjem in srednjem toku izpirale kupe perila saj niso uporabljale kemičnih praškov, temveč le lug, sodo in milo.

Zdaj je drugače. Tudi Osapska Reka je onesnažena. Colni, ki so privezani ob oba bregova njenega spodnjega toka tik pred izlivom v morje, se zibljejo v kalni vodi. Še huje bo gotovo tedaj, ko se bo v strugo Reke izlivala vsa navlaka nastajajočega industrijskega področja v nekdanjih solinah, v spodnjem delu Osapske doline.

Številni čolni
v pristanu osapske
Reke pred njenim
ustjem

Zanimiv dogodek v vesolju

Repatice so eden tistih pojavov na zvezdnatem nebu, ki že od pradavnine v človeštvu vzbujajo zdaj radost, zdaj strah, zaskrbljenost, zdaj radovednost. Repatica je Modre vodila do betlehemskega hlevčka, spet prihod drugih repatic so ljudje tolmačili kot napoved velikih katastrof, vojne, smrti. Zato ni čudno, da so astromonskemu dogodku leta, če že ne desetletja, z zanimanjem sledili ne samo znanstveniki, ampak tudi navadni ljudje.

Kaj se je pravzaprav zgodilo med 16. in 22. julijem 1994? V teh dneh ni bilo pasje vroče le v naših krajih, ampak tudi na največjem planetu našega sončnega sistema, Jupitru. Na njegovi površini, točneje v njegovi atmosferi se je namreč raztreščil komet Shoemaker-Levy 9.

Pa gremo lepo po vrsti! Najbolje bo, če najprej nekoliko opredelimo pojem komet. To je vesoljski kamen, ki ga v glavnem sestavljajo umazan led, majhni delčki prahu, umazanije in zmrznjeni plin. Kometi so zelo številni izven Plutonove orbite, torej izven našega sončnega sistema. Tu pa tam pride do tega, da katerega izmed njih dobesečno prevzame sončni sistem in začne krožiti okrog sonca. Lahko pa se zgodi, da nekateri izmed velikih planetov - Neptun, Uran, Jupiter - s svojo gravitacijsko silo »ukradejo« komet soncu in ga priklenejo v svojo tirnico. To se je zgodilo tudi kometu SL9, ki je zašel v Jupitrovo orbito - verjetno okrog leta 1970 - in to je bilo zanj usodno. Njegova pot ga je vodila vedno bližje Jupitrovi površini in prva posledica je bila ta, da se je raztreščil na 21 kosov, ki so se razporedili podobno kot vagoni vlaka in nadaljevali svojo pot. To je seveda povzročila Jupitrova gravitacijska sila, ki je komet privlačevala proti temu velikemu planetu. Na svoj predzadnji poti okrog Jupitra se je komet SL9 najbolj

približal na 25.000 km, najbolj oddalжил pa na 50.000 km. Znanstveniki so zato predvidevali, da ne bo prišlo do ponovnega prehoda, saj je bila najmanjša razdalja res majhna, posebno še, če upoštevamo dejstvo, da meri Jupitrov polumer 70.000 km. Komet je moral torej nujno pasti na Jupiter!

Komet Shoemaker-Levy 9 so odkrili pred kratkim, leta 1993, in zanimivo je, da so ga odkrili zakonca Eugene in Carolyn Shoemaker in njun sodelavec David Levy, ki so pravi iskalci nepoznanih nebesnih teles. Gospa Carolyn je namreč dotelj odkrila 28 kometov, številka 9 v imenu kometa pa označuje dejstvo, da je to že deveti komet, ki ga je ta trojica odkrila.

Astronomi so imeli precej težav s predvidevanjem posledic trka med kometom in planetom in to zato, ker so le-te odvisne od številnih faktorjev. Med temi naj omenimo strukturo, oziroma gostoto telesa, saj je vsem jasno, da so učinki lahko zelo različni, če gre za telo z malo večjo gostoto, kot jo ima voda, ali pa za telo, ki ima trikatno gostoto vode. Druga neznanka je bila tudi velikost delcev, ki je niso mogli točno določiti, saj je delce obkrožal oblak svetlečega se prahu. Pomembna je bila tudi hitrost, ki so jo izmerili na 60 km/sek, kar pomeni približno 200.000 km/h. Nekateri znanstveniki so predvidevali, da ne bo večjih posledic, ker naj bi Jupitrova atmosfera delce enostavno vsrkala. Drugi so spet predvidevali, da bodo učinki veliko hujši. No, uresničile so se napovedi tistih, ki so bili bolj »pesimistični«. Tudi pri preverjanju posledic so imeli znanstveniki precej težav, saj je prišlo do trka na »senčni« strani Jupitra, torej na tisti strani, ki ni vidna z Zemlje. Opazovalci so se morali zadovoljiti s tem,

da so učinke zaznali približno 10-20 minut po dogodku, ko je Jupiter opravil del svoje rotacije in je področje trka postalo vidno.

Učinki tega vesoljskega srečanja so bili vsekakor zelo spektakularni. Prvi kos, ki je padel na Jupitrovo površino 16. julija, je povzročil eksplozijo, ki je trajala 10 minut in je imela neznansko moč - 200.000 megaton - enako moči 20.000.000 atomskih bomb, podobnih tisti, ki je opustošila Hirošimo. V jedru eksplozije je prišlo do povišanja temperature za 30.000 stopinj Celzija. To dejstvo navaja znanstvenike k trditvi, da komet SL9 niso sestavljali le umazan led in prah, ker bi v tem primeru ne prišlo do takih posledic. Presenečenje predstavlja tudi dejstvo, da v Jupitrovi atmosferi niso našli molekul vode, kar so prej pričakovali, in tudi to dejstvo še proučujejo. Trk je povzročil tudi opazne spremembe v Jupitrovi radijski emisiji. Jupiter je namreč izvor radijskih valov, ki nastanejo zaradi gibanja nabitih delcev v magnetnem polju. Emisije so narasle v tednu trka, nato pa so pojenjale. Za ta učinek pa obstaja razlaga. Porast je bil posledica povečanega števila nabitih delcev, ki so nastali zaradi velike količine energije ki se je sprostila ob eksplozijah - pomisliti moramo namreč, da je bil 21. padec pa je verjetno povzročil prah, ki se je dvignil ob eksplozijah, in ki je deloval kot nekakšen ščit in vsrkal radijske emisije. Povedati pa moramo, da astronomi še proučujejo ta zanimiv dogodek, saj so nabrali kopico informacij, ki jih bodo počasi lahko obdelali in prišli do zaključkov. Zanimivo je še, da so seveda opazovali ta nebesni pojav znanstveniki s svojimi najmodernejšimi in najpopolnejšimi sredstvi - v prvi vrsti z vesoljskim teleskopom Hubble - pa tudi amaterji, saj je bil precej dobro vi-

den tudi z Zemlje in brez posebno kompliciranih aparatov.

Prav gotovo bo marsikoga zanimalo, če bi se kaj podobnega lahko zgodilo tudi z našo Zemljo. V prvih milijonih let obstoja našega sistema, ko je bilo v medplanetarnem prostoru veliko fragmentov, ostankov tiste nebuloze, iz katere so nastali planeti, so bili taki pojavi zelo pogosti. Posledice teh trkov so precej dobro vidne na površini tistih planetov, ki nimajo atmosfere. Na zemeljski površini so manj vidni, ker so razni atmosferski pojavi le-to precej spremenili. Viden je npr. Baringerjev krater v Arizoni, ki meri 1.200 m premera in je nastal ob padcu vesoljskega kamna velikosti železniškega vagona. Tudi za izginotje dinosavrov nekateri krivijo kak komet, ni pa to še dokazano. V novejših časih je prišlo do podobnega pojava na začetku stoletja v Sibiriji, kjer ni sicer nebesno telo padlo na zemeljsko površino - raztreščilo se je namreč v atmosferi - posledice eksplozije pa so opustošile velikansko na srečo neobljudeno področje. Obstajajo torej možnosti, da ko pride do trka med kakim nebesnim telesom in našo Zemljo, so pa te izredno majhna, saj so nekateri drugi planeti v našem sončnem sistemu precej večji od zemlje in s svojo gravitacijsko silo prej privlačijo kak morebiten komet ali meteor v svojo tirnico. Poleg tega moramo še upoštevati dejstvo, da je večji del zemeljske površine neobljuden - oceani pokrivajo namreč 3/4 zemeljske oble - in je torej malo verjetno, da bi prišlo do trka, ki bi imel posledice za človeštvo. Lahko smo torej mirni. Nevarnost, da bi svoje dni zaključili zaradi take vesoljske katastrofe, je torej naravnost zanemarljiva, posebno če jo primerjamo tisti, ki se ji vsak dan izpostavljamo, ko se s svojim kovinskim konjičkom peljemo po naših cestah.

Evropa in manjšine po letu 1994

Leto 1994 je bilo leto četrtyh neposrednih volitev za evropski parlament. Te so bile prvič leta 1979, nato 1984, spet leta 1989 in 1994. To pa ni edino pomembni dejavnik v tem letu na poti evropske integracije. Smo v času, ki je že sam na sebi poln dinamike in prav na tem področju je prišlo še posebej v novih predlogih in pobudah držav članic sedanje Evropske unije do raznih novosti.

Drug problem, ki je nam še bližji, je vloga in pomen manjšinske prisotnosti na evropski pozornici. Tu gre predvsem za povezavo evropskih manjšinskih predstavništva na ravni evropskega parlamenta. Svobodna evropska zveza (ALE) je dozdaj pozitivno delovala in družila stranke in gibanja dvanajstih držav članic. Vse to bo treba še naprej ohraniti in s tem utrditi mednarodno povezavo evropskih manjšin v sklopu Evropske unije.

JUNIJSKE VOLITVE ZA EVROPSKI PARLAMENT

Dne 12. junija so bile četrte neposredne volitve za novi evropski parlament. Te so bile gotovo izjemen pokazatelj ne samo evropske zavesti državljanov v dvanajstih državah-članicah (Velika Britanija, Irska, Danska, Nemčija, Francija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Grčija, Španija, Portugalska in Italija). Bile so tudi nekaj politični barometer notranjepolitičnih vprašanj posameznih držav. Tako še posebej v Italiji, kjer je malo prej (konec marca) prišlo do predčasnih parlamentarnih volitev in do nove desničarske koalicije.

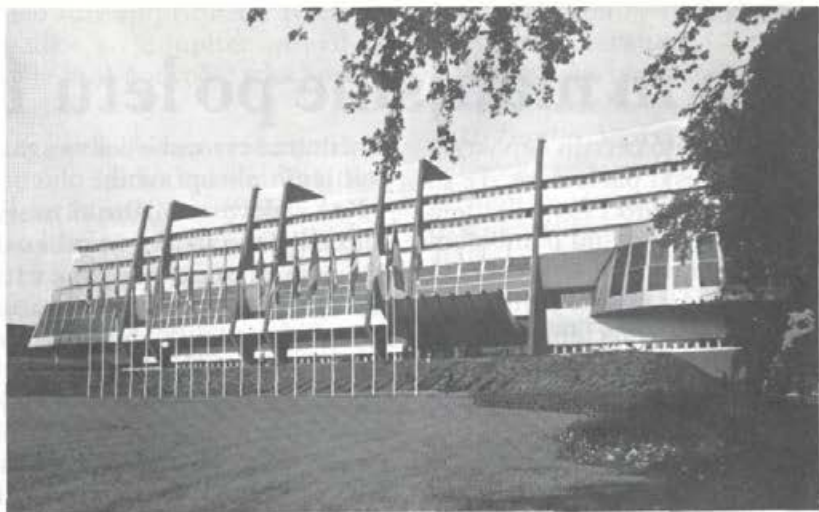
Volitve so na splošno potrdile politiko strank, ki so npr. v Italiji zmagale na predčasnih volitvah. Podobno, čeprav ne povsem v enaki meri, po drugi evropskih državah članicah. Obisk je bil sicer povsod nekoliko šibkejši, kar pa je nasploh

značilno za evropske volitve, za razliko od političnih ali upravnih.

Kar zadeva manjšinski nastop na teh volitvah pa je zadeva nekoliko drugačna. Znano je, da so se manjšine v Italiji že od začetka povezale v volilno koalicijo, na kateri so nastopile. Na zadnjih dveh volitvah je bila to lista Federalizem, ki je obsegala Sardinio akcijsko stranko-Partito Sardo d'Azione, Union Valdôtaine, Slovensko skupnost, pa še okcitanske, furlanske, venetske in južne kandidate. V zadnjih letih prejšnjega mandata pa je prišlo v tej koaliciji do večje krize, saj Sardinici niso spoštovali načela o rotaciji parlamentarca v Strasburgu. Zato so ostale stranke sklenile ločiti se od PSdAz. Tako so v pripravi za letošnje volitve Sardinici izpadli, kar je imelo za posledico izgubo velikega volilnega zbora, medtem ko je prej večje število glasov omogočilo izvolitev poslanca. Pri letošnjih pripravah so se k listi Federalizem sicer pridružila še nekatera nova gibanja, npr. Beneška avtonomistična liga, a to ni prineslo zaželenega uspeha. Vsekakor pa se manjšinska solidarnost s tem ne konča, le da bo treba prej najti druge oblike povezav.

NOVE DRŽAVE ČLANICE OD 1995

Sedanja Evropska unija bo s prvim januarjem 1995 temeljito spremenila svojo dosedanjo podobo. Tako bodo vstopile kot polnopravne nove članice Avstrija, Švedska, Norveška in Finska. Odprtje na sever bo prav gotovo dalo politični Evropi nove razsežnosti in na evropski pozornici potrdilo severno nadmoč ki je že itak dejansko bila: Dunaj, Stockholm, Oslo in Helsinki bodo tako narekovali Bruslju svoje politične smernice in predloge. Evropska unija se bo torej tudi zemljepisno razširila in tako zaobjela še nove kulturne in socialne stvarnosti.

Evropski parlament v Strasburgu

Seveda čaka na Evropo še veliko drugih držav. V glavnem gre za države srednje in vzhodne Evrope, ki so se nedavno rešile komunističnega jarma in sprejele demokratično ureditev. Pot teh držav v Strasburg oz. Bruselj pa ni tako lahka. To kaže primer republike Slovenije, ki je že zaprosila za pridruženo članstvo, pa ji Italija nagaja in z izumetničeno zadevo imovine v Istri ovira pridruženje. Upajmo, da se bo rešilo s podporo drugih vplivnih držav članic.

SLOVENSKA MANJŠINA V EVROPSKEM PROCESU

Manjšinsko vprašanje v okviru evropskega procesa smo omenili že v zvezi z volitvami. Naj pri tem spomnimo na Listino o manjšinskih pravicah, ki sta jih izdala tako Evropski svet kot evropski parlament. Te so danes gotovo že dobra osnova za reševanje tega problema, čeprav še nimamo popolnih in celovitih dokumentov o teh pravicah. Te pa so tudi v posameznih državah članicah neenake in vse jih ne rešujejo na enak način.

Slovenci v Italiji smo preko svoje stranke, Slovenske skupnosti, prisotni v dosežanju delovanju Evropske manjšinske zveze-ALE. Na letnih srečanjih — tako lansko jesen v Cardiffu v deželi Wales, v Veliki Britaniji letos, spomladi pa v evropskem parlamentu v Bruslju — je bil vedno prisoten tudi naš glas v splošnih razpravah o skupnih zadevah. Tako spomladi v belgijski prestolnici, ko se je vnela močna debata o novi italijanski vladni večini, v kateri so tudi novofašisti. Slovenski predstavnik je v svojem nastopu prikazal, da je v resnici MSI, sedaj Nacionalno zavezništvo, dedič tistega fašističnega režima, ki je preganjal slovensko manjšino v Italiji, sedaj pa nasprotuje prav v »prenovljeni« obliki vsaki zaščiti in manjšinskim pravicam, poleg tega pa še vstopu republike Slovenije v Evropsko unijo.

Naša prisotnost v mednarodnih organizacijah je zaželena in potrebna. Tako bomo namreč lahko sami seznanili tudi evropsko javnost in evropske politične dejavnike o nas samih in s tem pripomogli k reševanju naših glavnih vprašanj.

Dvajset let delovanja deželne SSk

Ko govorimo o samostojnem političnem delovanju in nastopanju Slovencev, ki so po drugi svetovni vojni ostali ali ponovno pripadli Italiji, moramo razločevati dve obdobji. Prvo gre od konca vojne, oziroma sklenitve mirovne pogodbe (leta 1947) do razdelitve načrtovanega STO-ja (Svobodnega tržaškega ozemlja) na temelju Londonske spomenice o soglasju (1954), oziroma dokončne mednarodno pravne ureditve meje med Italijo in Jugoslavijo z Osimski dogovori (leta 1975). Drugo obdobje gre od tega dogodka naprej, ko so se tudi tržaški Slovenci formalnopravno znašli v italijanski državi in se tako pridružili goriškim Slovincem in onim v videmski pokrajini (Beneška Slovenija in Kanalska dolina).

To dejstvo je, poleg ustanovitve avtonomne dežele Furlanije-Juljske krajine leta 1963, vplivalo na proces povezovanja najprej in poenotenja pozneje raznih samostojnih političnih organizacij in skupin, ki so dotlej vsaj formalno ločeno delovale na Goriškem in Tržaškem. Na Tržaškem se je enotna politična organizacija pod imenom Slovenska skupnost oblikovala leta 1964, ob priliki prvega samostojnega nastopanja na volitvah za izvolitev deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine. Na Gorišem pa je še naprej samostojno delovala SDZ (Slovenska demokratska zveza), ki je bila ustanovljena leta 1947.

Nove politične razmere, ki so se ustvarile po rešitvi tržaškega vprašanja in ustanovitvi avtonomne dežele Furlanije-Juljske krajine so narekovale poenotenje obeh zgoraj omenjenih političnih organizacij demokratičnih zamejskih Slovencev v Italiji. Spomladi leta 1975 se je že vedelo, da se pripravlja Osimski sporazum med Italijo in Jugoslavijo, zato ni bilo več nobenega razloga za odlašanje oblikovanja skupne politične stranke.

Med tem časom se je tudi na Goriškem ustanovila Slovenska skupnost, ki je dejansko nasledila SDZ.

Ustanovni občni zbor deželne Slovenske skupnosti je bil 15. maja 1975 v Motelu AGIP v Devinu. Ob številni udeležbi delegatov in gostov so bili tako položeni temelji politične organizacije Slovenske skupnosti, namenjene vsem rojakom, ki pristajajo na njen narodnoobrambni program, načela demokracije in socialne pravičnosti. S tem dejanjem je SSk postala stranka deželnega značaja in prevzela narodno in politično dediščino svojih prehodnic od Edinosti naprej.

Po tem kratkem uvodnem orisu organiziranja demokratičnih Slovencev v Italiji po drugi svetovni vojni do leta 1975, ki ga štejemo nekako za prelomno, bomo skušali prikazati glavne pobude in stališča stranke Slovenske skupnosti v dvajsetletnem obdobju njenega delovanja.

OSIMSKI DOGOVORI MED ITALIJO IN JUGOSLAVIJO

Prvi resnejši problem, s katerim se je morala soočiti v deželnem merilu organizirana SSk, je bil podpis Osimskih dogovorov med Italijo in Jugoslavijo (10. novembra 1975), pri pripravljanju katerih zamejski Slovenci (vsaj oni iz demokratičnega tabora) niso sodelovali. Postavljeni so bili takorekoč pred izvršeno dejstvo in temu ustrezno so se skušali prilagoditi. Manjšina se je zavedala, da rešitev dokončne meje med obema sosednjima državama ni bila lahka stvar, a je bila zelo pomembna za dolgoročen razvoj odnosov med njima. Zato je SSk kot narodnoobrambna stranka manjšine ta del sporazuma odobraval, ker je končno zagotovil varno in dokončno zahodno mejo Slovenije. Manjše pa je bilo zadovoljstvo nad 8. členom Osimske pogodbe, po ka-

terem je zaščita obojih manjšin postala notranjepravno vprašanje obeh držav. Odločno pa je SSK nasprotovala ustanovitvi tako imenovane proste industrijske cone na Krasu, in to zaradi očitno škodljivih posledic za slovensko narodnostno skupnost, za obvarovanje naravnega okolja (kje so bili takrat zeleni?) in dvomljive gospodarske učinkovitosti. Pri tem svojem nasprotovanju je bila med Slovenci skoraj sama, kajti druga slovenska manjšinska komponenta (SKGZ) je ta načrt pozdravljala ne iz kake prepričanosti, temveč zgolj v skladu z takratno politično linijo matične države.

BOJ ZA GLOBALNO ZAŠČITO

Duh Osima (osnova za dolgoročno in vsestransko sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo) je pri Slovencih v Italiji rodil prepričanje, da je napočil čas za ugodno rešitev vprašanja pravne zaščite slovenske manjšine na celotnem ozemlju Furlanije-Juljske krajine. Italijanska vlada je imenovala posebno komisijo, ki ji je predsedoval prof. Cassandro in je imela nalogo, da vsestransko preuči to vprašanje in predlaga vladi ustrežno rešitev. SSK je tako leta 1977 izdelala nov zakonski osnutek takšne globalne zaščite, ki ga je najprej vložila v parlamentu kot peticijo (prvič leta 1977 in nato še leta 1980). Vložitev je omogočil senator Fontanari od Tridentisko-tirolske ljudske stranke. Na žalost se italijanski parlament ni nikdar resno lotil te problematike, zato je bilo treba v naslednjih letih zaradi rednih ali izrednih razpustov parlamenta ponovno vložiti zakonski osnutek o zaščiti.

UREDITEV ODNOSOV Z MATIČNO DOMOVINO

Enotno organizirana na deželni ravni je Slovenska skupnost lahko vzpostavila tesnejše stike in sodelovanje tako s koroškimi Slovenci v Avstriji kot z drugimi manjšinami v Italiji, zlasti s predstavniki francosko govoreče skupnosti v Doli-

ni Aoste in nemško manjšino na Južnem Tirolskem (v pokrajini Bocen).

Vzpostavila je tudi redne odnose z matično domovino, to se pravi z Republiko Slovenijo v sklopu Jugoslavije. V tem pogledu je bil nadvse pomemben prvi uradni obisk delegacije Slovenske skupnosti pri SZDL Slovenije 3. februarja 1977. Ob tem obisku so bili vzpostavljeni temelji za nadaljnje redne odnose na temelju medsebojnega priznavanja idejnih in zgodovinskih izhodišč obeh strani. Prav ob tej priložnosti je takratni predsednik Socialistične zveze Slovenije Mitja Ribičič označil poslanstvo samostojne slovenske stranke v zamejstvu kot »seizmograf« - potresomer manjšine.

»ROMANJA« V RIM IN TRAVNIK V GORICI

V obdobju po Osimu se je iz praktičnih razlogov oblikovala tako imenovana enotna delegacija Slovencev v Italiji, ki je navzven vodila boj za uzakonitev manjšinskih pravic. V ta namen se je srečevala s predstavniki tako matične domovine kot italijanske države ter jim posredovala zahteve in pričakovanja Slovencev glede njihove zaščite. Najbolj številna so bila tovrstna »romanja« k parlamentarnim in vladnim predstavnikom v Rim. Prejeli smo dosti obljub, a dejanj skoro nobenih. V strategijo pritiskov na rimske oblasti je maja 1984 prišlo do velike manifestacije na Travniku v Gorici, na kateri so Slovenci vseh prepričanj in iz celotne dežele Furlanije-Juljske krajine zahtevali uzakonitev svojih pravic. Na žalost ni prišlo do bistvenih premikov. Rimska diplomacija je dokazala, da ima trdo kožo, jugoslovanska pa je samo vljudno opozarjala rimsko vlado na odprto vprašanje slovenske manjšine.

V parlamentu je bilo v tem času vloženo več zakonskih predlogov s strani raznih političnih sil. Svoj prenovljeni in spopolnjeni osnutek je prek parlamentarcev iz Doline Aosta in Južnih Tirolcev vložila tudi SSK. Leta 1988 je svoj zakonski

osnutek predložila tudi italijanska vlada, ki ga poznamo kot zakon »Maccanico.«

Ker je bil ta vladni predlog izredno pomanjkljiv, je SSk izdelala izčrpno utemeljena dopolnila in popravke k njemu in jih predložila vladi in parlamentu.

V OBRAMBO LJUDI IN NJIHOVEGA OZEMLJA

Ena temeljnih točk programa SSk je obramba narodnostnega ozemlja in ljudi, ki na njem živijo in delajo. Ljudstvo brez lastnega teritorija namreč prej ali slej postane le še kulturna in folklorna zanimivost, ne more pa igrati vloge subjekta. Zato je slovenska stranka vložila velikanske napore proti vsem oblikam razlaščevanja in je pri tem skoro vedno sama ostala do zadnjega na braniku. Spomnimo se samo nasprotovanja proti umetno ustvarjenim področjem za tako imenovane ljudske gradnje (načrti PEEP), proti postavitvi sinhrotrona pri Bazovici, razlaščanjem na Kolonkovcu pri Trstu in pri Štandrežu na Goriškem ter na še vedno aktualne načrte za Kraški park z nepotrebnimi vinkulacijami za lastnike zemljišč in za tradicionalne gospodarske dejavnosti ljudi, ki na Krasu živijo.

JAVNA RABA SLOVENSKEGA JEZIKA

Eno temeljnih področij manjšinskih pravic je javna raba materinega jezika tako v delovanju javnih uprav kot v odnosih med le-timi in pripadniki manjšin. Zato je SSk vedno politično podpirala prizadevanja prof. Sama Pahorja za uveljavljanje slovenščine v odnosih z oblastmi. Se posebno skrb je tej pravici posvetila ob sprejemanju statuten krajevnih ustanov (občin, pokrajin, gorskih skupnosti). Krožek »Virgil Šček« je o tej problematiki izdal tudi več publikacij. S pritiskom na deželni odbor (ko je bila še sestavni del upravne večine) je dosegla, da Dežela ni vložila nobenega priziva na odobritev statuten nekaterih slovenskih občin po nadzornem odboru, ki vsebujejo določila glede rabe slovenščine.

Prav v tem zadnjem obdobju pa vodi Slovenska skupnost temeljit in obsežen boj za pravno uveljavitev načela o zajamčenem zastopstvu Slovencev v izvoljenih telesih in za oblikovanje njihovega novega skupnega predstavnštva. Predlog je vsekakor naletel na ugoden odziv pri skoro vseh drugih slovenskih komponentah, še zlasti pa med slovenskimi ljudmi.

Praznik češenj '94 v Mačkoljah: nastop belokranjskih narodnih noš

Dosežki in problemi mlade republike Slovenije

Težek prehod v demokracijo

Vsakemu razmišljujočemu posamezniku je jasno, da danes, v letu 1994 in pet let po padcu berlinskega zidu, preživlja mlada država Slovenija nelahko obdobje. Predvsem presenečajo izjemno močne ustaline povojnega političnega obdobja, ki dobivajo prav zadnje čase, pod plaščem demokracije, vse več moči in vse bolj usmerjajo korake in misli celotnega slovenskega prostora. Pri vsem tem preseneča predvsem nekakšna pasivnost širokega javnega mnenja, ki se je po mnenju izvedencev izrazito usmerilo v pridobivanje materialnih sredstev in v prihodnost, ki želi biti docela brezbrizna do bistvenih dogodkov preteklosti. Tu velja omeniti v prvi vrsti ideološko razklanost slovenskega naroda, ki je doživela svoje še vedno prevladujoče obeležje v drugi svetovni vojni, oziroma v NOB. Po drugi strani pa zapleti z Italijo, ki vrši učinkovit pritisk na notranjo trdnost slovenske države, dokazujejo, da mlada Republika Slovenija ravno zaradi še vedno prisotne in mnogokrat odločujoče ideologije nikakor ni dosegla zadovoljive stopnje notranje povezanosti.

Ideologija pomeni, da je v preteklosti imela prav in ima še vedno izključujoč prav komunistična politična opcija in vse, kar to ni, je sovražno ter odpadniško in je treba odstraniti iz narodove zavesti. Ideologija slednjič pomeni, da je spor znotraj Slovencev daleč pomenbnejši od skupnega narodnostnega občutka, ki edini lahko poveže vse različno misleče Slovence. To pa je značilnost vsakršne resnične demokracije, ki ideologijo ukinja ter povezuje celoten narod v skupnost različnih političnih prepričanj. Zapleti z Italijo dokazujejo, da v tem smislu demokratične miselnosti Slovenija v tem trenutku ne premore ali pa v premajhni meri, da bi lahko brezbrizno gledala na svoj trenutni politični razvoj.

Dejali smo že, da najširše javno mnenje razmeroma mirno gleda nekakšno drsenje Republike Slovenije, se pravi svoje države, v območja prenovljenih političnih nazorov povojnega socialističnega obdobja, kar pa se je - namreč isti obrat nazaj - zgodil praktično od Rusije preko balkanskih držav, Poljske in Madžarske vse do Slovenije. Zaradi tega je umestno, da bolje razumemo razloge za takšno raspoloženje ljudi, ki se potem seveda temu primerno politično odražajo. Osrednji razlog za takšno obnašanje je verjetno v napetih letih, ki jih je tudi Slovenija preživela v prehodu iz komunizma v demokracijo.

Spomniti se velja sojenja četverice leta 1988 in že omenjenega padca berlinskega zidu leta 1989. Aprila 1990 so bile v Sloveniji prve demokratične volitve, koncem istega leta je bil izveden plebiscit, na katerem so se Slovenci odločili za samostojno državo. Junija 1991 je bila razglašena samostojnost nove države Republike Slovenije, dan kasneje je Slovenijo napadla Jugoslovanska ljudska armada. Avgusta istega leta je bil v nekdanji Sovjetski zvezi izveden neuspeh poskus vojaškega udara, oktobra je Jugoslovanska ljudska armada zapustila Slovenijo. Na pričetku leta 1992 pade vlada Lojzeta Peterleta, nasledi jo prva Drnovškova leva vlada, Republika Slovenija doživi uradno mednarodno priznanje in postane članica OZN, tedaj pa se prične vojna

v Bosni in Hercegovini, ki traja še danes. Decembra 1992 so druge demokratične volitve, za predsednika republike je ponovno izvoljen Milan Kučar, Janez Drnovšek postane ponovno predsednik vlade in ustanovi koalicijo skupaj z Združeno listo in Slovenskimi krščanskimi demokrati. Prično se afere z mariborskem orožjem, Hitom, marca 1994 je odstranjen kot minister za obrambo Janez Janša, Slovenski krščanski demokrati ostanejo v koaliciji, septembra odstopi predsednik državnega zbora Herman Rigelnik in ko je na njegovo mesto izvoljen Jožef Školč, eden najtrdovratnejših nasprotnikov oboroženega odpora zoper Jugoslovansko ljudsko armado, odstopi kot zunanji minister in podpredsednik Lojze Peterle. Janez Janša je osrednji pobudnik ustanovitve desne koalicije Strank slovenske pomladi, istočasno se proti njemu prične gonja, češ da ni korektno posloval, ko je bil še minister za obrambo.

Predvsem leta od sojenja četverici tja do odhoda Jugoslovanske ljudske armade, se pravi leta med vključno 1988 do vključno 1991 so bila izrazito napeta, polna realnih nevarnosti, groženj in ne nazadnje tudi vojne. In ne mara so ta težka leta, ki so prinesla Slovencem uresničitev lastne države, storila svoje, tako da trenutno prevladuje vtis, da ljudje ne odobravajo v političnem življenju nikakršne moralne ostrine, pa če bi bila slednja še tako upravičena in tudi nujna, v dobrobit slovenske države in ljudi samih. V takšnem vzdušju so prevzeli pobudo nosilci prejšnjega sistema in na številnih ravneh izrazito usmerili demokratično vtirjeno novo državo v filozofijo in prakso povojnega, socialističnega obdobja. V kolikor pobliže pogledamo nekaj značilnosti imenovanega prodora, potem se je upravičeno bati, da takšno usmeritev Sloveniji v celoti ne bo v prid, ne nazadnje utegne škodovati celo tistim, ki imajo od tega koristi in povečano politično moč.

Na prvem mestu velja omeniti brezbrizen odnos do preteklosti, v kateri se je izvršila poslednja ideološka razdelitev in v razklanost slovenskega naroda, pri čemer imamo v mislih ovrednotenje povojnih pobojev, ki so bili izvedeni v imenu večvrednega političnega nazora, večvrednega v smislu samozvanstva 'nezmotljive' enopartijske družbe. Še neodvrednotenim pobojem, kjer žrtvam še vedno ni bila vrnjena narodova in človeška čast, se pridružuje še vedno neuresničena poprava krivic, ki so se v imenu komunistične ideologije nadaljevale tudi v dolgem obdobju po drugi svetovni vojni. V isto skupino sodijo odpori zoper vrnitev imetja, kjer je prizadeta tudi Cerkev.

Drugi sklop potez, ki Sloveniji dolgoročno ne bodo koristile, je lastninjenje prej državnega imetja, kjer so praktično večino dobrin pobrali nosilci prejšnjega sistema, kar pomeni, da se bodo neenaki izhodiščni pogoji za življenje nadaljevali tudi v prihodnje, seveda to pod plaščem demokracije. Tretji sklop se dobesedno nanaša na Cerkev oziroma vero, kjer smo že omenili velike odpore, ki odrekajo Cerkvi pravico do vrnitve po vojni razlaščenega imetja. Toda bistvene stvari se nanašajo prav na vero, ki je seveda nosilcem prejšnjega sistema še vedno trn v peti, zato preprečevanje umestitve verouka v šolah. Nemara najusodnejši sklop, ki že danes v odnosu z Italijo prinaša Sloveniji strašansko škodo, pa je dejstvo, da se mlada Republika Slovenija ni pričela razvijati v smer narodne države, kar bi ji edino omogočilo primerno in potrebno moč.

V Sloveniji ni zadovoljivo zaživel občutek za lastno narodnost doma kakor tudi v majšinah in izseljeništvu. Ideološki razlogi so bili tisti, ki jim ni

bilo in jim ni do povezave vseh vej slovenstva, zaradi česa ostaja slovenski narod še vedno raskosan v matico, majšine in izseljeništvo, raskosan ne zgolj v zemljepisnem, ampak tudi v duhovnem smislu. Politično se je to pokazalo ob zakonu za slovensko državljanstvo, ki bi bil lahko sredstvo za dosego večje povezanosti matice, manjšine in izseljencev. V tem smislu je spotikanje ob novi italijanski zakon neumestno, saj želi n.pr. Italija vrniti državljanstvo tistim svojim rojakom, ki so se mu morali odpovedati ob prihodu v Latinsko Ameriko oziroma Argentino. Vrniti ga želi tudi tistim rojakom v Sloveniji in na Hrvaškem, ki so ga ob nastanku socialistične Jugoslavije izgubili. Da-leč smo od tega, da bi opravičevali pritiske Italije na Slovenijo in Hrvaško, toda v kolikor Slovenija ob italijanskem primeru ne bo prepoznala neustreznosti lastnih zakonov, se ne pišejo dobri časi. Da bi bili do kraja nazorni: Italija bo vrnila svojim ljudem, ki so morali optirati, italijansko državljanstvo. Slovenija pa danes in tukaj izrecno naglaša, da vsi tisti, ki so po drugi vojni optirali za Italijo, ne morejo pridobiti slovenskega državljanstva. Ob vsem tem ni težko ugotoviti, kako uničujoča je ideologija za sodobne države danes, zakaj ideologija je tista, ki očitno vidi v optantih izdajalce in sovražnike, medtem ko narodna država ne odreka domovine nikomur, se na ta način notranje in zunanje krepi in dviga svoje politično delovanje na človeški nivo. Pomislimo vendar, kaj pomeni odvzeti posamezniku pravico do domovine in le ideologija je tista, ki to opravi brez občutka krivde.

Ob vseh teh dejstvih človeka obhaja zaskrbljenost. In v tej zaskrbljenosti ne preostane drugega, kot da verjamemo, da bo slovenski narod našel uspešnejše smeri za svojo pot v prihodnost. Seveda moramo biti ob takšni veri previdni v tem smislu, da se stvari pač ne bodo kar same po sebi obrnile na bolje. Prav gotovo čakajo mlado Republiko Slovenijo še naporna prizadevanja, da bi razčistila s svojo preteklostjo, škodljivimi političnimi prepričanji in da bi se končno zavedla, da lahko obstaja v novem času in v novem svetu le kot demokratična narodna država, kakršne so vse razvite države zahodne strani sveta.

Zaključni nastop
župnijske glasbene
šole v Mačkoljah
v domači cerkvi
1. jun. 1994 vodi
Zdenka Krizmančič
iz Trebče

1994: Politični zasuk v Italiji

Preden podamo pregled političnega dogajanja v državi in pri nas, se nam zaradi preglednosti zdi potrebno dopolniti prikaz dogodkov za leto 1993 (objavljen v Koledarju za leto 1994) z izidi upravnih volitev v tržaški, miljski in devinsko-nabrežinski občini, ki so se odvijale v prvem krogu 21. novembra in se v tržaški občini zaključile 5. decembra z balotažnimi volitvami med kandidatoma za župana Illyjem in Staffierijem. Te občinske volitve so prvič potekale po novih volilnih pravilih, ki so uvedla večinski sistem. Volilna koalicija s skupnim županskim kandidatom, ki prejme večino glasov, izvoli dve tretjini svetovalcev, ostala tretjina svetovalcev pa se sorazmerno porazdeli med druge nastopajoče liste. Ta novi volilni sistem naravnost sili k čim širšemu povezovanju političnih sil že na volitvah, kar se je tudi zgodilo pri gori omenjenih upravnih volitvah pri nas.

Takšna dovolj široka koalicija se je v Trstu ustvarila okrog programa županskega kandidata Riccarda Illyja, ki ga ni predlagala nobena stranka, temveč skupina predstavnikov tako imenovane civilne družbe, v kateri so bili tudi nekateri Slovenci. V to koalicijo so se prvotno vključile tri politične sile (DSL, KD in Zavezništvo za Trst), ki so nastopile s svojo listo in simbolom. Samostojna slovenska stranka (Slovenska skupnost) je prvotno tudi nameravala nastopiti z lastnim znakom, a se je nazadnje zaradi vrste okoliščin odločila, da svoja dva kandidata (dr. Petra Močnika in dr. Andreja Berdona) vključi v listo nove demokratične formacije Zavezništva za Trst (Alleanza per Trieste). Okrog te liste so se namreč zbrale razne demokratične skupine, odprte do sodelovanja s Slovenci. Tudi na volitvah za krajevne sosvete (razen na področju

Zahodnega in Vzhodnega Krasa) so kandidati SSK nastopili v okviru Zavezništva za Trst.

Balotažne volitve za tržaškega župana 5. decembra 93 so dale naslednji izid: Riccardo Illy 72.929 glasov ali 53,2%, Giulio Staffieri 64.222 glasov ali 46,98%.

Tudi v občinah Milje in Devin-Nabrežina so se oblikovale razne koalicije. SSK je pristopila k listi Skupaj-Insieme, v miljski občini pa k listi Skupaj za Milje. Ker gre za občini izpod 15 tisoč prebivalcev, je za zmago zadostovala navadna večina glasov že v prvem krogu. Takšno večino sta dosegli obe emenjeni koaliciji, zato niso bile potrebne balotažne volitve v drugem krogu. V Devinu-Nabrežini je bil tako izvojen za župana prof. Giorgio Depangher, v Miljah pa prof. Sergio Milo. V nabrežinskem občinskem svetu je večina izvoljenih svetovalcev Slovencev. V miljski občinski svet je bil prvič izvoljen kandidat SSK Marko Šavron, in sicer na omenjeni listi Skupaj za Milje.

PREDČASNE PARLAMENTARNE VOLITVE V ITALIJI

Na referendumskem glasovanju spomladi 1993 so se italijanski volivci z veliko večino izrekli za večinski volilni sistem tudi za izvolitev poslancev in senatorjev. Po dolgotrajnih razpravah je bil parlament prisiljen izglasovati nov volilni zakon, po katerem se 75% poslancev in senatorjev izvoli po večinskem sistemu (izvoljen je kandidat, ki v svojem okrožju prejme največje število glasov), ostalih 25% poslancev in senatorjev pa se izvoli iz posameznih list po proporcionalnem sistemu. Predsednik republike Scalfaro je nato razpustil parlament in razpisal nove predčasne parlamentarne volitve za 27. in 28. marec 1994. Kot bomo videli v nadaljevanju, so te volitve po novem volilnem

sistemu predstavljale izredno pomemben in odločilen dogodek v zgodovini povojne republike in italijanske države nasploh. Z njimi se je vsekakor zaključilo obdobje prve povojne republike in se odprla pot nastanku druge republike. Svoj delež k pokopu prve republike so posredno prispevale sodne oblasti, ki so sklenile razgaliti široko razpreden sistem podkupnin v zvezi z oddajanjem javnih del in nabavnih pogodb.

Pred to novo stvarnost so bile postavljene vse politične stranke, a večina le-teh se ni takoj znašla, da bi bile lahko kolikor toliko kos novim razmeram in razpoloženju širokih plasti njihovih dovčerajšnjih volivcev po odkritju vseh škandalov in podkupninskih afer, ki so zajele tudi same vrhove vladnih strank.

Pred enako težak položaj so bili postavljeni tudi slovenski volivci v Italiji in stranke, za katere so le-ti običajno glasovali. Najbolj sta bili prizadeti PSI in KD, ki sta se praktično morali boriti za golo preživetje. Nekaj manevrskega prostora je imela DSL (Demokratska stranka levice danes že bivšega tajnika Ochetta), ki se je po spremembi imena KPI in njenem razkolu postavila nekako na čelo tako imenovanega naprednega (progresističnega) bloka, h kateremu je pristopila tudi SKP (Stranka komunistične preнове).

SLOVENSKA SKUPNOST, kot samostojna politična stranka Slovencev v Italiji, je spričo nove volilne zakonodaje ugotovila, da so možnosti za izvolitev slovenskih kandidatov prepuščene zgolj negotovi volilni aritmetiki in srečnemu naključju. Ko je še sodelovala pri razgovorih za oblikovanje kandidatur v okviru tako imenovanega progresivnega omizja pri nas, je predlagala za kandidata v drugem tržaškem poslanskem okrožju univerzitenega profesorja in zgodovinarja Jožeta Pirjevca, ki ni član nobene stranke, a je dobro poznan tako v slovenski kot tudi italijanski javnosti, tako da bi tudi zaradi svoje zmernosti pritegnil najvišje možno število volivcev. Ta njen premi-

šljen in utemeljen predlog ni bil sprejet, zato je zastopstvo SSK zapustilo pogajanja pri progresističnem omizju. Njen deželni svet je 13. maja sprejel stališče do parlamentarnih volitev in dal volivcem nekatere nasvete. Zadevna izjava se glasi: ... Deželni svet SSK se je na zasedanju 13. marca 1994 v Devinu soglasno izrekel za zmago odprtih, demokratičnih sil in za poraz nacionalističnih, skrajno konservativnih in protislovenskih sil. Izrekel se je proti skrajnostim in skupinam, ki grozijo z nevarnimi političnimi pustolovščinami.

V tem okviru je SSK upoštevala odnos medsebojnega zaupanja, ki mora v novem volilnem ustroju vezati kandidate oz. izvoljene predstavnike in volivce, zlasti pa odnos posameznih kandidatov do treh bistvenih točk, ki jih je stranka postavila v ospredje: pravičen zaščitni zakon, zagovarjanje zagotovljenega zastopstva in urejeno razmerje med izvoljenimi in SSK ter volivci sploh.

Zaradi navedenih splošnih razlogov in zato, ker SSK čuti posebno odgovornost za izvolitev slovenskih zastopnikov v parlament, poziva volivce, naj v goriškem senatnem okrožju podprejo prof. Darka Bratino, v drugem tržaškem poslanskem okrožju pa Renata Kneippa. Oba sta se pozitivno odzvala na vse tri pogoje SSK, njuni stranki pa sta izrecno poudarili, da bosta imela v primeru izvolitve široko avtonomijo, kar zadeva manjšinska vprašanja, o katerih se bosta soočala s SSK in drugimi političnimi komponentami Slovencev v Italiji.

Na podlagi razgovorov z drugimi kandidati izreka SSK podporo neodvisnemu kandidatu prof. Claudiu Magrisu za tržaško senatno okrožje, kandidatki Demokratskega zavezništva na napredni listi prof. Margheriti Hack za prvo tržaško okrožje in kandidatu Ljudske stranke na listi Pakta za Italijo dr. Enzu Bevilacqui za goriško poslansko okrožje.

Pri prenovljenih krščanskih demokratih v Ljudski stranki je SSK zaznala po-

Tiskovna
konferenca SSK
16. marca 1994
na sedežu stranke
v Trstu:
(od leve)
dr. Rafko Dolhar,
časnikar
Ivo Jevnikar
in časnikar
Martin Breclj

membne znake večje odprtosti do naše problematike, zlasti pri prof. Silvanu Magnelliju, pri dr. Danilu Bertoliju, ki kandidira za poslansko zbornico v Benečiji, in inž. Diegu Carpenedu, ki kandidira za senat v Karniji v Kanalski dolini. Deželno vodstvo Ljudske stranke je prevzelo obvezo, da bo stranka takoj po volitvah vložila v parlamentu svoj zakonski predlog o zaščiti Slovencev, ki ne bo diskriminiral rojakov v videmski pokrajini z zanikanjem njihove narodnostne pripadnosti.

Glede Severne lige je SSK ugotovila, da stališča njene pokrajinske predsednice v Gorici, povezava z misovci v tržaških krajevnih sosvetih in nekatere hude izjave njenih tržaških in goriških kandidatov izdajajo upe slovenskih volivcev, ki so ji v preteklosti zaupali svoj glas iz protesta ali pa zaradi federalističnih izbir, ki bi bile spoštljive do manjšin.

Kar zadeva proporcionalni del poslanskih volitev, kjer igrajo pomembno vlogo tudi idejne izbire, prepušča SSK odločitve treznemu razmisleku volivcev, svetuje pa, da se izbira osredotoči na stranke, ki imajo stvarno možnost premostitve

4-od-stotnega vstopnega praga v vsedržavnem merilu in ki zlasti jamčijo, da bodo kljubovale protislovenskim silam in političnim pustolovščinam, torej na stranke v razponu, ki gre od prenovljene Ljudske stranke do prenovljene levice.

V takšnem neugodnem položaju so se torej znašli tudi slovenski volivci, ki niso imeli v vseh okrožjih za poslansko zbornico in senat konkretnjših izbir. Zato tudi njihov odziv ni bil povsod enako politično učinkovit. Od kandidatov, za katere so v volilni kampanji bolj ali manj poudarjeno zavzemali slovenske politične komponente raznih smeri, sta bila v naši deželi izvoljena senatorja prof. Darjo Bratina in prof. Claudio Magris. Povsem ponesrečena pa se je na temelju volilnih izidov izkazala kandidatuta Renata Kneippa v drugem tržaškem poslanskem okrožju.

V državnem merilu se je uveljavil tako imenovani Pol svoboščin, ki ga sestavljajo Berlusconijevo gibanje Forza Italia, Finijevo Nacionalno zavezništvo (kot nadomestilo za MSI) ter Bossijeva Severna liga. Progresijski tabor, h kateremu so pristopile Demokratična stranka levi-

ce, Stranka komunistične prenove, Mreža, Zeleni, Demokratično zavezništvo in socialisti, ni doseglo pričakovanega uspeha. Nekdanja socialistična stranka PSI ni

izvolila nobenega parlamentarca v poročnem delu mandatov. Naslednica KD Italijanska ljudska stranka je izvolila komaj 29 poslancev.

SENAT				
	glasovi %	enom.	SEDEŽI proporc.	skupno
Progresisti	32,9	96	26	122
Kartel svoboščin	19,9	74	8	82
Pakt za Italijo	16,7	3	28	31
Kartel dobre vlade	13,7	54	10	64
Nacionalno	6,3	-	8	8
Pannella	2,3	-	1	1
Druge lige	1,0	-	-	-
Alpska lomb. liga	0,7	-	1	122
SVP	0,7	3	-	3
Avtonomisti	0,6	1	-	1
Forza Italia-CCD	0,5	-	1	1
PSI	0,3	-	-	-
Zeleni	0,3	-	-	-
Socialdemokrati	0,2	-	-	-
Mreža	-	-	-	-
Drugi	1,1	1	-	1
SKUPNO		232	83	315

Stranka nemške manjšine na Južnem Tirolskem je potrdila svoje parlamentarno zastopstvo (3 senatorje in dva poslance, prav tako francosko govoreča manjšina v Dolini Aoste).

Na osnovi volilnih izidov je predsednik republike Scalfaro poveril nalog za sesta-

vo nove vlade predstavniku najmočnejše komponente volilnega zavezništva v okviru Pola svoboščin (Patto della Libertà) Silviu Berlusconi, sicer priznan in uspešen podjetnik, zlasti na področju zasebnih televizijskih omrežij in dnevnega tiska in raznih revij. K novi vladni večini

POSLANSKA ZBORNICA			
Porazdelitev sedežev			
Zavezništva	enom.	proporc.	skupno
Progresisti	164	49	213
Kartel svoboščin	164	27	191
Kartel dobre vlade	137	28	165
Pakt za Italijo	4	42	46
Nacionalno zavezništvo	1	9	10
Drugi	4	-	4
SKUPNO	474	155	629

je pristopila tudi skupina bivših demokristjanov Krščanskega demokratskega centra in Pannellijevi pristaši. V opoziciji so predstavniki Progresističnega tabora, Ljudska stranka (naslednica KD) in Segnijeva stranka Pakt za Italijo.

OBČINSKE VOLITVE V GORICI

12. junija 1994 so bile v Gorici občinske volitve po pravilih novega večinskega sistema. Kot že prej v Trstu, so se oblikovale razne liste s skupnim ali samostojnim županskim kandidatom. Nastopilo je tako osem list s štirimi kandidati za župana. Popolnoma sami so nastopili le Zeleni. Povezano sta nastopili Ljudska stranka (naslednica KD) in Severna liga, Berlusconijska Naprej Italija in Finijevo Nacionalno zavezništvo s skupnim županskim kandidatom Gaetanom Valentijem ter Progresisti, Slovenska skupnost in Državljeni za Posočje s skupnim županskim kandidatom Brunom Crocettijem.

Izidi tega prvega kroga volitev so bili naslednji

POSLANSKA ZBORNICA

Proporcionalna kvota

	glasovi %	sedeži
Forza Italia	21,1	30
DSL	20,4	30
Nacionalno zavezništvo	13,4	23
Ljudska stranka	11,1	29
Severna liga	8,4	11
SKP	6,0	11
Pakt Segni	4,6	13
Pannella	3,5	-
Zeleni	2,7	-
PSI	2,2	-
Mreža - Dem. gibanje	1,9	-
Demokratsko zavezništvo	1,2	-
SVP	0,6	-
Socialdemokrati	0,5	-
Drugi	2,4	-
SKUPNO		155

Kandidati za župana:

	glasovi	odstoki
ing. Bruno Crocetti	7.436	27,4%
Gaetano Valenti	11.224	42,1%
Ennio Geromin	5.263	19,4%
Renato Fiorelli	2.993	11,1%

Stranke:

	glasovi	odstoki
Progresisti	3.314	14,9%
Slovenska skupnost	1.389	6,2%
Ljudska stranka	3.028	13,6%
Zeleni golobica	2.390	10,7%
Severna liga	1.594	7,2%
Narodno zavezništvo	2.940	13,2%
Državljeni za Posočje	1.383	6,2%
Naprej Italija	6.219	28,0%

Ker nobeden od županskim kandidatov ni prejel absolutne večine glasov, so bile potrebne balotažne (izbirne) volitve med kandidatoma, ki sta prejela največ glasov: to sta bila Gaetano Valenti in Bruno Crocetti. Izbirne volitve so bile 26. junija in so dale naslednji izid: kandidat Valenti je prejel 57,7% glasov, Crocetti 42,3% glasov. Novi goriški župan je tako postal Gaetano Valenti.

Na osnovi izidov volitev v prvem in drugem krogu je sestava novega goriškega občinskega sveta naslednja:

Naprej Italija:	16 svetovalcev
Nac. zavezništvo:	8 svetovalcev
Progresisti:	4 svetovalci
Ljudska stranka:	3 svetovalci
Zeleni golobice:	2 svetovalca
Severni liga:	2 svetovalca
Državljeni za Posočje:	1 svetovalec
Slovenska skupnost:	1 svetovalec

Člani občinskega sveta so še župan Valenti in ostali trije županski kandidati: Bruno Crocetti, Ennio Geromin in Renato Fiorelli.

Slovenska svetovalca sta dva: dr. Bernard Špacapan, izvoljen na listi Slovenske skupnosti in Igor Komel, izvoljen na listi Progresistov.

Naj omenimo, da v primeru zmage župana Crocettija, bi bilo izvoljenih osem

slovenskih svetovalcev, od teh štiri na listi SSK in dva na listi Progresistov.

EVROPSKE VOLITVE

12. junija 1994 so bile tudi v Italiji volitve v evropski parlament, na katerih so se najboljše uveljavili kandidati vladne koalicije. Zlasti gibanja Naprej Italija.

Objavljamo izide v naši deželi:

EVROPSKE VOLITVE 1994

Furlanija-Juljska krajina

Naprej Italija	33,9%
Demokratska stranka levice	11,9%
Narodno zavezništvo	11,3%
Severna liga	11,2%
Ljudska stranka	11,1%
Stranka komunistične prenov	5,5%
Zeleni	4,1%
Pakt Segni	2,6%
Lista Pannella	2,4%
Union Valdotaïne-Federalizem	1,4%
Socialistična stranka	1,2%
Demokratsko zavezništvo	

Srednješolci v župnijski
dvorani v Nabrežini ob
100-letnici rojstva
Iga Grudna

V zadnjem letu so odšli

GLEDALIŠKA IGRALKA TEA STARC

Dne 20. dec. 1993 je umrla v rojstni vasi Kontovel pri Trstu gledališka igralka Tea Starc, rojena 15. dec. 1925. Na grobu ji je spregovoril samo župnik Jože Špeh, o njej niso pisali niti pozneje. Res je igrala samo desetletje, od 1947 do 1957, ko se je poročila in preselila v Turin, 1965 pa se je spet vrnila na Kontovel. Zanimala se je za gledališče in nastopala na domačem odru na Kontovelu takoj po vojni in se vtisnila ljudem v spomin kot glavna junakinja v Finžgarjevem Divjem lovcu. V sezoni 1947-48 je postala članica Slov. narodnega gledališča v Trstu in igrala sprva manjše vloge, pozneje vedno zahtevnejše do glavnih. Že dec. 1947 je prepričljivo podala Nino v Cankarjevem

Kralju na Betajnovi. O njeni požrtvovalnosti je zapisal Drago Štoka naslednje: »S Kontovela je morala skoro vsak dan na vaje in nastope. Takrat ni bilo avtobusov, ki bi vozili pozno v noč, niti ne taksijev ali osebnih avtomobilov. Tako je morala Tea nič kolikokrat pripešačiti sama domov na Kontovel, in to ob vsakem vremenu, ob vsaki uri in ob vsaki nevarnosti. Bila je pogumna, vztrajna, požrtvovalna.«

Tea Starčeva se je v desetih letih igranja zapisala v zlato knjigo slovenskih gledaliških igralcev. Lep spomenik ji je postavil prof. Jože Peterlin v knjigi *Slovensko tržaško gledališče 1945-1975*, Trst 1990.

KULTURNI DELAVEC ANGEL TURK

V Trstu je umrl 14. aprila 1994 kulturni delavec, predvsem režiser in radijski igralec Angel Turk, ki se je rodil tukaj 6. junija 1906. Zaradi skromnih gmotnih razmer se je zgodaj zaposlil, se sam izobraževal in postal mojster strugar v novih načinih varjenja. Najprej je bil uradnik v Toskani, od 1946 do upokojitve 1966 pa vodja oddelka za dela in nove gradnje v železarni v Škednju v Trstu.

Kot otrok je bil član Sokola, po vojaščinu 1926 pa se je pridružil mladincem razpuščenega društva Zarja v Rojanu. V tem okviru je z Romanom Pahorjem ustanovil potujočo knjižnico in raznašal knjige po mestu in okolici. Udeleževal se je številnih izletov, ki so nudili možnost sestajanja. Sodeloval je s tedanjimi vidnimi tigrovci, npr. z Milošem, toda ilegalno delo je opustil leta 1929, ko se je poročil z Antonijo (Tonči) Jeraj, igralko (Trst 1911-1955). Oba skupaj sta po vojni nastopala pri Radijskem odru na Radio Trst A. Angel je nastopal od 1953 do 1970 v narečnih folklornih oddajah in na odru na Repentabru. Zbiral je gradivo o Slovencih v Trstu, o prosvetni dejavnosti v Ro-

Tea Starc v vlogi Ane v odrski predstavi *Mladost* pred sodiščem

Angel Turk

janu v Barkovljah in pomagal pri poime-
novanju slovenskih šol v teh tržaških
predmestjih. Za brošuro *Rojan skozi čas*
je zbiral gradivo o društveni dejavnosti
od 1869 do 1928, za brošuro *Barkovlje* pa
je napisal članek o barkovljanski šoli. So-
deloval je pri Leksikonu Slovencev v Ita-
liji, z nastopi v Kult. društvu Barkovlje,
ki so ga obnovili po vojni.

ČASNIKAR IN POLITIČNI RAZISKOVALEC OTON AMBROŽ

20. maja 1994 je umrl v Trstu časnikar,
zunanjepolitični raziskovalec-analist, pu-
blicitist Oton Ambrož, rojen 3. sept. 1905
v gradu Kromberku pri Gorici. Študiral
je kot primorski begunec v Osijeku v Sla-
voniji, maturiral pa je 1924 v Zagrebu, tu
je tudi doktoriral iz prava, 1935. Nato je
študiral na Filozofski fakulteti italijanšči-
no, angleščino in ruščino, medtem ko je
nemščino in francoščino že prej dobro ob-
vladal. Kmalu po maturi je postal poro-
čevalec za slovenske liberalne dnevnike,
istočasno pa slovenski poročevalec za za-
grebske Novosti in beograjsko Vreme. L.
1935 ga je Jutro poslalo v Zagreb kot svo-
jega poročevalca. Tam je sodeloval tudi
pri znani anglofilski reviji Nova Evropa.
1939 je bil dopisnik Jutra iz Pariza, 1940
iz Rima. Med vojno je živel v Zagrebu, po
vojni v Ljubljani in delal pri Slovenija-les.
1950 se je preselil v Trst in delal več let

v zavezniškem tiskovnem uradu. Pisal je
za slovensko radijsko postajo in delal kot
politični raziskovalec-analist pri Ruskem
in Vzhodnoevropskem Inštitutu Indiana
University v ZDA.

Leta 1959 se je z družino preselil v New
York in delal kot časnikar pri Free Euro-
pe Committee in kot pomožni urednik
mesečnika East Europe. Kot raziskovalec
se je ukvarjal s primerjalnim študijem ko-
munističnih režimov, zlasti s sporom med
SZ in Kitajsko. Ob službi je nadaljeval
študije na Columbia Univ. V četrtsleto-
nem delovanju v New Yorku si je pridobi-
bil globalni pogled na dogajanje v širnem
svetu in stalno prispeval poročila časnika-
rskim agencijam, da so jih posredova-
le po vsem svetu. L. 1972 je objavil v
angleščini glavno delo o svojih študijah v
dveh zvezkih z naslovom **Preusmeritev
svetovnih sil. Rusko-kitajski razkol pod
vplivom zadnje Mao Tse-tungove revolu-
cije**, New York 1972, str. 773, 1200 beležk,
podrobni indeks, bibliografija v sedmih
jezikih. Študija je imela svetovni odmev,
saj je nakazovala razvoj, ki so ga poznej-
ši dogodki potrdili. L. 1973 se je pri Free
Europa Committee upokojil, a je še dolga
leta nadaljeval delo.

L. 1986 se je zaradi družinskih razlogov
vrnil v Trst, naslednje leto pa je izdal spet
v angleščini knjigo **Pekinsko strateško
svarilo sovjetskemu imperializmu. Novi
vidiki globalne strategije vojne in miru**,
London 1987, 250 str., z obširno bibliogra-
fijo ter uvodom dr. Ljuba Sirca. V knjigi
je analiziral drugo protisovjetsko fronto,
nastalo v Aziji in Pacifiku, ki naj za ved-
no prepreči, da bi katera koli velesila sa-
ma prevladala nad Azijo in svetom. Tudi
ta knjiga je doživela velik uspeh v svetu.

ZOBOZDRAVNIK IGOR FRANKO

19. marca 1994 je umrl goriški zobo-
zdravnik dr. Igor Franko, ki se je rodil v
Gorici 23. sept. 1900. Šolal se je v rodnem
mestu, ob vstopu Italije v prvo svetovno
vojno se je družina preselila v Ljubljano,
kjer je predčasno maturiral na gimnazi-

Dr. Igor Franko

ji. Vpoklicali so ga v vojsko, opravil je oficirsko šolo in bil vojak v Galiciji, Linzu in Krminu. Medicino je študiral v Zagrebu in na Dunaju, kjer je promoviral za doktorja splošnega zdravilstva (1924). Pripravnik je bil v Gorici, Ljubljani, 1926 je začel s privatno prakso v Ilirski Bistrici. Tam je ostal do 1931, ko se je odločil, da se bo posvetil zobozdravstvu, ker se ni hotel vpisati v fašistično stranko. Na Dunaju je leto dni obiskoval intenzivni tečaj za zobozdravnike, izpopolnjeval pa se je še v Bologni, Berlinu in drugod. Ob začetku druge vojne so ga najprej zaprli za mesec dni, nato je bil konfiniran v Sieni, kjer je delal na ginekološki kliniki. Po vojni se je vrnil v Gorico in delal kot zobozdravnik do 1986. Pridobil si je velik ugled, dobil je posebno priznanje na kongresu zobozdravnikov v Gorici in bil častni član zobozdravstvene sekcije Slovenskega zdravniškega društva v Ljubljani. V mladosti ga je zanimala glasba in je igral violino v orkestralnem društvu Lucijana Marije Škerjanca.

KULTURNA DELAVKA EVELINA PAHOR

Dne 17. apr. 1994 je umrla v Šempetru pri Novi Gorici Evelina Pahor, učiteljica, kulturna delavka, katehistinja in odbornica Apostolstva sv. Cirila in Metoda, doma iz Trsta, kjer se je rodila 11. sept. 1916, sestra pisatelja Borisa Pahorja. Obiskovala je osnovno šolo v Rojanu, Ciril-Metodovo šolo pri Sv. Jakobu, srednjo šolo pri Benediktinkah v Trstu, kmetijskogospodinjstvo v Ljubljani. Opravila je učiteljsko maturo 1947 v Tolminu in poučevala kot učiteljica do upokojitve 1982. Učila je že med vojno v Gornji Košani in v Mavhinjah, po vojni je poučevala po tržaških vaseh. Kot učiteljica se je trudila, da je nudila otrokom več, kot je zahteval poklic. V Košani je 15. okt. 1944 priredila slovesnost ob 100-letnici rojstva S. Gregorčiča, ob zaključku šol. leta je na kult. sporedu pri S.M. Magdaleni doživela napad slov. kominformovcev. Uspešen je bil dramski prikaz na prostem ob 1100-letnici smrti sv. Metoda s 60 sodelujočimi na Repentabru in drugod.

Pred drugo svet. vojno je bila katehistinja za osnovnošolske otroke in dobila za to škofovo nagrado. Prav tako jo je Slovenija nagradila za medvojno delovanje na šoli. Kot publicistka je sodelovala v Katoliškem glasu, Trinkovem in Mohor-

Evelina Pahor

jevem koledarju, v Ekumenskem zborniku in v reviji Pastirček. Na Radiu Trst A je organizirala in vodila 49 oddaj **Rišimo skupaj** za mladino 1. in 2. stopnje. Učenci so bili nagrajeni, učenec iz Briščikov pa je v Forte dei Marmi odnesel zlato odličje. Na Radiu Trst A je predstavljala pomembne slov. pisatelje.

Zadnja leta je bila zelo aktivna kot odbornica ACM, še posebno pri organiziranju ekumenskega gibanja. Zaradi tega je bila v stiku z visokimi predstavniki slovenske Cerkve v Sloveniji in v Vatikanu. Na grobu se je od nje poslovil tudi brat Boris.

NAREČNA PESNICA MARIJA MIJOT

V torek, 9. avg. 1994, so se zamejski Slovenci na žalni seji v Gregorčičevi dvorani poslovili od narečne pesnice Marije Mijot, ki se je s svojo zbirko *Souze jn smeh* leta 1962 zapisala v slovensko literaturo. Rodila se je pri Sv. Ivanu v Trstu 23. maja 1902, dovršila Ciril-Methodovo osnovno šolo in dveletni trgovski tečaj. Ker ni bilo sredstev za nadaljevanje šolanja, se je zaposlila v trgovini, nato je delala 6 let v tržaški prosti luki, največ življenja pa je bila šivilja in hišna pomočnica. Sama se je izobraževala na raznih tečajih, predvsem pa je veliko brala slovenske in ruske knjige. Kot nadarjena pevka se je štiri leta učila petja na tržaškem Ateneo musicale. Pela je v domačem cerkvenem in sokolskem pevskem zboru.

Po zadnji vojni je posvetila veliko moči obnovi prosvetnega življenja pri Sv. Ivanu. Pri PD Slavko Škamperle je pela, igrala in vadila telovadbo. Pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu je celo vrsto let pomagala pri izposojanju knjig in v pisarni.

Nagnjenje k pesniškemu ustvarjanju je kazala že v šoli, prve pesmi pa je napisala v 16. letu. Prof. I. Šavli pravi o njih: »Njene prve pesmi so bile bajè tako žalostne, da sta ob njih jokali njena mati in

Marija Mijot

sestra in sta jih naposled zažgali.« Šele po zadnji vojni je poslala nekaj pesmi v Prim. dnevnik, v Zaliv in Dan. Natisnili so jih in pohvalili. Vse je napisala v tipičnem svetoivanskem narečju, v njih je opisovala svetoivanski način življenja, običajev, verovanj, praznoverij, dela v hiši in na polju, perice ob potoku, bedenje pri mrliču, pustovanje, semenj, kresovanje, ljubezen in smrt.

L. 1962 je izdala zbirko **Souze jn smeh**, 25. pesmi, o njih je izjavila, da je hotela potomcem ohraniti nekdanje vzdušje, navade in običaje, ki tako naglo tonejo v pozabo. Knjiga je doživela tak upeh, da so jo 1969 ponatisnili, Mijotova pa je dodala toliko novih pesmi, da je vseh 64, med njimi 24 za otroke. O knjigi so v knjigi pisali Filibert Benedetič, Vladimir Bartol in Ivan Šavli.

Tudi v tej zbirki se Mijotova nerada izpoveduje. O svoji mladosti je v štirih vrsticah povedala vse: »Kaku reuno je u mladuste blo žeuljenje. / U'jske skuze ta narbulša leta. / Še kruha črnega je mrva bla n'n šteta. / U smehe, juoke utruk, samo trpljenje!« Bolj sproščena je v neosebni ljubezenski pesmi, jedro knjige pa so pesmi o naravi in človeku ter o nekdanjem življenju pri Sv. Ivanu.

Msgr. Valentinu Birtigu-Birtiču v zahvalo in spomin

Msgr. Valentin-Zdravko Birtig je bil od l. 1978 kanonik v stolnici Device Marije Vnebovzete v Čedadu. Zadnja leta je bival v Rubinjaku (Ruvinjagu) pri Čedadu. Vse do junija letos je bil še vedno aktiven in čil. Potem pa ga je zadela rahla kap in se je moral zateči v Duhovniški dom v Videm. Bolezen ni izgledala usodna. Vendar je nenadoma umrl v soboto, 13. avgusta, zjutraj.

Zaradi dveh zaporednih prazničnih dnevo najbrž novica o njegovi smrti ni bila takoj sporočena tudi v matično domovino, kjer je bil blagi pokojnik mnogim dobro poznan in priljubljen. Že v letih 1972-74 je predaval v Ljubljani in v Dragi. Tako pa se je njegovega pogreba udeležil en sam duhovnik, župnik Stanko Sivec. Zato je prav, da se dragemu in spoštovanemu »pre« Valentinu oddolžimo vsaj s tem zapisom.

Rodil se je v Ruoncu nad Podbonescom 23.7.1909 kmetu Antonu in Mariji Sakú (Sokol). Po osnovni šoli v domačem kraju je stopil v videmsko semenišče in bil posvečen v duhovnika v Vidmu 23.7.1933, eno leto potem, ko je že bila prepovedana raba slovenščine v cerkvi po vsej videmski nadškofiji.

Služboval je vse življenje v glavnem v goratih predelih te škofije, najprej v Režiji, v Osojanih. Ljudje so ga imeli silno radi, ker se je takoj naučil rezjansčine, jih učil v njihovem narečju in ga zato tudi nihče ni preganjal.

Drugo službo je dobil v domači Nadiški dolini in sicer v sosednjem Marsinu. Tu pa je bil glede rabe domačega beneškega narečja že večji pritisk. Pomagal si je tako, da je prosil starše, naj svoje otroke učijo v materinem jeziku vsaj glavne molitvice, zapovedi in resnice. V tej vasi pa je g. Birtig večkrat tvegaval življenje v

Msgr. Valentin Birtig-Birtič

obrambi ljudstva, ko so se od l. 1943 dalje pojavljali partizani, za njimi Kozaki in Nemci. Dvakrat je nastopil pri Nemcih, da se niso znesli nad nedolžne ljudi in vas, ko so partizani ustrelili tri Kozake pri Štupci. Rešil je tudi 7-8 ujetnikov pri cerkvi sv. Lovrenca nad vasjo. Tretjo službo je dobil l. 1947, ko se je na tem področju odločala državna meja, kot župnik visoko in strmini Kolovrata, v Dreki pri Devici Mariji.

Prav tu pa se je g. Birtigu prebudila pesniška žilica in je ob raznih priložnostih in svečanostih zlagal in sam deklamiral mnogo lepih prigradnih pesmi: novomašnih, zlatomašnih, pa tudi nekaj domoljubnih in prazničnih. Iz vseh teh pesmic odseva mehko srce g. Birtiga, njegova velika ljubezen do rodne zemlje in ljudi, zato tudi njegova velika žalost zaradi emigracije, izumiranja vasi, čemur je bil sam priča. Nekaj njegovih pesmic je uredila pesnica Ljubka Šorlijeva iz Gorice; izdal jih je Dom l. 1983 pod naslovom *Spo-*

min na dom. Pokojni g. Birtig je spisal tudi več člankov v italijanščini in v beneškem narečju po raznih časopisih, največ pa v medžupnijski list Dom.

Ena največjih zaslug pok. g. Birtiga je prav ta, da je v njegovem župnišču v Dreki na prigovarjanje duhovnikov g. Antona Rutarja in dr. Rudolfa Klinca iz Gorice ter v sodelovanju z g. Mariom Laurencigem ter Emilom Cencigem, Dom zagedal luč sveta.

Po tridesetih letih naporne službe v hribih si je g. Birtig upravičeno zaželel župniji v dolini. Dodelili so mu Dolenji Barnas, kjer pa je povsod ljubljeni duhovnik naletel na hudo sovražno nasprotovanje zaradi svojega narodnega prepričanja. Zato se je tej župniji kmalu odpovedal in zaprosil za drugo. Nadškof Alfredo Battisti, ki ga je že l. 1975 odlikoval z naslovom častnega kanonika v Čedadu, pa ga je premestil za stalnega kanonika v čedajsko stolnico.

Tudi po preselitvi v Čedad je msgr. Birtig pridno sledil dogajanjem v Benečiji in v Sloveniji, posebno na bližnjem Tolminskem. Tudi 1993. ob biserni maši so ga povabili skupaj z g. msgr. Pasqualom Gujonom v Tomin na posebno počastitev. Seveda pa je bilo vse to njegovim na-

sprotnikom močan dokaz, da je msgr. Birtig »titovec in komunist«. Ko je zadnja leta bival v Ruvinjagu, ga je najbolj bolelo, ko je videl, kako naglo izgublja svojo identiteto in vero toliko mladih družin, ki so se preselile iz Benečije v bližno Čedada in dlje proti Vidmu.

Pri pogrebni svečanosti v čedajski stolnici, ki jo je vodil nadškof Alfredo Battisti s pomožnim škofom Pietrom Brollom, kanoniki kapitlja in okrog 50 duhovniki iz okolice Čedada, je nadškof posebno poudaril to, da je bil pokojni msgr. Birtig vzoren duhovnik zaradi pobožnosti, molitvenega duha, zveste ljubezni do Cerkve in do svojega naroda, ki ga je spoštoval in ljubil zaradi njegovega ponižnega značaja, krotkosti, skromnosti in darežljivosti do potrebnih.

Pokojnega msgr. Valentina Birtiga so po maši prepeljali v rojstno vas Ruonac in ga tam pokopali na domačem pokopališču.

S smrtjo in pokopom msgr. Valentina Birtiga je legel k počitku še eden zadnjih velikih beneških Čedermacev. Naj mu bo Bog bogat plačnik za njegovo dolgotno plemenito delo za Boga in narod, nam pa naj nakloni novih vrednih naslednikov.

VALENTIN BIRTIG - ZDRAVKO

Spomin na dom

Oj dragi beneški moj kraj!
Oj ljubi slovenski moj dom!
Ti zame najdražji si raj,
za vedno jaz ljubil te bom

Spomin na hišo očeta,
na ljube in drage mi vse
srce mi vsak dan prepleta
in misli najslajše mi vžge.

Ko daleč na tujem prebivam,
za te mi bije srce,
le tebi ljubezen odkrivam,
po tebi le točim solze.

Pozdrave ti srčne pošiljam,
ko zjutraj mi sonce zasije,
ponoči se nate spominjam,
ko zvezdna svetloba te krije.

Ni sile tak divje deroče,
ni ognja ne strele pekoče,
ki zbriše ljubezen na dom.
Za vedno jaz ljubil te bom!

Msgr. Vladislav Bavdaž

Jeseni leta 1993 je po daljši bolezni umrl v Rimu, kjer je preživel dobrih petdeset let življenja, prelat msgr. Vladislav Bavdaž, goriški rojak.

Zaradi dolge odsotnosti z domačih tal ni bil pokojnik veliko znan v naši srenji. A že sama svojstvena in odgovorna služba, ki jo je g. Slavko opravljal pri sv. sedežu, zasluži, da se njegov lik izpostavi ter njegov spomin primerno ovrednoti.

Slavko Bavdaž je zagledal luč sveta na Solkanskem polju (Gorica, ul. Brigata Etna) dne 28. marca 1920 na ozemlju, ki je do razmejitve leta 1947 pripadalo solkanski župniji. Oče mu je bil Franc, železničar, briškega izvora, mati pa Katarina Zimic. V družini sta Slavku, najmlajšemu, delala družbo še sestra Olga in brat Franci.

Gimnazijo je g. Slavko obiskoval v goriškem malem semenišču. Po maturi pa jo študiral filozofijo in nato teologijo na

Gregorjanski univerzi. Med rimskim študijem sta bila s pok. prof. Dragom Butkovičem gojenca francoskega duhovniškega zavoda. V duhovnika je bil posvečen v benediktinski opatiji v Subiacu 6. avgusta 1944, ker je bila zaradi vmesne vojne fronte pretrgana vsaka vez med Rimom in našimi kraji. V Gorico se je vrnil po končani vojni v poletju 1945. Še tisto leto je bil imenovan za podravnatelja v goriškem bogoslovnem semenišču in je bil obenem profesor filozofije na malosemniškem liceju. A že jeseni 1947 se je vrnil v Rim in vpisal študij cerkvenega prava na Lateranski univerzi.

Leta 1950 je g. Slavko nastopil službo na enem izmed »ministrstev« sv. sedeža, to je, na Koncilski kongregaciji, ki se je po 2. Vatikanskem c. zboru preimenovala v Kongregacijo za duhovnike (Congregatio pro clero). Načeloval ji je kot prefekt francoski kardinal Jean Villot. Le-

Msgr. Vladislav Bavdaž s sv. očetom Janezom Pavlom II.

ta je bil leta 1968 imenovan za državne-
ga tajnika. Ker je g. Slavka dobro poznal
in cenil njegove sposobnosti, ga je leta
1970 pritegnil med ožje sodelavce na
Državnem tajništvu. Tam je g. Slavko do-
kak hitro napredoval in postal vodja ura-
da za pravne zadeve na prvem odseku
Drž. tajništva. A žal se ga je sredi osem-
desetih let lotila zahrbtna bolezen in ga
polagoma vedno bolj hromila. Zanj se je
pričel pravi križev pot iz bolnice v bolni-
co, dokler ga ni Gospod v jutru 15. novem-
bra 1993 poklical k sebi.

Bogoslužno slovo v Vatikanu je bilo v
cerkvi sv. Ane. Vodil ga je substitut v
drž. tajništvu nadškof Giovanni Re, soma-
ševali pa so še trije škofje, ki so zaposle-
ni pri Apostolskem sedežu (Monterisi,
Bertagna, De Andrea), rektor Slovenika
msgr. Maksimilijan Jezernik in drugi du-
hovniki. Prisostvoval je tudi dr. Štefan
Falež, veleposlanik Republike Slovenije
pri sv. sedežu, in drugi pokojnikovi pri-
jatelji. S petjem so spremljali bogoslužje
z latinskimi in slovenskimi pesmimi štu-
dentje iz Slovenika.

Poslednje bogoslužno slovo so g. Slav-
ku izkazali 19. novembra 1993 v goriški
stolnici goriški nadškof A.V. Bommarco,
koprski škof M. Pirih, kakih 13 sobratov
s tostran in onstran meje in lepo število
vernikov. K počitku je bil položen na
pevskem pokopališču zraven pokojnih
staršev in sestre Olge.

Menim, da je bila najboljša ocena oseb-

nosti in dejavnosti msgr. Bavdaža poda-
na z besedo, ki jo je ob slovesu v cerkvi
sv. Ane v Vatikanu izrekel nadškof Gio-
vanni B. Re, substitut na Drž. tajništvu in
neposredni Bavdažev predstojnik: »Bil je
vedno skrben in zavzet pri izpolnjevanju
nalog, ki so mu bile poverjene... V Drž.
tajništvu se je posvečal zadevam pravne
narave in pri tem dobro uporabljal svoje
izredno strokovno znanje. Odlikoval se je
po natančnosti in prizadevnosti. Vsako
zadevo, ki mu je bila zaupana, je izčrpno
preučil in obdelal. Zato smo se lahko pov-
sem zanesli, da je bil tudi njegov odgovor
nanjo modro premišljen«. Nadškof Re je
še nadalje o njem dejal: »Čeprav je bil v
Rimu že veliko let, je vendar s domotož-
jem mislil na svojo rodno deželo in svoj
narod ter trpel zaradi preizkušenj ljud-
stva, na katero je bilo njegovo srce ved-
no navezano«.

Razen ožjega kroga, v Gorici niso msgr.
Bavdaža veliko poznali. Pri tem je botro-
vala tako njegova dolgoletna odsotnost iz
naših krajev kakor njegov zelo rezerviran
značaj. O svojem položaju in delu ni ma-
ral govoriti niti s prijatelji. Rad pa je po-
praševal in bil na tekočem o razmerah ne
le v goriški, marveč v vsej slovenski Cer-
kvi. Posebej za slovensko Cerkev je bila pri-
sotnost msgr. Bavdaža na Drž. tajništvu
izjemnega pomena, zlasti v najtežjih po-
vojnih prelomnih časih. Zato morata biti
goriška in slovenska Cerkev temu »dobre-
mu in zvestemu služabniku« posebej
hvaležni.

IVO JEVIKAR

Skavtska leta rajnega Lojzeta Zupančiča

Po hudi operaciji na srcu v Veroni je 23.
decembra 1993 izdihnil v katinarski bol-
nišnici v Trstu duhovnik Alojzij Zupančič.
Na dan pogreba, 27. decembra, so mu po-
stavili slovenski tržaški skavti in skavtin-
je častno stražo v mrliški vežici in potem

v cerkvi v Grljanu, kjer je bil nazadnje žu-
pnik in kjer je bila pogrebna maša. Med
govorniki, ki so mu po maši spregovorili
v slovo, je bil tudi tržaški fantovski skavt-
ski načelnik Teo Kralj, ob pokopu na du-
hovniškem odseku pokopališča pri Sv.

Ani pa je zadonela skavtska Pesem slovesa. Tako so se skavti poslovili od pobudnika skavtske organizacije v zamejstvu in duhovnega voditelja prvih 15 let obstoja Slovenskih tržaških skavtov.

Gospod Lojze Zupančič je bil živahna duhovniška osebnost. Rodil se je 18. maja 1927 pri Sv. Ivanu v Trstu v delavski družini. Malo semenišče je obiskoval v Gorici, Kopru in spet v Gorici, bogoslovje pa v Trstu. V duhovnika je bil posvečen 1. julija 1951. Služboval je kot kaplan v Škednju in Bazovici, nato je bil prefekt v Marijanišču, kaplan pri Sv. Vincenciju, župnik v Boljuncu (1955-66), podpravnatelj svetišča na Vejni, župnik v Barkovljah (1968-84) in Grljanu (1984-93). Vmes je občasno delal še pri Domju, na Kontovelu, v Dolini, Borštu in Mačkoljah. Od 1. julija 1983 do smrti je bil kancler na škofiji. Kar 37 let je bil katehet na slovenskih in italijanskih šolah različnih stopenj. Kakih šest let je imel na Radiu Trst A vzgojne oddaje. Zanimal se je tudi za ekumenizem, predaval in vodil duhovne vaje.

Te vrstice so posvečene njegovim skavtskim letom 1951-66. V spominu takratnih skavtov živi kot vzgojitelj z globoko vernostjo, osebnim pristopom do mladih, velikim organizacijskim čutom, razumeva-

njem. Znal je navduševati sebe in druge. S sodelavci, med katerimi so bili laiki in duhovniki (prof. Oton Berce, prof. Ivan Theuerschuh, duhovniki Marij Gerdol, Albert Miklavec, Albin Grmek idr.), je postavil trdne temelje, iz katerih še poganja današnja Slovenska zamejska skavtska organizacija na Tržaškem in Goriškem.

Sredi šestdesetih let je prišlo do razhoda, ne le s skavti, temveč v znatni meri tudi z organizirano slovensko versko skupnostjo. To mu je nakopalo tudi nekaj očitkov. Razlogov je bilo verjetno več. Starejši skavti se spominjajo, da je nekajkrat prišlo do konfliktov, ker so si kot mladi voditelji želeli večje sistematičnosti, on pa je, čeprav organizator, rad improviziral in se je dal težko vkleniti v sestankovanje in skupinsko delo. Drugi omenjajo preobremenjenost, bolezen, razočaranja pri delu...

V zasebnem razgovoru 21. aprila 1974 je piscu tega sestavka izjavil: »Jaz se nisem nič spremenil! Sodijo me po tem, kakršen naj bi bil po njihovem mnenju... Iz skavtske organizacije se nisem umaknil. Ven so me vrgli, češ da delam premalo.« V nadaljevanju je omenil, da so ga nadrejeni preobremenili z delom in da je bila napaka, da je zapustil Boljunec. »Re-

Msgr. Lojze Zupančič ob svoji 40-letnici mašništva

nica bo nekje na sredi,« je sam speljal do konca razgovor. Vse to pa ne zmanjšuje njegovih zaslug, da je »pognal« to vzgojno organizacijo med nami, kot tudi ni spremenilo njegovega odnosa do skavtizma. V Barkovljah je v njegovi sobi visel skavtski klobuk. »Verjamem v to vzgojno metodo,« je še dejal, enkrat kasneje pa podčrtal, da moli za skavte.

ZAČETKI V ŠKEDNJU

Ko je postal Zupančič duhovnik, je bilo življenje tržaških novomašnikov urejeno tako, da so po posvetitvi še eno leto študirali in živeli v semenišču, vendar so kot kaplani pol dneva in pa ob nedeljah delali v kaki župniji. Tako je bil septembra 1951 imenovan za kaplana v Škednju. Že oktobra je začel zbirati ob nedeljah po slovenski maši kakih 30 strežnikov in drugih dečkov v ozki veži »škofijskega dvorca« v Škednju.

Zbolel je za davico. Zdraviti bi se moral sicer v izolaciji v bolnišnici, vendar je ostal v semenišču. Takrat mu je sestra Marica darovala slovenski prevod temeljne knjige ustanovitelja skavtizma lorda Baden-Powella *Skavti*, ki je izšel leta 1932. Gibanje je poznal že iz mladih let, ko se je pri Sv. Ivanu ilegalno zbiral skupina italijanskih katoliških skavtov iz različnih delov države. Srečanje mladih v Škednju je začel oblikovati s pomočjo Baden-Powellove metode in pa Kiplingove Knjige o džungli, ki je bila takrat osnova za delo z najmlajšimi skavti-volčiči.

Kar sama od sebe je začela nastajati skavtska organizacija. Najel je stanovanje v Škednju, da bi imel primernejše prostore, podprli so ga starši. Še pred božičem mu je začel pomagati prof. Oton Berce. Začele pa so se tudi težave. V času, ko so bile na Tržaškem že druge vzgojne organizacije, so se nekateri bali, da bo »z dobrim podiral boljše«, italijanskim nestrpnem nova dejavnost tudi ni šla v račun. Kazalo je, da bo premeščen v Cono B, junija 1952 pa je bil premeščen v Bazovico. Fantje pa so vztrajali in ob veliki

pomoči njihovih staršev je bilo mogoče poleti 1952 pripraviti prvi tabor na Sv. Višarjah. Iz Rojana je skupino fantov poslal kaplan Stanko Zorko, med voditelje je pristopil prof. Ivan Theuerschuh.

Jeseni 1952 se je delo nadaljevalo s še večjim zanosom. Po Škednju in Rojanu so nastale skupine v Dolini, pri Sv. Jakobu, na Opčinah. Začeli so pripravljati pravila nove organizacije. Pri tem je sodeloval dr. Stojan Brajša. Tržaški škof Santin je 12. aprila 1953 poslal g. Zupančiču vrsto načelnih in tehničnih pripomb, zlasti glede pristojnosti cerkvenih oblasti, formulacije skavtskega zakona o zvestobi »Bogu in domovini«, podrobnosti iz skavtske metode. V bistvenih točkah pa ni prišlo do sprememb in škof je 7. julija 1953 potrdil pravila ter imenoval Lojzeta Zupančiča za škofijskega duhovnega vodjo.

Takrat so si tudi porazdelili službe v vodstvu, tako da je postal prof. Theuerschuh starešina, prof. Berce pa načelnik. Konvencionalno so določili kot datum ustanovitve 31. oktobra 1951. Pravila so natisnili v izkaznicah in odprli še vedno nedokončano poglavje prizadevanj za mednarodno priznanje pri svetovnem skavtskem vodstvu. Prva, brezuspešna vloga, je bila odposlana januarja 1954. Dne 20. junija 1954 je imela mlada skavtska organizacija prve skavtske obljube.

HITRA RAST

Hud udarec so skavti doživeli med taborom v Zajzeri leta 1955. Na Višu se je 25. julija smrtno ponesrečil Franko Stopar. Bil je član prve škedenjske skupine.

Z letom 1958 so v organizaciji uvedli najmlajšo vejo - volčiče, naslednje leto najstarejšo - roverje. Leta 1958 so, sicer kot ločena organizacija, ki ji je bil pobudnik dr. Jože Prešeren, nastale Slovenske tržaške skavtinje.

Velik podvig je leta 1960 izvedlo 45 skavtov, ki so po posredovanju dr. Lojzeta Škerla opravljali službo rediteljev na svetovnem evharističnem kongresu v Münchnu.

Dne 20. maja 1962 so skavti proslavili desetletnico z lepo prireditvijo v tržaškem Avditoriju.

Naslednje leto pa je prišel na vrsto podvig, ki je takratnim skavtom ostal najbolj v spominu: obisk 42 članov na svetovnem skavtskem taboru - jamboreeju na Maratonskem polju v Grčiji. Ker organizacija ni bila priznana, polnopravna udeležba ni bila možna, vendar je bilo 16-dnevno potovanje veliko doživetje.

Zaradi mednarodnega priznanja se je Zupančič razgovarjal s skavtskimi predstavniki v Londonu leta 1963, v letih 1962-65 pa so bila brezuspešna pogajanja z italijansko katoliško skavtsko organizacijo ASCI. Posredoval je tudi odstavljene tržaški škof L. Fogar, ki je živel v Rimu.

Omenjeni so bili italijanski nacionalisti. Tržaški dnevnik *Il Piccolo* je 6. oktobra 1959 objavil napad na organizacijo, češ da imajo člani na kroju napis Trst in slovenske trakce. To se je zgodilo le dva dni po tem, ko je bil g. Zupančič pri generalnem vladnem komisarju s prošnjo za podporo skavtski organizaciji. Sledilo pa je (3. decembra 1959) zaupno pismo škofa Santina o pritožbah višjih državnih oblasti proti skavtom in njihovem duhovnemu vodji s podobnimi očitki. G. Zupančič je stvar primerno obrazložil in

škof ga je, kot kaže, branil. Ob drugih priložnostih ga je pozival, naj razširi skavtsko prisotnost še v to ali ono župnijo, enkrat pa ga je strogo prijel, ker v Marijanišču ni nosil predpisane duhovniške obleke...

Zupančič je bil duhovni vodja in dejanska duša 13 taborov, do potovanja v Grčijo. Naslednje leto je le kratko obiskal veliki tabor v Zajzeri. Dne 28. oktobra 1966, nekaj mesecev po premestitvi iz Boljunca na Vejno, je bil razrešen kot škofijski duhovni vodja. V pismu je bilo rečeno, da gre sicer za žrtev, a za potrebno izmenjavo; posveti naj se novemu delu na Vejni in na višji srednji šoli.

S skavti se g. Zupančič poslej ni več ukvarjal. Najdemo pa ga med somaševalci pri pogrebni maši 16. avgusta 1979, ko so se družina, skavti in širša skupnost na Kontovelu poslavljali od tabornega načelnika Marjana Cianija, ki je med taborom v Logu pod Mangartom izgubil življenje v prometni nesreči... Živo so mu stopili pred oči žalostni spomini na Franka Stoparja na Višu.

V Kulturnem domu v Trstu pa je g. Zupančič 31. oktobra 1982 skupno z vdova-ma profesorjev Berceta in Theuerschuha dvignil spominsko plaketo za ustanovitelje ob koncu praznovanju 30-letnice zamejskega skavtizma.

T.Z.

Janez Kopač CM

Gospodov zvesti služabnik je v velikem tednu izpil kelih svojega trpljenja do dna. Zarja velikonočnega jutra mu je zasijala v najtoplejši svetlobi: zatisnil je telesne oči in se proti poldnevu 3. aprila 1994 za vedno pridružil Gospodu.

Janez Kopač se je rodil 11. septembra 1913 v vasi Sv. Andrej nad Škofjo Loko. 1933 je maturiral na škofijski gimnaziji v Sentvidu in jeseni vstopil v ljubljansko bogoslovje. Končal študije na Teološki fakulteti in bil 3. julija 1938 posvečen v du-

hovnika. Po enem letu službe vzgojnega prefekta v škofovih zavodih ga je škof Rožman nastavil za kaplana v Poljanah nad Škofjo Loko. Leta 1942 je vstopil k lazaristom v Ljubljani z željo, da se bo po končani vojni posvetil misijonskemu delu Cerkve na Kitajskem. Že 1941 se je zanj začela desetletna doba izgnanstva in pregnanstva: iz Poljan so ga izgnali nemški nacisti, 1945 se je znašel v begunstvu na Koroškem, 1951 ga je po petletnem misijonarjenju Maocetungov bič pognal iz Kitajske.

Leta 1952 se je po volji predstojnikov pridružil sobratu Jakobu Kolariču pri delu za slovenske izseljence v Kanadi in pri ustanavljanju župnije Marije Pomagaj, prve slovenske župnije v Kanadi. Z duhovniško gorečnostjo in srčno radodarnostjo se je popolnoma vpletel v življenje in usodo slovenskih izseljencev.

Leta 1959 je začel s pripravami za ustanovitev druge slovenske župnije v Torontu. Dvorano in cerkev Brezmadežne so dogradili 1961. Od tega leta in do upokojitve 1988 je bil župnik pri Brezmadežni s čudodelno svetinjo.

Sedem mandatnih dob je bil hišni predstojnik ali superior slovenskih lazaristov v Kanadi, skupno 21 let. Zavzeto je skrbel in razporejal misijone, ki so jih njegovi sobratje opravljali med Slovenci v Kanadi in delno tudi v ZDA. Dokler so mu dopuščale moči, je tudi osebno obiskoval rojake in misijonaril. Ustanovil je slovensko sobotno šolo pri Mariji Pomagaj in pri Brezmadežni. Od 1960 je vodil Slovensko

letovišče in skrbel za dušni in telesni blagor tistih, ki tamkaj iščejo oddih. Od 1966 do 1981 je urejal mesečnik Božja beseda. Uveljavil se je kot pisec člankov v Božji besedi, Katoliških misijonih in drugih slovenskih publikacijah. Napisal je tri knjige: *Na nepremagljivi skali* (1954), *Pogovor z Bogom* (1986) in *Zgodovino župnije Brezmadežna ob njenem srebrnem jubileju* (1986). V Kanadi je opravljal dolžnosti vicepostulatorja za svetniški proces b. sl. škofa Gnidovca. Svoje moči je posvečal ustanovi za onemogle rojake, domu Lipa - kjer je tudi izdihnil - in od 1984 več let predsedoval glavnemu odboru. Zavedajoč se verske in duhovne problematike sodobnega človeka, je na Slovenskem letovišču uvedel Katoliški dan in Baragov dan in bil animator teh prireditev. V svoji župniji je ustanovil skoraj vse potrebne organizacije, ki jih Cerkev priporoča.

Misijonar Kopač se je razdal Slovencem v Kanadi. Njihov je bil 42 let. Njegov bistri razum in plemenito srce so krasile prave vincencijanske kreposti: preprostost, krotkost, ponižnost, gostoljubnost in darežljivost, uboštvo in gorečnost za zveličanje duš. Ob smrti so mu rojaki izkazali spoštovanje in hvaležnost.

Pogrebno mašo je 6. aprila 1994 v cerkvi Brezmadežne vodil nadškof Ambrožič, obdan s 27 duhovniki somaševalci in pomožnim škofom De Angelisom. Homilijo sta imela sedanji župnik I. Plazar in Kopačev zvesti prijatelj K. Wolbang. Pogreba se je kljub slabemu vremenu udeležila velika množica vernikov.

S.s.š.

Dr. Alojzij Starc

V zgodnjem jutru 27. aprila 1994 je v Buenos Airesu zaradi akutnega endema pljuč umrl prelat dr. Alojzij Starc, delegat izseljenskega dušnega pastirstva v Argentini.

Rodil se je 19. junija 1926 v Žlebiču pri

Ribnici na Dolenjskem. Po osnovni šoli, ki jo je obiskoval v Ribnici, je študiral na klasični gimnaziji v Škofovih zavodih v Šentvidu. Zaradi nemške okupacije in vojnih razmer ni mogel dokončati šolanja. V maju leta 1945 se je skupaj s tisoči rojakov umaknil na Koroško. V begunskem taborišču v Senigaliji v Italiji je leta 1947 končal srednjo šolo in maturiral. Po prihodu v Argentino je l. 1948 stopil v slo-

Dr. Alojzij Starc

vensko bogoslovno semenišče v San Luisu. Dne 29. novembra 1953 je bil v La Plati posvečen za duhovnika. Po dveh letih je na slovenski teološki fakulteti v Adroque promoviral za doktorja bogoslovja. Delegat slovenskega dušnega pastirstva msgr. Anton Orehar ga je povabil v slovensko dušnopastirsko središče v Buenos Aires. Vseh svojih dobrih 40 let duhovniškega življenja je deloval med Slovenci. Svoje delo in sposobnosti je ve-

likodušno razdajal v mnogih ustanovah. Precej let je bil hišni duhovnik pri slovenskih šolskih sestrah na Paternalu, nato pa 25 let pri redovnicah krščanske ljubezni v Mataderosu. Nekaj časa je bil tudi dušni pastir za rojake, ki so se naselili v Argentini med obema vojnoma. Posebej se je navezal na dušno pastirstvo med Slovenci v San Justu.

Bil je 13 let glavni urednik revije Duhovno življenje in Božjih stezic. Celih 35 let je urejal Oznanila. Z msgr. Oreharjem je sodeloval pri gradnji in življenju Slovenske hiše in cerkve Marije Pomagaj. Sodeloval je tudi pri ustanovah za vzgojo mladine.

Po smrti msgr. Oreharja je postal delegat slovenskega dušnega pastirstva v Argentini. Bil je vzoren, duhovno globok in požrtvovalen dušni pastir, zvest Cerкви in svojemu ljudstvu.

Pogrebna maša je bila v četrtek, 28. aprila. Somaševalo je 20 duhovnikov. Od pokojnega sobrata se je poslovil duhovnik Jože Škerbec. Dr. Starc je začasno pokopan na pokopališču v San Justu - z željo, da bi ga pozneje pokopali v cerkvi Marije Pomagaj.

Dobremu pastirju, preizkušenemu v trpljenju in zvestobi, naj Jezus, dobri Pastir, podeli zasluženno veliko plačilo.

FRANC RUPNIK

Duhovnik Arturo Blasutto

V soboto, 17. septembra 1994 je v rojstnem kraju v Monteperta (Viškorši) umrl gospod Arturo Blasutto. Smrt ni bila nepričakovana. Že dalj časa je bolehal za raznimi boleznimi in bil prikovan na posteljo. To je bilo posebno hudo za 86 letno sestro Michelino, ki pa mu je ves čas s pomočjo sinov, ljubeznivo stregla.

Rodil se je v Viškorši 23.10.1913 v de-

lavski družini, očetu Giovanniju, zidarju in materi Ani De Bellis, ki ga je učila molitvic po italijansko, ker jih ni je mogla znati več po slovensko. Otroška leta so mu bila že zaznamovana s strahovi bližnje soške fronte (1915-1917). Osnovno šolo je opravil v domači vasi (župnija je takrat štela 1700 ljudi in imela dva duhovnika). Kot brihten in marljiv deček je začutil duhovniški poklic. Študiral je gimnazijo in bogoslovje v Videmskem semenišču, bil posvečen v duhovnika v Vidmu 19.7.1936 in pel novo mašo v domači cerkvi naslednjo nedeljo.

Prvo službo je dobil v Osejanah v Rezi-

ji kmalu po novi maši. Hitro se je priučil rezijanskega jezika in ga pridno uporabljal pri katehezi in maši, v veliko veselje ljudi. Upravljal je tudi oddaljeno vas Učjo (Ucea), kamor je hodil le peš (4-5 ur hoda v eno smer). V Reziji je ostal 10 let. Gotovo bi bil ostal tam dalj časa, če ne bi bilo druge svetovne vojne in z njo narodnega oboroženega upora proti nasilju fašizma. Nemci so ga pomotoma zamenjali z Arturom Siega, ki je bil strah in trepet okupatorjev, in nanj razpisali nagrado 500.000 lit. Iskal ga je celo nek Nemec, oblečen v duhovnika, a so ga rešili ljudje, ki so ga še pravočasno obvestili, da je zbežal v hribe in od tam v Benečijo k prijatelju g. Lavrencigu in na dom v Viškoršo. Tako si je komaj rešil življenje.

Leta 1946 je dobil službo župnika v Ljesah v Benečiji. Tam je pridno delal devet let. Pridigal in maševal je ter učil katekizem in petje v narodnem jeziku, saj je bil konec prepovedi iz l. 1933. Toda v Nadiških dolinah je bil prav v tistih povojnih letih na delu zastrahovalni Gladio in »O« (za katerega delo imamo dokumente šele v zadnjih letih), in ta je začel z načrtnim zahrbtnim rušenjem ugleda in priljubljenosti g. Artura. K njemu so namreč prihajali razni prijatelji iz Slovenije, oddajali pogovore z njim po radiu Koper in tu so že imeli oprijemljiv dokaz: g. Arturo je bil v Reziji med partizani, torej je komunist, je sovražnik Italije. Tem klevetam so dodali še kak ocvirek nemoralnosti, (kar še najbolj prepriča ljudi), in že je bil tu »corpus delicti«, ki je prepričal škofa Zaffonata, da ga je odstranil iz župnije, ga spodil iz te župnije kot psa, kot je sam zapisal. Ni mu ponudil druge službe. Zato se je zatekel domov k staršem in kasneje k dobri sestri Michelini. A tu ga je čakal še en udarec. Domači župnik v Viškorši mu je prepovedal maševati v župnijski cerkvi! Kaj je to pomenilo komaj 43 letnemu duhovniku Arturju, ki bi tako rad pomagal ohranjati bogastvo vere in kulture njegovega dragega naroda vsaj v rojstni župniji, lahko sklepamo iz dopisov s

škofom Zaffonatom. Ta je meseca julija priznal, da je naredil veliko napako, ko je odstranil g. Artura iz Ljes, a to le zasebno njemu. Predlagal mu je tudi, »naj bi dali en kamen čez vse to«, a g. Arturo mu je odgovoril, da je žal to nemogoče, ker še ni mrtev. Kamne-plošče devamo na grobove, on pa na srečo ali nesrečo ni še mrtev. Škof Zaffonato mu je 8.7.1957 poslal 20.000 Lit v pomoč, ker je zvedel, da je Radio Koper govoril o njem. A g. Arturo mu je odgovoril 16.7.1957, da se mu za pomoč zahvaljuje, vendar jo tudi vljudno odklanja, ker bi raje šel prošjačit okrog, če bi ne mogel živeti, čeprav bi bilo čisto nekaj tujega njegovemu rodu, v katerem so si predniki služili kruh zmeraj pošteno tudi z delom na tujem in tako tudi njegov 80-letni oče, ki še zmeraj dela.

Iz tega je jasno razvidno, kako globoko je g. Arturo občutil to krivico in kako ponosen je bil v svojem uboštvu. Več o tem, kako silno je trpel bi gotovo vedela povedati dobra sestra Michelina.

A čakala ga je še ena naravna nesreča: rušilni potres l. 1976, ki mu je tako razmajal domačo hišo, da so jo morali odstraniti. V sili mu je prišlo na pomoč slovensko podjetje, ki mu je naredilo in darovalo montažno hišico, dokler niso pridni nečaki Arturo, Giovanni in Meri naredili novo lepo hišo in se je mogel preseliti tja.

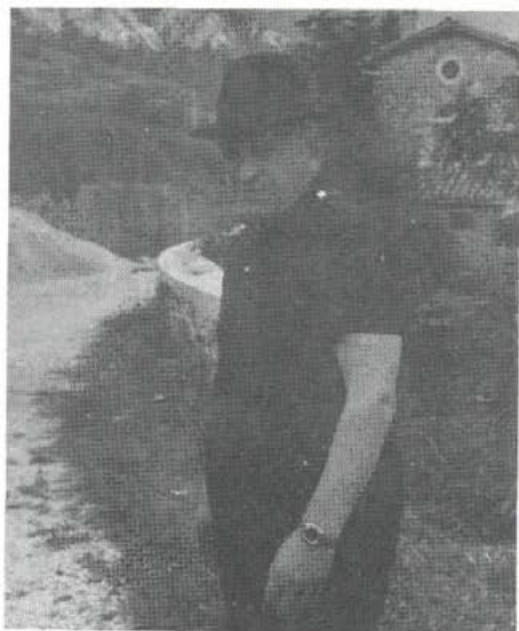
In edini jesenski žarek veselja mu je posijal l. 1980, ko mu je s pomočjo furlanskih duhovnikov iz Nem in Barda ter prijatelj s Tolminskega uspelo postaviti spet na noge starodavno ljudsko pobožnost poljubljanja križev pri sv. Trojici. K tej je povabil tudi ljudi iz Breginja, Logje in Sedla ter iz Kobarida, ker so tudi iz teh krajev nekdanj romali tja ob tej priliki. Cerkev sv. Trojice je namreč najbolj severozahodna slovenska cerkev. Tako je utemeljeval to vabilo. In res je se udeležilo tega romanja nekaj duhovnikov in laikov iz Kobariške dekanije. Naslednje leto se je to ponovilo s še večjo udeležbo ljudi iz Slovenije. Jeseni istega leta pa je pri-

šlo do velikega slovenskega-beneškega in furlanskega romanja na Staro goro. Prav v Viškorši so začeli 1.6.1980 peti evangelije pri procesiji v štirih jezikih: italijanskem, slovenskem, furlanskem in v terskem narečju. Tu je bil torej zametek takozvanega »srečanja treh dežel«, ki se ponavlja vsaki dve leti.

Žal, tudi to veselje g. Artura ni trajalo dolgo. Že l. 1982 ni hotel več sodelovati, ker je videl, kako se je ta praznik vere in bratstva med ljudmi, ki imajo isto žalostno preteklost za seboj, izrodil in zmaličil v nekaj čisto drugega, nasprotnega: v priliko za konkurenco drugih društev, v folkloro, v nabiranje denarja. Na sestanku duhovnikov meseca maja 1982 je protestiral, a vse je molčalo in on je izpadel edini trmasti človek in je zato zapustil sejo. Vendar je bil vsaj ples odpravljen; v pismu g. nadškofu Battistiju je protestiral tudi zaradi drugih nepravilnosti v Viškorši. V začetku avgusta je imela krajevna skupnost »pro loco« iz Viškorše en milijon lir na razpolago in je na pobudo bivšega župnika dr. Facca naredila tik ob cerkvi betonsko ploščad za ples čisto blizu pokopališča, ali bolje na bivšem pokopališču. Dr. Facco pa je tudi prerokoval, da čez 20 let ne bo več Viškorše in ne župnika. Zato so prodali prostor za župnišče in tam naredili za 100 milijonov »socialni center«, ki je prazen, je pa za to okolje taka skaza, da mu pravijo »bunker«. Spadal bi na kakšen obmorski kraj. Pa še stari cerkveni paramenti, ki so bili popravljeni, so izginili neznanokam... Pri pravilni razporeditvi duhovnikov, bi moralo biti na področju Podbrdo (Pradielis) - Prosnid (Prosenicco) vsaj pet duhovnikov, sta pa še samo dva in tričetrt enega (ker je imel župnik iz Plastišč zidarsko podjetje), medtem ko jih je samo v Nemah 3-4...

Ko je o teh nepravilnostih govoril v Nemah, mu je nadškof Battisti rekel samo: »G. Arturo je zmeraj stari borec«! A s tem ni rešil problema tega g. Arturja »tako dragega naroda z vsem njegovim kultur-

Duhovnik Arturo Blasutto

nim in verskim bogastvom, v katerem se je Božja Beseda učlovečila in prebivala pa naj bo bolj ali manj slaven po svoji zgodovini«, kot je sam zapisal. Tako je končno g. Arturo v teh navidez praznih 39. letih samevanja v Viškorši naredil veliko dobrega, ker je bil podoben glasniku Janezu Krstniku in je odkrito povedal, oz. zapisal, kar je bilo proti zdravi pameti in v škodo ljudi.

K pogrebu g. Arturja se je zbralo veliko ljudi. Prišel je tudi nadškof Battisti s pomožnim škofom Brollom iz Vidma, okrog 20 duhovnikov, med njimi tudi rojak iz Viškorše, ki je župnik v Buttriu in je vodil liturgično petje. Pri pogrebem govoru je nadškof odkrito povedal, da je bil g. Arturo obrekovan in preganjan v Ljesah zaradi njegove narodne zavesti in delovanja. Priznal je tudi, da je bil g. Arturo velik trpin, ki pa je hvale vreden, ker je kljub vsemu velikemu trpljenju, ostal zvest Bogu, narodu in svojemu duhovniškemu poklicu do konca. Spregovoril mu je nekaj besed zahvale tudi župan iz Doline v imenu SKGZ in drugih Slovencev

na Tržaškem. Prav tako se mu je na kratko oddolžil v slovenščini prijatelj, župnik iz Kobarida. In na koncu še pomočnik pri upravljanju Viškorše, g. Renzo Calligaro, Furlan po rodu, v terskem narečju.

Tako je ta dostojen pogreb, v krasnem popoldanskem soncu pod Veliko Glavo dajal vtis nekakega tihega zadoščenja in zahvale za toliko let hudega nasprotovanja in zapostavljanja.

Nekaj resničnik rezijanskih zgodbic

Da je najbrž g. Arturo Blasutto preživel nekaj najlepših let v svojem trpljenja polnem življenju, kaže teh-le nekaj zgodbic, ki jih je rad pripovedoval prijateljem:

»Pri neki birmi v Osojanah je škof Nogara spraševal otroke pred birmo. Pa sem mu rekel: »Kako pa boste razumeli odgovore, če Vam bodo odgovarjali v rezjansčini, kakor sem jih naučil?« »No, pa jih vi sprašujete, potem pa meni raztolmačite odgovore«, mi reče škof Nogara. »Ampak, gospod škof, ali pa se name zanesete, da vam bom povedal točno tako kakor bodo odgovarjali otroci? Ali ne bi bilo bolje, da jih jaz sprašujem, g. Angelo Kracina (ki je tudi služboval v Reziji), vam bo pa tolmačil po italijansko?« »No, v redu« reče škof Nogara.

In začnem spraševati prvega dečka, ki je bil nek močan pobič iz Učje, kakih 14 let star, Bepo po imenu. »No Bepo, mu rečem, povej g. škofu, koliko je bogov.« »Do zdaj je bil samo eden, pravi poba, zdaj pa, ko Cerkev neprestano spreminja poduk v veri, pa ne vem več, koliko jih je!« Tolmač, g. Kracina, jo je takoj pobrisal v zakristijo, da se ni vpričo g. škofa javno glasno zakrohotal. Za njim sem se pobral v zakristijo še jaz. Gospod škof Nogara pa je le čakal, da prideva nazaj iz zakristije in potem zahteval od mene, naj vendar raztolmačim dečkov odgovor. Nisem hotel dečka osramotiti vpričo škofa in sem se izmazal tako-le: »Deček je rekel, da je to vprašanje zanj prelahko, da bi nanj odgovarjal.«

Kadar je kdo prišel iz Učje (ki prihaja verjetno iz besede uk=volk), pa so ga vprašali (malo zafrkljivo): »No, ali si sre-

čal kakšnega volka?«, so navadno vsi bolj znajdeni odgovarjali: »Še nobenega do zdaj, ta prvi si pa... ti«.

Ko sem nekoč šel v Učjo, sem spraševal pastirico: »Ali grem prav, ali se pride po tej poti v Učjo?«, mi je rekla: »kar za nosom hodite, pa pridete prav točno v Učjo...«

Nekoč pa sem srečal še bolj brihtno pastirico, kakih 16 let staro in sem jo vprašal: »Kako, da paseš kar sama? Se nič ne bojiš?« Pa je odgovorila čudno skrivnostno: »Nimam nobenega. Oče je šel v mlin po moko, ki smo jo že pojedli, mati je šla na lov in kar je ulovila, je tam pustila, sestra pa se joče od lanskega smeha«. Jaz sem samo poslušal z odprtimi usti in tuhtal, ali je dekle noro ali kaj. Nič se mi ni posvetilo. Zato sem jo vprašal: »Povej mi še enkrat, kako, da je s tvojimi domačimi. Saj je vendar neumno, kar praviš da je šel oče po moko, ki ste jo že pojedli, neumno da je mati šla na lov in plen pustila tam namesto, da bi ga prinesla domov, da bi kaj spekli, neumno da sestra joče za lanskim smehom...«

Pastirica pa pravi: »O ne, nič tega ni neumno, Vi ste pri vseh svojih študijih neumni!« Skoraj užaljen rečem: »No, pa naj bom neumni, pa ti dokaži, da to ni govorjenje neumno...« »Čisto lahko in gladko vam povem, da to ni neumno, ampak žalostna resnica. Mi smo ubogi pastirji. Pa smo si morali sposoditi moko, da smo prejšnji teden lahko jedli kruh. Zdaj pa mora oče dobiti drugo moko, da jo vrne tistim, ki so jo nam posodili. Ampak tisto moko smo na nek način že pojedli, je ne bomo več. Mati je šla v gozd na lov, am-

pak ne s puško. Šla je loviti bolhe, ki jih imamo polno v svojih oblekah. Nekaj jih je polovila in zmečkala, tiste je pustila tam, saj ni neumna, da bi nosila domov mrtve bolhe; zmeraj je še dovolj živih. No, kako da se sestra joče od lanskega vriskanja in smeha, je tudi čisto razumljivo. Lani je plesala, vriskala, ker je dobila fanta. Zdaj pa sama pere plenice v potoku in se ob bolnem otroku joče... za lanskim smehom«...

Da je Učja la Rezijanska »planina«, mi je postalo jasno iz rezijanskega govorjenja: ko so šli iz Rezije v Učjo, so rekli zmeraj: gremo v Učjo, ko so šli nazaj v Rezijo, so pa rekli vedno: gremo domū!

Pri neki birmi v Učji sem g. škofa in gospode, povabil na kosilo v neko barako, ki je bila pokrita s pločevino, in kjer so navadno jedli delavci, ki so delali cesto čez Krnico. Rad sem sprejel to ponudbo od delavcev, že zaradi prostora, ki je bil boljši kot v župnišču, pa tudi zaradi manjšega stroška. Ko so začeli kositi, se je vлил močan dež. Debele kaplje so padale po pločevinasti strehi in gospod škof Nogra pravi duhovito: »O ma che musica poetica!« Jaz, ki sem sedel precej daleč od

škofa, sem nekaj zamrmral. A gospod škof je to opazil in hotel vedeti, kaj sem rekel. Pa sem mu povedal, kar naravnost: »Gospod škof, lahko je Vam govoriti o nekem poetičnem užitku ob dežju. Kakšen užitek bom imel pa jaz, ko bom v takem dežju 4 ure pešal v Osojane«...

Pa se je g. škof začudil: »Kako, ali se ne morete peljati v Rezijo?« »O da, prevzvišeni, samo vprašanje je s kom naj se zdaj peljem v Tarcento, kako in s čim od tam v Gemono in v Resiutto in od tam kako v Rezijo... ali pa lahko tudi z vlakom iz Vidma do Resiutte«, mu skušam pomagati, da bi me razumel in se me usmilil. Pa pravi spet: »O škoda, da vas ne morem peljati z avtom, ker se vračam v Videm čez Kobarid, kjer še nikdar nisem bil«... Jaz pa sem si mislil: lepa ljubezen do bližnjega, do sodelavca! Ko bi bil lahko tudi čez Kobarid peljal še mene do Čedada, če ne do Vidma, pa bi si potem že lahko pomagal, da bi prišel do Resiutte in domov v Osojane. Pa sem raje molčal in jo mahnil peš po dežju čez Karnico v moje Osojane...

(po pripovedovanju zapisal)

F.R.

Viškorša 4. jun. 1981
»poljubljanje
križev« - na desni
gospod A. Blasutto

Saša Ota in Miran Hrovatin

Družilo vaju je skoraj vse: poklic, ki je že presegel v poslanstvo, ljubezen do domačije, navezanost na družino, prepričanje, da se je za plemenite vrednote vredno boriti, sla po odkrivanju novosti, navezanost in poštenost pri opravljanju zadanih nalog, predvsem pa kruta usoda. Oba sta padla s kamero v roki daleč od doma, Saša v Mostarju, Miran v Mogadišu.

V obupu, ki je polnil srca, smo se tedaj spraševali, čemu je bila potrebna njuna žrtev, pač pa sta nameravala s sliko in besedo seznaniti svet z grozotami vojne. Krvniki so dobro vedeli, da je resnica njihov glavni sovražnik, da so jim televizijske slike nevarnejše od raket, topovskih izstrelkov, granat in rafalov.

Obup je prestal, posušili smo solze, ostala pa je sveta jeza, ki si ne želi maščevanja, iskanja krivcev, pač pa zahteva, da na tragedijo ne pozabimo, da nam za vedno ostane vklesana v spomin njuna žrtev, da nam bo ostalo v zavesti, zakaj sta se odpravila na nevarno pot. To ni bila želja po pustolovščini, iskanje poklicne afirmacije, pač pa visoko profesionalno delo, prispevek h gradnji miru in zaustavitve vojnih grozot, ki jih tako Bosna kot Somalija nujno potrebujeta. Tega se moramo zavedati, to ohraniti v spominu, da bomo delo, ki sta ga Saša in Miran začrtala, nadaljevali in dokončali. Vsi smo poklicani, da po svoji moči in na svoj način prispevamo k utrditvi miru na svetu.

Saša Ota je skupno s kolegoma tržaškega sedeža RAI Marcom Lucchetto in Darijem D'Angelom odpotoval v Hercegovino slikat vojne sirote, da bi z osebnim pričevanjem podprl kandidaturo 'sarajevskih otrok' za Nobelovo nagrado za mir. Dokončali so delo na hrvaški strani, ko se jim je ponudila priložnost, da obišejo še muslimanski predel. V zaklonišču, kjer so srečali malega Zlatka, ni bilo dovolj svetlobe, zato so odšli na prosto. Sašo so

omamile oči mostarskega Zlatka, v njih je verjetno videl blesk svojega otroka, Milana. Kdo ve, kaj je mislil v poslednjih sekundah življenja z otrokom pred kamero.

Skupno sva prepotovala večji del nekdanje Jugoslavije, preživela vojno na Hrvaškem, dramatični razplet protivladnih demonstracij v Beogradu, pričetek spopadov v Sarajevu, napad na naš avtomobil, ko smo se vračali preko gorovja Romanija, srečanje s prevajalko Regino Galić, ki je bila tudi zadnja, ki te je videla v Medjugorju, preden si z ekipo odšel v muslimanski predel Mostarja, kruti usodi naproti.

Le šest tednov kasneje se je poslovil Miran. Z nasmeškom na ustnicah je dejal, da gre na toplo, saj bo bosansko zimo zamenjal z milejšim podnebjem na afriškem Rogu. Pa tudi mirneje je zdaj v Somaliji, vojne je konec, je pristavil. S časnikarko tretjega televizijskega dnevnika RAI, Ilarjo Alpi, je Miran že večkrat delal. Zakaj so ju ubili, še vedno ni povsem jasno in tudi teza, da sta bila na sledi prekupčevalcem z orožjem še ni bila potrjena.

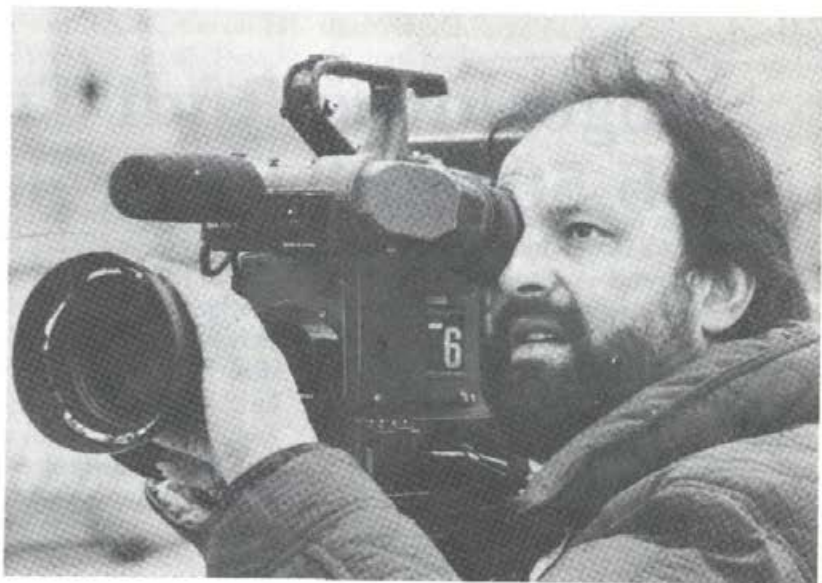
V treh letih vojne v naši neposredni bli-

Saša Ota

Miran Hrovatin pri snemanju

žini je Miran posnel na stotine kaset, prikazal gledalcu doma tragedijo ljudi, ki jo je občutil kot svojo. Skupno sva prežive-la celotno poletje in del jeseni 1991, ko se je vojna iz Slovenije pomaknila na Hrvaško. Kolegialnost in prijateljstvo v preživetih nočeh je postajalo vedno bolj intimno. Za trdo in neumorno delo s pritrgovanjem spanca in počitka je Miran hudo plačal. Na lepem je prenehal, se umaknil in šele čez čas povedal, da mora k zdravniku, nato na operacijo. Toda s trdo voljo je premagal bolezen in znova poprijel kamero. Toda nate je čakala ista usoda kot mostarske žrtve. Ista usoda, isto življenje, isto iskanje in pričevanje, isto slikovno pripovedovanje stisk ubogih, preganjanih, otrok in ostarelih, izstradanih, pozabljenih.

Televizijska kamera, pa naj je bil za njo

Saša ali Miran, je pripovedovala, prepričevala, iztrgala iz otopenosti blagostanja gledalca, ga prisilila, da je dvignil svoj glas v obrambo trpečnega, da je izrekel solidarnost vsem, ki jim je življenje odmerilo le drobtinice.

Bosna in Somalija še dalje gorita, nedolžni ljudje umirajo, kot sta padla vidva. Krvnikom, ki zavajajo množice, gorja še ni dovolj, svet pa je prešibak in ne zna najti prave poti do zaustavitve bojev. Toda želja po miru mora nujno premagati trenutno nemoč. Ostajajo le še pogajanja, saj je za vojaško intervencijo prepozno, metastaza se je tako razširila, da je ni moč odpraviti s kirurškim posegom. Toda pri pogajanjih mora svet pokazati enotnost, prepričati napadalca, da gre tokrat za res. Pogajanja naj bodo sila in prisila.

Bogoslovec Rudi Trček ob 50-letnici ustrelitve

Preteklo je 50 let od njegove smrti, a do-godek je vedno živ v moji zavesti in bole-če so okoliščine, v katerih je umrl. Naj bodo te moje vrstice v spomin nadarjene-mu fantu, ki bi o njem po vsej verjetnosti pisali revije in leksikoni, a ga je zla uso-da pokončala v jutru življenja, da ni mogel razviti svojih darov. Imel je komaj 22 let.

Pišem o Rudolfu ali Rudiju Trčku, ki je bil ubit ob partizanskem napadu na do-mobransko postojanko v Črnem Vrhu 1.sept. 1944. Rudi je tedaj končal tretji letnik bogoslovja in se pripravljaj na no-vo mašo maja ali junija naslednjega leta. Izhajal je iz številne družine v Črnem Vrhu. Poleg dveh bratov je imel še po pol sestri in po pol brata. Rudi je bil najsta-rejši med njimi. Doma so imeli gostilno.

Talentiranega Rudija so dali študirat v Gorico. Bil je najprej v Malem semenišču. Te veličastne stavbe vrh griča s pro-stornimi in svetlimi učilnicami, telovad-nico, obednico, cerkvijo in številnimi igri-šči se je rad spominjal. Zadnja leta gimna-zije in bogoslovje je študiral v Velikem semenišču, ki je manjše, stisnjeno med druge hiše v mestu s starodavnimi, sko-raj samostanskimi prostori, primernimi za molitev in meditacijo. Dobro se je po-čutil tudi v tem domu. Rudi je v semeni-šču prebil enajst let. Zrastel je v lepega, slokega fanta svetle polti, z lahko rdeči-mi vzvalovanimi lasmi. Iz nekega pov-prečja v gimnaziji se je v liceju nenadoma razvil v prvovrstnega študenta, ki se ni odlikoval le znanstvenih ali literarnih predmetih, kakor se navadno dogaja, marveč v vseh. Tako v liceju, kot pozneje v bogoslovju.

Tistega nesrečnega petka septembra 1944 je bilo z njegovo smrtjo vse uniče-

no. Človek se sprašuje: zakaj se ni umak-nil, ko je gotovo vedel, kaj se pripravlja. Imel je sošolce, župnišča so mu bila odpr-ta in v semenišču so bili tisto poletje tu-di drugi bogoslovci. Verjetno pa dober, kakor je bil, z vzgojo, ki ga je navajala k svetosti, si ni mogel misliti, da bi se mu moglo zgoditi, kar se je. Tudi ni mogel imeti posebnih vezi z domobrancmi, ker ti so ustanovili svojo postojanko šele 3.avgusta.

V Črnem Vrhu se je govorilo o pripra-vah na napad. Dejansko ga je pripravil 9.korpus. Za izvedbo sta bili zadolženi dve diviziji: ena naj bi izpeljala akcijo, druga bi branila napade, v primeru da bi hotel kdo od zunaj pomagati domobran-cem. Ti so imeli v Črnem Vrhu eno četo s približno 140 borci. Moči so bile neena-ke in izid boja previdljiv. Odveč so danes vprašanja: zakaj se niso umaknili; zakaj niso vsaj zasedli višjih položajev, strate-ško bolj zanesljivih. Bolj ali manj zabari-kadirani v vasi, v kotlini, so bili lahek plen napadalcev in še prej naravna tar-ča artiljerijskega obstreljevanja. Verjet-no so računali na pomoč od zunaj, ki ni prišla, vsaj ne pravočasno. Vseeno so bo-ji trajali ves dan od 6. do 18. ure, ko so se vdali zadnji domobranski bojovníki, oni v šolskem poslopju. Viri poročajo, da je padlo 107 domobrancev, rešilo naj bi se jih le 25. Toda zaradi razmer, v kate-rih se je odvijala črnovrška žaloigra, je njih število le približno. V boju je baje pa-dlo malo domobrancev, večino so jih po-bili in zverinsko mučili, druge pa odpeljali v Tribušo in jih tam izven boja in po bojih pokončali od bitke in zmage pobesneli partizani. Rudi je bil prejšnji dan doma, prespat pa je šel v župnišče. Domnevajo da je bil ubit v jutranjih urah.

Morda se je skušal sam rešiti, morda je bil v skupini, ki je tvegala izpad. Drugi trdijo, da so ga živega zajeli popoldan, ko je naglo zapustil poslopje, kamor se je za-
tekel, potem ko je začelo goreti. Domači-
ni so si upali po mrliče šele naslednji dan,
v soboto, ko partizanov ni bilo več in se
je položaj nekoliko umiril.

Od svojcev je prva našla Rudija štirinaj-
stletna sestra Anica. Imel je prestreljeno
glavo, prebodene prsi, rožni venec v roki
in bil je brez obleke. Njega in brata Ivana,
ki je bil ubit v podobnih okoliščinah, so
starši in družina zavili v prte in ju odpe-
ljali v kapelo na pokopališče. Naslednji

dan, v nedeljo, so ju zagrebili v grob nju-
ne matere, kamor so pozneje prenesli tu-
di kosti tretjega brata Francija, ki je ob
napadu zgorel v bunkerju. Tragedija
vredna peresa velikih tragedov!

Zdaj počivajo na domačem pokopališču
zraven staršev. Lani so po zaslugi doma-
činov Mateja Čuka, Jakoba Pivka in Kar-
la Žgavca postavili žrtvam komunizma
v Črnem Vrhu imeniten, umetniško dovr-
šen spomenik. Na kamnu, ki je na poti v
cerkev nekaj metrov pred njenim vho-
dom, je vklesanih 70 imen z datumi in
krajci. Med njimi so tudi imena bogoslov-
ca Rudija Trčka in dveh njegovih bratov.

Spominsko obeležje
pred baziliko
v Logu na Vipavskem
v spomin vseh vojnih žrtev

LOŠKI ZVON

Zamajal se je Loški zvon,
Vipavce vse prebudil.
Zapel je v burjo stari bron -
od Nanosa do Čavna.

Marija kliče: "Vsi na plan!
Zadihajte globoko!
Napočil je vstajenja dan -
od Nanosa do Čavna."

"Pri čem pa smo, Vipavska Mati?
Kaj upa nam ostaja?
Naš rod ječi, se v solzah brati -
od Nanosa do Čavna."

"Ne jokajte, trpinov sini!
Vipava bo še bistra!
Poznam solze po tej dolini -
od Nanosa do Čavna.

Le sem nazaj, sinovi, hčere!
Priromajte nazaj!
Saj srečen ni kristjan brez vere -
od Nanosa do Čavna.

Kar dali vam dedovi so,
to zdaj še vse velja:
le vprašajte, kaj povedo
od Nanosa do Čavna.

Le sem nazaj, otroci, v Log,
prihajajte kot nekdanj,
da srečo vrnil bo vam Bog -
Vipavcem izpod Čavna."

Loški zvon

Aljožij Jeršinič

Ivan Kobal

Za-ma - jhal se je loš-ki zvon, Vi-pav-se vte pre-
bu - - dil. Za-šel je v bur-žo rta - ri
bron od Na-mo-sa do Čav - - na. Ma-ri - - ja
kli - če: vsi na plan! Za-di-haj-te glo-bo - - ko! Na-
po-čil je vsta - je - nja dan od Na-mo-sa do Čav - - na.

PRINCIP

3112 Ind Arg

Slovenski Center za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici

Glasbena matica - Gorica

1993 - 1994

Za glasbeno šolo Emil Komel je to šolsko leto prineslo novost, da je opravljala svoje pedagoško delo v povezavi z goriško šolo Glasbene matice. Obe glasbeni šoli je namreč v tem letu vodil prof. Silvan Kerševan. Brez dvoma je nova preizkušnja prinesla sicer veliko težav, vendar tudi veliko zadoščenja. O tem beremo v intervjuju, ki ga je ravnatelj Kerševan imel z Jurijem Paljkom ob zaključku šolskega leta (KG, 7. julija 1994).

Letos so bili uvedeni skupni razredi za skupinski pouk, skupni nastopi in nove iniciative za skupno delo. Vodstvo je tako skušalo premostiti negativne psihološke trenutke, ločevanje. Omogočilo je tudi racionalizacijo dela. Lahko si zaželimo, da bi bilo sodelovanje vedno bolj uspešno in da bi v bodoče steklo brez večjih ovir. Pedagoško in kulturno delovanje šole bi le tako bilo lahko res poglobljeno in bi slonelo na vedno trdnejših temeljih.

V tem šolskem letu je bilo na šoli 208 učencev. Poučevali so profesorji: Paolo Brumat, Daniela Brussolo, Dorina Cante, Igor Coretti, Ennio Cossovel, Vesna Cescutti, Vladimir Čadež, Fabio Devetak, Michela De Castro, Marco Fantini, Maria Feinig, Peter Filipčič, Marta Ferletič, Anita Hlede, Eleonora Ipavec, Ivan Klanjšček, Silvan Kerševan, Jurij Križnič, Tanja Kuštrin, Andreja Konjedic, Tea Košuta, Hilarij Lavrenčič, Lucija Lavrenčič, Guido Michelin, Tullio Možina, Črtomir Nanut, Lojzka Peršič, Helena Plesničar, Neži Plesničar, Vinko Popit, Klavdija Pahor Jamšek, Dimitrij Rejc, Stojan Ristovski, Igor Starc, Ingrid Silič, Marija Šaver, Vlasta Vodopivec, Erika Zavladav, Beatrice Zonta, Mara Zorzi, Anica Zorn, Francka Žgavec. Učni predmeti so bili klavir, orgle, violina, viola, violončelo, kljunasta in prečna flavta, oboa, klarinet, fagot, trobenta, kitara, harmonika in solopetje. Na

Pevski tercet Pahor, Ambrosi in Vogrič na srečanju glasbenih šol Primorske v Katoliškem domu

Erika Pelicon je dobila
1. nagrado na regijskem
tekmovanju harmonikarjev
v Ilirski Bistrici

šoli so bili še tečaji za zborovsko petje, komorno igranje, glasbeno teorijo, solfeggio, harmonijo in glasbeno zgodovino. Šola je letos prvič organizirala po vrtcih tečaje do-mi-sol za najmlajše.

Med letom je bilo več notranjih nastopov, pa tudi takih za širše občinstvo. Tudi letos so bili v Katoliškem domu v Gorici in po oddelkih tradicionalni božični večeri. Skupno je bilo 10 notranjih nastopov. Ob zaključku šolskega leta sta šoli ponudili Glasbeni poklon učencev, to je niz nastopov, s katerimi sicer center Emil Komel že vrsto let zaključuje svoje učno leto. Prvi celovečerni nastop *Glasbena slihanica* je bil v Kulturnem domu v Gorici, sledil mu je koncert samih instrumentov *V galeriji zvokov na gradu*, v dvorani Pokrajinskega muzeja, sklepni, *Pod cerkve-*

nim obokom, pa je bil v cerkvi sv. Ivana. Pred tem koncertom je bila najprej spominska maša ob štiridesetletnici glasbe na Placuti, ki spomladi zaradi obnovitvenih del v cerkvi ni mogla biti darovana. Zaključni nastopi so bili tudi v Števerjanu, na Plešivem, v Doberdobu, Štandrežu in Podgori.

V tem šolskem letu je bilo več srečanj. Tako so bili učenci oktobra ob Primorskih dnevih na Koroškem na koncertu v Modestovem domu v Celovcu. Na srečanjih glasbenih šol Primorske so sodelovali v več krajih, tako v Tolminu, Postojni, Sežani, Novi Gorici in Gorici. Na nastopu v Gorici ni šola samo sodelovala, ampak ga je tudi organizirala, in sicer v Katoliškem domu.

Šola je kot član društva glasbenih pe-

dagogov Primorske pripravila učence na tekmovanja, ki jih organizirajo glasbene šole Primorske in Slovenije. Tekmovanja harmonikarjev v Ilirski Bistrici sta se udeležila Mitja Vižintin in Erika Pelicon, ki je prejela prvo nagrado, kar je za učenko in šolo izredno priznanje. Pianist Dane Vižintin pa je sodeloval na tekmovanju pianistov v Kopru.

Vodstvo je v januarju organiziralo mesečni seminar za pianiste, ki ga je vodil priznani profesor glasbene šole v Moskvi Sijavuš Gadžijev. Udeležilo se ga je res lepo število (22) učencev iz Postojne, Tolmina, Idrije, Ilirske Bistrice, Sežane, Trsta ter Nove Gorice in Gorice. Ob sklepu seminarja je bil v Katoliškem domu v Gorici zaključni nastop učencev, ki so tako lahko pokazali svoje pridobitve.

Učenci šole opravljajo ob koncu šolskega leta tudi izpite na državnem konservatoriju Tartini v Trstu. V tem šolskem letu se je k izpitom prijavilo 12 učencev, večina jih je opravila z odličnim uspehom. Posebej moramo omeniti diplomski izpit

Suzane Ferfolja, ki se je oktobra z diplomskim programom predstavila občinstvu v župnijskem domu v Doberdolu.

Ena najvažnejših novih pobud šole je bila ta, da se poveže z drugimi glasbenimi šolami na Goriškem tostran in onstran meje in skupno z njimi izdela načrt z več postavkami. Kot povezovalni člen v tem projektu ima gotovo poseben zaslug združenje YEM (Yuong European Musicians) in njegov umetniški vodja Igor Kuret. To pobudo je primerno zabeležilo lokalno časopisje.

Zelo je uspela poletna glasbena šola v naravi, ki je bila ob koncu avgusta v koči sv. Jožefa v Žabnicah in ki jo šola že v tretje organizira. Na glasbeno tedensko srečanje je prišlo nad 20 mladih. Ob glasbenem delu je bilo veliko živžava in trenutkov poglobljenih prijateljstev.

Že več let zapovrstjo poskrbi glasbena šola tudi za koncertno sezono. Tako je bilo na programu pet koncertov. Po več letih odsotnosti v Gorici je zopet nastopil

Zborček poje med spominsko mašo v cerkvi sv. Ivana v Gorici; vodi Tanja Kuštrin, spremlja na orglah Lucija Lavrenčič

akademski pevski zbor Tone Tomšič pod vodstvom Stojana Kureta. Polnoštevilno obiskan in zelo dobro sprejet je bil koncert stolnega zbora in orkestra iz Limburga v cerkvi sv. Ignacija na Travniku. Izvedel je W. A. Mozarta Exultate, jubilate, K 165 in Missa solemnis, K 427.

V odboru, ki je upravljal pedagoško delo v letu 1993/94 so bili: Franka Žgavec kot predsednica ter Emil Devetak, Silvan Kerševan, Lucija Lavrenčič, Franka Padovan, Marija Žgavec, župnik Jože Žorž; sodelovala sta Edmund Košuta in Elda

Nanut. Šolo je vodil ravnatelj Silvan Kerševan.

Iz poročila je močno razvidno, da je bilo delovanje glasbene šole vsestransko bogato, da je zahtevalo izredno veliko moči, truda, sposobnosti. V teh časih, ko se nam nekatere pridobitve majejo, ko je v svetu in pri nas tako malo resničnega idealizma in požrtvovalnosti, je naša dolžnost, da na tem mestu izrečemo čestitke in zahvalo odgovornim za opravljeno delo pa tudi najprisrčnejša voščila za naprej!

V. ŽERJAL

60-letnica življenja in delovanja: 1934-1994

Mešani pevski zbor Rupa-Peč Prosvetno društvo Rupa-Peč

Na proslavi šestdesete, biserne obletnice MPZ Rupa-Peč, ki je bila 15. maja 1994 ob 17.30 v Katoliškem domu v Gorici, smo dobili v roke brošuro z naslovom 'Z bregov Vipave glas', s podnaslovom 'Ob 60-letnici naših vezi-Maj 1994'.

Brošuri daje poseben pečat moč besede skozi čas ali iz arhivov časa. Ta beseda je kratka, a zgoščena in življenska. Saj pokaže s številnimi fotografijami sad besede. Fotografije namreč govorijo same od sebe o pestrem življenju v vseh odtenkih, tako MPZ Rupa-Peč (od 1934), kakor PD (od 1991): od zborovskega petja, ki je bila zlasti v tistem vihnem času, ki je besnel proti naši besedi tudi z orožjem in požigi ter umori, pa tja do praznovanj in prostodušnega veselja. Poudari pa zavzetost in resnost pri vajah, skupne pobude, žrtve, vero, zdravo in bogato tradicijo matične župnije Miren, vzajemnost. Povsod je vidna ena sama, velika zavzetost za človeka in svobodo.

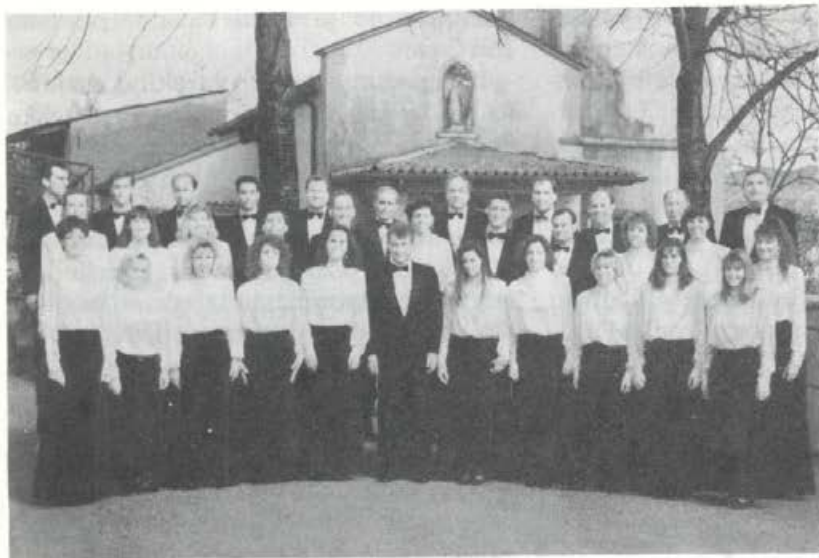
MPZ-u Rupa-Peč je posebno pri srcu našaščaj, zato skrbi za otroško in mladinsko

petje. Mladinski pevski zbor (MIPZ Rupa-Peč) deluje že 20 let; kar je lepo upanje za bodočnost.

MPZ se z lahkoto razdeli in moškega in ženskega, ko nastopata vsak zase umetniško dovršeno. Začel je delovati samostojno l. 1934. A nekateri njegovi člani so peli že prej v Mirenskem zboru ter na Gradu. Vez z Mirnom je zbor ohranil tudi po razmejitvi l. 1947. Še danes pride do skupnih pevskih nastopov obeh zborov, t. j. Mirenskega in MPZ Rupa-Peč.

V povojnem času je zelo aktivno delovalo društvo 'Novi žar-Rupa' s petjem in drugim kulturnim življenjem. Tako še danes najdemo v Rupi in na Peči do 30 in več mladih, da pripravijo npr. miklavževanje, razna kulturna in verska praznovanja in folkloro. Za kar jim je SP iz Trsta večkrat podelila nagrado 'Mladi oder'.

Slovenska šola, o kateri je prva generacija pevk in pevcev, kakor sicer po celi takratni Primorski, sanjala, je dala mlade kulturne moči, ki elegantno nastopajo pred širšo publiko na prireditvah; tudi

Zbor Rupa-Peč v sestavi z dirigentom Zdravkom Klanjškom

v cerkvi. Ker so sposobni nuditi pristno slovensko duhovno hrano. Gotovo je ta kvas naših vaških skupnosti vgneten povsod, dasi ne pride vedno do izraza. Ker toliko naših mladih ljudi v našem zamejstvu, ki jih je vendarle izoblikovala naša slovenska šola, nekam zbledi, izgine, potone, ko bi pa morali nastopati na prosvetnem, cerkvenem, političnem in drugem kulturnem odru. Pri tem seveda ne moremo reči, da so člani MPZ Rupa-Peč edini, ki delajo, a so gotovo trden pobudnik in zgled za druge vaške in mestne skupnosti.

MPZ Rupa-Peč se redno udeležuje Ceciljanke, vseh skupnih pevskih revij, božičnic v Gorici in po okoliških vaseh, tudi na Mirenskem Gradu. Nastopa na revijah Primorska in Sovodenjska poje. Spremlja svoj otroški in mladinski pevski zbor na Mali Cecilijanki. Zanima se za rojake v Beneški Slovenji. Goji stike z matično domovino. In še bi lahko naštevali.

Vsako leto priredi več dnevni izlet, tudi v tuje dežele. Zadnjo nedeljo v septembru pa poskrbi za enodnevno romanje.

Člani MPZ Rupa-Peč se niso uprli črnemu nasilju samo kulturno in dostojanstveno z zborovskim petjem, pač pa so za

narodovo svobodo darovali tudi svoja mlada življenja v oboroženi vstaji.

Farni zavetnik sv. evangelist Marko je navdihnil MPZ Rupa-Peč izvirno zamisel 'Praznik Frtalje', ki privabi v vas množice ljudi. Tem postrežejo ne le z izbrano jedajo in dobro domačo kapljico, marveč tudi in predvsem s kulturnim programom in kleno slovensko besedo.

Praznik slovenske kulture ali Prešernovo proslavo pripravijo zelo skrbno.

V gosteh imajo druge pevske-kulturne skupine iz sosednjih in tudi oddaljenih krajev.

Cenijo srečanja s slovenskimi misijonarji, ki jih radi denarno in z molitvijo podpirajo. Letos so sprejeli medse sestro misijonarko, ki je doma iz Bilj in deluje v Urugvaju. Sicer je MPZ redno prirejal predavanja na različne teme, npr. zelo uspešno o zdravstvu in o zanimivih problemih.

Poleg vsega pisanega prosvetnega delovanja, prepevajo vsako nedeljo in praznik pri sv. maši v Rupi in na Peči. Organizirajo česčenje sv. Rešnjega telesa mož in fantov ter žena in deklet, seveda tudi otrok in mladih, ki ga zaključujejo s samostojnim koncertom evharističnih pe-

Otroški zbor na
prvem Prazniku
frtalje 1971

smi. Na voljo so za pripravo in izpeljavo praznovanj 1. sv. obhajila in birm. Pojo pri procesijah, ob pogrebih ter ob porokah. Poživljajo praznovanja s pritrkovalci tudi od drugod. Navdušeno pripravljajo duhovno in telesno okrepčilo pri letnem srečanju bolnikov in starejših.

Lani so se odzvali vabilu škofovega viharja dr. Oskarja Simčiča in so skupaj s Standrežci in Goričani počastili Milanske Slovence ob njihovi srebrni obletnici slo-

venske maše in srečanj rojakov v Milanu.

Zelo slovesno priredijo 'Hvaležnico-Martinovanje' z blagoslovom pridelkov, ki jih namenijo našim zavodom v Gorici.

Seveda mora vsak zbor in vsako društvo imeti nekje motor za tako vsestransko delovanje. V MPZ-u Rupa-Peč so ta motor duša in srce vse moči zelo delovnega odbora.

MPZ Rupa-Peč vodi že dolgo let g. Zdravko Klanjšček. Pred njim sta ga vodila zdaj že pokojni g. Janez Pavletič in nje-

S pesmijo so se
mladi predstavili
tudi na
Mali Cecilijanki
1986

gov brat g. Niko; sami zelo zahtevni in navdušeni zborovodje.

Na voljo imamo tri organiste. V obeh vaseh, t.j. v Rupi in na Peči, pa radi pomagajo tako doma kakor po okoliških vaseh še štirje drugi organisti, ki so člani, simpatizerji zbora.

Za vaje jim služi skromen prostor poleg cerkve. Sedež PD pa je pod cerkvijo v montažni potresni hiši. Oboje je sad prostovoljnega dela vseh svojih članov MPZ Rupa-Peč ter PD. Njim se pridruži širša vaška skupnost. Tudi urejanje obširnega cerkvenega dvorišča je njegova stalna skrb.

Radi bi obnovili cerkev ter imeli svoj zidani stalni sedež. Tako bi še bolj sproščeno nadaljevali delo svojih prednikov, tudi dušnih pastirjev, zlasti mirenskega, zdaj že pokojnega, župnika in dekana, g. Oskarja Pahorja. Krekova misel je v Mirnu našla rodovitna tla. Veže jih tudi hvaležnost do g. Karla Rejo, ki je l. 1947 ustanovil našo župnijo sv. Marka za Rupo in Peč (u. 29.4.1959) ter predal delo zdaj tudi že pokojnemu prof. Dragotinu Butkoviču. Prof. Butkovič je vodil župnijo kar 33 let (u. 1.3.1992). On je kot župnik zastavil vse svoje bogate sposobnosti in talente ne samo za naše višje šole, pač pa

tudi za župnijo Rupa-Peč. Utrdil je in poglobil vse versko in duhovno delovanje in življenje v fari. Po njegovi smrti je pustil viden pečat zavzetosti za celotno duhovno delo in življenje v župniji dr. Kazimir Humar, ki je župnijo upravljal do konca septembra 1992. Poleg drugega je takoj uvidel pomembnost župnijskih svetov. Pri izbiri članov ni imel težav, ker so takoj prevzeli novo odgovornost pretežno udje MPZ Rupa-Peč.

Ob koncu tega kratkega zapisa ob 60-letnici MPZ-a Rupa-Peč ponatiskujemo pesem iz zgoraj omenjene brušure, ki jo razširimo na Peč in na vso bližnjo in daljno slovensko okolico...

*Vsa tiha, v zelenju odeta,
vasica slovenska stoji,
na hribčku je cerkvica mala
kot krona te naše vasi.*

*Vipava pa venec ji spleta
pod Krasom, ki bujno dehti.
Dol z Grada nam zvon se oglašja:
»Glej, sin, to zemlja je naša!«*

*Lepo je v Rupi živeti,
saj sliši slovensko se pet,
zato se še ti nam pridruži,
da lep nam bo jutrišnji svet.*

(Jožica Kovic, Pesem o Rupii)

Članice pevskega zbora so podale veseloigro Čašica kave 1985 leta

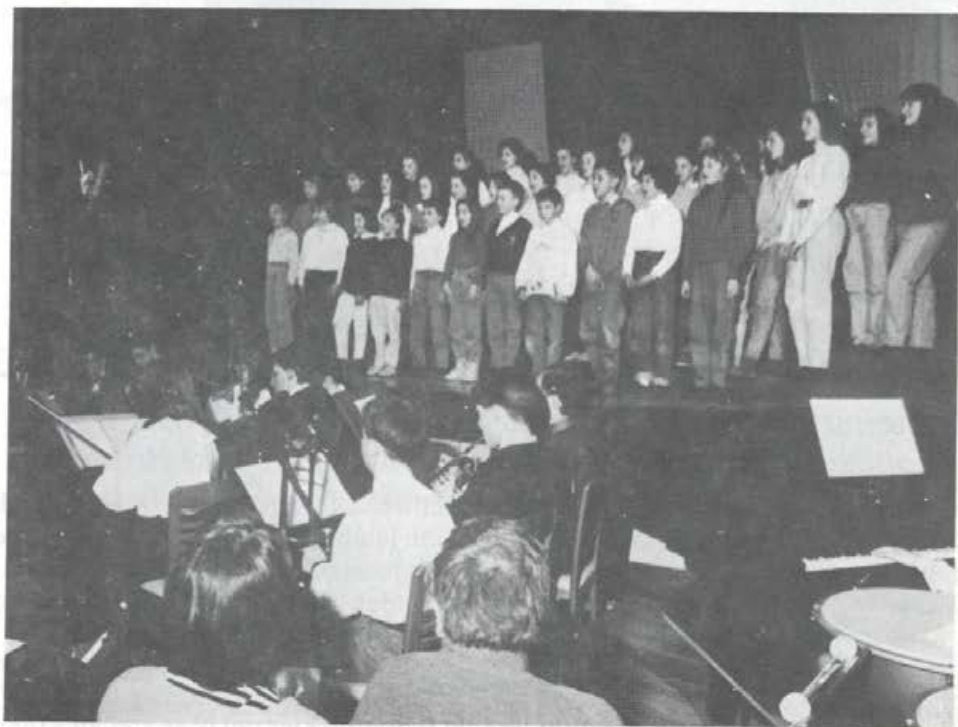
Štirideset let glasbenega življenja

Gorica - Placuta št. 18

Lani so minila štiri desetletja, ko se je v vsem dobro znani, sivi vogalni stavbi na Placuti št. 18 pričel glasbeni pouk v okviru orglarske šole. Povabilo zanj lahko zasledimo v Katoliškem glasu, 3. decembra 1953. Zapisal ga je kulturni delavec, glasbenik Mirko Filej. Današnji nosilec tega poslanstva Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel je to visoko obletnico počastil zelo primerno in izjemno slovesno. Izdal je dve obširni publikaciji, zgodovinski pregled *Štirideset let glasbe na Placuti št. 18*, ki ga je spisal ravnatelj šole prof. Silvan Kerševan ter študijo o skladatelju Emilu Komelu, katere avtorica je muzikologinja Tatjana Gregorič Vuga. Predstavitve obeh del je bila marca v

galeriji Katoliške knjigarne. O delu Silvana Kerševana je spregovorila prof. Marija Češčut. Oceno študije *Poglej me prav* Tatjane Gregorič pa je podal prof. Ivan Florjanc, ki poučuje kompozicijo na papeškem inštitutu za glasbo v Rimu.

V počastitev spomina vseh, ki so kulturnemu in zlasti še glasbenemu življenju na Placuti podarili veliko svojih moči, bi morala biti v cerkvi sv. Ivana spominška maša, ki pa je bila zaradi obnovitvenih del cerkve v tem času lahko darovana šele v juniju. Osrednja glasbena prireditev šole Emil Komel je bila v nedeljo, 13. marca 1994, v Katoliškem domu v Gorici. Nastopili so vsi učenci in sodelovali so vsi učitelji Centra.

Zbor in orkester šole E. Komel na osrednji proslavi v Katoliškem domu v Gorici

Spominskih slovesnosti se je udeležilo veliko poslušalcev iz Gorice, Nove Gorice in s Tržaškega. Prisotna je bila tudi hčerka skladatelja Komela, ga. Pavlina Komel.

V tem jubilejnim letu se je pedagoško delo Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel na Placuti št. 18 zaključilo. Nadaljevalo se bo v novih prostora-

rih na Drevoredu 20. septembra št. 85 ob Katoliškem domu. Prostori so primernejši, lepši, a na Placuti je ostal velik del našega življenja in ljubezni. Ni moremo si kaj, da se ne bi ob slovesu z nekoliko otožno hvaležnostjo ozirli na sivo stavbo.

Zbogom, Placuta! Bog daj, da bi tvoj plamen ne ugasnil!

Na predstavitvi publikacij v Katoliški knjigarni v Gorici

MAJDA DANEV

Slovenska pesem in glas harmonike med slovenskimi rojaki v Benfortu in Rochdalu

Uspešno gostovanje openskih zborov MPZ in MeMPZ Vesela pomlad in harmonikarja Denisa Novata v Veliki Britaniji

Ne, napovedan zbor ob devetih pred Finžgarjevim domom na Opčinah ni bil prvoaprilska potegavščina, saj je 1. aprila ob napovedani uri tu zares čakal avtobus, ki je popeljal 40 mladih openskih pevcev in skupino spremljevalcev na Ljubljansko letališče Brnik. Od tu se je nekaj čez dvanajsto trideset dvignilo letalo DC 9 družbe Adria Airways, ki je po

pičlih dveh urah leta pristalo na londonskem letališču Heathrow. In že smo sedeli v angleškem avtobusu, ki nas je odpeljal v predmestje London Colney, kjer smo se nastanili v zavodu Spec Centre.

Tako se je pričelo petdnevno gostovanje MPZ in MeMPZ Vesela pomlad v Veliki Britaniji, kjer naj bi se srečali s takmaj živečimi slovenskimi izseljenci. Žal ti ni-

so najbolj organizirani v društvih, kot so denimo v Nemčiji ali Belgiji. Srečujejo se dvakrat letno - za skupno praznovanje Božiča in Velike noči. Veliko pa se jih zbere tudi na Slovenskem dnevu, ki ga izmenično prirejajo v 40 km od Londona oddaljenem Bedfordu in v Rochdalu pri Manchesteru.

Prav v teh dveh krajih so nas pričakali slovenski zdomci na velikonočno soboto in na sam praznik Velike noči. V Bedfordu smo skupaj obhajali velikonočno bogoslužje v ukrajinski cerkvi, ker svoje cerkve tu živeti Slovenci pač nimajo. V Rochdalu pa smo skupaj oblikovali velikonočno sveto mašo, kateri je sledil koncert. Našim pevcem se je takoj na začetku posrečilo vzpostaviti tisto nevidno vez s poslušalci, ki pripomore k čustvenemu zbližanju. Poslušalci so slovenskemu petju sledili občuteno in doživeto. Slovenska, predvsem domača ljudska pesem, ki so jim jo prinesli pevci MPZ in MeMPZ Vesele pomlad ter glas harmonike, iz katere je mladi umetnik Denis Novato izvajal zdaj otožne zdaj razigrane melodije, sta

globoko ganila poslušalce. Marsikatero oko se je orosilo ob poslušanju Vrabčevega venčka slovenskih ljudskih pesmi, ki mu je harmonikarsko spremljavo priredil Zoran Lupic. Prehitro se je koncert prevesil v zaključni del, ko je nastopil trenutek zahval in medsebojnega obdarovanja. Najprej je spregovoril zborovodja Franc Pohajač, nakar so mlade pevke izročile nekaj simboličnih daril: domači kolač z velikonočnimi pirhi, kamnit umetniški izdelek Pavla Hrovatina, lepljenko s fotografskim prikazom vasi Opčine, komplet knjig zamejskih avtorjev ter po nekaj izvodov zborove kasete in brošur s prikazom petnajstletnega delovanja Vesele pomladi. V imenu gostiteljev je spregovoril g. Stanislav Cikanek, edini poverjeni duhovnik za Slovence v Veliki Britaniji in soorganizator našega gostovanja. Nato je predstavnik navzočih rojakov izročil priložnostno darilo. Po zaključni pesmi Hvala je zadonela še Zdravljica, nakar se je srečanje nadaljevalo v nekoliko bolj sproščeni obliki. Naši rojaki so nas pri okusno pogrnjenih

Posnetek s potovanja zborov na Angleškem

mizah prijazno pogostili s tipičnimi slovenskimi velikonočnimi jedmi. Sproščeno vzdušje je ustvarila predvsem Denisova ljudska harmonika. Žal nas je čas priganjal. Veliko prezgodaj smo se morali posloviti od prijaznih gostiteljev, kajti pred nami je bila 350 km dolga povratna vožnja v London Colney. Ves dan in tako tudi med povratkom je deževalo, a v avtobusu je bilo veselo in sproščeno, saj smo imeli občutek, da smo našim rojakom, zbranim iz bližnjih in oddaljenih krajev Anglije, kljub dežju in mrazu s pesmijo pričarali žarek toplega pomladnega sonca.

Z obiskom pri slovenskih rojakihi je bil izpoljen glavni namen gostovanja MPZ in MeMPZ Vesela pomlad v Veliki Britaniji, zato so si pevci sedaj lahko privoščili še ogled največjih londonskih znamenitosti. Trafalgar Squer, Piccadill: Circus, Whitehall, Parlament in Westminsterška opatija, slikovita cerimonija ob zamenjavi straže pred Buckinghamsko palačo, sprehod po najslavnejšem londonskem mostu Tower Bridge, ogled zaklada angleške krone v prenovljenih prostorih nekdanje viktorijanske vojašnice Waterloo Block ter voščenih figur v muzeju Madame Tus-

saud's Waxwork in bližnjega Planetariuma, bežni ogled obeh katedral, pohajkovanje po živahnem Covent Gardenu in večerni obisk kitajske četrti Chinatown - vse to je do zadnjega kotička napolnilo dneve našega bivanja v slavnem vele mestu. Še skupna spominska slika pred enim od simbolov mesta, znamenitim stolpom Clock Tower z Big Benom, in komaj še kaj časa je preostalo za skok v enega od znamenitih pubov ter za nakup spominčkov v slovitem londonskem Harrodsu. A bolje tako, saj bi nakupi v tej znameniti veleblagovnici, kjer lahko kupiš vse, od igre do slona, prav gotovo do dna izpraznilo naše že tako izsušene žepce. Tudi za sprehod in kratek oddih v katerem od čudovitih londonskih parkov ni bilo več časa, pa tudi ne ugodnega vremena. Bežni pogled iz avtobusa na zelene površine Hyde Parka in kratko prečkanje St. James's Parka sta bila dokaz, da je pomlad prispela v London sicer že v marcu, z aprilom pa so se povrnille zimske temperature, leden dež in silen veter. Kar prijetno je bilo spet sesti v letalo in poleteti nazaj proti Ljubljani. Sneg je sicer nanovo pobelil tudi naše gore, kljub temu pa nas je ob pristanku na domačih tleh sprejelo toplejše in prijaznejše naročje.

JURIJ PALJK

Kulturno delovanje Katoliške knjižarne v sezoni 1993/94

Katoliška knjižarna na Travniku velja med Slovenci za institucijo, ki ji na Goriškem gotovo ni primera. Naj pojasnim. Zelo težko bi si vsak Slovenec predstavljal goriški osrednji trg-Travnik brez te knjižarne, da sploh ne govorim o Slovencih iz Republike Slovenije, ki sploh vedo v Gorici predvsem za tri stvari: za Raštel, za Travnik in za Katoliško knjižarno.

Prav zato je izrednega pomena njen obstoj in njeno delovanje, posebno pa še delovanje likovne galerije, ki postaja iz leta

v leto najpomembnejši kulturni prostor na Travniku in v Gorici sploh. V lepih, a žal zadnje čase vse prevečkrat premajhnih, prostorih likovne galerije v Katoliški knjižarni se prirejajo tako likovne razstave slovenskih umetnikov z obeh strani meje kot tudi predstavitev knjig, včasih tudi kake slične prireditve, ki niso strogo vezane na literaturo in likovno umetnost.

Kot sem že napisal, se je v lanski sezoni vse prevečkrat zgodilo, da so bili prostori likovne galerije premajhni za vse, ki

so hoteli prisostvovati kakemu pomembnemu kulturnemu dogodku. Zapisal sem 'lanski' sezoni, ker se je sezona kulturnega delovanja likovne galerije 1993/94 iztekla v mesecu juliju in to s pravo poslastico: s predstavitev ene tistih knjig, ki za seboj pustijo izredno močno sled. Gost večera je bil Ljubo Marc in sam je govoril o svoji knjigi Črepinije, ki jo je izdala Goriška Mohorjeva družba s svojo sestro Mohorjevo iz Celja. Gre za knjigo ki je za primorske Slovence izrednega pomena, saj govori o duhovniku Marcu, o njegovem bogoslovju v Gorici, o njegovih prvih dušnopastirskih službah in o njegovem arestu v jugoslovanskih ječah takoj po vojni, ko je bil zaprt, podobno kot drugih dvesto duhovnikov, z lažnimi obtožbami.

Če na kratko pogledamo delovanje Katoliške knjigarne na kulturnem področju, potem moramo začeti z mesecem septembrom lani, ko je bila na ogled lepa razstava otroških rizb. Šlo je za vsakoletni natečaj naftne družbe Petrol iz Slovenije, na katerem dobivajo nagrade tudi naši otroci iz osnovne šole v ulici Brolo. Sledilo je srečanje osnovnošolskih otrok iz Štandreža s pesnikom Markom Kravosom; kasneje so predstavili knjigo pesmi o Sveti Gori pri Gorici, prisotna sta bila tako izdajatelj kot solkanski dekan Vinko Paljk, knjigo Igorja Škamperleta Sneg na zlati veji, sledila je fotografska razstava Skupine 75 iz Gorice, predstavili so še pesniški zbirki Marija Čuka in Borisa Pangerca - vsem je ostalo v spominu iskrivo izvajanje prof. Zore Tavčar. Prof. Albin Sirk je pozneje predstavil dve knjigi Breščakovih iz Dobravelj na Vipavskem. V mesecu novembru smo si v galeriji lahko ogledali čudovite akvarele slikarja Andreja Kosiča iz Gorice, sledilo je pravo odkritje za Gorico; razstava mladega arhitekta in slikarja Davida Faganela, ki je s svojo slikarsko govorico prepričal publiko; v februariju letos je svoje akvarele s cerkvami iz Benečije razstavil benečanski umetnik Hijacint Jussa, prof. Nada

Pertot je ob avtorjih Marku Tavčarju in Ivanu Vogriču predstavila njuno knjigo o Igu Grudnu Narcis širokega srca, sledila je predstavitev zgodovinske knjige o Faiduttiju. V mesecu marcu so predstavili knjigo dr. Dolharja Stezice, 11. marca pa dve knjigi, ki sta počastili 40 let glasbe na Placuti; prisotna sta bila avtorja prof. Silvan Kerševan in muzikologinja Tatjana Gregorčič. O njunih knjigah, ki govorita o Slovenskem glasbenem centru Emil Komel na Placuti, sta govorila prof. Češčutova in prof. Florjanc. Sledila je še ena novost za Goriško: prvič se je predstavil mladi goriški slikar Herman Kosič, ki je obiskovalce naravnost šokiral s svojimi modernimi slikami; sledila je razstava Edija Žerjala, ki je Goričane navdušil s svojimi nevsakdanjimi kraškimi akvareli. 30. aprila so predstavili knjigo Križev pot nepozabne goriške pesnice Ljubke Šorli-Bratuževe; knjigo je odlično grafično opremil in poslikal goriški umetnik Franko Žerjal. 20. maja je s svojimi slikami in divjimi živali navdušil slikar Jurij Mikuletič; tržaški krožek Virgil Šček je kasneje predstavil pomembnost svojih knjig, ki skušajo italijanskemu bralcu prikazati slovensko stvarnost v Italiji; Flavio Mosetti in Valter Nanut iz goriške fotografske Skupine 75 sta navdušila s fotografijami. Pri koncu smo: dr. Oskar Simčič in prof. Marija Češčut sta na zaključni prireditvi v Katoliški knjigarni predstavila knjigo zlatomašnika in bivšega jugoslovanskega zapornika Ljuba Marca Črepinje.

Kaj naj sedaj rečemo o tej bogati sezoni? Predvsem to, da tako bogatega programa v Gorici in na Goriškem ni imel nihče, vsaj lansko leto ne in več let nazaj tudi ne. Kdo je za to najbolj zaslužen? Mislim, da predvsem vsi ti, ki jih bom sedaj naštel: prof. Vida Bitežnikova, prof. Franko Žerjal, prof. Franka Žgavec, prof. Marija Češčut; v pripravljalnem odboru sta še slikar Andrej Kosič in prof. L. Budal.

Ob vseh navedenih prireditvah ne smemo pozabiti na dejstvo, ki se bomo mor-

da komu zdelo zanemarljivega pomena, a ni. Na vseh prireditvah so namreč nastopili gojenci Slovenskega glasbenega centra Emil Komel iz Gorice, ki so tako popestrili večere in obenem imeli svoje prve javne nastope. Na ta način igra galerija v Katoliški knjigarni še pomembno vlogo glasbene dvoranice, kjer se gojenci morda prvič srečujejo z resnejšim občinstvom. Istočasno pa ne moremo mimo prof. Jožka Vetriha, ki je bil največkrat prisoten kot likovni kritik na domala vsaki razstavi v Katoliški knjigarni. S svojim znanjem in prijetno ubrano kritično be-

sedo je vsakokrat obiskovalcem likovne galerije prikazal likovnega umetnika v pravi luči, tako da lahko mirno zapišemo, da velja danes Vetrih za enega najboljših likovnih kritikov v Gorici, gotovo za najbolj plodovitega. S tem nočem jemati veljave prof. Lučani Budal, dr. Rafaelu Podobniku in prof. Milku Renerju, ki so tudi predstavljali likovnike in fotografе v Katoliški knjigarni.

Za prijetno razpoloženje pa je vedno zmeraj nasmejana gospa in gostiteljica, upravnica Katoliške knjigarne Jerica Humar.

VALENTINA HUMAR

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1993-1994

Delokrog Zveze slovenske katoliške prosvete in včlanjenih društev se je v zadnjem letu ustalil pri 11 članicah. Zabeležili pa smo nadvse hvalevredno obnovo goriškega društva Mirko Filej.

V redno delovanje Zveze spada vsakoletna revija pevskih zborov Cecilijanka, ki je bila posvečena goriški skladateljici Bredi Šček ob 100-letnici rojstva. Nastopilo je 21 zborov iz Goriške, Tržaške, Koroške in dva iz matične domovine. Italijansko združenje USCI je zastopal mešani zbor Aris iz Tržiča. Novost na reviji je bila posvetovalna komisija, ki so jo sestavljali Franc Valentinčič, Ivo Jelerčič in Zorko Harej. Slednja je nastopajočim zborom dala napotke in nasvete za bodoče delovanje. Primorski dnevi na Koroškem so se zvrstili od 9. do 17. oktobra. V tem okviru je nastopila štandreška dramska skupina z Goldonijevo komedijo »Sluga dveh gospodov«. Društvo Glasbena šola na Koroškem pa je gostovalo gojence Centra Emil Komel v Modestovem domu v Celovcu. S Krščansko kulturno zvezo iz Celovca je ZSKP meseca junija

organizirala koncert *Reke mojega življenja* - večernice v čast škofu spoznavalcu Antonu Martinu Slomšku v izvedbi koroškega mešanega zbora SPD Srce in J.P. Gallus s solisti in orkestrom. V nedeljo, 6. februarja, smo v sodelovanju z Zvezo slovenskih kulturnih društev sooblikovali osrednjo Prešernovo proslavo, ki je bila v Katoliškem domu pod naslovom *Ljubim jih, te preproste besede*. Našo Zvezo je zastopal mešani zbor Podgora, pri recitalu pa so sodelovali člani Odra '90. V redne oblike sodelovanja s Slovensko prosveto iz Trsta spada tudi razpis natečaja Mladi oder.

Kot soorganizatorji Primorske poje smo gostovali v Katoliškem domu jubilejni koncert ob njeni 25-letnici.

Zveza je sodelovala tudi na prireditvah v galeriji Katoliške knjigarne s predstavitvijo knjige *Sneg na zlati veji* Igorja Škamperleta in z razstavami goriških fotoamaterjev v sodelovanju s fotoklubom Skupino 75, Andreja Kosiča ob življenjskem jubileju in Hijacinta Iusse.

V zadnji sezoni je Zveza omogočila ude-

ležbo mlajših zborovodij na seminarju Zveze kulturnih organizacij Slovenije v Mariboru meseca decembra, od 29. januarja do 5. februarja pa je realizirala tečaj za zborovodje otroških zborov tudi v Gorici. Seminar so vodili prof. Franka Žgavec, prof. Hilarij Lavrenčič, prof. Stojan Kuret in prof. Mirko Slosar ob asistenci pianistk prof. Michele De Castro in prof. Valentine Pavio. V predavanjih so bila obravnavana izbira repertoarija, vokalna tehnika, analiza in postopek učenja skladb, predstavitev Orff - instrumentarija in uporaba le-tega, glasbeni delavnici z aktivnim sodelovanjem tečajnikov (dirigiranje in oblikovanje pesmi) in praktično delo z zborom. Tečaja se je udeležilo povprečno 20 mladih zborovodij.

Konec februarja je Zveza razpisala natečaj za izvirno skladbo na besedilo Franceta Balantiča ob 50-letnici njegove smrti. Natečaj predvideva tri kategorije: zborovsko skladbo, samospjev s spremljavo in vokalno-instrumentalno delo.

SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO »MIRKO FILEJ«

Po treh letih premora je društvo ponovno imelo svoj občni zbor in se aktivno

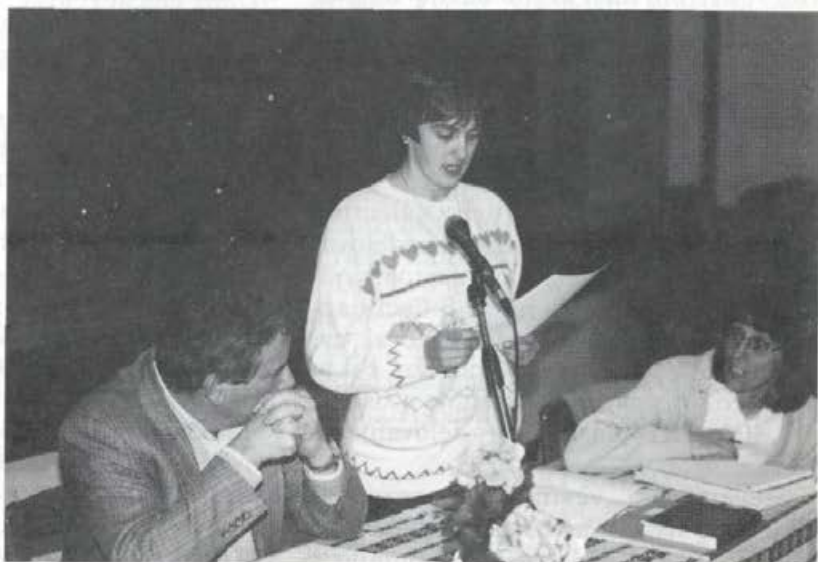
vkjučilo v goriško kulturno življenje.

V okviru društva uspešno deluje gledališka skupina Oder '90, ki je naštudirala delo Idealna tašča (režija Franko Žerjal) in dramo Frana Saleškega Finžgarja Divji lovec (režija Kazimir Černic). Poleg premiere v Pevmi oz. v Katoliškem domu v Gorici so dela doživela ponovitve v Braniku na srečanju goriških ljubiteljskih gledaliških skupin, v Rakitni pri Ljubljani, v Doberdolu, Števerjanu in Štmavru. Člani Odra so kot napovedovalci in recitatorji velikokrat sodelovali na raznih prireditvah po Goriškem. Za deli Mati in Idealna tašča je Oder prejel priznanje Mladi oder. Člani Odra vodijo tudi večerno slovensko oddajo na Ljudskem radiu.

Društvo je v soorganizaciji Katoliške knjigarne sodelovalo pri odprtju razstav mladih umetnikov Davida Faganela in Hermana Kosiča.

PROSVETNO DRUŠTVO PODGORA

Osrednje prireditve, ki jih je organiziralo društvo, so bile: predstavitev kasete Skrivnostno pismo, skupni koncert z zborom J. Gallus iz Kranja v Trziču in Kranju, Dan slovenske kulture posvečen S. Gregorčiču in S. Kosovelu s ponovitvama na Plešivem in v Pevmi.

Na občnem zboru
ZSKP marca 1994
poroča tajnica
Valentina Humar

Mešani pevski zbor in skupino Akord vodi dr. Mirko Špacapan. Skupini sta poleg vaških praznikov ponesli pesem tudi v Štandrež, Treviso, Gorico, Izolo. Mešani zbor je nastopil na reviji Cori d'autore v Gorici, v Pevmi, Kopru, na prazniku sv. Cecilije v cerkvi sv. Ignacija v Gorici, v kapeli goriške bolnice, ob dnevu slovenske kulture v Katoliškem domu v Gorici. Skupina Akord je pela v Rup, Štandrežu, Marianu, Roveredu, v Prečniku, Štmavru in Števerjanu.

Dramska skupina je pod vodstvom Lidije Jarc naštudirala recital Kosovelove in Gregorčičeve poezije ob dnevu slovenske kulture.

Otroški zbor, ki ga vodita Sabina Antoni in Kristina Kovic, je nastopil na svečanosti v Podgori, na Mali Cecilijanki, v kapeli goriške bolnice pri božični maši, na prireditvah ob dnevu slovenske kulture v Podgori in na Plešivem.

SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO »FRANČIŠEK BORGIJA SEDEJ«

Pri mešanem pevskem zboru predstavlja glavno novost sezone novi dirigent, ki je zamenjal Tomaža Tozona. To je prof. Bogdan Kralj iz Trsta. Zbor je pod njegovim vodstvom imel krstni nastop na dan Vseh svetih; uspešno se je zbor predstavil tudi ob pobratenju vaše sekcije SSK s SKD iz Medvod pri Ljubljani. Zbor je nadalje nastopil na Cecilijanki, posebno pripravljeno pa je posvetil božični polnočnici, ki jo je Radio Trst A direktno prenašal.

Otroški zbor je pod taktirko Valentine Humar in g.ž. Antona Lazarja sodeloval pri cerkvenih praznikih, pri nastopih oddelka glasbene šole in na Mali Cecilijanki. Februarja je aktivno sodeloval pri tečaju za zborovodje v Štandrežu. Bil je prisoten pri realizaciji osrednje proslave ob 40-letnici glasbenega delovanja v Gorici.

Števerjanski vestnik je praznoval 25-letnico izhajanja v mesecu januarju. Tega jubileja se je društvo spomnilo s

proslavo in z izdajo tiskane številke.

24. festivala narodno zabavne glasbe med Borovci, ki je potekal 3. in 4. julija, se je udeležilo 27 ansamblov.

Mladinski krožek je organiziral plesni tečaj in razna letovanja: v Ukvah, Beljaku, Višarjah, Bledu, Bohinju, na Koroškem. Poskrbeli so za Silvestrov večer, pripravili zimovanje v Kranjski gori in izlet na sneg v Garlitz. Obnovili so tudi športni teden.

Društvo je organiziralo razne kulturne prireditve, nagrajevanje športnega tedna, gostovanje Odra '90 s spevoigro Svoje glavček, martinovanje, božičnico.

Otroci so pripravili igrice Božični večer in Martinek in Alenčica pišeta pismo sv. Miklavžu v režiji Franke Padovan in Kristine Corsi. Gostovali so tudi na Plešivem in prejeli priznanje Mladi oder.

PROSVETNO DRUŠTVO ŠTANDREŽ

Dramska skupina je naštudirala tri igre: Goldonijevo *Slugo dveh gospodov*, enodejanko *Obravnava* (režija Mira Štrukelj) in Feydeaujevo *Odlikovanje* (režija Emil Aberšek, strokovni sodelavec Janez Starina). Predstavili so se domači publiki v Štandrežu, v Biljah, na tekmovanju gledaliških skupin v Kopru, v Globasnici, Katoliškem domu, v Mačkoljah, v Renčah, Trstu, Desklah, na Kostanjevici, na Opčinah, v Vižovljah in v Bazovici. Gostovali so tudi mojstrsko igralko Miro Lampe - Vujič iz Nove Gorice, ki je prikazala monolog Alda Nicolaja *Vesetje do življenja* (režija Janez Starina).

Mešani zbor Štandrež je pod vodstvom Tiziane Zavadlav nastopil v Podnanosu, v Štandrežu, na Taboru slovenskih zborov v Stični, na Cecilijanki, na italijanski Cecilijanki v cerkvi sv. Ignacija, na Presernovi proslavi v domu A. Budala v Štandrežu.

Mladinski zbor je novo sezono začel obnoven; njegovo vodstvo je sprejela Kristina Marušič, pri korepeticijah pa ji pomaga Martina Nanut. Otroci so postavili na oder tudi igrice za sv. Miklavža v

PD Štandrež -
Dramski odsek
uprizoril komedijo
Odlikovanje

režiji Majde Zavadlav ter nastopili na Mali Cecilijanki v Gorici in na reviji Pesem mladih v Trstu.

V okviru tradicionalnega Praznika špargljev se je odvijal slikarski ex tempore, nastop baletne skupine Pepelka, godbe na pihala iz Nove Gorice, nastop zborov iz Rupe-Peči, Štandreža, Podgore in tekmovanje v pritrkovanju.

Društvo je izdalo publikacijo *Iz kmečkih korenin sem pognal* - Pričevanja o preteklosti Štandreža. Knjigo je domači publiki predstavila prof. Lučana Budal, v spodnjih prostorih župnijskega doma pa je bila razstava starega kmečkega orodja.

Društvo je sodelovalo pri organizaciji Dneva miru in nabiralno akcijo za begunce vojnih grozot.

PROSVETNO DRUŠTVO RUPA-PEČ

Mešani zbor, ki deluje v okviru društva pod vodstvom Zdravka Klanjščka, je sezono kronal s proslavo ob 60-letnici ustanovitve, in sicer s celovečernim koncertom v Katoliškem domu. Ob priliki je društvo izdalo brošuro. Zbor je sicer redno deloval in nastopil v Štandrežu, na Cecilijanki, na Sovodenjska in Primorska po-

je ter v Trebčah. Zbor je pripravil dva božična koncerta z mešanim zborom iz Mirna; s samostojnim celovečernim programom se je predstavil na Vogrskem ob 450-letnici župnije in na Dobovi v sodelovanju z MeZ Stane Vogrinc.

Praznik frtalje je obsegal kulturni program s srečanjem pritrkovalcev, nastop dramske skupine iz Štandreža, otroških zborov iz Števerjana in Rupe-Peči, DeZ iz Devina, MeZ Župančič iz Štandreža, MoZ Fantje izpod Grmade, MoZ Lijak-Vogrsko in MoZ Akord. Slavnostni govor je imel dr. Peter Močnik. Zvečer je sledila prosta zabava.

Mladi člani društva so se udeleževali tudi na dramskem področju. Pod vodstvom Irene Ferlat so pripravili Gregorčičevo proslavo v Rupci in Katoliškem domu; Miklavžev prihod so pričakali z igrico Hudobin Potepin.

Društvo je priredilo tudi izlet v Švico, na Monte Berico in v Avstrijo.

Tudi mladinski zbor se je okrepil in redno nastopal. Vodita ga Tanja Kovic in Damjana Čevdek.

LJUDSKI RADIO

Slovenski odsek Ljudskega radia je imel 15 sodelavcev v režiji in 25 pri tele-

Mešani pevski zbor
Rupa-Peč je 1994
slavil 60-letnico
delovanja. Zbor vodi
Zdravko Klanjšček.

fonu, stranskem mikrofону in v diskoteki. Poleg rednih sodelavcev so snemali na trak in posredovali oddaje še Klub izobražencev iz Nove Gorice, Oder '90, skavti in Kinoatelje.

Slovenske oddaje so bile na sporedu vsak večer od 19.30 do 22. ure. Kulturne oddaje so bile: Mikrofon je poslušal za vas z magnetofonskimi zapisi naših prirediteljev, Petkova srečanja, Radijski prizor z Odrom '90, Samotni pastir, Filmske beležke, Skavtski kotichek, Nekaj minut za duha, Glasba country in western, Glasba ne pozna meja, Glasbene novosti na LR, Halo halo, Hard and Easy, Iz slovenske zborovske košare, Narodno zabavna glasba CFB, V živo je lepše z ugankami, nagradnimi igrami in pogovori. Kratke želje na UKV so prejele 120 pisem in 4790 telefonskih klicev. Diskoteka vsebuje več kot 20 tisoč skladb in pesmi, ki bodo polagoma vpisane v računalnik.

Začelo se je tudi zunanje sodelovanje z radijsko postajo Šmarje pri Jelšah iz okolice Celja, ki posreduje oddajo Klic dobrote, povezano z ustanovo Karitas.

Pred kratkim je ministrstvo z odlokom potrdilo Ljudskemu radiu dovoljenje za oddajanje na izbrani frekvenci.

SLOVENSKO KATOLIŠKO DRUŠTVO »HRAST«

Društvo je obhajalo 25-letnico obstoja. Ob tej priliki so organizirali niz prirediteljev, ki je obsegal jubilejni koncert zbora v župnijski cerkvi, koncert za orgle in tobento (prof. Hubert Bergant in prof. Roberto Caterini), v župnijski dvorani pa so predstavili knjigo *Igrarija čarovnija*, igrice za mlade iz zapuščine Franke Ferletič. Knjigo je uredila in predstavila Lučana Budal.

Mešani zbor je pod vodstvom prof. Hilarija Lavrenčiča pel v Podnanosu, v Vidmu na reviji »Incontro di minoranze europee«, na reviji Borgo castello v Gorici, na Cecilijanki, v Postonjski jami, v zavodu sv. Družine ob zaključku simpozija Evropa in narodne manjšine na pragu tretjega tisočletja, v Fiumicello, v Libušnjah blizu Kobarida in v Jamljah je zbor predstavil božični program. V poletnih mesecih so se pevci odpravili na tradicionalne študijske dneve v Žabnice. V domači vasi so nastopili na prazniku krvodajalcev s solistom Aleksandrom Švabom.

Praznik pomladi je obsegal otvoritev razstave risb slikarja Vladimirja Lakovi-

ča, nastop godbe na pihala iz Proseka in prosto zabavo.

Otroci so pripravili miklavževanje z igrico *Žogica marogica* in prejeli nagrado Mladi oder. Otroški zbor je nastopil na Mali Cecilijanki pod vodstvom prof. Lucije Lavrenčič.

Društvo je omogočilo božični koncert mladinskima zboroma iz Kobarida in Tolmina.

MEŠANI ZBOR LOJZE BRATUŽ

Zbor je redno deloval in nastopal ob raznih priložnostih na Goriškem in drugod. Vodil ga je prof. Stanko Jericijo. Meseca maja je sodeloval na koncertu cerkvenih pesmi v Štandrežu, junija pa so s pomladanskim izletom združili zborovsko sodelovanje pri maši v stari župni cerkvi v Škofji Loki. Po poletnem premoru so nastopili na Cecilijanki in se pripravili na božični koncert v Ronkah na povabilo društva Jadro. Zbor je nastopil še v Tolminu na Primorska poje in zaključil sezono z izletom v Švico.

MOŠKI ZBOR MIRKO FILEJ

Zbor je redno deloval in nastopil v štandreški cerkvi, na Cecilijanki v Katoliškem domu, na koncertu božičnih pesmi v goriški stolnici na povabilo Združenja cerkvenih pevskih zborov. Ob prazniku goriških patronov sv. Hilarija in Tacijana

je zbor pel na koncertu cerkvenih pesmi v goriški stolnici.

Ob koncu sezone je zbor nastopil na Primorska poje v Sežani in na 25. Taboru slovenskih pevskih zborov v Stični.

KULTURNO DRUŠTVO SABOTIN

Z rajonskim svetom za Pevmo-Oslavje-Štmaver je društvo pripravilo kulturni večer z diapozitivami, nastopom skupine Akord in zborov iz Pevme in Štmavra.

Ob priložnosti sv. Valentina je bila otvoritev razstave o prvi svetovni vojni in predavanje prof. Draga Sedmaka o Goriči leta 1915. V tem okviru je bilo tudi nagrajevanje natečaja na temo Iz ljudskega izročila in proslavitev dneva slovenske kulture z recitalom Skozi življenje Simona Gregorčiča.

Mladinski krožek društva je pripravil Miklavževanje z veseloigro v šoli, silvestrovanje in pustovanje v prostorih nekdanje osnovne šole v Štmavru.

Skupaj z moškim zborom je društvo pripravilo piknik za vaščane. V sodelovanju z rajonskim svetom so organizirali 4. pohod na Sabotin. Udeleženci pohoda so posadili ob Osimski cesti deset mladih dreves. Ob ruševinah cerkvice sv. Valentina so imeli sv. mašo.

Društvo je sodelovalo tudi pri organizaciji zahvalne nedelje in martinovanja.

Na Praznik frtalje '94 v Rupi je sodeloval tudi moški zbor iz Štmavra pod vodstvom prof. Gabrijela Devetaka

KULTURNO REKREATIVNO DRUŠTVO JADRO

Društvo je poskrbelo za številne kulturne večere: z zdravnikoma Rafkom Dolharjem in Borutom Spacalom je bilo srečanje o medicinsko-alpinistični odpravi Tržič-Himalaja. Večer diapozitivov o Islandiji je v društvenih prostorih prikazala prof. Katja Kalc, dr. Aleksander Furlan je predaval o značilnostih Kalifornije, arh. Jože Cej pa je pripovedoval o potovanju po Keniji. Sklop kulturnih večerov je sklenil večer diapozitivov o amalfitanski obali.

Društvo je izdalo trojezično knjigo poezij pesnice Laure Visintin in društveni bilten Jadro. Akte okrogle mize na temo »Pravica do rabe slovenščine pred sodno

oblastjo in javno upravo« so na društveno pobudo predstavili v Palace Hotelu v Gorici sen. Darko Bratina, odv. Battello in deželni pravobranilec dr. Drigani.

Društvo je nadalje organiziralo tradicionalno božičnico z nastopom zbora Lojze Bratuž; dan slovenske kulture je obogatil moški zbor Skala iz Gabrij, slavnostni govor pa je imel prof. Aldo Rupel.

Na miklavževanje so povabili mladinsko skupino Društvo Igo Gruden iz Nabežine.

Društvo je izpeljalo akcijo namenjeno staršem, da bi lahko predvpisali otroke v slovenski vrtec oz. osnovno šolo in si prizadevali za ustrezní prevoz in šoferja.

Organizirali so tečaje astrologije, vedeževanja in odprli društveno knjižnico.

Udeleženci tečaja za mlade zborovodje, ki ga je priredila
Zveza slovenske katoliške prosvete

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1993 - 1994

Kljub težavam, ki jih imajo posamezna društva, zbori in skupine zaradi vse manjšega števila pripadnikov naše narodnostne skupnosti, bo tudi tokrat pregled kulturnega dela katoličanov na Tržaškem kar precej obilen in pester. Zdi se, da z upadanjem naše demografske moči raste volja in vztrajnost tistih, ki ostajajo. Tudi mladina je marsikje pokazala izredno aktivnost, čeprav je razpeta med športom, skavtizmom, kulturnim delom in še marsičem drugim, tako da se včasih zdi vse to bogastvo aktivnosti škodljivo, ker ostaja tolikšna dejavnost nujno površinska in morda ne dosega takih rezultatov, kot bi jih lahko, če bi se mladi posvetili samo eni ali kvečjemu dvema panogama.

Naše osrednje kulturno središče na Tržaškem ostaja slej ko prej sedež v ulici Donizetti s Peterlinovo dvorano in uradi. Zadruga *Slovenski dom*, ki upravlja te prostore, je v zadnjih letih naredila zares veliko, a dela še niso dokončana. Prvo nadstropje, kjer so v glavnem dvorana in družabni prostori, je sicer v celoti obnovljeno, v teku letošnje zime pa bi morali dokončati še urade v drugem in četrtem nadstropju. Tako bodo še nekatere organizacije prišle do svojega sedeža, a treba bo misliti vsaj še na eno stanovanje. Tu imajo namreč danes svoj sedež *Svet slovenskih organizacij*, *Slovenska prosveta*, *Zveza cerkvenih pevskih zborov*, *Mladika*, *Knjižnica Dušana Černeta*, *Društvo slovenskih izobražencev*, *Slovenski kulturni klub*, *Vincencijeva konferenca*, *poduredništvo Katoliškega glasa*, *Radijski oder* in drugi.

Poleg omenjenega sedeža v mestu moramo na tem mestu omeniti številne župnijske domove, ki niso samo verska, ampak tudi kulturna žarišča, in še pose-

bej *Marijanišče s Finžgarjevim domom*, ki bo ob koncu obnovitvenih del, ki so v teku, gotovo najpomembnejše versko, socialno in kulturno središče za slovensko mladino in odrasle.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Najbolj redno in kvalitetno dejavnost razvija v mestu Društvo slovenskih izobražencev, ki je eno redkih delujočih društev v najstrožjem centru. Sezona se je začela 4. oktobra 1993 s predavanjem dr. Jožeta Velikonje o likih uspešnih rojakov v ZDA. Predavanje je bilo v zasilni mali dvorani, ker so se takrat ravno začela obnovitvena dela, ki so trajala praktično vso sezono. Naslednji kulturni večeri so si sledili takole: dr. Edi Kovač: Ob 2500-letnici demokracije (11.10); s. Marija Sreš: O izkustvu s svetom indijske žene (z diapozitivi - 18.10); (25.10. in 8.11. sta večera odpadla zaradi del v Peterlinovi dvorani.) Dr. Borut Korun: O obisku v Srednji in Severni Ameriki ter o knjigi Kača in jagvar (z diapozitivi - 15.11.); otvoritev razstave Milana Volovška (Zora Tavčar in Irene Mislej - 22.11.); film o Balantiču ob 50-letnici smrti (29.11.); Milan Rakovec: Istra na prepihu (predstavil Milan Gregorič - 6.12.); Šavriški večer z Rožano Koštjal (predstavil Milan Gregorič - 13.12.); dr. Janez Gril in prof. Anton Štrukelj: Novi katoliški katekizem (17.12.); dr. Zvone Štrubelj: božična duhovna misel (20.12.) dr. Edi Kovač: Trubadurski svetniki (11.1.94); prof. Zora Tavčar predstavi knjigo Rafka Dolharja »Stežice«, ki jo je za avtorjevo 60-letnico izdala Mladika (17.1); Paolo Rumiz: predstavitev knjige »La li-

Prof. Jože Velikonja
predava v DSI
v Trstu

nea dei mirtilli» — o balkanski krizi (24.1.); prof. Luigi Tavano: Attems in Slovenci; prof. Lojzka Bratuž o slovenskih rokopisih iz 18. stoletja v semeniški knjižnici v Gorici (31.1.); dr. Jože Krašovec: Kolektivna kazen v Stari zavezi (7.2.); prof. Bogdan Dolenc predstavi knjigo Alojza Rebule »Koraki apostolskih sandal« (bere Matejka Maver - 21.2.); dr. Valentin Inzko: Koroški Slovenci včeraj, danes, jutri (28.2.); dr. Drago Ocvirk: Z drugimi do lastne uresničitve (7.3.); Viktor Blažič - dobitnik prve Jurčičeve nagrade: O aktualnih vprašanjih v Sloveniji (14.3.); Lidija Rupel in Stanko Flego: Prazgodovinska gradišča na Tržaškem (21.3.); pogovor o dokumentarjih RTV: Slovenija o Argentini (Boštjan Kocmur, Zalka Arnšek in Lučka Poznič - 28.3.); dr. Guido Botteri: predstavitev zbirke Civilizacija spomina (18.4.); izlet v šavransko Istro (24.4.); Franko Žerjal, Marijan Breclj in Marija Češčut predstavijo postumno pesnitev Ljubke Šorli »Križev pot« (2.5.); Marjetica Novak Kajzer predstavi knjigo Alojza Rebule »Kačja roža« (9.5.); Kristina Kovačič in prof. Ivan Artač: O krajevnem zgodovinopisju (16.5.); časnikar Marjan Slokar: New York v sliki in bese-

di (23.5.); okrogla miza ob raziskavi »Podoba slovenskega otroka na Goriškem« (prof. E. Sušič, dr. D. Sedmak, prof. A. Rupel in učitelj M. Jarc - 30.5.); prof. Guido Miglia o svojem delu »L'Istria una Quercia« (6.6.); Kakšen naj bo Katoliški glas? - pogovor z uredniki in upravitelji (13.6.); poklon Alojzu Rebuli ob njegovi 70-letnici in predstavitev knjige »Severni križ« (prof. D. Bajc, S. Martelanc, Matejka in M. Maver, L. Valenčič in T. Simčič - 20.6.).

DRAGA 94

29. študijski dnevi Draga 94 so se odvijali od 2. do 4. septembra v šotoru v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah. Prvi dan je predaval akademik dr. Stane Gabrovec na temo »Krščanstvo in formacija slovenstva«. V soboto, 3. septembra, sta predavala mag. Marija Jurič-Pahor in dr. Hektor Jogan na temo »Pri-sila spomina v identiteti koroških in tržaških Slovencev«. V nedeljo, 4. sept., je zjutraj predaval slikar Lojze Čemažar na temo »V novo sproščenost slovenskega kristjana«, popoldne pa je Drago zaključil bivši slovenski obrambni minister Janez Janša s »pogledom čez slovenstvo«. Sv. ma-

šo je v nedeljo zjutraj daroval prijatelj tržaških Slovencev, pisatelj in duhovnik dr. Stanko Janežič iz Maribora. Draga je tudi letos dosegla enega svojih viškov, saj zanimanje zanjo ni prav nič upadlo, marveč je iz leta v leto večje.

DAN SLOVENSKE KULTURE

Navada je, da v vseh društvih in ustanovah proslavljamo dan slovenske kulture s Prešernovimi proslavami. Tudi lani je bilo tako. Slovenska prosveta je sodelovala pri pripravi skupnih proslav v Trstu, Gorici in Čedadu. Proslavo v Kulturnem domu v Trstu so skupaj pripravile Slovenska prosveta, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Zveza slovenskih kulturnih društev. Naslov lanske skupne proslave je bil »Ljubim jih, te preproste besede«. Slavnostni govornik v Trstu je bila prof. Majda Kaučič Baša.

Slovenska prosveta pa je v Peterlinovi dvorani skupaj z DSI pripravila tudi svojo proslavo, ki jo je združila z razglasitvijo nagrad literarnega natečaja in fotografskega natečaja Mladike ter natečaja Mladi oder. Govornik na tej proslavi je bil publicist prof. Evgen Bavčar iz Pariza. Recital nagrajenih del je pripra-

vil Radijski oder, na klavir pa je igral Stefano Artesi.

LITERARNA NAGRADA VSTAJENJE

V ponedeljek, 11. aprila, so na večeru Društva slovenskih izobražencev svečano podelili literarno nagrado Vstajenje slovenskemu združenemu pisatelju Tonetu Brulcu za knjigo »Vardevanje angelčka«. Nagrado, ki jo je velikodušno dala na razpolago openska Hranilnica, je podelil prof. Martin Jevnikar. O pisatelju sta govorila prof. Zora Tavčar in Andrej Rot. Iz nagrajenega dela pa sta brala člana Radijskega odra Matejka Maver in Marijan Kravos.

PODELITEV NAGRADE IZ ČERNETOVEGA SKLADA

25. junija so v Rupi med koncertom na prostem podelili nagrado iz Černetovega sklada zboru Rupa-Peč, ki redno deluje že mnogo let in skoraj prav tako dolgo prireja tradicionalne praznike »Frtalje«. Pri podelitvi so govorili predstavnika Sklada časnikarja Saša Martelanc in Drago Leğiša ter predstavnik Zadrúžne banke z Opčin prof. Robert Petaros.

Podelitev literarne nagrade Vstajenje združenemu pisatelju Tonetu Brulcu iz Buenos Airesa; od leve: prof. Robert Petaros (predsednik openske Hranilnice), prof. Martin Jevnikar, prof. Zora Tavčar in publicist Andrej Rot.
(foto D. Križmančič)

MLADI ODER

Na lanski razpis se je odzvalo 17 skupin, tako da sta organizatorja natečaja, Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici, podelila prav toliko priznanj in sicer 10 za Goriško in 7 za Tržaško.

V tretji kategoriji, v katero spadajo šole in mladinske igralske skupine, so priznanje prejeli: na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani prejeli: pedagoški licej »Simon Gregorčič« iz Gorice, osnovna šola »Fran Erjavec« iz Štandreža, osnovna šola »Alojz Gradnik« iz Števerjana, srednja šola »Fran Levstik« s Proseka in Kontovela in srednja šola »Fran Erjavec« iz Rojana.

V drugi kategoriji (za društva) so priznanje prejeli: gledališki krožek prosvetnega društva »Francišek Borgia Sedej iz Števerjana«, mladinski odsek prosvetnega društva »Štandrež«, katoliško prosvetno društvo »Hrast« iz Doberdoba, kulturno društvo »Sabotin« iz Štmavra, prosvetno društvo »Rupa-Peč«, igralska skupina »Tamara Petaros« z Opčin, Slomškov dom v Bazovici in igralska skupina prosvetnega društva »Mačkolje« iz Mačkovelj.

V prvi kategoriji (za prave igralske družine) pa so priznanje prejeli: igralska družina prosvetnega društva »Štandrež«, Oder 90 iz Gorice, igralska družina kulturnega društva Igo Gruden iz Nabrežine in gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta.

MLADIKA

Revija Mladika, ki je lani sklenila svoj 38. letnik, ostaja še vedno edina redna revija v zamejstvu. Izdaja jo uredniški odbor, njen lastnik je Slovenska prosveta, programsko usmeritev pa ji določa uredniški svet. Mladika je v zadnjih letih podvojila svoj obseg in prešla od 20 na 40 strani (seveda vstevši strani mladinske priloge Rast). Tudi lani je revija razpisala oba natečaja, literarnega in fotograf-

skega. Na 22. literarnem natečaju so bili lani nagraceni sledeči avtorji: Aleksa Šušlić, Dolores Terseglav-Štrucelj, Andrej Arko, Brigita Mencigar de Toni, Anica Perpar in Andrej Rifel. Za objavo pa so bili priporočeni še: Andrej Makuc, Marija Cigale, Zdenka Mlinarič, Katarina Mahnič, Ted Kramolc, Breda Misja, Vladimir Kos, Irena Žerjal in Mila Kačič. Na fotografiskem natečaju pa so bili nagraceni Janez Korošin, Andrej Štekar, Marija Šturman, Magda Šturman in Silvan Pipan.

Poleg rednih 10 številk revije je lani Mladika izdala tudi več knjig, in sicer zbornik Draga 93 z naslovom Mit in družba, slovar paronimov Diomire Fabjan Bajc »Lažni prijatelji«, jubilejno knjigo »Severni križ« - antologijo domovinskih spisov Alojze Rebule ob njegovi sedemdesetletnici in razpravo dr. Janka Ježa o Brižinskih spomenikih (v italijanščini). Mladika je poskrbela tudi za natis laserske plošče Gallusovo zvočno bogastvo s posnetki koncerta ob Gallusovi 400-letnici.

Vsekakor pa ostaja glavna skrb založbe Mladika izdajanje mesečne revije. Ta je postala nepogrešljiv spremljevalec slovenskega zamejskega in zdomskega življenja. Rubrike Antena, Zamejska in zdomska literatura, intervjuji s pomembnimi Slovenci doma in po svetu so stebri, na katerih sloni uredniški koncept revije. Upati je, da se bo revija v bodoče še bolj utrdila in razširila med slovenske bralce, saj ima zdaj prost vstop tudi v matično državo Slovenijo, kjer prejšnja leta ni bila zaželjena.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Mladinski študentski klub z imenom Slovenski kulturni klub, ki je ena najstarejših mladinskih organizacij v Trstu, je zadnja leta tudi eden redkih slovenskih klubov, ki še deluje v središču mesta (po leg že omenjenega DSI). Klub je leta 1956 ustanovil Jože Peterlin, njegova sedanja mentorica pa je prof. Lučka Susič. Kole-

Prof. Evgen Bavčar govori na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani 14. febr. '94

dar prireditev v lanski sezoni je bil naslednji: Kaj je Slovenski kulturni klub? (2.10.93); Stojan Spetič o dogodkih v bivši Sovjetski zvezi (9.10); filmski večer (16.10); srečanje z mladima argentinskima pevcema (Ani Rode, Luka Debevec Mayer) in organistom Ivanom Vombergarjem (23.10); predavanje o literatu Mateju Boru (prof. Nada Pertot - 30.10); prof. Nadja Pahor Verri predstavi svojo knjigo ob 50-letnici ukinitve taborišča v Gonarsu (6.11); občni zbor in martinovanje (13.11.); filmski večer (20.11.); prof. Jože Pirjevec o svoji knjigi »Vidov dan« (27.11); miklavževanje (4.12.); Fabrizio Polojaz: Ti bom jaz pokazal Ameriko! (z diapozitivi - 11.12.); božični dobrodolni večer za otroke in predvajanje Disneyjevih filmov v dobrodelne namene (18.12.); Slovenija party z udeležbo častnega gosta, obrambnega ministra Janeza Janše: govornik Saša Martelanc, nastop gledališkega krožka z recitalom in nastop zbora Jacobus Gallus pod vodstvom Janka Bana (22.1.); prof. Erika Košuta: Neznani svet Sibirije in področje Bajkalskega jezera (29.1); Prešernova proslava s podelitvijo nagrad literarnega in likovnega natečaja (recital in razstava - 5.2.); pustna prireditev

(12.2.); predstavitev knjig Adrijana Pahorja in Brune Ciani (19.2.); Marko Tavčar, Ivan Vogrič in prod. Nada Pertot ob sodelovanju gledališkega krožka SKK: večer Iga Grudna (26.2.); Paolo Tanze: predavanje o Moskvi (z diapozitivi - 5.3.); Andrej Zaghet in Darko Bradassi o grafologiji (12.3.); film Življenje po življenju (komentar Tone Bedenčič - 19.3.); video o Bohinju (26.3.); prof. Diomira Fabjan Bajc: Bogastvo dvojezičnosti (16.4.); prof. Tomaž Simčič: Slovenci pod fašizmom (23.4.); dr. Rafko Dolhar: Stezice - predstavitev knjige z avtorjevimi diapozitivi in branjem gledališkega krožka (30.4.); Sergij Verč o festivalu slovenske popevke v Trstu (7.5); Kam po maturi? (14.5.); kviz tekmovanje (21.5.); piknik za sklep sezone (28.5.).

Ob vsem tem programu, ki so ga mladi izvedli v teku dolge sezone moramo zabeležiti še dva podviga, ki sta se rodila nekako skupaj: gre za predstavo gledališkega krožka in izdajo posebne številke Rasti. V lanski sezoni je v letu družine gledališki krožek SKK pod vodstvom mentorice Lučke Susič pripravil celovečerno gledališko predstavo z naslovom »Igra zamenjav ali skupaj je lepše«. Pri tem pro-

jektu je z gledališkim krožkom sodeloval tudi Radijski oder. Premiera predstave je bila v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v soboto, 19. decembra 1993, ponovili pa so jo istotam še 15. in 16. januarja. Nato so si predstave kar sledile kot po tekočem traku. Igrali so v Postojni, Ljubljani, Gorici, na Opčinah in drugod. Za to prireditvev pa je uredniški odbor Rasti s sodelavci pripravil še nekak gledališki list v posebni številki Rasti. Gledališki list so obenem razširili na splošno na vse dejavnosti in organizacije, ki delujejo na osrednjem sedežu v ulici Donizetti 3. Tako da je ta številka Rasti postala dragocen vir informacij o delovanju in nastanku SKK, SP, DSI, Mladike in drugih.

IV. DRAGA MLADIH

MOSP (Mladinski odbor Slovenske prosvete) v Trstu je ob sodelovanju katoliških študentskih organizacij iz Ljubljane in Maribora tudi lani pripravil tradicionalno že četrto srečanje mladih z naslovom DRAGA MLADIH v šotoru, ki je bil postavljen za Drago v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah. Lanska prireditev Drage mladih se je odvijala pod geslom »Pot do poklica in zaposlitve«. Prireditvev je trajala od 1. do 3. septembra 1994 in se je končala z začetkom Drage »odraslih«. Program lanske Drage mladih se je odvijal takole: uvodna predstavitev teme (dr. Janek Musek - 1.9.); gospodarski trendi, pomen Tempusa za Slovenijo (dr. Zarjan Fabjančič, Janez Škulj - 2.9.); okrogla miza Poklic - moja prihodnost (Forstner, Marinko, Glazer, Narobe, Kocjančič - 2.9. popoldne); izlet in zaključek (3.9.).

PRIMORSKI DNEVI

Slovenska prosveta iz Trsta je tudi lani sodelovala pri organizaciji tradicionalnih kulturnih izmenjav med Korošci in Primorci. Lanski kulturni dnevi na Koroškem so bili šesti (enajsti v celoti), odvijali pa so se od 10. do 17. oktobra 1993 na raznih krajih Koroške. Te izmenične

kulturne dneve eno leto na Koroškem, drugo pa na Primorskem prirejajo Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta. Slovenska prosveta je lani sodelovala z literarnim večerom pesnika Vinka Beličiča ob njegovi osemdesetletnici. V Tischlerjevi dvorani v Celovcu ga je predstavila prof. Ester Sferco, sam pa je prebral nekaj svojih pesmi in povedal nekaj misli. Pred literarnim večerom pa so v Mohorjevi knjigarni odprli slikarsko razstavo prof. Jasne Merku, ki jo je predstavil Sergij Cesar.

KROŽEK ZA DRUŽBENA VPRAŠANJA VIRGIL ŠČEK

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je tudi lani imel nekaj zanimivih večerov v Peterlinovi dvorani. 14. decembra 1993 so pripravili kratek strokovni tečaj za izvoljene predstavnike v javnih upravah. 27. januarja 1994 pa sta prof. Jože Pirjevec in dr. Rafko Dolhar predstavila knjigo prof. Adrijana Pahorja »Somrak Svobodnega tržaškega ozemlja in samostojne slovenske stranke (1952-1954)«. Publikacijo je izdal Krožek Virgil Šček. Mesec kasneje, 17. februarja, pa je bila prav tako v Peterlinovi dvorani okrogla miza ob predstavitvi knjige prof. Brune Ciani o slovenskih strankah v povojnem Trstu. Tudi to knjigo je izdal krožek. Pri okrogli mizi pa so sodelovali dr. Drago Legiša, dr. Branko Agneletto, dr. Rafko Dolhar, dr. Jože Škerk in Ivo Jevnikar.

RAZSTAVE

Med razstavami, ki so bile v Peterlinovi dvorani v pretekli sezoni velja omeniti razstavo argentinskega Slovenca Milana Volovška. Odprli so jo 22. novembra 1993, predstavili pa sta ga dr. Irene Mislej in prof. Zora Tavčar. Ob predstavitvi Dolharjeve knjige Stezice so odprli razstavo njegovih črnobelih in barvnih fotografij. Ob koncu sezone pa so odprli še razstavo akvarelov slikarja Edija Žerjale.

Prof. Diomira
Fabjan Bajc
govori na sklepnem
večeru DSI ob
počastitvi 70-letnice
Alojza Rebule

TEČAJ DRUŽBENIH VED

Mladinski odbor Slovenske prosvete (MOSP) je tudi lani pripravil tečaj družbenih ved z različnimi predavatelji. Začel se je 12. novembra s predavanjem dr. Emidija Susiča, 18. novembra je predaval prof. dr. Michele Zanetti, 14. decembra duhovnik Andrej Poznič.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Zveza cerkvenih pevskih zborov, ki združuje cerkvene zборе s Tržaškega je lani praznovala 30-letnico, zato so 28. novembra 1993 pripravili slavnostno pevsko revijo v Kulturnem domu v Trstu. Božični koncert združenih moških zborov je lani vodila zborovodja prof. Aleksandra Pertot. Koncert je bil 9. januarja 1994 pri Sv. Justu v Trstu, ponovili pa so ga v ljubljanski solnici (16.1) in v Miljah (23.1.). Vsakoletna revija mladinskih zborov **Pesem mladih** je bila 20. marca 1994 v gledališču Miela. Na njej je priložnostno misel podala prof. Vera Tuta Ban. Tradicionalni pevski seminar je bil lani v Bohinju v tednu od 14. do 20. avgusta 1994.

DRUGE PRIREDITVE

Ob sklepu tega vsakoletnega pregleda naj naštejemo še nekaj prireditev, ki so jih priredili priložnostno Slovenska prosveta ali pa njene članice. Tako so v župnijski cerkvi sv. Jerneja na Opčinah pripravili župnija, Slovenska prosveta in društvo Slovenija v svetu 24. oktobra koncert nabožne glasbe, ki so jo izvajali mladi argentinski glasbeniki slovenskega rodu: mezzosopran Ani Rode, basist Luka Debevec Mayer in organist Ivan Vombegar.

Pri Sv. Ivanu v Trstu je tamkajšnji Marijin dom počastil 80-letnike: dr. Stanislava Sobana, prof. Jakoba Kanduta, prof. Martina Jevnikarja, Staneta Raztresena, g. Franca Zlobca, prof. Vinka Beličiča in prof. Borisa Pahorja. 16. aprila so v dvorani Hranilnice in posojilnice na Opčinah predstavili publikacijo prof. Ivana Artača »Opčine. Zgodovinski oris župnije«. Knjigo, ki jo je sozaložila Slovenska prosveta, je predstavil prof. Tomaž Simčič. Ob tem pa so v istih prostorih odprli tudi zelo zanimivo dokumentarno razstavo rokopisov in knjig iz župnijskega arhiva, ki jo je uredil dr. Drago Štoka.

Božični koncert
ZCPZ pri Sv. Justu v
Trstu 9. jan. 1994 (fo-
to S. Ferrari)

Društvo slovenskih izobražencev in Knjižnica Dušana Černeta sta 7. aprila 1994 priredila posvet o prevajanju slovenskih primorskih avtorjev v tuje jezike. Gost je bil francoski publicist Michel Bydlowsky, urednik oddaje »France culture«, pri okrogli mizi pa sta sodelovala še pisatelj Alojz Rebula in Boris Pahor. Ob tem so v dvorani priredili tudi razstavo iz slovenščine prevedenih del.

JEZOV SIMPOZIJ

Ob 10. obletnici smrti publicista in velikega borca za slovensko državo Franca

Jeze sta Društvo slovenskih izobražencev in Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček priredila 22. aprila 1994 simpozij, na katerem so z referati nastopili inž. Franc Goličnik, prof. Martin Jevnikar, časnikar Marko Tavčar, zgodovinar dr. Janko Prunk, dr. Drago Legiša, prof. Vlado Habjan in časnikar Saša Martelanc. Referati s simpozija bodo izšli v knjigi. Simpozij pa naj bi ponovili oktobra istega leta v Jezovem rojstnem kraju na Ptuj.

JULIJAN ČAUDEK

30 let slovenskega skavtizma na Goriškem

Na Goriškem, je bilo obdobje 1963-1964 prelomni čas znotraj slovenske mladinske stvarnosti. Namreč odločitve, ki so jih takrat mladi fantje in dekleta sprejeli, da bodo njihove osebnosti izoblikovali znotraj skavtizma, so prinesle dokajšnjo novost. Po drugi strani pa so prav te odločitve ostajale zveste vsej tradiciji slovenske Cerkve, da nudi mladim pristen predlog rasti v zrelo osebo. Lahko bi re-

kli, da je bil to čas prenove, h kateri je klicala notranja narava mladega človeka. Ista, ki je iz cerkvenega in narodnega bogatstva črpala temeljne vrednote osebe, in ki jih je hotela izkusiti ter zaživeti na svoj osebni, enkratni in neponovljiv način.

Prvi skavtski skupini, v Števerjanu za dekleta in v Gorici za fante, sta nastali ob vodstvu g. Oskarja Simčiča g. Kazimirja

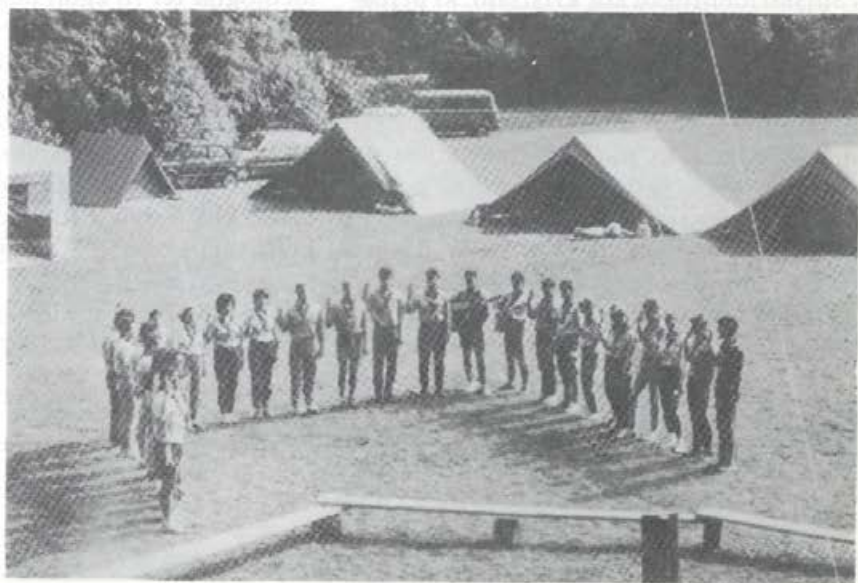

Humarja in prof. Martina Kranerja ter ob spodbudni pomoči slovenskih tržaških skavtov. Od takrat naprej se je s skavtizmom srečalo veliko število mladih, kakor se je tudi pokazalo na praznovanju teh trideset let obstoja slovenske skavtske organizacije na Goriškem. Praznik je bil 18. sept. 1994 na zunanjih prostorih Katoliškega doma in v telovadnici SZ Olimpija. Zjutraj so se stari in mladi skavti zbrali na slovenskem zboru in z dviganjem zastave ter skavtsko pesmijo začeli to praznovanje. Zboru je sledila skavtska maša, ki je bila darovana za vse pokojne skavte in skavtinje. Jutro se je sklenilo s pristno in okusno skavtsko »paštašuto«, ki so jo skuhali starši. Popoldanski program se je začel z okroglo mizo o skavtski vzgoji za starejše, in z lovom na zaklad za mlade. Nato so se vsi skavti in skavtinje zbrali ob simboličnem tabornem ognju in praznovanje zaključili s snemanjem zastave ter pesmijo slovesa. Na koncu je bila še skupna zakuska in ples ob glasbi mladega ansambla, ki ga sestavljajo starejši skavti iz Števerjana.

Vendar, da se ne bi ustavljali preveč ob poteku praznovanja, o katerem je bilo že precej napisano, je pomembnejše, če pomislimo, kakšen smisel imajo teh tride-

set let nepretrganega delovanja. O tem verjetno je veliko interpretaciji, namreč vse odvisi od zornega kot, s katerim začnemo razmišljanje.

Vprašajmo se: *kdo je skavt, oz. skavtinja?* Ustanovitelj skavtizma Baden-Powell, v svojem zaključnem govoru ob priliki 9. mednarodne skavtske konference (avgusta 1937 v Hagu-Holandska), je rekel: »Naš glavni cilj je, da v naših državah vzgojimo krepostne ljudi, trdne v telesu, v modrosti in v duhu; ljudi, ki se svobodno odločajo, ne da bi pri tem sledili toku množic; ljudi, sposobnih darovanja za večji blagor lastne družbe in naroda.« Skratka glavni cilj skavtizma je človek. Torej skavt je najprej človek v svojem najbistvenejšem smislu. Temu odgovoru pa sledi takoj drugo vprašanje: *»Kaj je smisel življenja?«* Spet Baden-Powell pravi: »Ostajamo na tej zemlji samo za kratek čas, da opravimo, skupaj z drugimi, naše poslanstvo za uresničitev velikega načrta Boga-Stvarnika, ki je onkraj našega razuma.« In še na drugi strani pravi: »Temelji naše etike so zaobjeti v preprostih zapovedih, ki jih je učil Kristus: Ljubi torej Gospoda, svojega Boga, iz vsega svojega srca, ...Ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe.« Skratka skavt, oz. skav-

Tabor goriškega
NORP 1989

tinja je človek, ki ljubi in njegov smisel življenja je udejanjena ljubezen.

Trideset let ni kakšno dolgo obdobje, vendar tudi tako kratko ni. Predvsem ni kratko, da ne bi lahko črpali dovolj prepričljive izkušnje iz veri, o vzgoji, o narodnosti, o udejstvovanju, itd. In ob vsem tem tridesetletnem zalogaju, lahko rečemo, da je največji dosežek skavtizma na Goriškem prav zvestoba zgoraj omenjenemu cilju. Gotovo, zavedanje tega zadnjega smisla znotraj skavtske vzgojne metode je bilo v različnih obdobjih bolj ali manj prisotno. Tudi v posameznih članih je bil ta smisel dojet na različne načine, kajti vsak človek je enkratna oseba. Vendar, če se skavtska organizacija na Goriškem lahko s čim ponaša, naj bo to prava vsebina tega ponosa. In toliko bolj je ta cilj pristno skavtski, ker našemu slovenskemu skavtizmu daje mednarodno razsežnost, ker smo vsi sinovi enega Očeta po Kristusu.

Po drugi strani ta zvestoba ostaja tudi jamstvo in pogoj za bodočnost. Namreč, stanje današnje družbe in človeka, od katerega se ne razlikujeta zamejska stvarnost in človek, nujno vodita v to, da potrebujemo primeren prostor in čas, kjer lahko iščemo in najdemo našo bivanjsko identiteto kot kristjani, ki pripadajo slovenskemu narodu in ki živijo na tem prostoru. Skavtizem je eden izmed predlogov, ki to nudi in h temu spodbuja in ima v tem svoj življenjski smisel. V tej luči je potrebno, da gledamo na vse sestanke, »love«, podvige, izlete in še posebno tabore, ko se srečujemo s skavti. To je ključ za razumevanje skavtizma, da mu lahko damo tisti prostor, ki mu pripada znotraj naše družbe. Kajti nevarnost obstaja, da je v nas podoba skavtizma, in s

tem tudi podoba mladega, ki ne ustreza resničnosti. To bi vodilo v idealiziranje tega, kar je cilj skavtizma, resničnost pa bi bila popolnoma drugačna. Prav zato je za skavtizem nujno iskanje dialoga s sodobnim svetom. Vprašanje pa je, če pomeni ta dialog, prilagajanje skavtizma času, to se pravi posodobiti skavtizem glede na vrednote, na katerih temelji? V kolikor je temelj današnje družbe ekonomija in kriteriji odločanja so gospodarski interesi, bi lahko rekli, da naj bi bil cilj skavtizma vzgojiti dobre »manager-je«. To se pravi skavte in skavtinje, ki živijo lasten skavtizem, oz. lastno življenje samo na podlagi neke osebne koristi. V tem smislu, da nekdo hodi h skavtom, ker si želi zabave, ker se na izletih sprosti... To se pravi, da skavtizem odgovorja nekemu točno določenemu interesu posameznika, in v kolikor ta obstaja potem je tudi volja do skavtizma.

Toda ta ne more biti pravi način dialoga. Dialog se lahko razvije samo, ko fant in dekle, preko skavtizma, zaživita resnično duhovno izkušnjo samega sebe. To pa je možno samo preko tistega, kar je podlaga človekovega ustvarjenja, in sicer osebni odnos Boga-Očeta do lastnega Sina. Zakaj? Ker to je pot, ki ne prisili, ni ideologija ter ni zgolj neka tehnika, vendar je pot sprejemanja resničnosti osebe z vsemi njenimi talenti in napakami. Torej skavtizem ima bodočnost, v kolikor je razodetje in izpopolnitev osebe, v njenem najbistvenejšem duhovnem smislu. Ravno tako kot je zapisano v evangeliju: »Nebeško kraljestvo je tudi podobno trgovcu, ki išče lepe bisere. Ko najde dragocen biser, gre in proda vse, kar ima in ga kupi« (Mt 13, 45-46). In kaj je lepšega kot človek sam ustvarjen po božji podobi?

Skavtsko delovanje na Tržaškem 1993/94

Delovno leto 1993/94 se odlikuje predvsem po razvejanosti delovanja in po velikem številu srečanj in prireditev, ki so se vrstile po celem tržaškem ozemlju. Zelo razveseljivo je dejstvo, da je letos nastala skupinica v miljski občini, kar daje upati, da se bo skavtizem počasi razširil tudi na to področje tržaške pokrajine.

Kot vsako leto smo tudi delovno leto 1993/94 začeli z občnim zborom, ki je potekal v Marijinem domu pri Svetem Ivanu. Občni zbor daje vsem voditeljem možnost, da vsak zase najprej in nato še vsi skupaj preverijo opravljeno delo in načrtajo cilje bodočega delovanja, ki so seveda prilagojeni specifični starostni skupini in kraju, kjer skupina deluje.

Začetek delovanja po skupinah je bil vsekakor izlet stega, kjer so se spoznali voditelji, ki v stegu delujejo in novi člani, ki so se organizaciji komaj pridružili.

V prvih dneh novembra smo skavti in skavtinje sodelovali pri zahvalni maši v cerkvi Svetega Justa. Pred tem smo se

zbrali v kapelici na ul. Risorta, da bi se skupaj spomnili bratov in sester, ki so že pri Gospodu.

Pred Božičem so lahko vsi skavti in skavtinje sodelovali pri duhovni pripravi na Jezusovo rojstvo. Volčiči in veverice so se zbrali v Marijinem domu pri Svetem Ivanu in skupaj s svojimi voditelji risali in peli. Izvidniki in vodnice so pripravili 5 božičnih srečanj, ki so jih vodili župniki krajev, kjer skupine delujejo. 3. četa si je letos drugače zamislila razmišljanje ob Božiču: skavti in skavtinje so na krajšem prenočevanju okusili kaj pomeni iskati pomoči v sili, kot jo je iskala sv. Družina v Betlehemu. Tudi za starejše je bilo poskrbljeno.

Božične počitnice so v veji izvidnikov in vodnic iskoristili tudi za 'zimski tabor'. Veliko skavtov in skavtinj se je udeležilo zimskih počitnic v Srednji vasi pri Bohinju, ki ga je že 13. zapored organiziral g. Tone Bedenčič. Take počitnice so med mlajšimi in starejšimi skavti zelo priljubljene, saj združujejo zabavo s koristnim.

Prizor iz življenja
tržaških skavtov
1994

Nekatere skavtinje pa so se udeležile tezejskega srečanja v Münchnu.

V januarju in februarju se je delo nadaljevalo po vodih in šestoricah; med bistvenimi dogodki moramo omeniti veliko orientacijsko igro ob dnevu spomina (22. februarja), ki so ga letos organizirali tržaški in goriški voditelji v Doberdolu.

Skavti se seveda tudi zabavamo; tako smo o pustnem času priredili dve pustovanji: volčiči in veverice so obiskali Aladina in spoznali njegovo čudežno svetilko, starejši pa so odšli v svet Snegulčice in sedmih palčkov.

Ne smemo prezreti delovanja posameznih skupin, ki je bilo vidno predvsem v vaseh, kjer le-te delujejo. Vsaka četa je izvedla več podvigov.

Pred Veliko nočjo so se skavti in skavtinje spet zbrali, da bi se pripravili na največji krščanski praznik. Tudi tokrat je organizacija pripravila vrsto srečanj za svoje člane. Posebno pozornost pa velja posvetiti skavskemu križevemu potu, ki se ga vsako leto udeleži veliko število mladih. Veja izvidnikov in vodnic se je tokrat odločila za pripravo na Veliko noč po posameznih četah, ki so to srečanje pripravile ločeno po župnijah. Volčiči in veverice pa so tokrat spoznavali Jezusovo trpljenje preko velike igre, med katero so se naučili novih pesmi o miru in ljubezni.

Kot vsako leto so se tudi letos udeležili Marijanskega shoda na Opčinah, kjer so aktivno sodelovali.

DELOVANJE PO STEGIH

Vodstvo tržaških skavtov je uvidelo potrebo po sodelovanju skavtov v posameznih krajih, kjer skupine delujejo, in to skušalo povezati s svojim programom in podvigi v delovnem letu. Predvsem so skavti sodelovali pri pomembnejših cerkvenih praznikih, kot na primer praznik župnijskega zavetnika pri Sv. Ivanu ali škofov pastoralni obisk v Dolini.

V Mačkoljah sodelujejo skavti redno pri vseh važnejših vaških dogodkih, letos pa so pripravili tudi skavti križev pot in

sodelovali še pri praznovanju ostalih velikonočnih skrivnosti.

Poleg tega pa so posamezne skupine sledile svojemu delovnem programu z raznimi podvigi, ki so imeli kot cilj spoznavanje skavtskih spretnosti in kraja, v katerem deluje skupina. Kot nepopoln seznam naj navedemo le tečaj kuhanja na prostem z 'naravnim ognjiščem', analizo izletniških točk v Bregu in organizacijo raznih iger na prostem.

JURJEVANJE

Največji skavtski praznik, Jurjevanje, so skavti in skavtinje praznovali 24. aprila v Gabrovcu. Za razvoj naše skavtske organizacije je zelo pomembno dejstvo, da je kljub demografskemu padcu obljubilo zvestobo skavtskim načelom kar 30 volčičev in veveric in približno 40 izvidnikov in vodnic. Ti so se na ta dan pripravili skozi celo leto. Vreme jim je bilo zelo naklonjeno, tako da so lahko v celoti izvedli program in popoldanske igre, ki so jih skrbni voditelji pripravili za vsako starostno vejo posebej.

Razveseljivo je dejstvo, da se je letošnjega jurjevanja udeležilo veliko staršev, ki so lahko ostali z nami na skupnem kosilu. Vseh skupaj nas je bilo pri kosilu in pozneje ob tabornem ognju približno 600 udeležencev, od teh pa najmanj 250 rednih članov.

Jurjevanje smo zaključili z zanimivim tabornim ognjem. Program so oblikovali člani vseh treh starostnih vej, kar je gledalce in 'izvajalce' zelo pritegnilo in naudušilo.

Jurjevanje so voditelji združili tudi s prenočevanjem, ki se je odvijalo za vsako starostno vejo posebej. Tako so lahko novinci videli, kaj pomeni spati v šotorih in kaj se sploh počne na krajšem skavtskem taboru.

TABORI

Po Jurjevanju so se pričele priprave na poletne tabore. Letos so voditelji pripravili celo vrsto taborov, skupno sedem po

številu. Pa pojdimo lepo po vrsti: najmlajši člani organizacije, volčiči in veverice, so si kot indijansko pleme postavili tee-peeje v bližini vasi Kozjane v Tatrach. Na tabor so odpotovali v sredo 27. julija 1994. Pleme je vodil modri poglavar Sivi Volk (Tomaž Petaros). Med dvanajstdnevnom bivanjem so se volčiči in veverice marsičesa novega naučili in zadovoljni pričakali starše, ki so prišli ponj na nedeljo 7. avgusta 1994. Dejstvo, da se je tabor zaključil na nedeljo, je zelo navdušilo starše, otroke in voditelje, ki so se tako lahko bolje spoznali, starši pa so se поблиže seznanili z življenjem na taboru.

Izvidniki in vodnice so si postavili kar tri taborje. 1. in 3. steg sta taborila pod vodstvom Roberte Sullini in Valentine Tul v Begunjah pri Cerknici v duhu kavbojcev in pionirjev Divjega zahoda od 18. do 31. julija. 2. četa oz. Secunda legio je taborila v Žirovnici pri Idriji. 'Castrum' so postavili 15. julija in ga zapustili 29. julija. Med taborom so se izvidniki in vodnice preselili med stare Rimljane in so preživel 14 dni v odkritju Latincev in latinskih kulinaričnih navad. Vse bojne in mirovne operacije sta vodila Matejka Bukavec in Matjaž Rustja. V Drenjah pri

Straži so taborili junaki iz stripa Obelix in Asterix in sicer skavti 4. in 5. čete. Vodila sta jih Vesna Jagodic in Pisani Jordan.

Člani 'Raz'-klana so se zbrali na potovalnem taboru 'Tri srca' po Pohorju, Prekmurju in seveda Radencih, ki se je vršil od 26. julija do 2. avgusta. Genghis klan se je letos odločil za krajši potovalni tabor na Triglav in okolico. Novinci RP so se napotili na čisto drugačen tabor, ki bo seveda prišel v zgodovino zamejskega skavtizma, saj so s splavi več dni potovali po reki Kolpi.

Tabori so dobro uspeli, vsi udeleženci so se zadovoljni vrnili na svoje domove, saj so se na taboru naučili marsikaj novega. Posebno pa je pomenbno, da so se učili življenja v skupnosti. V zvezi s tem velja omeniti, da je letos prvič zamejski klan sestavil 'Listino klana'. To je notranji pravilnik klana, kjer so zbrani cilji roverjev in popotnic, pravila delovanja in vrednote, ki jih je klan sprejel za svoje.

Delovno leto 1993/1994 je bilo za vse voditelje zelo naporno, vendar je vsem prineslo tudi precej zadoščenja, saj hvaležen otroški pogled več zaleže kot tisoč pohvalnih besed.

PETER GERDOL

Olimpijske igre 2002

Olimpijske igre predstavljajo od vsega začetka, to se pravi, že iz staro-grških časov, sinonim za spretnostno tekmovanje med različnimi narodi. V dobi, ko so bile vojne vsakdanji posel večine prebivalcev planeta, so se Grki odločili, da se vsaj vsaka štiri leta za nekaj časa vojne prekinejo in da se namesto slednjih organizirajo »športna« tekmovanja. Igre so doživljale izjemne uspehe in so postale ena od bistvenih značilnosti staro-grške kulture.

Danes vsi poznamo pomen prireditve kakršne so Olimpijske igre. Nekatera

mesta (ali države) so v tem stoletju izkoristila organizacijo iger za uveljavitev na ekonomskem in političnem področju. To načelo še posebno velja za zimske Olimpijske igre, ki jih navadno prirejajo v turistično (ali infrastruktarno) ne povsem razvitih deželah. Pomislimo samo na Cortino d'Ampezzo, ki je gostila igre leta 1956. Organizacija te prireditve je bila pravzaprav povod za preporod Cortine kot turističnega središča, posredno pa so igre pozitivno vplivale (skupaj s poletnimi igrami v Rimu 1960) na ekonomski

boom v šestdesetih letih v Italiji. Podobno se je zgodilo v Avstriji z igrami v Innsbrucku leta 1964 in nato še leta 1976. Tirolska in celotna Avstrija sta prav ob organizaciji obeh Olimpijad poskrbeli za celotno prenovitev turističnih struktur.

Ideja kandidature za organizacijo Olimpijskih iger na tromeji med Italijo, Slovenijo in Avstrijo pa sloni predvsem na nekem drugem motivu. Ekonomski razvoj je namreč dosegel dokaj zadovoljivo stopnjo na celotnem področju; zato je glavni motiv spet, kot za časa starih Grkov, mir in sodelovanje med narodi. To dejstvo je bilo razvidno že od vsega začetka, ko se je prvič pojavila ideja o tako ambicioznem projektu. Teklo je leto 1984, ko so nekateri navdušenci, morda nekoliko naivno, pa vendar z veliko dobre volje prišli na dan z možnostjo skupne kandidature. V tistih letih smo bili še daleč od Evropske Unije in Skupnosti Srednjeevropskih Držav, vendar so Trbiž, Beljak in Jesenice že čutili potrebo po nečem, kar bi jih bolj tesno združevalo. Naslednje leto (1985) je Mednarodni Olimpijski Komite (M.O.K.) zavrnil prošnjo, češ da Olimpijska Karta, ki predstavlja zakonik celotnega Olimpijskega gibanja, ne predvideva mednarodnega sodelovanja pri organizaciji iger. Vendar se takratni župani niso zlepa vdali in so leta 1988 dosegli podporo Skupnosti Alpe Adria. naslednje leto so predsedniki treh dežel (Furlanije-Julijske krajine, Slovenije in Koroške) spet predstavili kandidaturo svojim državnim Olimpijskim Komitejem: italijanski, avstrijski in jugoslovanski olimpijski komite pa so se obrnil na M.O.K. s prošnjo, da se spremeni člen Olimpijske Karte, ki predvideva organizacijo iger v eni sami državi. Ta sprememba, ki je bistvene važnosti za našo kandidaturo, se je nato res uresničila na plenarnem zasedanju M.O.K.-a v Tokju septembra 1990. leta. Medtem so dodelili organizacijo iger leta 1990 Japonski (Nagano). Leta 1992 je M.O.K. ena od prvih svetovnih organizacij, ki uradno

sprejme med svoje člane Slovenski Olimpijski Komite, kot predstavnika suverene in neodvisne republike Slovenije. Predsednik M.O.K.-a Juan Antonio Samaranch ter predsednik Mednarodne Smučarske Zveze Marc Hodler izrabita vsako priliko, da javno pohvalita priprave področja ob tromeji na skupno kandidaturo treh dežel. Leto 1993 predstavlja spet trdo preizkušnjo za vse nas: mesto Beljak se odreče vlogi nosilca kandidature in potisne v kot vsa upanja. Vendar je projekt tako zanimiv, da vskočita na pomoč občini Podklošter ter Šmohor na Koroškem; vlogo nosilca kandidature pa prevzame Trbiž. S tem pa smo že v letu 1994: področje ob tromeji predstavi kandidaturo trem Državnim Olimpijskim Komitejem, ki jo sprejmejo in 1. februarja 1994 uradno predložijo M.O.K.-u. Od tega dne se je začelo zares....

Tekmeci za organizacijo iger so izredno močni in prav tako motivirani kot mi. Nekateri izmed njih so prave ekonomske velesile. Pomislimo samo na Salt Lake City (ZDA) ter Quebec (Kanada). Verjetno so ti glavni favoriti, tudi glede na dejstvo, da so bile zimske Olimpijske igre zadnjič v Severni Ameriki komaj leta 1988, kasneje pa dvakrat v Evropi (Albertville 1992, Lillehammer 1994) ter enkrat v Aziji (Nagano 1990). Ostali kandidati so nato še Sion (Švica), Jaca (Španija), Ostersund (Švedska), Graz (Avstrija), Poprad Tatry (Slovaška) ter Soči (Rusija). M.O.K. bo januarja 1995 izvedel prvi krog izbire. Ostali bodo samo štirje kandidati, ki se bodo nato junija 1995 na plenarnem zasedanju M.O.K.-a v Budimpešti potegovali za zmago.

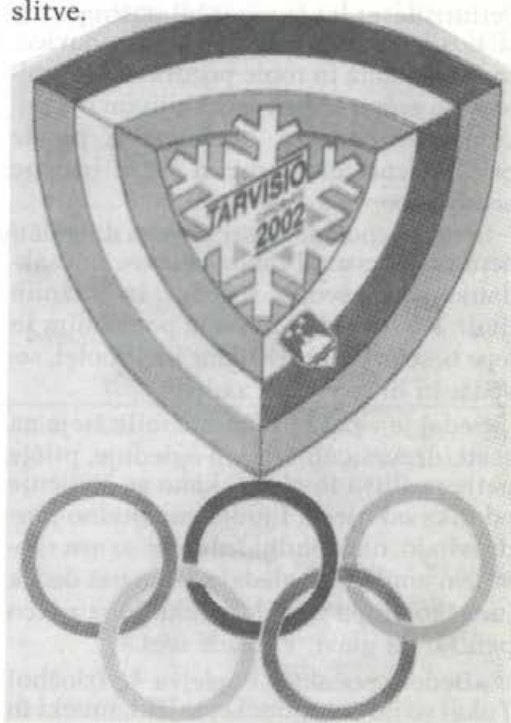
Glavni motiv, ki razlikuje našo kandidaturo od ostalih je prav dejstvo, da se prvič v zgodovini Olimpijskega gibanja povežejo tri države, ki predstavljajo, med drugim, tri velike evropske jezikovne skupine: slovansko, germansko in romansko. V trenutku, ko se na Balkanskem polotoku in na mnogih drugih predelih planeta spet rojevajo različni nacionaliz-

mi, predstavlja kandidatura treh dežel primer kako se lahko meje spremenijo iz ovire v možnosti sodelovanja in povezave.

Poleg idealov pa mora vsaka iniciativa sloneti na trdnih ekonomskih temeljih. Skupna organizacija predvideva seveda porazdelitev stroškov med tri države. Infrastrukturne realizacije, ki so v mnogih krajih potrebne, so na omenjem področju že obstoječe. Tu mislim predvsem na prometne povezave (ceste, železnice, letališča), klinične centre, strukture za dobavo energije, itd. Izredna je tudi športna tradicija: že vrsto let se odvijajo na področju ob tromeji športna tekmovanja na svetovnem nivoju; športni delavci pa so si nabrali izjemno dosti izkušenj v organizaciji tekmovanj. Tekmovališča so na najvišji možni ravni. Planica za smučarske skoke, Kranjska Gora in Mokrinje za alpsko smučanje, Trbiž za smučarski tek, Celovec, Bled in Jesenice za hokej ter Ljubljana za umetnostno drsanje so dobro znani po vsem svetu zaradi izrednih organizacijskih sposobnosti. Na pomoč pa bo priskočila tudi Cortina d'Ampezzo, kjer so predvidena tekmovanja v bobu in sankanju. Načrtovanje in gradnja proge za ti disciplini sta namreč izredno vprašljivi v smislu obvarovanja okolja (zaradi umetnega postopka za proizvodnjo ledu). Vse infrastrukture, ki bi bile zgrajene v primeru dodelitve Olimpijskih iger, bi bile planirane v smislu smotrne uporabe po igrah samih. Tako hočemo na primer spremeniti trbiško železniško postajo, ki jo bodo zamenjali z novo leta 1997 v tiskovni center, ki naj bi to funkcijo ohranil tudi v bodoče na stičišču treh držav v samem srcu Evrope. In nenazadje je treba poudariti izredno bogato kulturno ponudbo, ki sega od Trsta do Ljubljane, ter od Benetk so Salzburga. Mislim, da praktično ni mogoče najti področja, ki bi v tako kratki razdalji (uro in pol od Trbiža) ponujal tako bogato in raznoliko serijo kulturnih prireditev. Prav kulturna živahnost pa je dejavnik, ki odraža stopnjo razvoja neke skupnosti,

pa čeprav sestavljene iz treh narodov. Kaj pa predstavlja ta projekt za slovensko manjšino? Brez težav si upam trditi, da je vsaka iniciativa, ki združuje različno govoreče ljudi na tem področju dobrodošla. Slovenska in nemška manjšina v Kanalski dolini ter slovenska manjšina na Koroškem lahko odnesejo le pozitivne izkušnje. Skupna organizacija bo morala na vsak način priznati obstoj avtohtonega, večjezičnega prebivalstva na teritoriju; mediji pa bodo imeli možnost posredovati informacije širom po svetu. Na ta način bo možno doseči, da bo ogromno ljudi seznanjenih z manjšinsko problematiko, kar je vsekakor pozitivno ne samo za Slovence v Kanalski dolini, temveč za celotno slovensko narodnostno skupnost v Italiji in Avstriji. Iz ekonomskega vidika bo spet prišlo do dejstva, da bodo v prednosti tisti, ki obvladajo več jezikov. Mnogo ljudi bo vpletenih v organizacijo iger in prav gotovo se bodo za marsikoga ponudile nove možnosti zaposlitve.

Simbol zimskih olimpijskih iger leta 2002
treh udeležencev F-Jk, Slovenije in Koroške

Danes smo torej vsi poklicani, da podpremo skupno kandidaturo Trbiža, Jesenic, Podkloštra in Šmohorja. Kot zatrjuje deklaracija, ki so jo podpisali župani treh občin hočemo svetu pokazati kako lahko na stičišču treh velikih evropskih jezikovnih skupin organiziramo zimske Olimpijske igre, ki naj bi predstavljale zgled v smislu obvarovanaj okolja in sodelovanju treh narodov v medsebojnem spoštovanju in skupni gradnji bodoče Evrope.

Zato želimo vsem nasvidenje v soboto 2. februarja 2002, ko bo zagorel Olimpijski ogenj na tromeji.

IVAN ARTAČ

Dedek Boštjan

»Kako? Pravite, da ga ne poznate? Dedka Boštjana? Ni mogoče!«

»Seveda ga poznate, vsa vas ga pozna. Petintrideset let je raznašal pošto po vas, nosil vaščanom dobre in slabe novice, zaupna pisma in tople pozdrave, zaljubljenec srčne vzdihe, pozabljivim dolžnikom opomine, za spremembo pa še priporočene telegrame in važne bančne predpise.«

Skratka, poštar je pri svojem dolgoletnem delu spoznal mnoge težave in vsakdanje skrbi svojih sosedov in bližnjih ljudi. Rad dajal je nasvete potrebnim in lepe besede vseprek, kdor jih je hotel, seveda, in brez vsakih zadreg.

Sedaj je v pokoju. Avtomobile šteje na cesti, drevesa ob vrtovih ogleduje, ptičje petje posluša in gleda, kako se življenje odmika od njega. Ljudje ga vljudno pozdravljajo, nadebudni šolarčki se mu spoštljivo umikajo in gledajo, kako naš dedek junaško stopa z malo vnukinjo, z rdečo pentljo na glavi, v mladi svet.

»Dedek, počakaj! Poglejva še izložbo! Tukaj so igrače, punčke, zajčki, mucki in bele račke,« ga Anja pocuka za rokav in svetle oči ji zažarijo sredi rdečih ličk.

Boštjan ji mora biti seveda na voljo in že se mala vnukinja ustavi pred veliko trgovino in skupaj z dedkom zasanja svoj pravljični svet.

»Dedek, medvedka bi rada, tistega s toplim kožuščkom, s črno lisko na glavi in smrkcom na gobčku.«

»Če boš pridna, ti ga bo prinesel sv. Miklavž,« jo tolaži Boštjan.

»Ne, hočem ga sedaj,« trmasto vztraja in mu ponagaja. In tako na pločniku ob izložbi igrač vodita dolga pogajanja z obljubami in sklepi, končno pa jo zmagoviti dedek odpelje k novim doživetjem, k mravljičam, ki v dolgi vrsti nosijo rume no slamico na svoj dom, k drobnim čebelicam in še dalje v novi svet...

Pa se je leto pomaknilo iz bogate jeseni v sivi in megleni december, s snežinkami v zraku, ko je na koledarju dobri sv. Miklavž zapisal svoj skrivnostni prihod.

»Kaj sedaj,« si misli dedek Boštjan. »Mala Anja pričakuje radodarnega svetnika, kaj pa če ne pride... saj sem ji vendar obljubil toplega medvedka,« si pravi.

Boštjan premišlja in se zamisli. V tihih decembrskih dneh si na skrivaj pripravi Miklavževo kapo, svetlo palico, sivo brado, brke ter bleščeči plašč. Babico poprosi še za dolgo belo srajco in že je tu naš dobri svetnik.

Na Miklavžev večer nekdo tiho potrka na Anjina vrata v sobi, kjer mala vnukinja že sanja o svojem medvedku.

Vstopi Boštjan in skrivnostno reče: »Anja, sv. Miklavž je prišel, prinaša ti lepo darilo, novo igračko, bombončke, piškote in drugih dobrot.«

Anja dihne skoraj v sanjah:

»Vedela sem, da prideš. Hvala ti, sv. Miklavž,« in že zaspi, dedek Boštjan pa po prstih ves srečen pa odide iz kraljestva noči.

Drugo jutro Anja navsezgodaj priteče z medvedkom v naročju do dedka in reče:

»Dedek, sv. Miklavž me je obiskal.«

»Pa si se ga kaj bala?« jo dedek povpraša.

»Ne, saj je imel tak glas kot ti.«

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1995

1. **Koledar 1995**
2. **VINOGRAD RIMSKE CESARICE** (Alojz Rebula)
in zgodnje novele
3. **POD SVINČENIM NEBOM** (Zorko Jelinčič)
Spomini tigrovskega voditelja
4. **PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON**
20. snopič (zaključni)

IZVEN REDNE ZBIRKE

1. **KRIŽEV POT** (Ljubka Šorli - Franko Žerjal)
2. **ČREPINJE** (Ljubo Marc)
3. **OD TRENTE DO ZAJZERE** (Rafko Dolhar)
Julius Kugy, slovenske gore in slovenski ljudje
4. **PODOBE V SLUŽBI RESNICE** (Viktor Godnič)

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
Riva Piazzutta, 18
34170 GORICA - GORIZIA
Italia - Italy (Europe)

Iz verskega dogajanja

Pismo družinam papeža Janeza Pavla II.	29
Verski tisk in Goriška Mohorjeva družba (Lojze Škerl)	33
Zgodba o milanskih Slovencih (Oskar Simčič)	34
Začetki Goriške Mohorjeve družbe v Zborniku svečenikov sv. Pavla (Marko Tavčar)	37
Ob 340-letnici prvega vpisa v župnijske knjige na Opčinah (Drago Štoka)	42

Dogodki - razprave - pričevanja

Goriška Mohorjeva družba v letu 1994 (Odbor GMD)	43
30-let OGNJIŠČA (Božo Rustja)	45
Leto velikih dogajanj in izrednih dogodkov (Anton Koren)	48
Celjska MD v minulem letu (Zmaga Kumer in Hieronim Žveglič)	51
Slovensko katoliško gibanje na Goriškem do leta 1918 (Branko Marušič)	52
Ivanji grad na Krasu (Jožko Šavli)	61
Ob zlateg jubileju obnovitve slovenskega šolstva na Tržaškem (Ivan Artač)	62
Petdeset let slovenskih šol (Slavko Bratina)	65
Zadnjih dvajset let lepega slovstva pri GMD (Martin Jevnikar)	70
Jernej Kopitar - velikan slovenskega knjižnega jezika (Janko Jež)	74
Umetniška roka brata Ambroža Testena (Ambrož Kodelja)	89
Dr. Fran Göstl - psihiater in publicist (Anton Prijatelj)	94
Zgodba o zlatu (J.Š.)	91
Razglednica o Doberdobu (Ambrož Kodelja)	98
Cerkve in ljudska vera povezani na kugo v goriški in tržaški škofiji (Karlo Mučič)	100
Molitve h Marji Divici Svete Gore	105
Obnova Katoliškega doma v Gorici (Marijan Markežič)	106
Ob 40-letnici Slovenske kulturne akcije v Argentini	108
15 let Sklada Mitja Čuk (Jelka Cvelbar)	111
Dialog - najboljša pot (Kristina Martelanc)	113
Šest skoraj pozabljenih otroških igrice (Sidonija Radetič)	116
Odkrivanje preteklosti in današnji človek (Pavel Vidau)	117
Osapska dolina (Ljuba Smotlak)	120
Zanimiv dogodek v vesolju (Marija Breclj)	127

Evropa - Furlanija-Julijska krajina - Slovenija

Evropa in manjšine po letu 1994 (Andrej Bratuž)	129
Dvajset let delovanja deželne SSk (A.T.)	131
Dosežki in problemi mlade Republike Slovenije (Janez Povše)	134
1994: Politični zasuk v Italiji (Alojz Tul)	137

Spominski zapisi

V zadnjem letu so odšli (Martin Jevnikar)	143
Msgr. Valentinu Birtigu-Birtiču v zahvalo in spomin (F.R.)	147
Msgr. Vladislav Bavdaž (Oskar Simčič)	149
Skavtska leta rajnega Lojzeta Zupančiča (Ivo Jevnikar)	150
Janez Kopač (T.Z.)	153
Dr. Alojz Starc (S.s.š.)	154
Duhovnik Arturo Blasutto (Franc Rupnik)	155
Saša Ota in Miran Hrovatin (Saša Rudolf)	160
Bogoslovec Rudi Trček ob 50-letnici ustrelitve (Z.H.)	162

Glasbena dejavnost

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel in Glasbena matica v Gorici 1993-1994 (b)	166
60-letnica življenja in delovanja MPZa Rupa-Peč (V. Žerjal)	169
Štirideset let glasbenega življenja (b)	173
Slovenska pesem med rojaki na Angleškem (Majda Danev)	174
Loški zvon (Ivan Kobal - Alojz Gerzinič)	164

Prosvetna dejavnost - skavtizem - šport

Kulturno delovanje Katoliške knjigarne v Gorici (Jurij Paljk)	176
Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1993/94 (Valentina Humar)	178
Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1993/94 (M.M.)	185
30-let skavtizma na Goriškem (Julijan Čaudek)	192
Skavtsko delovanje na Tržaškem 1993/94 (Učeni lev)	195
Olimpijske igre 2002 (Peter Gerdol)	197

Pripovedni spisi

Nekaj resničnih rezijanskih zgodbic (Arturo Blasutto)	158
Dedek Boštjan (Ivan Artač)	200

Pesmi

Vladimir Kos:	60
Najboljši vseh darov - Črna vrana v belem okencu - Neprisiljen nasvet	
Naš junij - Skušnjava s črnimi očmi - Vsem kovačem sveta	
Jože Aleksij Markuža:	93
Ob oknu - Zapijmo - Knjiga	
Vladimir Kos:	97
Lovci na srečo	
Janez Povše:	107
Glas pevca pri Sv. Ivanu v Gorici	
Valentin Birtig:	148
Spomin na dom	

Libreria cattolica Katoliška knjigarna

Piazza della Vittoria - Travnik, 25
GORIZIA - GORICA (ITALY)
Tel. (0481) 531407

- knjige, tudi po naročilu, revije
- vse za šolo in pisarno
- vse vrste papirja
- sakralni predmeti, sveče
- darila
- plošče, kasete
- igrače

V središču Gorice - nasproti Katoliške knjigarne
URARNA IN ZALTARNA

Lo Scrigno

Vam nudi vse po najugodnejših cenah
Na izbiro so Vam ure znamk

in **CADET**

z dveletno garancijo

RAYMOND WEIL
GENEVE

● **CITIZEN**

SEIKO

Neposredno po tovarniških cenah
zlati in srebrni izdelki
znamenitih vičentinskih delavnic

Lastni laboratorij in tudi takojšnje graviranje
Gorica, ul. Arcivescovado 3 - 7 - tel. 534633

TRGOVINE OBUTVE

KOSIČ

GORICA

Ul. Raštel, 7 - Tel. 535162 - Ul. Oberdan, 7 - Tel. 535520 - Ul. Raštel, 8 - Tel. 33465

ŠPORT

Ul. Raštel, 19 - Tel. (0481) 535657

Gradbeno podjetje

Hlede Alojz Ivan

34070 ŠTEVERJAN

Dvor, 13 - Telefon (0481) 884015

IZDELKI IZ KOVANEGA ŽELEZA - VRATA - OGRAJE

RADISLAV LEOPOLI

GORICA - ul. Brigata Pavia, 46

Tel. 531941

TISKARNA
BUDIN
GRAFIČNO OBLI
KOVANJE IN TISK

34170 GORICA - RIVA PIAZZUTTA, 18 - TEL./FAX (0481) 531676

GOSTILNA
VID PRIMOŽIČ

pri Pavlinu
zaprtó ob petkih

GORICA - Drevored XX. Septembra, 138

Tel. 82117

KNJIGARNA IN PAPIRNICARNA
FORTUNATO

Na voljo izbira cerkvenih predmetov

TRST - ul. Paganini, 2

Tel. (040) 630460

TRGOVINA

Meri Kosič

Velika izbira torbic, dežnikov in
raznovrstnih kvalitetnih izdelkov

GORICA - ul. Raštel, 27

Tel. 33790

Draguljarna - Urarna - Zlatarna

VIRGILIO BRATINA s.n.c.

Dolga in kvalitetna prisotnost, označujejo jo resnost, strokovnost,
kompetentnost na področju trgovine.

MONFALCONE (TRŽIČ) - Corso del Popolo, 28

Tel. 410674

1897: 98 let tradicije in kakovosti

URARNA - ZLATARNA

Šuligoj

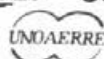
GORICA

Ulica Carducci, 49 - Tel. 0481 / 535657

uradni zastopnik

LONGINES

CITIZEN

SUPERMARKET
Z VELIKO IZBIRO
ŽIVILSKIH SPECIALITET

MOŠ - MOSSA - TEL. 0481-380111

GOSTILNA SIRK

»PRI LOVCU«

SUBIDA - PLEŠIVO - Tel. 60531

Zadružna banka Opčine
Zadružna banka Nabrežina
sedaj
ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA

Sedež: Opčine - ul. Ricreatorio 2 - tel.: (040) 21491

Podružnica: Trst - Trg Libertà 5

NABREŽINA - Trg sv. Roka 106

SESLJAN, 44

BAZOVICA, ul. Gruden

Tvoja domača banka

Šo DOM Č 8414

059(450.367=863)

1995<izšlo 1994>

Koledar Goriške Mohorj

001155 *

10019866